

תדפיס

לקראת התחלת חלק ה'
בדף היומי בהלכה
י"ד אלול תשפ"ו

משנה ברורה

חלק ה
הלכות פסח

דרשו ד' ועוזו

Dirshu

ספר

משנה ברזרה

חלק ה

הכולל באורים ומוספים על דברי המשנ"ב
האוצרים בתוכם מעלות רבות

מוספים

דברי מרנא בעל ה'חפץ חיים' בשאר חלקי המשנ"ב וביתר ספריו, המשלימים,
מבארים ומטעימים את דבריו.

ביאורים

דברי גדולי הפוסקים בספריהם ובכתביהם לאחר חתימת ספר המשנ"ב, אשר
הוסיפו וביארו את דבריו ואף חידשו הלכות מכח הכרעתו בפסקיו.

לקוטי תשובות

פסקי הלכה של גדולי הפוסקים, בדברים המעשיים שנתחדשו ומצויים בזמננו.

פסקי החזון איש

פסקי מרן החזו"א המלווקטים מכל ספריו ומספרי תלמידיו.

כל אלו חברו יחדיו לקובץ "באורים ומוספים" אשר הובאו במקביל לדברי המשנ"ב
להקל לב הלומד, להאיר אור ההלכה הבוקע מספריו של מרן זיע"א.

מהדורת "דרשו" כסלו תשע"ז

**יו"ל ע"י "דרשו ד' ועוזו"
קרן עולמית לחינוך ועידוד לימוד התורה**

מהדורה זו הינה מהדורת המשנה ברורה בהוצאת "לשם", הידועה כמהודרת, מוגהת ומתוקנת, ואשר הושקע בה עמל רב לתקן כל טעויות הדפוס ושאר הדברים שהוצרכו תיקון.

הפצה בישראל 'דרשו':

02-5609000

ת.ד. 43064 ירושלים

הערות והארות בכל עניני הספר ניתן לשלוח
לת.ד. 43064 או לפקס: 02-6540269 "דרשו ד' ועוזו".

כתובת להערות בחו"ל:

Dirshu – US Office
212 Second Street
Suite 404B
Lakewood, New Jersey 08701
T: 1-732-987-9507
F: 1-732-987-3949
info@kolleldirshu.org

הפצה בחוץ לארץ:

For distribution outside of Israel:
Israel Bookshop Publications
501 Prospect Street
Lakewood, NJ 08701
T: 1-732-901-3009
F: 1-732-901-4012

© כל הזכויות שמורות

ספר המשנה ברורה להוצאת "לשם", הביאורים והמוספים ושאר ההוספות לארגון "דרשו ד' ועוזו".
אין להעתיק או לצלם או לאכסן מידע זה בכל אמצעי ללא רשות מפורטת מהמו"ל.

משנה ברורה ועימוד: הוצאת "לשם"

עימוד 'באורים ומוספים': מאיר הלי
כריכה ושער: סטודיו S מקובר
הדפסה וכריכה: אמונה וחסד בע"מ

כרך זה, נכתב ונערך על ידי חבר תלמידי חכמים
מורי הוראה עמלי תורה והוגי הלכה, אשר עמלו ביגיעה רבה
לברר ולבאר מקחו של הכהן הגדול מאחיו פוסק אחרון לבית ישראל
וזכו והעלו מרגליות מזוקקות סולת נקיה, להרוות צמאון הלומדים דבר ה' זו הלכה

הרב דוד הופשטטר

נשיא "דרשו"

הרב בנימין בירנצוויג

הרב אביגדור ברנשטין

הרב שלום שאול מונק	הרב זאב הופשטטר	הרב אברהם ישעיהו פויפר
הרב אריה מיטרני	הרב בנימין בנעש הולנדר	הרב שמואל יוסף שטיצברג
הרב מרדכי אליהו מרכוס	הרב יוסף לב	הרב נועם צבי אילני
הרב שמעון מרדר	הרב שאול ליברמן	הרב דוד בירנצוויג
הרב מיכאל פוזן	הרב שמחה יוסל כהנא	הרב יששכר ברנשטין
הרב חיים קוגל	הרב אביעזר כהן	הרב יוסף בריסקמן
הרב אליהו מרדר	הרב חנן כהן	הרב שמעון גיברלטר
הרב שמואל צ'רנוביצקי	הרב יעקב ראובן ווינר	הרב דוד המבורגר

ולאחר שנשלמה מלאכת העריכה נלמדו לובנו והתבררו הדברים, על ידי תלמידי חכמים
מופלאים מארי שמעתתא לומדי כולל משנה ברורה 'דרשו ה' ועוזו' - בית שמש

בראשות הגאון הגדול רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א

הרב שמחה במברג	הרב חיים אהרון מונדרר	הרב יו"ט ליפא נייהו
הרב שלמה פרטיג	הרב יואל יעקב פרידמן	
הרב יצחק בירנבוים	הרב נחמן חשין	הרב מרדכי פרוש
הרב נתן המר	הרב יואל טורצ'ין	הרב דוד פרנקל
הרב יהודה זונדל וולס	הרב חיים יוסף יעקובוביץ	הרב עמיר רביב
הרב פנחס וולס	הרב ישראל ישר	הרב יצחק שטוקהמר
הרב אשר זלוניק	הרב מיכאל אליעזר כהן	הרב דוד ששון

אשר טרחו ביגיעה עצומה לזקק ולברר הדברים בדיוק ודקדוק רב והעלו ספקותיהם
קמיה ראש הכולל שנהג בנו בטובת עינו ולבבו כי גדולים המה, למען יהיו הדברים
מבוררים, נכונים וראויים לעלות על שלחן מלכים.

המעלות הטובות

שנתווספו ב'ביאורים' ומוספים' במהדורה זו:

מוספים

רבים הם המקומות בכל חלקי המשנה ברורה, בהם הוסיף, הרחיב והטעים, מרנא החפץ חיים זיע"א בדברים אשר שייכים לסעיפי הלכה אחרים, וכאשר מתקבצים המה יחדיו למקום אחד, דבריו מתחווים ומתבארים יותר. כל זאת עשינו במלאכת מחשבת, לקבץ יחדיו את הדברים אשר מוסיפים ביאור בדבריו.

ביאורים

במקומות רבים הביא המשנה ברורה פסקי הלכה, כאשר כתב את הכרעת הדין ללא הטעם והסברא, ורק ציין בשער הציון מקור הדין וההלכה. ובוזה, במקומות בהם במקור הדין נכתבה הסברא, הובאו הדברים על מקומם, כדי להעשיר ולהטעים את דבריו. כמו כן, בספרי גדולי הפוסקים שלאחר חתימת ספר המשנה ברורה, נדונו ונתבארו באריכות דברי המשנה ברורה, וכן התחדשו דינים והלכות אשר הוכרעו על פיו דבריו ומכח הכרעתו. כל אלו נתקבצו ונאספו, במקומות שבהם יתווסף ביאור בדבריו. וכן הובאו פסקי הלכה שהתחדשו מתוך דבריו.

לקוטי תשובות

בדורות האחרונים התחדשו והשתנו דברים רבים, בעיקר לאור ההתפתחויות הרבות והחדשות בכל תחום, גדולי הפוסקים דנו בדברים רבים שעליהם פסק המשנה ברורה בהתאם למה שהיה מצוי ורגיל בזמנו, אך בזמנו השתנו הדברים והתחדשו מציאותיות אחרות שהצריכו שיקול והכרעה אחרים ביחס לכל דבר. כדי שכל הלומד משנה ברורה תהיה פרושה לפניו דעת הפוסקים בכל הענינים האלו שהתחדשו ומצויים מאד בימינו, לקטנו במקביל לדברי המשנה ברורה בכל נושאים אלו, את כל דברי גדולי הפוסקים העיקריים. כך, שהלימוד במשנה ברורה יועיל ללומד לדעת את המעשה אשר יעשה, גם בדברים שבזמנו לא היו מצויים. כמו כן הובאו פסקי הלכה בדברים המעשיים מאד, שהמשנה ברורה סתם בהם ובספרי הפוסקים דנו בכל פרטי הדינים שבהם.

פסקי החזון איש

הובאו כל פסקי מרן החזון איש מספריו ומספרי תלמידיו, אשר נסובו על נדון דברי המשנה ברורה.

כל זה נאסף במקביל לעמוד המשנה ברורה, כדי להקל לב הלומד ולהשביח הלימוד בספר המשנה ברורה, בביאורים וטעמים, ובהלכה למעשה, במקומות הנצרכים.

ספר משנה ברורה

והוא פרוש יפה ומנפה על שלחן ערוך ארח חיים

אשר חבר הרב הגאון, רבן של כל בני הגולה,

מו"ה יוסף קארו זצ"ל

עם חדושי דינים שהשמיט הגאון הנ"ל והמציאם

הגאון מו"ה משה איסרליש זצ"ל

עם נושאי כליהם הלא המה:

באר הגולה מהגאון מו"ה משה רבקש זצ"ל מוילנא

באר היטב מהרב המבוק מו"ה יהודא אשכנזי זצ"ל, דמן טיקטין

שערי תשובה מאת הגאון מו"ה חיים מרדכי מרגליות זצ"ל

ובאורי קראתיו בשם משנה ברורה, יען כי מתוכו מתברר דברי השלחן-ערוך, כל דין ודין בטעמו ונמוקו מגמרא ופוסקים, ולא יהיה כספר חתומים. גם יקבץ בו כל הדינים וההלכות והבאורים המפורסם בספרי האחרונים מפרשי השלחן-ערוך המפורסמים (כמו מאלף רבה ופריימגדים ובדברי יוסף ומאמר מרדכי ורבנות כהנה), אשר היו הרבה מהם אחרי הבאר היטב ולא הובאו בשערי-תשובה כי אם מעט מזעיר באיזה מקומות. כל אלה חברו פה, והפל בלשון צח וקל ובסדר נכון, בענין השם:

גם תחת המשנה ברורה הנ"ל פתחתי שער רחב עם פרחים וציצים מצנינים, ושמו נאה לו שער הציצין, כי בו יצא על כל דבור ודבור לדעת מבטן מי יצאו הפנינים האלו:

כל אלה חברתי בענין השם יתברך החונן לאדם דעת
ישראל מאיר ברבי אריה זאב הכהן זלה"ה, מעיר ראדין

הוצאה חדשה מנקדת ומפסקת ובפענוח ראשי-תבות, ובהגהה מדקדקת

שנת תשע"ז לפ"ק

מפתח ההלכות

לוח המפתחות לפי סדר החמישי

מן סימן תכט עד סימן תקכט.

סו	דיני מרסן בפסח	תסח
132	אם ה'ק' ומי ר'גלים ודומיו מחמצים	תסו
	דין חטים שנפל עליהם מים ותבשיל שנמצא	תסז
סט	לתוכו חטה	
עו	שלא לעשות מלאכה בערב פסח אחר חצות	תסח
עח	שלא ליחד בשר לפסח	תסט
עח	שהכורות מתעניין בערב פסח	תע
	בערב פסח אחר שעה עשירית אסור לאכל	תעא
עט	פת	
158	דיני הסבה וארבע כוסות	תעב
פב	דיני כוס ראשון וסדר הפסח עד כוס שני	תעג
פה	על כוס שני אין מכריזין	תעד
170	יתר דיני הסדר	תעה
פז	מנהג אכילת צלי כליל פסח	תעו
174	דיני אכילת אפיקומן	תעז
176	שלא לאכל אחר אכילת האפיקומן	תעה
176	ברכת המזון על כוס שלישי	תעט
פט	סדר כוס רביעי	תפ
178	שלא לשנות אחר ארבע כוסות	תפא
צ	דין מי שאין לו מצה שמונה	תפב
180	דין מי שאין לו יין	תפג
צא	מי שרוצה לעשות הסדר בהרבה בתים	תפד
182	דין מי שנשבע שלא לאכל מצה	תפה
צב	שעור כזית	תפו
צב	סדר תפלת ערבית של פסח	תפז
צג	סדר תפלת שחרית של פסח	תפח
צד	סדר תפלת ליל שני של פסח וספירת העומר	תפט
194	סדר תפלת יום שני ותפלת חלו של מועד	תצ
196	סדר הדלה במוצאי יום טוב	תצא
196	תענית שני וחמישי ושני אחר המועדים	תצב
צט	דינים הנהגים בימי העומר	תצג
ק	סדר תפלת חג השבועות	תצד

הלכות יום טוב

קא	אינה מלאכות אסורים ביום טוב	תצה
204	דיני יום טוב שני של גלויות	תצו
קד	דיני הקנה ביום טוב	תצז
212	דיני שחיטה ביום טוב	תצה
222	דין מליצה ומליחה ביום טוב	תצט

הלכות פסח

ב	שאין נופלין על פניהם בכל חדש ניסן	תכט
ג	שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול	תל
ג	זמן בדיקת החמץ	תלא
6	ברכת בדיקת חמץ	תלב
ד	דיני בדיקת החמץ	תלג
ו	דינים הנהגים תכף אחר הבדיקה	תלד
ז	דין מי שלא בדק כליל י"ד	תלה
14	דין המפרש בים והיוצא בשיירא	תלו
ט	המשפיר בית לחברו, על מי חל חובת בעור	תלו
18	עקב שנכנס למקום בדוק וכפר בפיו	תלח
י	דין מי שבדק ולא מצא מספר כפרות שהגיה	תלט
	דין חמצו של אינו יהודי שהפקד אצל	תמ
20	ישראל	
יב	דיני מי שהלנה על חמץ	תמא
יג	דין תערובת חמץ	תמב
32	דין חמץ בערב פסח לאחר שש	תמג
יח	דין ערב פסח שחל להיות בשבת	תמד
38	דין בעור חמץ	תמה
כא	מי שמוצא חמץ בתוך המועד	תמו
42	דיני תערובת חמץ בתוך הפסח	תמו
כט	דין חמץ שעבר עליו הפסח	תמח
	דין חמץ שנמצא בחנות ישראל והפועלים	תמט
68	אינם יהודים או בהפקד	
68	דין ישראל ואינו יהודי שיש להם שתפות	תנ
לז	דיני הגעלות כלים	תנא
מה	זמן הגעלות הכלים	תנב
מז	דיני החטים וטחינתם למצות	תנג
98	באיזה מצה אינו יוצא ידי חובתו	תנד
נא	דין מים שלנו	תנה
106	שעור כמות לישת המצות	תנו
נד	דין הנהגת החלה בעטת מצה	תנו
נה	מצוה ללוש המצה בערב פסח	תנח
110	מקום וסדר לישת המצות	תנט
נח	דיני מצת המצוה	תס
ס	דיני אפיית המצה	תסא
סג	דין מפרות אם מחמיצין	תסב
סה	אם מתר לחפור שני שבליים יחד, ודיני פרמל	תסג
130	חרדל שנתערב בתוכו קמח	תסד

מפתח ההלכות

תק	הנצרך לכשר ביום טוב היאף יתנהג, וסדר מליחתו	224	תקטז	דין דברים האם ביום טוב מחוץ לתחום	קלה
תקא	עצים האסורים והמתרים ביום טוב	קיד	תקטז	דין איזה דברים מתרים לשלח ביום טוב	קלט
תקב	דיני האש ביום טוב	230	תקיו	באיזה אופן מתיר לקח ביום טוב מן התנוני מיני מאכל	278
תקג	שלא להכין מים טוב לחברו	232	תקיח	דיני הוצאה מרשות לרשות ביום טוב	קמ
תקד	דין התבלין ביום טוב	234	תקיט	צידי דלתות מתיר להסיר ולהחזיר לצורך יום טוב	קמג
תקה	דין החולב בהמה ביום טוב	קיט	תקכ	לכבוד הבית	קמד
תקו	דיני לישה ביום טוב	238	תקכא	דין שלשול פרות ביום טוב ממקום למקום	קמד
תקז	דין אפייה ביום טוב	242	תקכב	קצת דברים האסורים לטלטל ביום טוב	קמד
תקה	דברים האסורים ביום טוב להכנת צלי	248	תקכג	דינים הנוהגים בבהמות ביום טוב	288
תקט	כמה דינים פרטיים להלכות יום טוב	248	תקכד	כמה דברים האסורים ביום טוב	288
תקי	כמה דברים האסורים לעשות ביום טוב, ואיזו מהם מתרים על ידי שנוי	קכו	תקכה	דין הלנאה ביום טוב	קמה
תקיא	הבערה ולהחם מים מתיר ביום טוב	254	תקכו	דין מת ביום טוב	קמה
תקיב	שלא לבשל לצורך כותים ביום טוב	258	תקכז	דין ערוב תבשילין	296
תקיג	דין ביצה שגוללה ביום טוב	260	תקכח	דיני ערובי תצרות ביום טוב	304
תקיד	שלא לכבות ביום טוב	קלב	תקכט	דיני שמחת יום טוב	304

לוח סימני ראשי תבות

א"ז	אלהיה וזוטא	וכי"ב	וכיוצא בזה	מ"ר	מי רגלים
או"ז	אור זרוע	ח"א	חיי אדם	נ"פ	נראה פשוט
ארה"ח	ארצות החיים	ח"י	חדושי	נל"פ	נראה לי פשוט
א"ע	אכן עוזר	י"א	יש אומרים; יד אהרן;	נה"ש	נהר שלום
א"ר	אלהיה רבא		יד אפרים	נ"ש	נחלת שבועה
ב"י	בית יוסף; בית יעקב	ישו"י	ישועות יעקב	עט"ז	עטרת זקנים; עין ט"ז
בה"כ	בית הכנסת	כנה"ג	כנסת הגדולה	עאכ"ו	על אחת כמה וכמה
בהכ"נ	בית הכנסת	שכנה"ג	שיורי כנסת הגדולה	עה"י	עבודת היום
ברכ"י	ברכי יוסף	כמ"ש	כמו שכתוב	ע"ת	עלת תמיד
בפ"ע	בפני עצמו	כמ"פ	כמה פעמים	פ"מ	פרי מגדים
במ"א	במגן אברהם; במקום אחר	כ"מ	כסף משנה; כן מוכח	פמ"ג	פרי מגדים
בא"א	באשל אברהם	ל"ח	לחם חמודות	פ"ת	פתחי תשובה
במ"ז	במשבצות זהב	לבש"ר	לבושי שרד	פ"ח	פרי חדש
במשב"ז	במשבצות זהב	לב"ש	לבושי שרד	פר"ח	פרי חדש
ב"ח	בית חדש	מ"מ	מכל מקום; מצדני מלך;	קש"ע	קצור שלחן ערוך
בה"ט	באר היטב		מאמר מרדכי	רע"א	רבי עקיבא איגר
ב"ש	ברוך שאמר	מאמ"ר	מאמר מרדכי	רי"ו	רבנו ירחם
בה"ל	באר הלקה	מ"א	מגן אברהם	שע"ת	שערי תשובה
ד"מ	דרכי משה	מג"א	מגן אברהם	ש"א	שאגת אריה; שארי אחרונים;
דו"פ	דרישה ופרישה	מחה"ש	מתחית השקל		שערי אפרים
דה"ח	דרך החיים	מ"ב	משנה ברורה	שנו"א	שנות אלהיו
דגמ"ר	דגול מרובה	מ"ג	מגן גבורים	ש"ש	שלחן שלמה
ד"ז	דבר זה	מג"ג	מגן גבורים	ת"י	תוספות ישנים;
דאה"נ	דאין הכי נמי	משו"ה	משום הכי		תוספות ירושלמי
וכי"ב	וכיוצא בזה	מה"ת	מן התורה	תבו"ש	תבואת שור

הלכות פסח סימן תכט

ביאורים ומוספים

סימן תכט

שאיין נופלין על פניהם בכל חדרש ניסן

[משנ"ב ס"ק א]

והוא הדין בשאר ימים טובים⁽¹⁾.

1) אמנם בפורים, כתבו התוס' (מגילה ד, א ד"ה מאי) שאין דין זה נוהג. וכן בחנוכה, כתב בקונטרס חסדי אבות (סי' יז, נדפס בסוף ספר יבין דעת), שאין דין זה נוהג. ובטעם הדבר כתב, שאם בפורים שעיקרו מדברי קבלה וקראוהו יום טוב, אין דין זה נוהג, קל וחומר בחנוכה, שאינו אלא מדרבנן ואף לא קראוהו יום טוב. ולענין יום הכיפורים ובחג הסוכות, דייק הפני יהושע (מגילה ד, א) מדברי התוס' שם (ד"ה מאי) שנוהג דין זה גם בהם, וכתב שלפי זה מראש חודש אלול צריך לדרוש מהלכות ראש השנה, ומט' אלול בהלכות יום הכיפורים, ומי"ד אלול בהלכות חג הסוכות. ותמה הפני יהושע שלא מצנינו תקנה כזו. וראה מה שכתב המשגיב להלן (ס"ק ב) בענין לדרוש בהלכות יום הכיפורים וחג הסוכות בשבת שובה.

[משנ"ב שם]

ועל-פלפנים ביום-טוב גופא, לכלי עלמא צריך לשאל ולדרש בכל יום-טוב בהלכותיה⁽²⁾.

2) ואף לענין שבת, כתב השפת אמת (מגילה ד, א) שמצוה לדרוש בהלכות שבת בשבת, שהרי בגמרא (שם לב, א) למדו תקנה זו מן הכתוב (ויקרא כג מד) "ודבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל", ואף שבת היא בכלל 'מועדי ה'".

וכן בפורים, אף על פי שאין נוהג בו דין 'שואלין ודורשין ל' יום קודם לחג' [ראה לעיל], כתב המשגיב לקמן (סי' תרפח ס"ק טז) שמ"מ ביום הפורים עצמו יש חיוב לשאול ולדרוש בהלכות היום, אלא שיוצאים ידי חובה זו בקריאת המגילה. אמנם כשחל פורים בשבת ואין קוראים את המגילה, כתב המשגיב (שם) שחובה לשאול ולדרוש בהלכות היום [וראה מגילה ד, ו אתוס' שם ד"ה פורים].

וכן בחנוכה, כתב הפני יהושע (מגילה שם) שמצוה לשאול ולדרוש בענינו של יום, וביאר, שאף על פי שפורים וחנוכה אינם אלא מדרבנן [ולא היו בכלל תקנת משה רבינו ע"ה], מ"מ כל תקנה שתיקנו חכמים בעין דאורייתא תיקנו.

ובראש השנה ויום הכיפורים, כתב המהרש"א (חידושי אגרות מגילה לב, א) שאין תקנה זו נוהגת, לפי שלא נתקנה אלא על ימים טובים הבאים מזמן לזמן, ויש להיזכר בהלכותיהם, אבל בראש השנה ויום הכיפורים שענינם עשיית תשובה, לא נתקנה התקנה, שהרי בכל ימות השנה יש לאדם ליתן את ליבו לתשובה כמו ב"ה ויזה"כ. אכן, במשנ"ב להלן (ס"ק ב) כתב, שבשבת שובה יש לדרוש מהלכות יום הכיפורים מלבד מה שדורש מענין התשובה. ומשמע בדבריו ששייך לדרוש ביום הכיפורים גם מהלכות היום שלא מעניני התשובה וכגון הלכות הצום והעניני, וכן הקשה הגר"נ קרליץ (חוט שני פ"א שע"ה"צ ס"ק יג) על דברי המהרש"א.

[משנ"ב ס"ק ב]

שלושים יום⁽³⁾.

3) וכעין זה כתב לקמן (סי' תלו ס"ק לב) לענין חמץ קודם הפסח, שכל שלושים יום קודם הפסח צריך אדם לעיין בכל שימוש שעושה בחמץ, שלא ישאר חמץ שלא ניתן להסירו בקלות.

[משנ"ב שם]

ומקבל מקום מצוה לכל אחד לעסוק בהלכות פסח שלושים יום קדמם⁽⁴⁾. וכן כתב השו"ע הרב (ס"ג) שכיון שבזמנינו אין מצוי כל כך המנהג שדורשים ברבים שלושים יום קדמם החג, כיון שכתובות כל הלכות החג בספרים, לכך מצוה על כל אחד שילמד בעצמו הלכות החג קדמם החג, כדי שידע המעשה אשר יעשה.

[משנ"ב שם]

וכן בקה צמח⁽⁵⁾.

5) והוסיף השל"ה (מס' יומא פרק דרך חיים תוכחת מוסר אות רג), שבכל עת ראוי ללמוד את המסכת בש"ס הנוגעת לאותו זמן, בפסח מסכת פסחים, בסוכות מסכת סוכה, בשבת שקוראים פרשת שקלים, מסכת שקלים, ובשבת שקוראים פרשת פרה, מסכת פרה, וכן על זו הדרך.

[משנ"ב ס"ק ג]

ומנהג [כו']⁽⁶⁾.

6) ועני בר אוריין המדקדק במצוות ורצה להדר ולאכול רק מצה העשויה מקמח שנשמר משעת קצירה, כתב הפתחי תשובה שחייבים לתת לו קמח זה ממעות 'קמחא דפסחא'. וכן עני שנהג בשנה הקודמת לאכול מצה שמורה דוקא, חייבים לתת לו קמח זה.

ולענין נר חנוכה, כתב בביה"ל לקמן (סי' תרעא ס"א ד"ה ואפילו), שאף על פי שגבאי צדקה חייבים לתת לעני נר להדליק, מ"מ אינם חייבים לתת לו אלא נר אחד בכל לילה, כדי שיקיים את עיקר המצוה, והיינו מצות נר איש וביתו, אבל אינם חייבים לתת לו נרות כדי שיהיה מן המהדרין [וראה שו"ת משנת יעבץ אורח סי' ז מה שכתב בזה].

[משנ"ב שם]

ויכולין בני העיר לקפות זה לזה לענין זה⁽⁷⁾.

7) ולענין נתינת 'קמחא דפסחא' מ'מעשר כספים', דעת הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה פסח פ"ב דבר הלכה אות ג) שהואיל ובזמנינו אין סדר גביה קבוע לקמחא דפסחא, וגם אין סכום קבוע אותו מחייבים לתת, אפשר ליתנו מ'מעשר כספים', ואינו נחשב כפורע חובו בכספי מעשר, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"א ס"ק ב).

[משנ"ב ס"ק ד]

חטים לחלקן⁽⁸⁾.

8) והרצוה לקיים מנהג זה באופן המהודר ביותר, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"א ס"ק ב) שיתן לעניים אף את שאר צורכי החג, שלא החזירה נתינת חטים וקמח אלא משום שזו הנתינה המועטת ביותר בה מקיימים מנהג זה.

וכן גבאי צדקה שקיבלו מעות עבור 'קמחא דפסחא', דעת הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה פסח פ"ב ארחות הלכה הע' 3) שרשאים לתת אותן לעניים גם עבור שאר צורכי החג, כגון לצורכי ביגוד וכדו'.

[משנ"ב שם]

שעל-ידיה מקרבא הניתה טפיה⁽⁹⁾.

9) ובזמנינו שאין כל אחד אופה מצות לעצמו, אלא נאפות הן במאפיות וכל אחד רוכש אותן מכספו, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שיש לתת לעניים מעות, והם יקחו בהן מצות. ובספר נהר מצרים (הל' פסח ס"א) כתב, שבזמנו היו נוהגים במצרים לחלק לעניים מצות אפופות, לפי שצער הוא להם לטפל בטחינה ובאפיה, וכתב שכן נהגו בעיה"ק ירושלים.

הלכות פסח

תכט שאין נופלין על פניהם בכל חדש ניסן, ובו ב' סעיפים:

א (א) **שואלין בהלכות (ב) פסח קדם לפסח (ג) (ב) שלשים יום: הגה (ג) ומנהג לקנות (ד) חטים א פסחים 1

באר היטב

(ב) פסח. וה"ה שאר ימים טובים, ב"ח, מ"א, ח"י: (ג) שלשים יום. ומתחילין מיום הפורים עצמו, ח"י ויראהו, דלא כפ"י תוש, ע"ש. וכן בירוש' עצמו שואלין ודורשין בענינו של יום. ומנהגנו שאין דורשין בחג עצמו, גם אין אנו דורשין שלשים יום קדם פסח

משנה ברורה

א (א) שואלין בהלכות פסח וכו'. שהרי (א) משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על כל הלכות פסח שני. והוא הדין (ג) בשאר ימים טובים) נמי דורשין קדם לכן שלשים יום בהלכותיהן. ועין בבאור הגר"א שדעתו, דבעצרת (ג) סגי מיום א' בסנין. (ד) ויש אומרים, דהחייב שלשים יום הוא רק בפסח משום דיש בהן הלכות רבות, כגון טחינת חטים ואפיית המצות והגזלת כלים ובעור חמץ, שאלי אם אין עושין אותן בהלכותיהן קדם פסח לית להו פתגה בפסח; מה שאין כן בשאר יום-טוב די באינו ימים קדם. ועל-כ"ל פנים ביום-טוב גופא, לכלי עלמא (ה) צריך לשאל ולדרש בכל יום-טוב בהלכותיה, וכדאיתא בסוף מגלה [דף לב]: משה תמן להם לישנאל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג: (ב) שלשים יום. ומתחילין (1) מיום הפורים עצמו. ועכשו נוהגין לדרש בשבת-הגדול [כשאין ערב-פסח חל בו, דאז צריך להקדים בשבת הקודם] ובשבת-שוקה. [והעיקר להורות לעם דרכי השם, ללמד המעשה אשר יעשו, דהינו דיני הגזלה ובעור חמץ ואפיית המצה ושאר הלכות פסח, וכן בשבת-שוקה לדרש לפניהם הלכות יום-הכפורים וחסה-הסכות, לכו מה שדורש מענין התשובה, אבל אם יהיה הדרשה רק בפסח או דרוש בעלמא, אין יוצאין בזה ידי חובתן.] ומכל מקום מצוה לכל אחד לעסוק בהלכות פסח שלשים יום קדם⁽⁴⁾ וכן בחג עצמו⁽⁵⁾ [אחרונים]: (ג) ומנהג וכו'.⁽⁶⁾ הוא מנהג (1) קדום מזמן הגמרא, והוא דבר זה בירושלמי פרק קמא דבבא בתרא, (ח) ויכולין בני העיר לכפות זה לזה לענן זה⁽⁷⁾: (ד) חטים לתלמוד⁽⁸⁾. ובמדינותינו המנהג לחלק להן קמח, שצ"ל יד"ו מזרקה הנקתה טפ"ו, ונשעור הנתינה הוא כפי צרכו לכל ימי הפסח. ופשוט דאם הוא עני גדול ואין לו במה לאפות המצה, צריך לתן לו

המפרשים, עין בתי"י ופ"ח ושאר אחרונים. ובבאור הגר"א משמע דמפרש, כפי שמבאר במקום אחר, וקצין זה כתב גס"ן בפ"ח ואלא שהוא כתב דלאחר שלמד שלשים יום קדם, שוב אין צריך ללמד בחג עצמו, והרבה אחרונים חולקין עליו והפרי תוש. והנה בחק-נצקב העיר דבר חדש למצוה כותב קשית כל האחרונים, דאיתא בירושלמי פרק א דפסחים הלכה א: שואלין בהלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג, בבית-ועד שואלין קדם לשלשים יום, וכן איתא גס"ן בתוספתא דמגלה [והן לשון הפגרי-משה שם: שואלין בהלכות פסח בפסח, כל אחד ואחד בביתו, אבל בבית-ועד, שמתקבצין הרבה בבית-המדרש ללמוד, שואלין קדם לשלשים יום], וכן הפגרי-משה שם: גס"ן כתב דהא דסוף פרק בני העיר שלא בבית-ועד קמרי, דהינו לכל אחד ואחד בביתו, וקא דלשלים יום קדם הני בבית העיר, ובעין של משה דהני בבית העיר. אמנם באלה רבה סתם דברי החק-נצקב וזה לשונו: פ"ן דבש"ס דילן בכמה מקומות [בפסחים ו, במגלה כ"ט ובסנהדרין י"ב] ובעצרת וזה ה"ה מ"מ הגמרא בריתא זו בסתם, שואלין קדם שלשים יום, ולא לשתמיט פתחא דוקא לומר בבית העיר, אלקא דלא סבירא לה הכי לשים דילן, וכן משמע לכאורה בעצרת וזה שם, וכן פסק הפ"ח דמצוה לכל אחד להתחיל ללמוד הלכות פסח מפורים, עד כאן לשונו, ובאמת בדברי הבה"ג הנ"ל שהעפתי מבאר בדבריו.

שער הציון

(ב) גמרא: (ג) רש"י בכמה מקומות ותוספות בפרק קמא דמגלה דף ד והר"ק, וכן הוביתו הפגרי-אברהם והגר"א ומבכורות דף נח, וכן הוביתו הר"א פרידמא מירושלמי מפ"ש פרק ג דשקלים. ומכל מקום משמע משה אחרונים דלענן יום-טוב הוא רק מצד מנהגא (עין בחק-נצקב ואל"ה רבה ופרי-מנחם), אבל בבאור הגר"א וכן בפרי חדש ובמור וקציעה משמע יום-טוב הוא בפסח, עין שם, וכן משמע ברובות: (א) הנינו משום דבש"ס (ברכות ובי"ב דף פו) משמע דלא היו גרילין להתקבץ והמון לפני כל גזל לדרש לפניהם בהלכות של הרגל רק שתי פעמים ולא בעצרת, ועל-כרחי דסקיכו בזה על דעת כרע"י, עין שם: (ד) בתי"י ופ"ח: (ה) עין בחק-נצקב, וכדבריו בבאר ברמב"ם פרק יג מהלכות תפלה וז"ל ח. והנה האחרונים רצו לומר, דלכך העולם מקלין בדבר, משום דסומכין על קריאת התורה בענינו של יום, ובאמת מלשון 'הלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת' משמע דהלכות ממש קאמר, מה שאסור ומה שמתיר, וכן מוכח בליקוט ריש פרשת וקהל, עין שם. וברמב"ם הל"ל גס"ן משמע להקדיש דשני ענינים הם, עין שם: (1) חק-נצקב ויראהו, וכן כתב הגר"א: (1) וכתב תמה בספר בית דוד חלק ארח"מים סימן לו על לשון הרמ"א שכתב 'ומנהג', הלא מדינת דמגרא דירושלמי הוא, עין שם מה שכתב בזה. ולענין דעתי אפ"ר לומר, דמן הדין היה יוצא במצוות דוקא אם היו נותנין להענינים מצות שיקחו בעצמם חטים או קמח למצה, להכי קאמר דמנהג לחלק חטים שיהיה מקרב הנתינה: (ב) רבנו ירמיה בסוף ספר (מגיד) מישרים, וכן מוכח מהפס"ג עשה קסב, עין שם:

הלכות פסח סימן תכט

לחלקן לעניים לצורך פסח, וכל מי שדר בעיר (ג) [ג] (ה) *י"ב חדש צריך (ד) (ו) לתן לזה (א"י): **ב** באין נופלין על פניהם (ז) **בכל חדש** (ה) ניסן, ואין אומרים (ו) (ח) 'צדקתך' בשבת במנחה, ואין מספידין בו, ואין מתעניין בו (ט) 'להזכיר (ו) בצבור, והבכורות מתעניין בו בערב-פסח: הגה גם אין אומרים צדיק-הדין בכל חדש ניסן. ונהגו שאין מתעניין בו תענית כלל (י) אפלו יום שמת בו אביו או אמו, (יא) אכל תענית (ס) חלום מתעניין. ואין אומרים (יב) 'מזמור (ט) לתודה' ואל ארץ אפים' ו'למנצח' (י) (יג) בערב-פסח ולא ביום-טוב (מנהגים). ונהגים להרבות קצת באכילה ושתיה ביום אחר הקדש, והוא (י"א) (יד) אסור חג (גמרא ורש"י פ' לולב):

השם וכו' בדלקקן סימן חס חס גניסן מתעניין וכו', ע"ל. וכבר נכתב דמ"א בהג"ה הפנהג

שערי תשובה

[ג] יב"ח. עבה"ט. וצ"ע מח"ב בשם גבולת-הנגן, אם עשו ד' טובי העיר נדבה בבחינה לצורך חטים והיו אוזרים, אין לגבאים חט"ה מאותה העיר לחקים, כי הם נותנים בעינם. ומי שדר לצורך חול' יום קדם הפסח, שרי לקח מזה חטים לעניים וכתב המ"א: ונ"ל דעני שאינו דר פה שלשים יום מ"מ מחזיקים לתן לו מצה אלא שאין נותנים לו חטים, ע"ש: (ז) לתן. אפלו ת"ח הפטור מ"מ, שכונה"ג: (ה) ניסן. מפני שרי"ב נשיאים הקריבו י"ב ימים וכל יום הקרן הנה י"ט שלו. ואח"כ ערב-פסח ופסח ואסור-חג, א"כ יצא רב החדש בקדשה ונבש"ס דמנחות השעם, מריש יתרא דניסן אחוהם תמידא כו', ע"ש. עין (חק-יעקב) [ב"ח] ה"מ] לפיכך עושים כלה קדש: (ו) צדקתך. גם א"א יהי רצון שלאחר קה"ת גם אין מקבירין בו לשמות גם אין אומרים קדיש אחר צ"ה, ונקט כלל בידך, דצ"ה וצ"ע ונחום ונחום שרים הם. וכי רמ"א ביר"ד סימן תא ש"א צ"ה אחר חצות וה"ה בעי"ט, ועברך ר"ח ועברך חנקה אומרים אחר חצות ונהנהגה מקומות באשכנז אומרים אחר חצות בקליקה, (לבוש) [נח"ל]. ועי' ש"ה שיש לקרות בניסן כל יום הנשיא שלו, ובי"ג פ' בהעלותך עד פ"נ עשה את המנחה: (י) בצבור. פי' דאין מקבירין התענית בצבור, אכל מ"מ הנחיד שנהג להתענות בה"ב מחר להתענות בו לדעת המחבר, לכן כ' הרמ"א שאין מתעניין בו תענית כלל: (ח) חלום מתעניין. וצ"ע למיכת תענית לתעניתו, ואם התענה בשבת תענית-חלום יתענה תענית לתעניתו בניסן, וה"ה בין י"ב לסכות או בימי הגבלה, ומ"מ נ"ל דאם הוא סמוך לעשור לחדש יתענה ב' לחדש שהוא תענית צדיקים כמ"ש סימן תקפ, וה"ה אם היה ביום ראשון ר"ח ניסן מתענה, מ"א. והפ"ח ושל"ה כתבו דאסור-חג יש להתענות אחר צייט, וה"ה ער"ח א"ר. ומ"א וט"ו ונח"י כתבו דאין להתמיר, דתעניתים אלו חמא בעלמא הם ונח"י מסים: פ"ק ח"ו מאי עמא דבר. וחסד, עין סימן חקעג דינו: (ט) לתודה. שלחמיתודה היו חמין ואפלו בע"פ אסור להקריבה, שביבא ליד נותר: (י) בע"פ. ומשכמיין לבהכ"נ בע"פ כדי שיגמור סעודתו קדם ד' שעות, מהר"ל: (י"א) אסור חג. המנהג שלא להתענות בכל א"ח, ע"מ. מ"כ, להטיל אסור בבכה"נ לדידה צורך גדול מחר בניסן אף שאסור בתשרי:

באור הלכה

ועל-פ' פנים בבית-המדרש שבכורות בנדאי יש חייב למד שלשים יום קדם אף לרבני תלמידי, וקמו שכתב הפני-משה: * י"ב חדש. ונחתין זה אף למי ח"ב. וצ"ע בשערי-תשובה. ודין זה דיי"ב חדש (ט) ש"ך גם לעני, שאז חזבים לתן לו בשאר עניי העיר, ואם דעתו להשתקע שם, לא לתת חזבים לתן לו. וכתבו האחרונים בשם הסמ"ק, דהאידנא נוהגים בכל העצקות. בין לענין בעל-הבית בין לענין העניים, בשלשים יום. ואפלו העני שאין דר פה שלשים יום, אף שאין מחזבים לתן לו קמח לכל ימי הפסח בבית-אח, מכל מקום חזבים לתן לו מצה בפסח בדרך שחזבים לתן לו פת כל ימות השנה, מזון שתי סעודות לכל יום ויום מימות החל שהוא שוהה בעיר, ובשבת מזון שלש סעודות, כמו שכתב ביוה"ד"ע סימן רנו, עין שם: (ו) לתן לזה. ואפלו תלמיד-הכם הפטור מ"מ [אחרונים]. וצ"ע בפרי-מגדים⁽¹⁾. ושעור הנתינה צריך להעיר על כל אחד לפי ממונו⁽²⁾. ואלא המשפטים עצמם מלתן קמח עניים, יש עין בידם. והנה ידוע שעניי העניים נשואות לזה, ובשם ש"אורי (י) בדח ובכבודו והוא יעלים עין בזה, ידוע מה שאמר הגמרא סנהדרין ל"ה 'כל תענית' וכו', עין שם בפרוש רש"י⁽³⁾, והוא גס-כ"ן פ"עין זה⁽⁴⁾: **ב** (ז) **בכל חדש ניסן**. מפני ששנים-עשר נשיאים הקריבו בשנים-עשר ימים, וכל ימי הקרבן היה יום-טוב שלו, וערב-פסח, וימי הפסח גופא ואסור-חג, אם-כ"ן יצא רב החדש בקדשה, לפיכך עושים כלה קדש: (ח) 'צדקתך'. גם אין אומרים בתוך ניסן יהיה רצון' שאחר קריאת התורה ואין מקבירין בו לשמות, וגם צדיק-הדין והקדיש שאחריו אין אומרים. והכלל, דצדיק-הדין וצדקתך צדק' ורחום וחסדן' שוין⁽⁵⁾. וכן בערב-שבת וערב-יום-טוב אחר חצות אין אומרים, אכל בערב-ראש-חדש וערב-חנקה אחר חצות אומרים צדיק-הדין⁽⁶⁾. וטוב לקרות בניסן בכל יום הנשיא שלו, וביום י"ג פרשת בהעלותך עד 'פ"נ עשה את המנחה'⁽⁷⁾ [אחרונים]: (ט) **להזכיר בצבור**. פרוש, דאין מקבירין התענית בצבור⁽⁸⁾, אכל מכל מקום הניחיד שנהג להתענות שני וחמישי ושני, מחר להתענות בו לדעת המחבר. ומנהגנו בהרמ"א שאין להתענות כלל [אחרונים]: (י) **אפלו יום וכו'**. הנינו בכל החדש ניסן, וכן ערב ראש-חדש א"ר גס-כ"ן אין מתעניין אפלו הנוהגים להתענות בכל ערב-ראש-חדש, אכל חסדן והפ"ח ביום חסדן נוהגים להתענות אפלו ראש-חדש ניסן⁽⁹⁾ משעם שיתבאר בסימן תקעג⁽¹⁰⁾ [אחרונים]: (יא) **אכל תענית חלום מתעניין**. ואין צריך למיכת תענית לתעניתו אפלו א"ר כדי שיכפר לו על מה שהתענה בתוך ניסן על חלומו כמו שארץ בעל-על מ"ש מתענה תענית-חלום בשבת יום-טוב וראש-חדש וחול' של מוצד שהוא צריך לישב בתענית על תעניתו כמו שנתבאר בסימן תיח. ואם התענה בשבת שבתוך ניסן תענית-חלום, מחר להתענות ליום מחר ביום ראשון על מה שהתענה בשבת, כיון שאסור תענית זה אינו אלא מנהג. ואפלו אם חל ראש-חדש ניסן באחד בשבת וש"פניו התענה תענית-חלום, מחר לו לישב בתענית בראש-חדש ניסן על מה שהתענה בשבת⁽¹¹⁾ [אחרונים]: (יב) **'מזמור לתודה'**⁽¹²⁾. שלחמיתודה היו חמין⁽¹³⁾, ואפלו בערב-פסח אסור להקריבה, שביבא ליד נותר⁽¹⁴⁾: (יג) **בערב-פסח**. ומשכמיין לבית-הכנסת בערב-פסח⁽¹⁵⁾ כדי שיגמור סעודתו קדם ארבע שעות [מהרי"ל]: (יד) **אסור חג**⁽¹⁶⁾. המנהג שלא להתענות בכל

שער הציור

(ט) מגן-אברהם ור"א, והוא מהירושלמי. ומה שכתבתי וראו דעות' וכו', פ"נ פתב הגר"ו, ובפרי-מגדים מסתפק קצת בזה: (י) ואפשר דמשום זה תהנו קדמונינו בפסח יותר משאר ירגלים, שהוא זמן חרות ויושבין מספין וכל אחד הוא וביתו ברכ שמתה, אין זה כבוד לה' שהעניים יהיו אז רעבים וצמאים. ועל-כן נותנין לו קמח על כל ימי הפסח שיוכל גם הוא לספר גזיות מצרים בשמחה. ועוד טעם פשוט, דחמין אינו רשאי לאכל, ומענה אינו מצוי בל-פ"ך להשיג לקנות, ואם לא יכניע לו על כל ימי פסח אפשר שישאר ברעב או יוכל לבוא ליד קלקל, ומצאתי זה השעם במשה-יהודה:

תרגום: 1 יום השנה לפטירה.

הלכות פסח סימן תכט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ה]

בשלישים יום⁽¹⁰⁾.

[משנ"ב ס"ק ח]

והקלל, דצדוק הדין וצדקתך צדק' ונחום וחנון' שוין⁽¹⁵⁾.

(15) אמנם בשעת פטירתו של אדם גדול, כתב לעיל (סי' תכ ס"ק ד) ובשעה"צ שם (ס"ק ב) בשם הט"ז (שם ס"ק א), שבימים שהאיסור להספיד בהם אינו מדין התלמוד, כגון בל"ג בעומר בט"ו באב או בט"ו שבט, אף שאין אומרים בהם תחנון, מ"מ מותר לומר בהם 'צידוק הדין', אולם בראש חודש חנוכה פורים וחדש ניסן, שבהם אסור להספיד מדין התלמוד, אף על אדם גדול אין לומר 'צידוק הדין'. ובשעה"צ שם כתב, שהא"ר שם (ס"ק ב) השיג על דברי הט"ז לענין חודש ניסן, משום שהאיסור להספיד בו אינו מדין התלמוד, ולדעתו מותר לומר 'צידוק הדין' על אדם גדול אף בחודש ניסן, והסכים השעה"צ שם לדבריו.

ולענין הספד על תלמיד חכם, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"א ס"ק ג) שיש להספידו אף בחודש ניסן, אלא שיאמר המספיד שמקצר הוא בדברים משום חודש ניסן, ושאלו על פי כן הרי הוא מספיד משום כבוד התורה.

[משנ"ב שם]

והגב"ה אחר חצות אומרים צדוק הדין⁽¹⁶⁾.

(16) אמנם הרמ"א לקמן (סי' תרפ"א) כתב, שאין אומרים 'צידוק הדין' בערב חנוכה במנחה. וכתב המשנ"ב לקמן (סי' תרע ס"ק יב) שיש שחולקים וטובים שאפשר לאומרו, וכפי שסתם כאן.

[משנ"ב שם]

עד י' עשרה את המנחה⁽¹⁷⁾.

(17) ויש שנהגו לקרוא פסוקים אלו מתוך ספר תורה, כן כתב בשו"ת הר צבי (אורח ח"א סי' טז). והוסיף, שמהגו של הגר"ח מצאנו היה, שבימים שקראו בתורה כגון בשני וחמישי ובראש חודש, מיד לאחר קריאת התורה היו קוראים את פרשת הנשיאים מתוך הספר שהוציאו, ושכן היה מנהג עתיק בירושלים, ושבתקום שנהגו כן אין לשנות מן המנהג. מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' קט) כתב, שמהגו של הגר"ח מצאנו היה לקרוא את פרשת הנשיאים לאחר התפילה גם בימים בהם היו קוראים בתורה, ומסיק שכן יש לנהוג.

[משנ"ב ס"ק ט]

דאין מן קריין הפענית בצבור⁽¹⁸⁾.

(18) וכעין זה כתב לקמן (סי' תע ס"ק ב) לענין הזכרת 'עננו' ב'תענית בכורות', שאם יש מנין של עשרה בכורות שמתענים, לכתחילה טוב שלא יהיה אחד מהם ש"ץ, שאם כן בחזרת התפילה יצטרך לומר 'עננו', ואין ראוי להזכיר תענית בחודש זה בציבור.

[משנ"ב ס"ק י]

נהגים להתענות אפלו בראש חודש ניסן⁽¹⁹⁾.

(19) ולקמן (סי' תקעג ס"ק ז) כתב, שיש מקילים שאין החתן מתענה בחודש ניסן, ובכל הימים שאין אומרים בהם תחנון. ולמעשה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"א ס"ק ג) שנהגו

המשך במילואים עמוד 2

(10) ואדם שבשעת חלוקת הקמחא דפסחא' עדיין לא עברו ל' יום מאז הגיע לעיר, אבל עד שיגיע הפסח יעברו ל' יום, דעת הגר"ש אלישיב (הליכות ונהגות על הלכות פסח) שחייב הוא לתת 'קמחא דפסחא'. מאידך, בספר זכרון אברהם (בינה במבגר, ס"ק ד) הסתפק אם תלוי הדבר בשעת החלוקה או בשעה שהגיע הפסח [וראה שם שהסתפק הן על העני והן על הנותן].

[משנ"ב ס"ק ו]

ועין בקרימקדים⁽¹¹⁾.

(11) שם (א"א ס"ק ב) הביא את דברי הא"ר (ס"ק ה) שכתב בשם שיירי כנסת הגדולה (הגה"ט אות ב), שגם תלמידי חכמים אף על פי שפטורים מלתת מיסים, מ"מ חייבים לתת 'קמחא דפסחא'. והעיר על כך הפמ"ג, שהשיירי כנסת הגדולה לא כתב אלא שבעירו נהגו כן, ויתכן שאין כוונתו שיש לנהוג כן בכל מקום [וראה כף החיים (ס"ק ז) שהביא דעות נוספות בנדון זה].

[משנ"ב שם]

כל אקד לפי קמנו⁽¹²⁾.

(12) ואף מי שאין לו כדי פרנסתו, כתב בשו"ת משנת יעבץ (או"ח סי' ז) שחייב ללוות כדי לתת 'קמחא דפסחא', שאף על פי שפטור הוא מליתן צדקה [כמבואר ברמ"א (יורד סי' רנ"א ס"ג)], מ"מ חייב הוא ליתן 'קמחא דפסחא', כיון שיסוד חיוב זה אינו משום מצות צדקה בלבד, אלא אף משום מצות שמחת יום טוב, כמבואר ברמב"ם (פ"ו מהל' יום טוב הי"ז-יח) ז"ל: "וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב וכו', וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האמללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמורי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריס".

והוסיף בשו"ת משנת יעבץ (שם) שמשום כך הביא הרמ"א את החיוב לתת מעות חטים בהלכות פסח, שכן חיוב זה אינו מהלכות צדקה בלבד, אלא אף מדיני החג.

[משנ"ב שם]

עין שם בפרוש ר"ש⁽¹³⁾.

(13) בגמרא שם (סנהדרין לה, א) אמרו ש"כל תענית שמלינין בו את הצדקה, כאילו שופך דמים", ופירש רש"י שם (ד"ה כל), שהיו רגילים לחלק צדקה בלילי תענית, והיו עיני העניים נשואות לכך, ואם לא יחלקו אז את הצדקה, נמצאו העניים רעבים.

[משנ"ב שם]

והוא גס"פן קצין⁽¹⁴⁾.

(14) ולענין האומללים והנרכאים הנמצאים בעיר ומתביישים לפשוט יד ולבקש צדקה, כתב לקמן (סי' תקכט ס"ק יז) שיש מקומות שנהגו שקדם יום טוב הולכים נבונים לב לבתי העשירים לקבץ נדבה עבור מרי נפש אלו, ואשרי האנשים שמשמים עין על זה, שמזכים לעצמם, ומזכים לכל אנשי העיר.

הלכות פסח סימן תל תלא

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק יד]

המנהג שלא להתענות בכל ארבעה עשר.

27) אמנם מדברי השו"ע לקמן (סי' תצד ס"ג) שכתב שאסור להתענות במצאי חג השבועות, כתב המג"א (כאן ס"ק ח) שמשמע שמוותר להתענות בשאר אסור חג, ולא נאסרה תענית במצאי חג השבועות אלא משום שיום טוב הוא, ודינו כעין יום טוב. וכתב המשנב"ב שם (ס"ק ו), שלפי טעם זה מותר להתענות ביאסור חג, שאחר סוכות [אכן, ביאסור חג של פסח אסור להתענות, שהרי אין מתענים בחדש ניסן]. והוסיף המשנב"ב (שם), שמדברי יוסף הגר"א משמע שאף בשאר אסור חג אסור להתענות וכן כתב המג"א בדעת התוס' ראש השנה יט, ב ד"ה מימות.

ולענין הספד ביאסור חג, כתב השבלי הלקט (סי' רסב) שיש למעט בדבר. ולהספיד ביאסור חג של שבועות, כתב הלו"ש (סי' תצד ס"ג) שאסור [וראה משנה למלך פ"י מהל' כלי המקדש ה"ט].

סימן תל

[משנב ס"ק א]

מפני הנסיון, וכו', ששוחטין את אלהיהם, וכו', ומפני שאז הנה עשירי בחג בשבת, על-כן קבעו לקרות שבת שלפני הפסח לעולם שבת הגדול.

1) טעם נוסף כתבו התוס' (שבת פז, ב ד"ה ואותו), משום נס גדול אחר שנעשה בזמן שלקחו בני ישראל את פסחיהם, וכפי שמובא במדרש (ראה תנחומא [בבב] פ' בא סי' יח) ששלקחו בני ישראל את פסחיהם. נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלו למעשיהם, אמרו להם 'זבח פסח הוא לה' שיהרגו בכורי מצרים', הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלח את ישראל ולא רצו, ועשו הבכורות מלחמה עם אבותיהם והרגו מהם הרבה, והיו שכתוב (תהלים קל"ו י) 'למכה מצרים בכבוריהם'.

טעם אחר כתב החזקוני (שמות יב ג), לפי שבשבת זו עשו ישראל את המצוה הראשונה שנצטוו בה והיא לקחת השנה, וכעין זה כתב האבדורם (חודש ניסן) בשם אבן הירחי. טעם נוסף כתב השבלי הלקט (סי' רה), לפי שמאחרים העם לבוא לבתיהם בשבת זו מפני הדרשה שבבית הכנסת, ונמשך הדבר עד אחר חצות, ונראה יום זה בעיני העם כיום גדול וארוך יותר מיום אחר, וכעין זה כתב המהר"ל (שלשים יום קודם הפסח, אות א). והמהר"ל (בביאורו על הטור) כתב שיש אומרים שהטעם הוא, לפי שבשבת זו קוראים את דברי הנביא (מלאכי ג כג): 'הנה אנכי שולח לכם וגו' לפני בוא יום ה' הגדול והנורא', וראה דרישה (אות א). [טעמים נוספים לדבר כתבו הבי"ח (סי' תכט), המהר"ל (תפארת ישראל פמ"ד), חרדושי הגהות על הטור בשם מהר"ח, משך חכמה (דברים י כ) והגרש"ז איערבך (הליכות שלמה פסח פ"ב ארחות הלכה הע' 11)].

2) ואף על פי שגם לפני כן ידעו המצרים שבני ישראל שוחטים כבשים ואוכלים אותם, כתב הבי"ח שעיקר כעסם של המצרים היה על מה שישאל אמרו להם שהסיבה ששוחטים הם את השנה, לפי שהקב"ה הוריע לישראל שאם ישחוט את השנה שהוא אלהיהם של המצרים למטה הוא ישחוט את אלהיהם שלממלכה, וכפי שכתב הוהר"ב (פ' בא [דף לט ב]): 'אמר קודש בריך הוא עבדו אתון עובדא לתתא, ואנא אתבר תקפידון לעילא, וכמה דתעבדון בנורא אתון, דכתיב 'כי אם צלי אש', אנא אוף הכי אעביד אותו באש בנהר דינור'.

3) ואף על פי שהנס היה גם בשאר הימים עד יום שחיטת הפסח, כתב הבי"ח שמי"מ עיקר הנס והקדיית שיני המצרים היו ביום הראשון, שכן לאחר מכן הורגלו בדבר [וראה באר היטב ס"ק א שכתב טעם נוסף].

4) והטעם שלא קבעו את זכר הנס ביום החדש [כפי שנקבעים המועדים בדרך כלל], כתב הלו"ש, מפני שהנס בא על ידי שמירת השבת, שמפני שידעו המצרים שהיו ישראל שומרים את השבת במצרים [כמבואר במדרש רבה שמות פרשה א אות כח], היו תמהים על כך שהיו ישראל מטפלים בבעלי חיים בשבת, ולכן שאלו 'למה זה לכם' [וראה פמ"ג משב"ז ס"ק א]. והפרישה (אות ב) כתב, שהיו המצרים תמהים על הקשר שעשו ישראל בשבת בשעה שקשרו את השנה, שלא ידעו המצרים שיש חילוק בין קשר של קיימא לקשר שאינו של קיימא. טעם אחר כתבו הבי"ח והט"ז (ס"ק א), שבי' ניסן, מלבד הנס שהיה במצרים גם נבקע הירדן לפני בני ישראל, ואם היו קובעים את זכר הנס שהיה במצרים ליום החדש, יהיו סבורים שיום זה נקרא 'גדול' על שם הנס שנעשה בירדן, לכן קבעוהו בשבת, שכן הירדן לא נבקע בשבת. והמג"א (ס"ק א) כתב, שאפשר שמפני שבי' בניסן קבעו תענית על פטירת מרים [וכפי שכתב השו"ע לקמן סי' תקפ ס"ב], לפיכך לא קבעו את זכר הנס ביום החדש [וראה דרישה (אות א) והגהות חתם סופר על השו"ע שכתבו טעמים נוספים].

5) והטעם שקבעו לומר 'גדול' על נס זה דוקא ולא על שאר הניסים, כגון על קריעת ים סוף וכדו', כתב התורת חיים (חולין צב, א) שכן שהנס נמשך כל חמשת הימים בהם שמרו על השנה לקרבן הפסח, אלא שביום השבת היה הנס גדול יותר מאשר בשאר הימים, שכן לאחר השבת כבר הורגלו המצרים בדבר [כמובא לעיל בשם הבי"ח], לפיכך קראו לשבת זו 'שבת הגדול', שבה היה הנס גדול יותר מאשר בשאר הימים. ויש שנהגו לברך זה את זה בברכת 'שבת הגדול שלום ומבורך' (מחזיק ברכה אות ב). ובשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ה תשובה ב) כתב, שזו כוונת השו"ע בכך שייחד סימן בשו"ע וכתב ששבת זו נקראת שבת הגדול, שלכאורה מאי נפקא מינא, אלא שרמז בזה שעלינו לקרואה שבת הגדול, כדי לזכור את הנס. ונקראת שבת זו שבת 'הגדול' בלשון זכר, ואף על פי שפעמים רבות נזכרת שבת בכתובים בלשון נקבה, ביארו הרשב"ץ (מאמר חמץ אות א) והפמ"ג (משב"ז ס"ק א), שמי"מ פעמים היא נזכרת בלשון זכר [ראה תוס' כתובות ה, א ד"ה שמא].

[משנב ס"ק ב]

ואפלי אם תל שבת הגדול בערב פסח ואז דורשין בשבת הקודם. 6) ובטעם הדבר כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק א), שבערב פסח כבר מאוחר מלהזכיר את הצריך תיקון קודם הפסח, שהרי כבר אין די זמן לתקנו.

[ביה"ל ד"ה במנחה]

משום דאיתא בהגדה 'יכול מקדור יום' וכי'.

7) כן הובא במעשה רב (אות קעז), וכן מפורש בביאור הגר"א. גם היעב"ץ כתב (פירוש ההגדה על המילים 'יכול מראש חודש') שאין לומר את ההגדה בשבת הגדול, וכשם שאסור לאכול מצה מבעוד יום, ובטעם הדבר כתב, לפי שדברים חדשים חביבים על אדם יותר מהישנים, ולפיכך ראוי שלא לומר את ההגדה קודם החג, כדי שתתפעל נפשו בשעת אמירתה לבלי הסדר.

ומ"מ כתב היעב"ץ (שם). שאין איסור ללמוד ולהעמיק מבעוד יום בדברי ההגדה, ואדרבה מצוה לטרוח קודם החג לירד לעומקה, וכך ראוי ונאה, אך לא יקראנה בשפתיו בקריאה כסדרה.

סימן תלא

זמן בדיקת החמץ

[משנב ס"ק א]

בתחלת לילי' וכו'. פרוש, תהיך אחר יציאת הכוכבים.

המשך במילואים עמוד 2

הלכות פסח סימן תל תלא

תל ובו סעיף אחד:

באר הגולה ג

א *שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, (א) מפני (ב) (ג) הגם שנעשה בו: הגה והמנהג לומר (ב) *במנהג (ג) ההנהגה מתחלת 'עבדים היינו' עד 'לכפר על כל עונותינו', ופוסקים לומר 'ברכי נפשי' (מנהגים):

תלא זמן בדיקת החמץ, ובו ב' סעיפים:

א (ב) (א) *בתחלת ליל י"ד בניסן [*] (ב) בודקין את החמץ (ג) לאור הנר בחורין ובסדקין, בכל המקומות (ד) שדרך להכניס שם חמץ: ב ביצהר כל אדם (ג) (ה) שלא יתחיל בשום מלאכה (א) (ו) *ולא

א משנה ריש פסחים
ב תרב המגיד פסחים
התוספות

שערי תשובה

אף במקום שקביעות חשי דפסחא בפרטות ואין פוללים אותם בכלל צדקות כל השנה (והשעם, לפי שנותנים מהם גם לת"ח עניים שגנאי להם לקבל צדקה). ואם גבוי לצורך חשים והותירו, אין לשנות לדרגים אחרים אלא יתנו לעניים לשאר צרכי הפסח, ע"ש. וכתב בסוף ספר ועד לחקמים בקנטרס טובי' ציון כתב שאם קנה בית דירה אפילו תוך יב"ח חשוב כאנשי העיר, ואם רק שכר בית דירה לבי"ח אפשי קדם יב"ח הוא קאנשי העיר, ע"ש שכתב בן בשם קצת מפרשים, ועין בח"מ סימן קסג:

[א] הגם. עין בח"מ. ועין ברגול מרובה מ"ש על דברי המג"א בזה דרש"ל ס"ל דהרי יבש ביבש אלא דהרי דבר שיש לו מתירין ומהני גאכל אחר, ע"ש. ועין בשו"ת בית אפרים חלק ח"מ ס"ה בדיני בריה מ"ש לישב קשית המג"א עפ"י דברי התוספות בתמורה, ע"ש:

[*] בודקין את החמץ. וכתב בשו"ת בית יהודה, שאין פטור ממענות

ש"ש לו מזה י"ד סעודות, אף שלאיש בזה אין נותנין מקפה, פמבאר ביהודה דעה בהלכות צדקה [מקור-חיים]:

* במנהג ההנהגה. ובשם הגר"א כתבו שלא היה נוהג בזה, משום דאיתא בהנהגה 'יכול מבעוד יום' וכד':

* ולא יאכל. עין משנה ביהודה דפירות מותר אפילו הרבה, והוא נובע מדברי המגן אברהם שדמה להא דסימן רלב. ולכאורה משמע דאפילו קשהגיע זמן הבדיקה דהנהגה צאת הכוכבים גם-כן מותר לאכל פירות אפילו

באר הגולה

ש"ש לו מזה י"ד סעודות, אף שלאיש בזה אין נותנין מקפה, פמבאר ביהודה דעה בהלכות צדקה [מקור-חיים]:

* במנהג ההנהגה. ובשם הגר"א כתבו שלא היה נוהג בזה, משום דאיתא בהנהגה 'יכול מבעוד יום' וכד':

* ולא יאכל. עין משנה ביהודה דפירות מותר אפילו הרבה, והוא נובע מדברי המגן אברהם שדמה להא דסימן רלב. ולכאורה משמע דאפילו קשהגיע זמן הבדיקה דהנהגה צאת הכוכבים גם-כן מותר לאכל פירות אפילו

קהות על ששוחטין את אלהיהם⁽²⁾, ולא היו רשאים לומר להם דבר; ומפני שאז היה עשירי בחודש בשבת⁽³⁾, על-כן קבעו לקרות שבת שלפני הפסח⁽⁴⁾ לעולם שבת הגדול⁽⁵⁾: (ב) במנהג ההנהגה. לפי שהיתה בו התחלת הגאולה והנסים, ואפילו אם חל שבת הגדול בערב-פסח ואז דורשין בשבת הקודם⁽⁶⁾ [אחרונים]:

א (א) בתחלת לילי וכו'. פרוש, (ב) תכף אחר יציאת הכוכבים⁽⁷⁾, שיש צדן קצת מאור היום, ראוי להתחיל לבדק כדי שלא יתחיל או שלא יפסח⁽⁸⁾: (ב) בודקין וכו'. וגם צריך לבטל אז את החמץ. ויבדלוקן בסימן תלד סעיף ב'. (ג) וזמן התורה באחד מהן סגי, דכשםבטל בלבד ומפקדו, שוב אינו שלו ואינו עובר עליו, וכל-שכן כשבודקו ומחפש אחריו ומבערו מן העולם, אלא שחז"ל החמירו דלא סגי באחד מהם אלא בשניהם דוקא, לפי שהששו: אחר שהבטול מלוי מבחשבתן של בגני-אדם וברעויותיהן, אולי ירע בעיני האדם שיש לו חמץ בעד כמה אפלים להפקיר, ואף שפיו יאמר שיהיה בטל והפקר וחשיב כעפרא, מפל מקום לבד לא-כן יחשב ולא יבטלנו בלב שלם, והרי הוא עובר בכל נראה, שהרי לא הוציא מביתו; ועוד, שמה מתוך שרגילין בו כל השנה, אם יהיה בביתו וירשותו גורנין שישפח ויבוא לאכל⁽⁹⁾, ולכן תקנו חז"ל שאף-על-פי שםבטל לא סגי, אלא צריך לבדק לבערו מן העולם, ומפל מקום צריך לבטל גם-כן, שמה לא יבדק יפה וימצא חמץ בפסח ויעבר עליו: (ג) לאור הנר. מפני (ג) שצריך לבדק בחורין ובסדקין⁽¹⁰⁾ ואור היום לא יועיל לזה, וכיון שצריך שתהיה לאור הנר קבעיה בלילה, מפני שאז אורו מבהיק יותר מביום ואפילו במקום האפל; וגם היא שעה שפני-אדם מצויים בבתיהם: (ד) שדרך להכניס וכו'. לאו דוקא, אף שאין דרך להכניס שם חמץ, (ד) רק במקום שמשמשים שם לפרקים בחמץ, חזינון שמה הכניס שם חמץ ולא אדעתה, וכמבאר לקמן סימן תלג: ב (ה) שלא יתחיל בשום מלאכה וכו'. ואפילו חצי שעה שקדם הזמן אסור דלמא אתי לאמשובי, והוא הדין דאסור להכניס למרחץ, ובכל הדברים הנזכרים לעיל בסימן רלב. ומי ששכח לבדק בלילה, אסור ביום בכל הדברים עד שיבדק [אחרונים]: (ו) ולא יאכל⁽¹¹⁾. וטעמה בעלמא שרי, והנהגה פת כביצה או פירות אפילו הרבה, וכמו שכתבנו בסוף

שער הציזין

(ב) אלה רבה וחזק-עקב ודרך-חיים ושא: (ג) פוסקים: (א) גמרא ופוסקים: (ד) חזק-עקב:

הלכות פסח סימן תלא תלב

יאכל עד שיבדק, ויפלו אם יש לו עת קבוע ללמוד (ז) לא ללמוד (ח) עד שיבדק. (ט) ואם התחיל ללמוד (י) מבעוד יום אין צריך להפסיק (יג) ואם שצריך להפסיק, (יב) וכן נראה לי עקר):

תלב דין ברפת בדיקת חמץ, ובו ב' סעיפים:

א אקדם שיתחיל לבדק (ב) יברך אצור קדשנו במצותיו וצוננו (א) [א] על בעור חמץ. ואם התחיל לבדק בלא ברכה, יברך (ד) כל זמן (ז) [ב] שלא סים בדיקתו (כל כח). (ה) ויזהר

באר היטב

(ז) לא ללמוד. והלמוד שער בבהכ"נ מותר, ודוקא מי שלומד בביתו אסור, שאינו מוכרח לקום ממקומו, אבל זה ילך בודאי לביתו, כנה"ג. וכתב המ"א: ונ"ל דוקא מי שאומר דבר הלכה בלא פלוגא, אבל אסור לעסק בפלוגא אפלו אינו בביתו, דכונה ודאי איכא למגור דלמא ממשכא לה שמעתתא. כתב הב"ח: מי שלא התפלל ערבית עם הצבור מתפלל בביתו קדם הבדיקה, דאיכא למחש שמה יטבר בבדיקתו ויזכר מלהתפלל, אבל מי שמתפלל לעולם ערבית ביחודי בלילה יבדק תחלה, כיון דיש בה לא ישכח. ומ"א כתב: כיון דזמן הבדיקה הוא קדם צאת הכוכבים, יברך ויח"כ יתפלל אחר צ"ה, ואם לא ביקר עד אחר צ"ה יתן לאחר לבדק והוא יתפלל, ואי ליכא אחר צעשה כמ"ש הב"ח, וצ"י ס"ק א מש"ש. ואותן הגדולים להתפלל ערבית בעצמה יתפללו תחלה בבהכ"נ, דטרח הוא לקבץ אח"כ, מ"א: (ס) שצריך. ואם אמר לחברו שישכיר לו הבדיקה מותר, ודלעיל סימן רע"ה ס"ג, שנתן זקנים: **(א) על בעור.** ואם ברוך לבעור, יצא. הסקתם האחרונים. וצ"נ ס"ז בסימן קסו ס"ק ד. וישל ידיו קדם הבדיקה, והוא רק משום נקיות. והא דאין מברכין שהחמץ על בדיקת החמץ, לפי שהבדיקה היא צורך הנגל סמכין אותן ונרש"ל דמה טעם זה, להיות ממש ולמעלה חל האסור. וחי"כ בשם חמיו הגאון ז"ל תרץ דעכ"פ אינו עובר בכל נראה עד הלילה, וצ"נ ס"ז ס"ק ב. וצ"נ ס"ז וכתבי: **(ז) שלא סים.** ואם סים יברך למחר בשעה ה' כשעוסק בשפחה, ט"ז ומ"א. וחי"כ כתב, דלאחר שסים הבדיקה בלילה שוב

שערי תשובה

בדיקה ויבדקו לו אחרים. ובס' ת"מ כתב שבפסאג נהגין שהאונן מקנה חלקו לשפתו, וגם בזה לענין חמץ יקנה במתנה לשפתו או לאחר ואז יברך האחר ג"כ, ומשאי"כ אם אינו בודק ממתנת הנקאה רק דרך שליחות, צ"ע אם יברך:

[א] על בעור. צ"נ בטי"ז ויבראפוס. וצ"נ בלה"ק בשם רדב"ז שנפח 'על בעור' נתקן על תחלה צעשה הספוגה ועל סתירתה שהוא הבעור ולא הטטול שהוא מחשבה שבלב, ע"ש: [ב] שלא סים. צ"נ בתשובה

לעולם ערבית ביחודי בלילה יבדק תחלה, כיון דיש בה לא ישכח. ומ"א כתב: כיון דזמן הבדיקה הוא קדם צאת הכוכבים, יברך ויח"כ יתפלל אחר צ"ה, ואם לא ביקר עד אחר צ"ה יתן לאחר לבדק והוא יתפלל, ואי ליכא אחר צעשה כמ"ש הב"ח, וצ"י ס"ק א מש"ש. ואותן הגדולים להתפלל ערבית בעצמה יתפללו תחלה בבהכ"נ, דטרח הוא לקבץ אח"כ, מ"א: (ס) שצריך. ואם אמר לחברו שישכיר לו הבדיקה מותר, ודלעיל סימן רע"ה ס"ג, שנתן זקנים: **(א) על בעור.** ואם ברוך לבעור, יצא. הסקתם האחרונים. וצ"נ ס"ז בסימן קסו ס"ק ד. וישל ידיו קדם הבדיקה, והוא רק משום נקיות. והא דאין מברכין שהחמץ על בדיקת החמץ, לפי שהבדיקה היא צורך הנגל סמכין אותן ונרש"ל דמה טעם זה, להיות ממש ולמעלה חל האסור. וחי"כ בשם חמיו הגאון ז"ל תרץ דעכ"פ אינו עובר בכל נראה עד הלילה, וצ"נ ס"ז ס"ק ב. וצ"נ ס"ז וכתבי: **(ז) שלא סים.** ואם סים יברך למחר בשעה ה' כשעוסק בשפחה, ט"ז ומ"א. וחי"כ כתב, דלאחר שסים הבדיקה בלילה שוב

משנה ברורה

סימן רלב, צ"נ שם במשנה ברורה. וצ"נ בבאור הלכה, דברות הרבה אינו מותר רק בהחצ"י שעה שקדם הבדיקה, אבל משהגיע זמן הבדיקה, גם על-ידי פרות אין נכון לשהות הרבה: **(ז) לא ללמוד.** גם בזה (ס) יש אוסרין אף בחצ"י שעה שמקדם דלמא אתי לאמשובי הרבה, אם לא שבשק לאחד שישכירנו כשיבוא הזמן, ויש מתירין (ו) לענין ללמוד מקדם, ורק בהגיע הזמן של צאת הכוכבים אסור. ואף והאוסרין, אינו אסור (ו) אלא בלומד בביתו, אבל הלומדין שער הלכה בבית-המדרש אחר התפלה מותר, ודלהא יאה מוכרח בודאי לבוא לביתו. ומכל מקום אף זה אינו מותר אלא הלומד בלא פלוגא, אבל (ח) בפלפול חלישין בכל גוני דלמא אתי לאמשובי: **(ח) עד שיבדק.** וילענין תפלת מצריב, אותן המתפללים מצריב בזמן בעבור (ט) יתפללו מקדם, דטרח לקבצן אחר-כך, וגם אין לחש פליקף שישכח לבדק, שהרי תפלה היא דבר קבוע ואין שיה' בו שמה ימשך. והמתפלל בביתו (י) יתן לאחר לבדק והוא יתפלל, דעל-ידי זה יקום שניהם בזמנם; ואי ליכא אחר, יתפלל תחלה; אכן אם הוא רגיל להתפלל לעולם ביחודי יבדק תחלה, דכיון דרגיל בכך לא חלישין כל-כך שמה ישכח. (יא) והחזק יצקב כתב דלעולם יתפלל תחלה, דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם: **(ט) ואם התחיל ללמוד.** והוא הדין

א אקדם שיתחיל לבדק, כדי שתהא הבדיקה עובר לעשייתו: **(ב) יברך.** יש אומרים שטוב (א) שיטל ידיו קדם, והוא רק משום נקיות: **(א) על בעור חמץ.** דאף-על-גב דאינו מבער עד למחר, מכל מקום כיון דבדיקה זו (ב) לצורך בעור, הוי ענין הבעור. ואין מברכין 'על בדיקת חמץ', דאין זה סוף בעור, הוי ענין אין מברכין 'על בטול חמץ', כיון דעקר הבטול תלוי בלב, ואין מברכין על דברים שבלב. אם ברוך לבעור, יצא: **(אחרונים): (ד) כל זמן שלא סים בדיקתו.** דכל זמן שלא סים מקרי צדין עובר לעשייתו. ואם כבר סים הבדיקה לא יברך עכ"ש, אלא יברך למחר בשעת שרפה, דהא מברכין 'על בעור חמץ', ואף-על-פי שבשלו אתמול בשעת בדיקה, מכל מקום חזב לשרפו מתקנת חכמים; ועוד, דהא אז אמר 'כל חמירא דלא חזיתה', והחמץ שראה לא בטל (ט"ז ומ"א ושא). (ג) ויש מאחרונים דסבינא להו דלא נתקנה הבדיקה כי אם בעת הבדיקה, וילדעתם יברך בשעת שרפה בלא שם ומלכות. ונראה שהרופא לסמך ולברך (ד) אין מוחזין בידו, דיש לו על מי לסמך: **(ה) ויזהר שלא ידבר.** ויברעבד אם שח דברים שאין צורך הבדיקה, יתור ויברך, דהפסיק בין הבדיקה

שער הצינ

(ס) פן משמע מסתימת המגן-אברתם בסעף-קטן ד, וכן כתב הגר"י. ומה שכתבתי 'אם לא יכו', פן בכאור באחרונים: (ו) חק-יצקב ומגן-האלף ושר-האלף, צ"נ שם: (ז) מגן-אברתם בשם ראב"ח, ומשמע דאף בהגיע הזמן מותר. והפרי חזק מפסק ע"י, ע"ש. משום לא פלוג, וגם דהא על-פליגים מתרחק מתחילת הזמן שהוא מתחלת הלילה, וכן נראה מהרמב"ם, וכן מוכח מהש"ו ובית-מאיר, מכל מקום יש להקל בחצ"י שעה שקדם הזמן (ח) מגן-אברתם ושי"א: (ט) מגן-אברתם ושי"א: (י) מגן-אברתם ושי"א: (יא) וכן כתבו אליה רבה ומקור-חיים, ודעבד קמר עבדי וכו'; (יב) בגד-ישע והחק-יצקב ומקור-חיים, צ"נ שם, דלא כמגן-אברתם: (יג) מגן-אברתם. ואף דמדאורייתא אין החיוב לבדק ולבעור רק דוקא סמוך לתצות חיים, כיון דעקר חיובו מדאורייתא אלא שחכמים הקדימו לשעה שבגני-אדם מצויים בקמיהם, פדאורייתא דמנא. ואף דהמגן-אברתם כתב לקמה דפליגי הוי תרי דעות בהתחיל באסור, לא משמע פן בבית-יוסף, וכן כמה אחרונים סבינא להו דלא קמה. וצ"נ שמה חק-יצקב בגד-ישע והגר"א ומקור-חיים: (ד) הגר"א ושי"א: (ט) דחק-יצקב ורצה להקל בשאר מלאכות רבה חולק ע"י, וכן משמע בבאור הגר"א וכן כתבו הגר"י ודבר-חיים: (ה) מברש"ל: (א) מברש"ל: (ב) צ"נ בחק-יצקב ובאליה רבה שצריך פדעת הב"ח, וכן כתב הגר"י: (ז) כי עוד כמה אחרונים עומדין בשיטה זו, החק-יוסף ונהר-שלום ושי"א: (ג) צ"נ בחק-יצקב ובאליה רבה שצריך פדעת הב"ח, וכן כתב הגר"י: (ז) כי עוד כמה אחרונים עומדין בשיטה זו, החק-יוסף ונהר-שלום ושי"א:

הלכות פסח סימן תלא תלב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

דלמא אחי לאמאשוכי הרבה⁹.

9 אמנם לענין קריאת שמע של ערבית, כתב לעיל (סי' רלה ס"ק יז) שאף על פי שאסור לאכול או לישון חצי שעה קודם זמן קריאת שמע [וכפי שכתב השו"ע שם (ס"ב)], מ"מ מותר ואף מצוה ללמוד באותו זמן.

[משנ"ב שם]

אם לא שפיקש לאחד שיזכירנו כשיבוא הזמן¹⁰.

10 כלומר, שיקבש מאדם שאינו לומד שיזכירו, אבל לבקש מאדם אחר שלומד שיזכירו, כתב השו"ע הרב (סי"א) שאינו מועיל. והוסיף (קונטרס אחרון שם), שדבר זה מועיל רק שיוכל לעסוק בדברי תורה באותה שעה, אבל לעסוק בדברי רשות אסור גם אם ביקש מחבירו שיזכירו. [אמנם, לענין האיסור לאכול בחצי השעה סמוך לזמן קריאת שמע של ערבית, כתב המשנ"ב לעיל (סי' רלה ס"ק יח) שאם ביקש מאדם אחר שיזכירו להתפלל, אין איסור להתחיל לאכול גם אם כבר הגיע זמן קריאת שמע].

[משנ"ב ס"ק ח]

דלעולם יתפלל תחלה, תדיר ושאני תדיר קודם¹¹.

11 ובטעם החולקים כתב השו"ע הרב (ס"ו וקונטרס אחרון ס"ק א), לפי שזמן קריאת שמע ותפילה הוא כל הלילה, או על כל פנים עד חצות, ואף על פי שמצוה מן המובחר להתפלל ולקרוא ק"ש בתחילת הלילה, מ"מ לא עבר על תקנת חכמים אם אמרם בהמשך הלילה, מה שאין כן בדיקת חמץ שומנה לכתחילה הוא בתחילת הלילה דוקא, ואם לא בדק בתחילת הלילה עבר על תקנת חז"ל. וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק א).

סימן תלב

דין ברכת בדיקת חמץ

[משנ"ב ס"ק ב]

יברך¹.

1 ובטעם הדבר שאין מברכים ברכת שהחיינו על בדיקת חמץ [כך נקטו הפוסקים להלכה, ראה טור בשם הרא"ש, ב"ח, ט"ז (ס"ק ב) וברכי יוסף (ס"ק ג)], כתב הרא"ש (פסחים פ"א סי' י) שכיון שמטרת הבדיקה היא לצורך החג, סומכים על ברכת שהחיינו שמברכים בחג עצמו [וכשם שהעושה סוכה לצורך המועד סומך על ברכת שהחיינו שמברך בחג עצמו, כמו שכתב השו"ע לקמן (סי' תרמא ס"א)].

טעם נוסף מובא בטור, לפי שאין המצוה תלויה בזמן מסוים דוקא, שהרי המפרש בים והיוצא בשירה ודעתו לחזור קודם פסח או בפסח עצמו, חייב לבדוק אפילו מראש השנה [כפי שכתב השו"ע לקמן (סי' תלו ס"א) ובמשנ"ב שם (ס"ק ח)].

וטעם נוסף כתב האבדוריהם (שער ג - ברכת המצות ומשפטיהם), שאין מברכים שהחיינו אלא בדבר שיש בו שמחה והנאה לגוף, ובבדיקת חמץ יש צער באיבוד החמץ ובשריפתו.

עוד טעם כתב האבדוריהם (שם), שאין מברכים אלא על מצוה שעשייתה היא גמר מצוה, והבדיקה אינה גמר המצוה, אלא הביעור הוא גמר המצוה.

טעם נוסף כתב המאירי (פסחים ז, ב), שאין מברכים שהחיינו על מצוה

שאין עיקרה לעצמה אלא להרחקת עבירה, ואף הבדיקה אינה מטרה לעצמה, שאינה נעשית אלא כדי שלא ימצא חמץ בפסח.

[משנ"ב שם]

יש אומרים ששטוב שישטל ידיו קדם².

2 ואם גם בני ביתו בודקים עמו, כתב הפמ"ג (א"א בתחילת הסימן) שאף הם יטלו ידיהם, שכן הטעם שנוטלים את הידים אינו מחמת הברכה, אלא משום שהבדיקה באה לטהרת הרגל וראוי לעשותה בבקיות [ראה הערה הבאה], ומשום כך גם בני הבית שבודקים יטלו את ידיהם, אף על פי שאינם מברכים.

ואם נטל את ידיו קודם תפילת ערבית ובודק תיכף אחר התפילה, כתב הערוך השלחן (ס"א) שאינו צריך ליטול את ידיו קודם הבדיקה.

והבודק קודם זמן הבדיקה, כגון היוצא מביתו קודם י"ד, דעת הגר"ז אייערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה דבר הלכה אות כט) שאינו צריך ליטול את ידיו, משום שלא תיקנו ליטול אלא כשהבודק מברך על הבדיקה, אבל כשהבודק קודם הזמן שאינו מברך על הבדיקה, אין הוא צריך ליטול את ידיו.

[משנ"ב שם]

והוא רק משום נקיות³.

3 וביאר בשו"ת מהרש"ל (סי' פו), שאף על פי שהנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח, כמו שכתב השו"ע לעיל (סי' קנח ס"ה), מ"מ בדיקת חמץ הרי באה מחמת הרגל, לפיכך מצוה חשובה היא וראוי לעשותה בבקיות.

[משנ"ב ס"ק ג]

ואין מקרינין על דברים שבלב⁴.

4 ומה שמברכים על הפרשת תרומה גם כשמפריש על ידי מחשבה, כתב בשו"ת רע"א (מהדור"ס י' ל) שהואיל ומטרת הפרשת תרומה היא ליתנה לכהן, אף המפריש על ידי מחשבה הרי זה כעושה דבר שיש בו מעשה, כיון שסופו לבא לידי מעשה, כלומר הנותנה לכהן, אבל בביטול חמץ נעשה הכל במחשבת הלב. ובספר אמרי בינה (דיני שבת סי' ב) כתב לחלק, שבהפרשת תרומה על ידי המחשבה נעשה מעשה, שכן חל על החולין שם תרומה ויצאו מרשותו לרשות הכהנים, אבל בביטול חמץ לא נעשה מעשה, שהרי בלאו הכי החמץ אינו ברשותו, הואיל ואסור הוא בהנאה. באופן דומה תירץ הצמח דוד (גליון שו"ת רע"א שם) שבביטול חמץ כיון שאינו מדין הפקר אלא שמחשיב את החמץ לעפר, אם כן אין עשיית חלות בחמץ, ומחשבתו אינה נחשבת כמעשה אלא כדברים שבלב [וראה מה שכתב המשנ"ב לקמן (סי' תלד ס"ק טו) שאמנם ביטול חמץ מטעם הפקר, אך מ"מ אינו עשיית חלות הפקר בחמץ, אלא שכיון שהחמץ אינו ברשותו ורק שהתורה העמידתו ברשותו, ועל ידי שגולה דעתו שאינו חפץ בחמץ, אינו זוכה בו]. [עוד בנדון זה, ראה שו"ת רע"א (שם סי' כט) בשם הג"ר בנימין וואלף איגר, שו"ת עמודי אור סי' ב אות כח ומעדני ארץ תרומות פ"ב הט"ז].

[משנ"ב שם]

אם בריך לברך, יצא⁵.

5 אבל אם בירך על בדיקת חמץ, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק א) שלא יצא.

[משנ"ב ס"ק ד]

ואם כבר סיים הבדיקה לא יברך עכ"ש⁶.

6 ואפילו יתוך כדי דיבור לאחר הבדיקה, כתב בספר חקת הפסח (ס"ק ב, הובא בקף החיים ס"ק יד) שלא יברך, שמי"מ אין זה 'עובר לעשייתה'.

הלכות פסח סימן תלב תלג

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ה]

דהפסיק בין הנקבה להמזנה⁷.

7) ושיעור ההפסק, כתב לעיל (סי' קסז ס"ק לו) לענין הפסק בין ברכת המוציא לאכילת הפת, שאפילו אם הפסיק בדיבור בתיבה אחת הרי זה נחשב הפסק, וצריך לחזור ולברך, וכן כתב בביה"ל לעיל (סי' כה ס"ט ד"ה ואם) לגבי הפסק בין תפילין של יד לתפילין של ראש.

[משנ"ב ס"ק ו]

וטוב וכו'⁸.

8) ואם עשה צרכיו, דעת הגרי"ש אלישיב (הליכות והנהגות על הלכות פסח) שיברך 'אשר יצר', וכן דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"א עמ' כב). והוסיף הגר"ש וואזנר (שם), שאף יכול לענות 'אמן' וברוך הוא וברוך שמו' על ברכות של אחרים, וכן יכול לברך ברכת רעם וברק.

[משנ"ב ס"ק ז]

צריך לחזור ולברך⁹.

9) זו דעת הפרי חדש (ס"ק ב), וכפי שציין בשעה"צ (ס"ק ה). וכתב הפרי חדש (שם), שדין זה דומה למה שכתב השו"ע לעיל (סי' ח ס"ג) שהלבוש טלית קטן בביתו ובירך עליו, שצריך לחזור ולברך בבית הכנסת כשמתעטף בטלית גדול, משום שההליכה מביתו לבית הכנסת הרי היא הפסק [וראה הערה הבאה].

אכן, המשנ"ב לעיל (שם ס"ק לד) כתב, שהחיי אדם (נשמת אדם כלל יב אות א) חשש לדעת הסוברים שאין צריך לחזור ולברך על הטלית גדול, ולדעתו אף על פי שבברכת הנהגין שינוי מקום נחשב הפסק, בברכת המצוות אין הוא נחשב הפסק, וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב שם]

שדעתם דבקהו תנא מנהגיה¹⁰.

10) ובכך ביארו החק יוסף (ס"ק ח) והמאמר מרדכי (ס"ק ד) את החילוק בין הליכה לבית הכנסת שנחשבת הפסק לענין ברכה על הטליתות [כמובא בהערה הקודמת], לבין הליכה מבית לבית בבדיקת חמץ שלא נחשבת הפסק, שלבישת כל טלית וטלית מצוה בפני עצמה היא, ולפיכך אם יש הפסק הליכה ביניהן אין ברכה על האחת יכולה לפטור את חברתה, אבל בדיקת הבתים מצוה אחת היא, ולפיכך אין ההליכה מפסיקה ביניהן.

[משנ"ב ס"ק ח]

ועל-כל-פנים יסיע לך, כי מנהג בו יותר מבשלוחו¹¹.

11) ובטעם הדבר כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ה), שאם עשה קצת ממעשה המצוה, לא נאמר על שאר העשייה 'מצוה בו יותר מבשלוחו'. [וראה שו"ע הרב (ס"ח) שכתב, שנכון הדבר שיבדוק הוא עצמו את כל הבית, ונראה מדבריו שדין 'מצוה בו יותר מבשלוחו' נאמר על כל העשייה].

ובמקום שעל ידי עשיית המצוה יתבטל מלימודו, הסתפק

השעה"צ לעיל (סי' רנ ס"ק ט) אם אומרים 'מצוה בו יותר מבשלוחו'.

[משנ"ב שם]

ויש לחש ששא יתעצלו ולא יבדקו יפה¹².

12) ולקמן (סי' תסז ס"ק פח) כתב בשם ספר תניא, שכל עניני הפסח לא יעשה על ידי עכרים, ובשם הפמ"ג (שם א"א ס"ק לו) כתב, שאף לא על ידי קטנים [וראה פמ"ג שם שכתב, שאין לעשות כן אף על ידי נשים].

[משנ"ב ס"ק י]

אותו אחר מברך¹³.

13) ומשמע שבאופן זה בעל הבית עצמו לא יכול לברך, וכן כתב לעיל (סי' רסג ס"ק כא) בשם הדרך החיים (זמן הדלקת הנר וקבלת שבת אות ח) לגבי הממנה שליח להדליק נר שבת, שהממנה לא יברך אלא השליח.

ובטעם הדבר כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה מהר"ת סי' נח אות ד), שאין מברכים אלא על דברים שיש בהם עשייה [וכפי שכתב המשנ"ב לעיל (ס"ק ג) שאין מברכים על ביטול החמץ הואיל והוא תלוי בלב], ולפיכך אין המשלח יכול לברך אלא אם כן הוא עושה חלק כלשהו ממעשה הבדיקה.

[משנ"ב שם]

דקיי בשלוחו גם לענין הנקבה¹⁴.

14) ובביאור הדבר כתב הגר"ש אויערבך (שם), ששליחות זו אינה שליחות על הברכה בפני עצמה, שכן אין אדם יכול למנות שליח לברך עבורו, אלא היא חלק מהשליחות לבדיקת החמץ, שהואיל ובדיקה עם ברכה מעולה יותר מבדיקה בלא ברכה, כששולח שליח לבדוק, הרי השליחות היא לעשות את הבדיקה המעולה יותר.

והדוק שלא בשליחות בעל הבית, כתב הגר"ש אויערבך (שם) שאינו יכול לברך, שאף על פי ששייך הוא במצוה זו מדין 'ערבות', מ"מ אינו יכול לברך 'וציונו' הואיל ולא נצטוו לבדוק, שהרי אין זה ביתו, ובאופן זה לא תיקנו חז"ל לברך. אולם כשבעל הבית מינה אותו לשליח, מלבד שהוא שייך במצוה זו מדין 'ערבות', הרי הוא כבעה"ב עצמו, ולכן יכול לומר 'וציונו'.

[אכן אם בעה"ב בודק, יכול אחר להוציאו בברכה מדין 'ערבות', וכפי שכתבו השו"ע לקמן (סי' תרצב ס"ג) לגבי ברכות המגילה, והרמ"א לקמן (סי' תקפה ס"ב) לגבי ברכת לשמעת קול שופר].

[משנ"ב ס"ק יא]

שקל הבדיקה מנהג אחת היא וכבר בפר הפעל-הפית עליה¹⁵.

15) אכן אם מינה כמה שלוחים שיבדוק כל אחד מהם מקום נפרד, כתב הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה סי"ד) שיכול כל אחד מהם לברך לעצמו, ואין זה דומה לבעל הבית שביקש מאחר לגמור את הבדיקה, שכתב המשנ"ב כאן שאין אותו אחר מברך, שכן כשבעל הבית מברך חלה הברכה על כל

הלכות פסח סימן תלב תלג

ד באר הגולה

ב טור בשם אביו
הרא"ש, וכן קרב
הרשב"א בתשובה
ג טור ד שם
מתוספתא ודרכות

(ג) שלא ידבר בין הברכה לתחלת הברכה. (ו) יטוטב שלא ידבר בברכים אחרים עד שיגמור (ד) כל הברכה, כדי שישלים אל לבו לבדק בכל המקומות שמקניסים בו חמץ: ב יברכה אחת יכול לבדק (ז) כמה בתים. ואם בעל-הבית רוצה, (ח) יעמיד (ט) מבגייביתו אצלו (ט) בשעה שהוא מברך, ויתפזרו לבדק איש איש במקומו (י) יצל (י) סמוך ברכה (יא) שברך בעל-הבית: הגה (י) [י] (יב) ונוהגים להניח פתית חמץ במקום שימצאם הבדוק, כדי שלא יזהא ברכתו לבטלה (מהר"י ביר"י). (יג) ומיהו, אם (כ) לא נתן לא עכב, דדעת כל אדם עם הברכה לבקר אם נמצא (כל בו):

תלג דיני בדיקת החמץ, ובו י"א סעיפים:

א "הבדיקה צריך שתהיה (ב) [6] (א) לאור הגר ולא לאור הלכה.

באר היטב

אין לברך כלל, וכ"פ הפ"ח, ע"ש. ובכנה"ג קרב דכה"ג יש לברך בלא שם ומלכות: (א) שלא ידבר. ודוקא דברים שאין צורך בדיקה. ואם דבר קדש שהתחיל לבדק, חזרו וברך, מ"א, ח"י: (ד) כל הבדיקה, וכו' הוא א"צ לחזור ולברך בין שברך התחיל במצוה, מ"א, ח"י: (ה) מבגייביתו. והוא הדין אחר שאינו מבגייביתו ונתא דאין השליש גם כן מברך, עין י"ד הלכות שחיטה, ועין א"ע סימן לה. וקשהתם לחוקים לא מהג, דמדמי להו הפר"ח למי שברך אשליהטון בביתו דמברך אשליהטון בבכה"ט, וכ"פ גם הוא יבדק, דמצוה בו יותר מבשולחו: (ו) סמוך ברכה. ויגענו אמן על ברכתו, ואם אינם עומדין אצל ברכתו אין יכול לשלח אותם לבדק, ח"י. ואם הבעה"ב אינו בודק רק מצוה לאחר לבדק, אותו אחר מברך, מ"א. ולכתחלה יחזר אחר אנשים בני מצות, ודיעבד סגי בנשים ובעבדים אכל לא בשפחה קנענית שלנו, ח"י: (י) ונוהגים להניח חמץ יתורו שלא יצוהו אלא חמץ קשה שלא יפיר ובמקום המשמר מפני התינוקות והעבדים: (כ) לא נתן. וכן נאוי לנהג לכתחלה, דחלשעין שמא יצוהו במקום שלא ימצא הבדוק, ט"ז. והא"י ז"ל כתב מנהג זה, וניח "פתיים והוא ע"פ סוד גדול. גם הח"י מישב ומקיים שלא לבטל מנהג של ישראל ונחלקי: קבש תמים-דעים כתב דמנהג נשים הוא, ובמהר"י כתב טעם למנהג, וכן ח"י נתן טעם לדבר, ע"ש:

(ב) לאור הגר. ובבלי י"ד. ואף אם בדיק י"ג לאור הגר צריך לחזר ולבדק ליל י"ד. אכן אם בדיק ליל י"ג ונותר היטב שלא להקדים עוד חמץ א"צ לבדק עוד, ח"י, ע"ש. והלכך נהפ"ח קובו דאף אם בדיק ליל י"ג צריך לחזר ולבדק בבלי י"ד, וסיים הח"י דאם רוצה להחמיר על עצמו, עכ"פ לא יברך לבדק עוד, ח"י, ע"ש.

משנה ברורה

להמצוה: (ו) יטוטב וכו'. וכו' אין צריך לחזר ולברך, בין שברך התחיל המצוה. ובברכים שהם צורך הבדיקה גם לכתחלה יוכל לדבר, שזה אין חשבו הפסק כלל [אחרונים]: ב (ז) כמה בתים. והתליכה מבית לבית לא הוי הפסק. ועין בפתי"אדם שכתב, דאם בודק ביתו ונתנתו ונתנתו הוא בקצור אחרת, (ס) צריך לחזר ולברך: א"מנס מצאתי בחק"י וספ ובמאמר-מדרכי שדעתם דכלהו חדא מצוה היא¹⁰, שמחייב לילך ולבדק כל המקומות שיש בהם חמץ, ואין שייך לומר דהתליכה הוי הפסק בזה: (ח) יעמיד מבגייביתו. והוא הדין אחר שאינו מבגייביתו, אלא דבר בהנה, וכדאיאת בש"ס דיש מקומות ששוכרין לבדק; ועל-פלפנים יסיע לדבר, כי מצוה בו יותר מבשולחו: (י) אפלו על נשים ובעבדים [ולא על שפחה נכרית שלנו] וקטנים, ומכל מקום לכתחלה נכון שלא לסמוך אלא על 'אנשים' 'בגייביתו' 'שהגיעו לכלל מצות' דהינו מ"ג שנה ואילך, לפי שהבדיקה בהלכתה יש בה טרח גדול ויש לחש שמא יתעצלו ולא יבדקו יפה¹² [אחרונים]: (ט) בשעה שהוא מברך. כדי שישארו בברכתו ויגענו אמן על ברכתו: (י) ע"פ סמוך ברכה וכו'. ואם הבעל-הבית אינו בודק כלל ומצוה לאחר לבדק, (י) אותו אחר מברך¹³, דהוי כשולחו גם לענין הברכה¹⁴: (יא) שברך בעל-הבית.

שער הציין

(ס) טעמו, דהתליכה כזו הוי הפסק, ודעת הפרי חדש. ועין בחק"יעקב בשם בית-הלל: (י) בדיקת חמץ הוא דרבנן. ותימניהו רבנן בדרבנן: (י) מגז-ארתם וחק"י וספ ונהר-שלום ומקור-חיים וש"א: (כ) חק"יעקב ואלהי רבה ומקור-חיים: (ט) עלת-שבת, והסכים עמו חק"י וספ, ודלא בחק"יעקב, ובעין זה כתב גם כן חת"י אדם: (י) הגר, וכן משמע מהגר"א: (יב) הגר, והעמיקו גם כן חת"י אדם, וכן הביא חק"יעקב בשם הנאב"י. ולדעת הש"י יותר טוב לכתחלה שלא להניח, שמא יאבד: (יג) ובפתיחת-תשובה הביא בשם עמק-הלכה, דכהיום שהמנהג לכבד ולנקות הבית מכל חשש חמץ קדש ליל י"ד, יש למנהג זה יסוד מדקא¹⁵, עין שם: (כ) גמרא: (ג) רש"י ור"ן בשם הירושלמי: (ד) אחרונים:

א ברקתא פסחים
ד' נח'

(ב) בָּנָאם עֶבֶר וְלֹא בְרַק לֵיל י"ד, כְּשִׁבּוּדֶק בְּיוֹם י"ד לֹא יִבְדֶּק לְאוֹר הַחֹמֶה (ג) אֶלֶּא לְאוֹר הַגֶּזֶר.
(ד) הַזְּאֻכְסֻדְרָה שְׁאוּרָה רַב, (ה) אִם בְּדֻקָּה לְאוֹר הַחֹמֶה (ו) דִּיז, יִהְיֶה הַדִּין (ז) כִּנְגֵד (ח) אֲרֻבָּה שְׁפִחָדֶר:
כ הָיִן בּוֹדֶקִין (ח) לְאוֹר (ג) הַאֲבּוּקָה אֶלֶּא לְאוֹר הַגֶּזֶר, (ט) וְלֹא בְּגֶזֶר שֶׁל חֶלֶב וְלֹא שֶׁל שֶׁמֶן (י) וְלֹא שֶׁל
שֶׁמֶן (יא) אֶלֶּא בְּגֶזֶר שֶׁל שְׁעוּה: הֵגֶה וְהוּא יַחֲדִי, אֲבָל שְׁנֵי גִזְרוֹת בְּיָסֵד (יב) אֲפֹלוּ קְלוּעִים, דִּינָם כְּפֹאֲבּוּקָה (מִהֲרִיל בִּשְׁם
אֲבוּדָה): ג יִבְדֶּק כָּל הַמְקוֹמוֹת (יג) שֶׁיֵּשׁ לַחֹשׁ שְׁמֵא הַכְּנִיסוּ בָּהֶם חֲמִץ. וְלָכֵן (יד) כָּל סֻדְרֵי הַפִּתִּת וְהַעֲלִיּוֹת
צְרִיכִים בְּדִיקָה, שֶׁשְּׁעִמִּים אֲדָם נִכְנָס בָּהֶם וּפְתוּ כִידֵי: הָאֲבָל אוֹצְרוֹת יֵין (ד) (טו) שְׁאִין מִסְתַּפֵּק (טז) מֵהֶם,
וְכֵן מִתְּחַן וְכִינָא כּו', (יז) אֵינָם צְרִיכִים בְּדִיקָה: ד סוּדְרֵי הַפִּתִּת וְזִיזִין הַבּוֹלֵטִים מִהֶתְמִלִּים שְׁאִינָם גְּבוּהִים
הֲרֻבָּה וְלֹא נִמוּכִים הֲרֻבָּה, (יח) צְרִיכִים בְּדִיקָה; אֲבָל הַגְּבוּהִים שְׁאִין יֵד הָאָדָם מַגַּעַת שֶׁם וְהַנְמוּכִים

בדריצערד לא מהגי, אָבל נר של חלב וָשֶׁל שֶׁמֶן מהגי בדריצערד, וָשֶׁל שֶׁמֶן יִדְּיִנוּ כַּאֲבוּהָ, וָאָם אֵין לֹו נֶר שֶׁל שְׁעָה יִבְדֵּק בִּשְׁל שֶׁמֶן, וָאָם אֵין לֹו שֶׁל שֶׁמֶן יִבְדֵּק לְכַתְחָה בִּשְׁל חֵלֶב, וָאֵין לְבִדֵּק בְּעֵץ שְׁקוּרִין קִי"ן¹, כ"ח:
(7) שְׂאִין מִסְתַּפֵּק. וָאָם מִסְתַּפֵּק וָשֶׁל לֹו קִבֵּעַ שְׁטוּטל כִּפְעַם א' מֵה שְׁצוּרֵי

לחורין ולסדקין פון יושפן השמן. ובריעבד אם בוך לאור האבוקה:
(כ) אינו חל הבריקה, וצריך לחזור ולבדק לאור נר יחיד; ושל חלב
ושל שמן, (כא) בריעבד חל הבריקה¹⁴², ובשל שמן יש דעות בין
ההאחרונים אי חל בריעבד: (יא) אלא בגר של שעווה, ואם אין לו נר
של שעווה, יכול לבדק באותן נרות שבריעבד יוצא בהן [נאחרונים]:
(יב) אפלו קלויעים. רוצה לומר, וכל-שכן אם דבקו ביחד דחשיב
אבוקה, אלא אפלו קלויעים סלקא דעתך דכח נר דמי, קא משמע לן
ומפריי מגדים משמע, דכל שאחזן בידו יחד ואין מפרדן זה
מזה חשיב אבוקה. וגר שיש לו שתי פתילות, כמו שעושין עתה בגר
של חלב לפעמים דיש הפרש בין פתילה לפתילה, חשיב אבוקה¹⁴³
[שם]: ג (יג) שיש לחש שמן הכניסו¹⁴⁴ וכו'. ורוצה לומר, לא
ממבעיא מקום שמשמשין בהן חמץ פשיטא דצריך בדיקה, אלא
אפלו מקום שאין רגיל להשתמש בו חמץ כל השנה, רק שיש לחש
שמן הכניס שם חמץ באקראי, גם בן צריך בדיקה¹⁴⁵, וכדמפרש לקמיה:
(יד) כל חדר הבית¹⁴⁶. הינו (כז) אפלו חדרים שמתחזקים בהם
משכונות, שלפעמים נכנס לתוכו באמצע הסעודה להחזיר המשפון
לבעלי ויש לחש שמא שכח שם פתו, והוא הדין כל ביוצא בו, כגון
מתקפות שמנחים שם פרות וכבושים וגבינות וכיוצא בזה, שצריך
לקנש שם בתוך הסעודה לטלם, (כח) וכן בית העצים ונרות, גם-כן
הדרך השמש נכנס בתוך הסעודה לקח נרות להקריב ועצים לצרף
הבשיליו: (טו) שאין מסתפק וכו'. דבמסתפק בהן, פעמים אדם
נכנס בתוך הסעודה ופתו בידו להביא עוד מן הסעודתו; (כד) והוא
הדין אוצרות של שאר משקין במקום שהגילין בשתינתו, צריכין
בדיקה: (טז) מהם. ואוצרות שמסתפק ממנו (כז) יש לו קבע
שגוטל בפעם אחת מה שצריך לסעודה, אין צריך בדיקה, בינן שאין
רגילים לקנש בו באמצע הסעודה [נאחרונים]: (יז) אינם צריכים
בדיקה. משסתמא אדם מכניסין בהן חמץ, אלא-אם בן יודע
(יח) שהכניס בהם חמץ: ד (יח) צריכין בדיקה. לפי שדרך להשתמש

[illegible]

הלכות פסח סימן תלג

ביאורים ומוספים

[שעה"צ ס"ק ה]

דלא כפ"ח ולבוש נט"ז⁽³⁾ וכו', דפסיד אָו הכִּנְיָה⁽⁴⁾.

3) ואת טעם שיטתו ביאר הב"ח, שאף על פי שהטעם שתיקנו לבדוק בליל י"ד הוא משום שאור הנר יפה בלילה, ועוד שבני אדם מצויים בבתיהם, ואף בשאר לילות מתקיימים תנאים אלו, מ"מ קבעו את חובת הבדיקה ליום מסויים דוקא, כדי שלא יבדקו בני אדם בימים חלוקים [וכתב שכן מפורש בירושלמי], וכן כתב הט"ז (ס"ק א, כפי מה שביאר הפמ"ג משב"ז שם). טעם אחר כתב הלבוש (סי"א), משום שקודם ליל י"ד אין נוהרים כל כך בחמץ, ויש לחוש שלאחר הבדיקה יחזור ויביא חמץ לבית.

4) ומ"מ כתב החק יוסף (ס"ק כו) שרשאי הוא לבדוק בלילות הקודמים לליל י"ד את כל הבית לבד מחדר אחד, ובליל י"ד יברך ויבדוק את החדר שלא בדק, שבאופן זה אינו מפסיד את הברכה, וכן נראה מדבריו להלן (ס"ק נו), וכן כתב השו"ע הרב (ס"ז).

[שעה"צ ס"ק ו]

יְצִין לְעִיל קְסִימָן תִּלְבַּב בְּמִשְׁנָה בְּרוּחָה סְעִידָה קָטָן ד⁽⁵⁾.

5) שם כתב שמי ששכח ולא בירך בשעת הבדיקה, נחלקו אחרונים אם יברך בשעת שריפת החמץ, וכתב שהרוצה לסמוך על דעת הסוברים שמותר לברך בשעת השריפה, אין מוחים בו. ולפי דבריו, מי שבליל י"ד לא מברך משום שכבר בדק בליל י"ג, אם רוצה לסמוך על דעה זו, רשאי לברך בשעת שריפת החמץ.

[שעה"צ ס"ק ח]

דלא כמגן אַבְרָהָם⁽⁶⁾.

6) שפירש (ס"ק ב) שאכסדרה היא מקום שאין לו כתלים כלל ותקרתו עומדת על גבי עמודים.

[משנ"ב ס"ק ה]

אם בְּדִקְהָ לְאֹר הַחֲמֵץ⁽⁷⁾.

7) ואפילו ביום המעונן, כתב השו"ע הרב (ס"ג) שאפשר לבדוקה, מפני שגם אז יש בה אור רב.

[משנ"ב שם]

יְבַדֵּק בְּצִפְרָא מְשֻׁם דְּוִרְיוֹן מְקַדִּימָן לְמַצּוֹת⁽⁸⁾.

8) אמנם לקמן (סי' תלה ס"ק ב) כתב, שמי ששכח ולא בדק בלילה ותוכר ביום י"ד, חייב מן הדין לבדוק מיד כשנוכר, שמה ישכח שנית.

[משנ"ב שם]

וְלֹא יֵאָכֵל מִקֶּדֶם שֶׁיְבַדֵּק⁽⁹⁾.

9) ולעיל כתב השו"ע (סי' תלה ס"ב), שגם אסור להתחיל בשום מלאכה קודם שיבדוק, וכתב המשנ"ב שם (ס"ק ה) שקודם הבדיקה אסור גם להיכנס למרחץ, או לעשות שאר דברים המזכירים בשו"ע לעיל (סי' רלב ס"ב) שאסור לעשותם סמוך למנחה.

[משנ"ב ס"ק ז]

מֵה שְׁאִין כֵּן מִן הַצִּדִּין, אֵף שֶׁשֶּׁם יֵשׁ גַּם-כֵּן אֹר אֵין דּוֹמָה לְאֶכְסְרֵהָ⁽¹⁰⁾. וְאֶפְלוּ נֶגֶד הַחֲלוּץ מִמֶּשׁ, דְּוָקָא כְּשֶׁאֵין בּוֹ זְכוּיָה⁽¹¹⁾.

10) ובתי כנסיות ובתי מדרשות, כתב להלן (ס"ק מג) שאין צריך לבדוקם כנגד החלונות דוקא, שהואיל ויש בהם הרבה חלונות יש בהם אור רב, ודינם כאכסדרה. וכתב השו"ע הרב (סל"ז) שהוא הדין שאר בתים או חדרים שיש בהם חלונות רבים ומחמת כן האור בהם רב.

11) וכל זה אם הזוכית עבה או עכורה ומפריעה לכניסת האור, אבל אם הזוכית נקיה וצלולה, דעת הא"א (דעת תורה ס"א) שמותר לבדוק כנגד החלון, וכן כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה ארחות הלכה הע' 20), וכן דעת הגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות על הלכות פסח).

[משנ"ב ס"ק י]

וְשֶׁל חֶלֶב וְשֶׁל שֶׁמֶן, בְּדִיעֶבֶד חֵל הַבְּדִיקָה⁽¹²⁾.

12) וביאר המג"א (ס"ק ה), ששנים אלו מאבוקה שפטולה אף בדיעבד, שכן באבוקה נאמרו כמה טעמים בגמרא (פסחים ח, א) מדוע פטולה היא לבדיקה, אבל בנר של חלב ושומן אין אלא טעם אחד, שמה ינטף על כלים, ולפיכך בדיעבד כשר.

[משנ"ב ס"ק יב]

דִּישׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין פְּתִילָה לְפְתִילָה, חֲשִׁיב אֲבֻקָּה⁽¹³⁾.

13) ולגבי דין אבוקה שנאמר בנר של הברדלה, כתב לעיל (סי' רחצ ס"ק ח) שנראה מדברי המג"א (שם ס"ק ד) שנחשבת לאבוקה רק אם הלהבות מגיעות זו לזו, אבל אם אינן מגיעות זו לזו, אין זו אבוקה. אולם לגבי בדיקת חמץ, נראה מדברי המג"א (ס"ק ו) שנחשבת לאבוקה גם אם אין הלהבות מגיעות זו לזו.

[משנ"ב ס"ק יג]

שֵׁישׁ לַחֵשׁ שֶׁמָּא הַכִּנְיָסִיו⁽¹⁴⁾ וכו', גַּם-כֵּן צְרִיף בְּדִיקָה⁽¹⁵⁾.

14) ולענין בדיקת חמץ בספרים, דעת החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יח) שיש לבדוקם שמה יש בהם פירור חמץ, והגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה דבר הלכה אות י) דדק מדברי השעה"צ להלן (ס"ק לג) שאין חיוב לבדוק אחר פירורים הקטנים מכזית, ולכן כתב שאין חובה לבדוק את הספרים. וראה מה שכתבנו שם. [וראה מעשה רב אות קעח].

15) והחיוב לבדוק במקום שרגילים להשתמש בו בחמץ, כתב השו"ע הרב (סי' ו-יג) שהוא מדאורייתא [אם לא ביטל], אבל במקום שאין רגילים להשתמש בו בחמץ, אלא שיתכן שהכניסו לשם חמץ באקראי, החיוב לבדוק אינו אלא מדרבנן [אפילו אם לא ביטל].

[משנ"ב ס"ק יד]

כֵּל תְּדַרִי הַבִּית⁽¹⁶⁾.

16) וחיוב בדיקת חמץ בחדר מדרגות שבבנין משותף, דעת הגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות על הלכות פסח) שכל אחד מהדיירים חייב לבדוק בחדר המדרגות רק את החלק המוביל לדירתו, אבל את הקומות שמעליו אינו צריך לבדוק, שאף על פי שמשלם הוא עבור הנדרש באותן הקומות כגון סיוד ונקיון, ולפעמים גם משתמש בהן לצורך מה, אין זה משום שיש לו קנין בהן, אלא שהנהגה זו היא הסכם בעלמא בין השכנים.

הלכות פסח סימן תלג

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יט]

אפילו פעם אחת, קרי הן צריכין בדיקה⁽¹⁷⁾.

17) ומשום כך כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה דבר הלכה אות ז), שצריך אדם לבדוק את התא המיוחד לו בספסל או ב'סטנדר' שבבית הכנסת, אם הוא מקום שפעמים מניחים שם חמץ כגון בשמחת תורה וכדו'.

[משנ"ב שם]

שקלא הניחו שם התינוקות מעט חמץ⁽¹⁸⁾.

18) ומשום כך בבית שמצויים בו תינוקות, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ד ס"ק א) שיש לבדוק את בית הכסא והאמבטיה, שאף על פי שאנשים מבוגרים לא מכניסים לשם חמץ, מ"מ יתכן שהתינוקות הכניסו לשם חמץ.

[משנ"ב ס"ק כג]

על-ידי שיקבול לנכרי אותו המקום גם-כן עם החמץ שיש⁽¹⁹⁾.

19) משמע שלכתחילה אסור למכור לנכרי חדר שמכניסים בו חמץ כדי להפטר מבדיקת חמץ באותו המקום. אמנם, ממה שכתב לקמן (סי' תלו ס"ק לב) נראה, שאף לכתחילה מותר לעשות כן.

[שעה"צ ס"ק לג]

דלקא בך פיריון דמילא בטייל⁽²⁰⁾.

20) וכתב לקמן (סי' תס ס"ק טז), שרק פירורי לחם שקטנים מכזית בטלים מאליהם, אבל פירורי בצק הנמצאים בבית אף שקטנים הם מכזית אינם בטלים מאליהם, לפי שעל ידי כיבוד הבית יתכן שיתקבצו לחתיכת בצק ששיעורה כזית. ומדברי השעה"צ כאן דקדק הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה דבר הלכה אות י), שדעת המשנ"ב היא שאין חובה לבדוק אחר פירורים הקטנים מכזית. מאידך, בספר מחנה ישראל (פל"ד ס"ה) כתב המשנ"ב, שחובה לבדוק גם אחרי פחות מכזית. וכן כתב החיי אדם (כלל קיט ס"ו) שאף על פי שפירורים בטלים מאליהם, ואין עוברים עליהם באיסור 'בל יראה' ו'בל ימצא', מ"מ צריך לבערם שמא יבוא לאוכלם, גם החזו"א כתב (או"ח סי' קטז ס"ק יג ד"ה והגרי"א) שאף על פי שפירורי לחם בטלים מאליהם ומשום כך אין עוברים עליהם משום 'בל יראה' ו'בל ימצא', מ"מ התקנה שתיקנו חז"ל לבדוק חמץ ולבערו נוהגת גם בהם, שבתקנה זו לא חילקו בין כזית לפחות מכזית. וראה משנ"ב לקמן (סי' תמב ס"ק לג וסי' תמד ס"ק טז), ומה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק כה]

אמץצה של חצצה⁽²¹⁾.

21) ולענין מרפסות שלנו אם דינן כאמצעה של חצר, דעת הגרי"ש אלישיב (הליכות והנהגות על הלכות פסח) שאם המרפסת איננה מקורה דינה כאמצעה של חצר ואינה צריכה בדיקה, ואם היא מקורה, צריך לבדוקה.

[משנ"ב ס"ק כז]

דאין ספק מוציא מידי ודאי⁽²²⁾.

22) וכן כתב לקמן (סי' תלח ס"ק א) לגבי עכבר שנכנס לבית וכבר בפיו, שכיון שודאי שהעכבר הכניס את החמץ, וספק אם אכלו, אין ספק מוציא מידי ודאי. אולם לגבי עכבר שהכניס דבר מה לבית הבדוק מחמץ, וספק אם אותו הדבר היה חמץ או מצה, כתב לקמן (סי' תלט ס"ק ב), שמשמע מדברי השו"ע שצריך לחזור ולבדוק גם אם ביטל את החמץ. ואף על פי שבאופן זה החיוב לבדוק הוא רק מדרבנן [שהרי ביטל את החמץ], והלכה היא שספק דרבנן לקולא, מ"מ בבדיקת חמץ אין להקל בספק, שכן זה עצם התקנה לבדוק ולברר שאין חמץ, הרי שבבדיקת חמץ יש להחמיר בספיקות גם לולא הטעם של אין ספק מוציא מידי ודאי. ונראה משנה למלך פ"ב מהל' חמץ ומצה ה"ח, שנחלקו תוס' והרמב"ם אם אומרים דבר שהוא מדרבנן אין ספק מוציא מידי ודאי'.

[משנ"ב ס"ק כז]

לא מקרי ודאי חמץ, ואין צריך בדיקה⁽²³⁾.

23) ולקמן (סי' תמג ס"ק ה) סתם כדעת המקור חיים. מאידך, בשעה"צ לקמן (סי' תסה ס"ק ג) הביא רק את דעת המג"א.

[משנ"ב ס"ק כח]

ולתקירו קדם זמן אסור⁽²⁴⁾.

24) וכתב לקמן (סי' תמה ס"ק יח), שצריך להפקירו גם בפיו, ושבשעת ההפקר לא תהיה דעתו לחזור ולזכות בחמץ לאחר הפסח.

ולענין אם מותר להשליך חמץ לפח אשפה עירוני קודם זמן הביעור, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תמד ס"ק כא וסי' תמה ס"ק יח).

[משנ"ב ס"ק כט]

והשאר מבטל בלבד⁽²⁵⁾.

25) וכן בית המרוצף בנסרים ויש ביניהם חריצים צרים עמוקים, ואינו יכול להכניס את ידו לתוך החור לבדוק, כתב השו"ע הרב (סי"ט) שאין צריך לעקור את הנסרים כדי לבדוק את החמץ, ואפילו ידוע שנפל חמץ לחריצים, די בביטול. ונלענין כתלים וכיסאות שנגע בהם חמץ, כתב השו"ע לקמן (סי' תמב ס"ו), שנהגו לגרסם, ויש להם על מה שסימכו. ואם יש חמץ בסדק, שאינו יכול לחטט אחריו, יטיח עליו מעט טיט.

וכן שאר מקומות צרים שאין אדם יכול להכניס את ידו כדי לבדוק, כגון בין ארון קיר לקיר הבית, או מתחת לארון כבד, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ב ס"ק יא) שאין צריך לבדוק בהם, ואף אם יודע שיש שם חמץ אינו צריך ליטלו משם, אלא די בביטול, וזאת אף על פי שאם היה נופל שם דבר יקר היו מוויים את הארון כדי ליטלו.

המשך בעמוד הבא

הלכות פסח סימן תלג

ה באר הגולה

(ה) (יט) פחות משלושה טפחים, (כ) אינם צריכים בדיקה: ה יגג (כא) הנציצ (כב) והמגדל שגגיהם משפעים ומפני רכף (כג) אין גגיהם ראויין לשום משמשי, אינם צריכים בדיקה אפילו הם בתוך הבית: ו לרפת של בקר אינו צריך בדיקה, שאם היה שם חמץ בהמהות יאכלוהו; וכן (כד) לול של תרנגולים אינו צריך בדיקה, מפני שאם היה שם חמץ התרנגולים יאכלוהו; וכן (כה) מאמצעה של חצר אינו צריך בדיקה, שאם היה שם חמץ העורבים ושאר עופות המצויים שם יאכלוהו. ינהיג מלי מספק חמץ, (כו) אבל ודאי חמץ (כז) לא: הגה (כח) אבל לקמן סימן תמה סעיף ג (ו) מבאר ("דמחר להשליך חמץ במקום שהעופות מצויים, כל-שכן שאין צריך לבער משם אפילו חמץ ודאי עד לאחר זמן אסור: ז סחור שבין יהודי לחבירו, כל אחד בודק עד מקום שידו מגעת (כט) והשאר מבטל בבלו ודי: "ושבין יהודי לאינו-יהודי אינו צריך (י) בדיקה כלל, (ל) שמה יאמר קשפים הוא עושה לי, ונמצא (לא) בא לידי סכנה: ח כפתל (לב) שגששתמש בו חמץ בחורין ונפל ונעשה

באר היטב

לסעודה, א"צ בדיקה, מ"א. וכתב מהר"י ווי"ל בתשובה: מקום שאוכלים שם כל השנה יש לבדק תחת הספסלים, ד"א שלא נפל שם מן החמץ והני חמץ ברור אי ליכא שם תרנגולים. ולא ישליך חטים

משנה ברורה

בהן, וגש לחש שמה נשאר שם מעט חמץ: (יט) פחות משלושה טפחים. שמן הסתם לא נשתמש בו, (כו) אבל אם ידוע לו שגששתמש בהן חמץ באותה שנה אפילו פעם אחת, חרי הן צריכין בדיקה⁽¹⁾. ובבית שהתניקות מצויין בו, (כז) בקל גוגי צריכין בדיקה, שמה הניחה שם התניקות מעט חמץ⁽¹⁸⁾: (כ) אינם צריכים בדיקה. וצ"ל גבי התנורים שהגילין להשתמש שם צריך בדיקה, ופשוט דגם בכל החורים שסביבותיהן צריך בדיקה: ה (כא) הנציצ. בגן נמוך: (כב) והמגדל. שקורין אלמער או שאפ"ע, ודרך היה לעשות גגיהן משפעים, אבל בגוף שלנו שגגיהן שנה והדרך להשתמש שם, צריך בדיקה, וכל-שכן תוך המגדל אם משתמש בהם חמץ לפעמים, (כט) או דברים שדרך לטלם בתוך הסעודה, בודאי צריך בדיקה: (כג) אין גגיהם ראויים וכו'. וגגי הבתים שלהם היו שרין ונגיל להשתמש עליהן, (ל) וצריך בדיקה. ותקרות שלנו שפתח גג המשפע, (לא) אם דרך להשתמש שם צריך בדיקה, שפעמים הולך שם באמצע סעודתו ופתו בידו, וכנ"ל בסעיף ג. ובאשר שטרקא מרבה היא, נראה שיש להקל עלידי שימכר לנכרי אותו המקום גם-כן עם החמץ שיש שם⁽¹⁹⁾: ו (כד) לול. והוא הדין (לז) קרקע הבית שהתרנגולים מצויים שם, אין צריך בדיקה, ומכל מקום צריך לבדק תחת המטות, כי לפעמים נגרר שם עלידי התרנגולים חתיכה גדולה של חמץ שאי אפשר להם לאכלה או לסבה אחרת. ובמקום שאוכלין כל השנה ולפיא שם תרנגולין, לכלי עצמא צריך לבדק תחת הספסלין והשליחות, שמצוי לפל שם חמץ. (לג) וגש אומרים דאף באיכא תרנגולין בבית, כל שאכלו שם חמץ סמוך לפסח הוי כמו חמץ ודאי. דאי אפשר שלא יפל חמץ על הקרקע, ואין ספק אכילת תרנגולים מוציא מיד ודאי חמץ, וצריך בדיקה פדיו: (כה) מאמצעה של חצירה⁽²⁰⁾. לא דוקא אמצעה, (לד) והוא הדין לצדדי החצר, ואפי' לאפיקי רק חורין שבצדדי החצר וצריך בדיקה: (כו) אבל ודאי וכו'. דבדואי (לה) חמץ לא סמכין על

תרגום: 1 ארין.

שער הציור

(ס) אחרונים: (כז) מגן אברהם בשם הרמב"ד: (כט) בן מוכח מרש"י שם: (ל) ושי"י שם דבור המתחיל 'נגו': (לא) הגר"ז ופשוט: (לז) רש"י וביתי יוסף, ותר הדברים הוא מגן אברהם וש"א: (לג) מגן אברהם ותגר"ז. ומה שכתבתי בשם יש אומרים, משום דעקר דין זה דבמקום שאוכלין כל השנה חשיב אחר-כך בודאי חמץ הוא על-פי דברי הב"ח. ובאמת מסיחית לשון המש"ב אינו נרבה ונחם שכתבו דבית שהתרנגולים מצויין אין צריך בדיקה. משמע בפשיטתו שהוא אף במקום שאוכלין, דבית שדרין בו בודאי אוכלין שם גבי. ותשע יש לומר, משום דלא חשיב זה לודאי, דאף אם נימא דאי אפשר שלא יפלו שם מהשליחן, דלקא רק פוררין דמסילתו בטיל⁽²¹⁾, וגם אולי כבר בדור אותו ואין שם עמה, וגם ביראפרים קתב דבדרי מהגן אברהם הוא רק לשיטת הב"ח, והוא מצדד דלא נחשב לודאי אלא אם בודאי הניחו שם חמץ, וכן משמע מתיא"דס ומקור-חיים. עין שם: (לז) ב"ח וחקי"צקב ואלה נבה: (לה) אף שהמגן אברהם פרש דמרי לאחר זמן אסור, במה אחרונים השיגו על זה, דמה אבדיקה קאי והוא כלל י"ד: (לו) הב"ח וט"ז ותגר"א ואלה נבה ופרי תשד ותמר-משה ואכן מה שרצה הב"ח להקל בחצר של ששפין, השיגו עלי בסימן תמה פ"ו וחקי"צקב ותר-שולם, עין שם. דלא כמגן אברהם וחקי"צקב: (לו) ה"ש ומגן אברהם ובסימן תמה וחקי"צקב ופרי תשד והגר"א: (לא) פרי תשד וחקי"צקב ומקור-חיים, דלא כפ"ח: (לט) מגן אברהם ושאר אחרונים: (מ) בן מוכח מרש"י סעיף קטן ח, וכן כתב בחסד-משה: (מא) ב"ח וט"ז ואלה נבה ותמר-משה:

הלכות פסח סימן תלג

גל, (לג) אָפּלו אינו גבוה שלשה טפחים כדי חפישת הפלג (לד) אין צריך לבדק תחתיו, בין שיש בו (לה) סכנת (ס) עקרב, שמצויים בגלים, חישינון שמא (לו) אחר שישלים בדיקתו שאינו עוסק במצוה יחפש אחר מחט שנאבד לו ויבוא לידי סכנה. והני מלי בסתם, אָבּל בידוע שיש תחתיו חמץ, אם אין עליו גבה שלשה טפחים (לו) צריך להוציאו משם במרא וחצינא בענין שאין בו סכנה, *ואם יש עליו גבה שלשה טפחים (ט) (לח) מבטלו בלבו (לט) ודין: ט (מ) מרתף שמסדרין בו שורות של חביות זו אצל זו עד שנתמלא כלו, וחוזרין ומסדרין שורות אחרות על התחתונות עד הקורה, (מא) *אין צריך לבדק אלא שורה העליונה ואחרת למטה ממנה, דהינו שורה על-פני רחב המרתף, (מב) ולא על כל שטח המרתף, אלא העליונה הרואה את הקורה ואת הפתח ואחרת למטה ממנה: י *בתי כנסיות ובתי מדרשות (מג) צריכים (י) בדיקה, מפני

באר היטב

אוסר. ואם לא בטלו והוא אחר זמן אסורו צריך לפנות הספלת כדי לבדק חמץ בין שאינו ברשותו עוד לבטלו, אחרונים. וכתב המ"א דאם נפל עליו גל גדול דאין בידו לפקחו והוא אבוד ממנו ומפל אדם, מותר אפלו בלא בטלו, ולא קרינן בה שול: (י) בדיקה. הנה בלי י"ד, מ"א. ונראה אם עבר ולא בדק בלי י"ד בודק אפלו לכתחלה ביום י"ד לאור החמה כמו אכסדרה שאורה גספן רב.

משנה ברורה

רוצה לומר, שרגיל להשפוש, ואינו יודע שיש שם עכשו חמץ: (לג) אָפּלו אינו גבוה שלשה טפחים כדי חפישת הפלג. רוצה לומר, שהוא עורנו בכדי חפישת הפלג, שמרית הרים עד שלשה טפחים, והנה לנו לחש שמא הפלג יחפש אחריו תוך הפסח ויגלהו, אפלו הכי אין צריך וכו': (לד) אין צריך לבדק. ומפל מקום צריך לבטל בלבו, דשמוא יש שם חמץ ויעבר עליו. ואם לא בטל עד לאחר זמן אסורו, דעת העלית שבת דצריך לחפש במרא וחצינא. ועין בבית מאיר שכתב דלדעת רש"י ור"ן הדין עמו, אף לדעת התוספות יש להספיק, עין שם: (לה) סכנת עקרב. ודוקא במקום שמצויים עקרבים. ואפשר דבמקום שמצויים נחשים צריך לבדק, דלא שכיח סכנתא כל-כך [מ"א ושא]. ועין במה שכתבנו בסימן קד, דבמקום שהנחשים מיתין דינו כמו עקרבים: (לו) אחר שישלים בדיקתו⁽³¹⁾. דבשעת בדיקה, אפלו מחפש (מג) אחר מחט, גספן ה"י לה שולח-מצוה ואין נזקין, וכמו האומר סלע זו לצדקה בשביל שיתנה בני, דה"י צדיק גמור אף-על-פי שמכונן גם להתאנו: (לז) צריך להוציאו משם. ואם לא עשה כן ועבר עליו הפסח,

אסור אף-על-פי שבטלו ככל חמץ שעבר עליו הפסח, כמו שכתוב בסימן קע"ב, אכל מדאורייתא אינו עובר כלל, ודוקא להטמין בדינא אסור מדאורייתא, אבל הקא עין שמא יפקח הגל במועד ויעבר על כל נראה, אבל מדאורייתא אינו עובר⁽³²⁾. (מא) ויש אומרים דמדאורייתא מחיב לבטלו, דאם לא-כן, אף-על-פי שאין דעתו כלל לפקח הגל במועד, מפל מקום עובר משום 'לא ימצא' כמו במטמין לכתחלה, (מו) ולידידהו אם לא בטלו עד לאחר זמן אסורו, חייב (מז) לפקח הגל לבדקו בין שאינו ברשותו לבטלו, אכן אם נפל עליו גל גדול שאי אפשר לפקח והוא אבוד ממנו ומפל אדם, לכלי עלמא (מח) מותר, ולא קרינן בה שול⁽³³⁾: (לט) ודין⁽³⁴⁾. ואם לאחר הפסח נתפסק הגל ונתגלה החמץ, (מט) הרי הוא מותר אף באכילה, שחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא משום קנס שקנסוהו חכמים משום שעבר על כל נראה וכל ימצא מן התורה או מדברי סופרים, כמו שכתבנו בסימן תמח, והכא בענינו לא עבר עליו כלום ואין ראוי לקנסו: ט (מ) מרתף שמסדרין בו כו'. ודוקא מרתף שמספיק ממנו לצורך סעודה, שפעמים הולך השמש באמצע סעודה ופתו בידו להביא עוד יין לשלחן ושוכח שם את פתו [אחרונים]: (מא) אין צריך לבדק וכו'. עין בבאר הלכה: (מב) ולא על כל שטח המרתף וכו'. רוצה לומר, שאין צריך לבדק כל העליונות הרואות את התקרה בארץ ורחב של כל המרתף, רק שורה אחת האחרונה שהיא כנגד הפתח, שהיא רואה את התקרה ואת הפתח ביחד, ועוד שורת חביות אחת למטה הימנה, שהיא רואה רק את הפתח לבד: י (מג) צריכים בדיקה. בלי (ט) י"ד לאור הגר. (נא) והשמש אינם נזהרים לבדק בלילה אלא מכבדין היטב

שער הצינון

(מז) ט"ו ותקדמשה וראשי-טוף ובית מאיר, ולא חק-יעקב שכתב דיש בזה ספק-ספקא, שמא אין כאן חמץ נשמה לא יפקח הגל, דכיון שהוא פחות מג' טפחים הרי הוא כמו שנקח הגל וליקא אסור ספק אחר. ועין בתקדמשה שמצדו דאפלו אם הוא גבוה ג' טפחים והנה ספק חמץ, גספן צריך לבטל לדעת הסמ"ק. ועין במה שכתבנו לקמה דשאר פוסקים חולקים על הסמ"ק: (מג) אגרא: (מז) ורש"י ור"ן. ועין בהנהגתו שכתב שכן דעת רב גדולי הפוסקים, ועין בפרי חדש שכתב לעקר קדוה זו: (מח) סמ"ק, וכן דין האחרונים מלשון המגיד משנה דסבר כותה: (מו) כן כתב מהגן אברהם. ואף דבחק-יעקב כתב דכלי עלמא הכי סבירא להו והביא ראיה על זה, עין בבית מאיר שדחה ראיתו בפשיטות. ויש לעין לדעת רש"י ור"ן אם כדאי להחמיר לפקח הגל, דעתה שפסקה הוא כמבאר מדאורייתא, וכשנגלהו אפשר דעובר בכל נראה טרם שיבאר: (מז) הנה במרא וחצינא. במקום שיש לחש לחשים וצערבים: (מח) מגן אברהם ושא"י, וכתבנו, דלכלי עלמא אינו מחיב לישבר פועלים לפקח הגל. ועין בהג"ח שכתב דבכונן זה אינו צריך לבטלו אפלו לכתחלה: (מט) שלטי-גבורים בשם רי"א ובהשכ"א בתשובה שכן מוכח מירושלמי, וכן כתב בספ"ק משנה הגל. ואף שהביא שם האי א"א, וסכים הפרי חדש בסימן תמח לקל בהירושלמי, וכן כדאי בלילה רבה והג"ח שדברי סופרים הוא צריך ללחץ אחר המקל. והמיה על המקור-חיים שהביא בשם חק-יעקב להחמיר, ונתפס, הוא, שהקל בעצמו לבסוף: (נא) מגן אברהם ושא"י: (נב) חק-יעקב ושא"י:

צ בתוספות שם ח' ק משנה ריש פסחים וכתב חלל ודמקדוש לה רב שם בגמרא ח' וכן פסקו הנכבדים בקרבן מהלכות חמץ ושאר פוסקים ר' טור בשם הירושלמי

יבדק לאור היום כדרך שהשמש שם, כ"מ, מ"א, ח"י: (ס) עקרב. דוקא במקום שמצויים עקרבים. ועי' סימן קד ס"ג דמשמע דנחש לא הרי הנזק וצריך לבדק, מ"א: (ט) מבטלו. וכתבו האחרונים שכולו לאכלו אחר הפסח הואיל ולא עבר עליו בכל נראה, ואין לחש בו להצטרף הואיל ונפל עליו מפלת. ותפ"ח הניח זה בצ"ע. גם השו"י מחלק בדיון זה, גם המ"א פתב בשם תשובת הרשב"א שרב האי

באר היטב

הרבה, דאין אסור אלא אכילת גכע שאפשר להשפוש וישפח הבדיקה. ולי צריך עיון, דהא אין דומה זה לשאר דברים, וראת שמע ותפלה, שאין מצותה דוקא בתחלת הזמן, ולכן לא גזרו אלא בסעודה קבוצה שאפשר להשפוש וישפח לגמרי, מה שאין כן בזה דקבעו חכמים הזמן לכתחלה סתם בתחלת הלילה, כמו שכתבו הרבה פוסקים⁽³⁵⁾, ואם-כן השהיה גורא אף בלא אכילה אסור כשיגיע הזמן, ועל-כן נראה דבחי' שעה הסמוכה לצאת הכוכבים מותר לאכל פירות כמה שירצה, אבל מאהניע הזמן אין להקל בשהיה רבה אפלו על-די פירות, וכן משמע בדרך-החיים שרק בהצטיישה מקלין לזה:

* ואם יש עליו גבה וכו' מבטלו בלבו ודין. עין בגמגן-אברהם שהביא בשם שלטי-גבורים, והוא מרי"א, דאם מפנה הגל אחר הפסח מותר אפלו באכילה, וסיים על זה שכן כתב הרשב"א אלא שרב האי אוסר. ולפי מה שכתב הגר"א בסימן תלו גם רב האי מודה במפלת דמותר היכי שהבטלו הוא בלי שום הערמה, וכן פסק האלה רבה להקל⁽³⁵⁾: * אין צריך לבדק וכו'. דע, כי מחמיר סתם בהקדמ"ם והרא"ש, וכן הוא גספן דעת רבנו יונה והסמ"ג שפסקו פלם דנעת רב בגמרא. אמנם באמת לא מלתא בירא היא, דבאחרות-חיים הוכח שדעת רב שריא גאון ורב האי בנו ור"ן גאון ורבנו אפרים פשוטאל ודפכירא לה שצריך לבדק השורה העליונה הרואה את הפתח ואת הקורה

הַלְבוֹת פֶּסַח סִימָן תֵּלָג

ביאורים ומוספים

(33) וביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני שם), שאף על פי שאם ירצה אדם יוכל לעמוד ולפנות את הגל ולהציא את החמץ, מ"מ כיון שאין לך אדם שיטרח טרחה כה גדולה כדי להוציא מתחתיו את החמץ, הרי הוא נדון כדבר האבוד ממנו ומכל אדם, והרי הוא הפקר. וכן חמץ שנמצא תחת אשפה, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שאם הוא נמצא תחת כמות אשפה שמסתבר שלא יטרח אדם ויתעסק בה לפנותה כדי להוציא את החמץ, הרי זה בכלל אבוד ממנו ומכל אדם.

[משנ"ב ס"ק לו]

י"ד (34).

(34) וכן חמץ שנמצא תחת גרוטאות המונחות בחצר וקשה לפנות, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ב ס"ק יא) שדינו כחמץ שנפלה עליו מפולת, ואין צריך לפנותו אלא די בביטול. והוסיף, שבאופן זה אף בפחות מג' טפחים אין צריך לבדוק תחתו, שכן מסתבר שאין הכלב יכול לפנות את הגרוטאות.

[ביה"ל ד"ה ואם יש]

וכן פסק האלהי רבה להקל⁽³⁵⁾.

(35) וכן סתם במשנ"ב לקמן (סי' תלו ס"ק יז), וראה שעה"צ שם (ס"ק כב).

[ביה"ל ד"ה ולא יאכל]

כמו שכתבו הרבה פוסקים⁽³⁰⁾.

(30) וכן כתבו הב"ח (ד"ה ומה שכתב לכן), הטי"ז (ס"ק א ו-ד), הפרי חדש (ס"ק ב), השו"ע הרב (ס"ה ו-ו ובקונטרס אחרון ס"ק א) ובביאור הגר"א (ס"ב ד"ה וי"א).

[משנ"ב ס"ק לו]

אחר שישלים בדיקתו⁽³¹⁾.

(31) ומי שידוע בעצמו שאינו צריך לחפש אחר מחט וכדו', הסתפק הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה דבר הלכה אות יד) אם רשאי הוא לבדוק ולסמוך על כך ששלוחי מצוה אינם ניוקין, או שכיון שחז"ל פטרו מלבדוק חמץ במקום זה, אינו מובטח שלא ינוק, ואין לו להכניס את עצמו לחשש סכנה.

[משנ"ב ס"ק לח]

אָל הָכָא פִּינָן שְׁמַמְלָא נָפֵל עָלֵיו הָגֵל, אֵינּוּ עוֹבְרִי⁽³²⁾.

(32) ואם אדם אחר שאינו בעל החמץ הניח גל גדול על החמץ, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ב ס"ק יא) שהרי זה כגל שנפל עליו ממילא.

[משנ"ב שם]

לְכִלֵּי עֲלָמָא מְתָר, דְּלֹא קָרִינָן בֵּהּ שְׁלִד⁽³³⁾.

המשך מעמוד קודם

(27) כלומר, לקמן כתב השו"ע (סי' תלח ס"ב) שחמץ שנמצא בבור, אין חייבים להעלותו ולבערו, אלא די בביטול, וכתב המשנ"ב שם (ס"ק טו) שדוקא אם נפל לשם מאליו, אבל אם הטמינו בבור כדי שישאר שם עד אחר הפסח, אין די בביטול, אלא צריך להוציאו ולבערו. וכעין זה כתב להלן (ס"ק לח).

[משנ"ב שם]

וְצִין לְקַמֵּן סִימָן תֵּלָג אִם מְתָר לְהִנּוּת מִחֻמֵּץ כְּנֹה אַחֵר הַפֶּסַח⁽²⁸⁾.

(28) שם (ס"ק יז) כתב, שהמבטל חמץ במקום שדי בביטול, כגון חמץ שנפלה עליו מפולת, אם היתה דעתו ליטלו לאחר הפסח, אין ביטולו ביטול, והרי זה אסור בהנאה כשאר חמץ שעבר עליו הפסח, ולפיכך חמץ זה שהיה מונח בבור במקום שאין ידו מגעת, אם היתה דעתו ליטלו לאחר הפסח, אין ביטולו ביטול, והרי הוא אסור משום חמץ שעבר עליו הפסח. אולם אם לא היתה דעתו ליטלו לאחר הפסח, הרי הוא מותר לאחר הפסח בהנאה, וכתב בביה"ל להלן (ס"ח ד"ה ואם יש) שהוא מותר אף באכילה.

[משנ"ב ס"ק ל]

בְּמָה שֶׁהוּא מְחַפֵּשׁ בְּלִילָה לְאוֹר הַנֵּר בַּחוּרִין⁽²⁹⁾.

(29) ואם יכול לבדוק את החור על ידי מישוש, דעת הגר"ש אלישיב (הערות פסחים ח, ב) שחייב לבדוקו באופן זה, שבדבר זה לא יבא הנכרי לחושדו בכשפים, וכאן מדובר כשאנו יכול לבדוק את החור אלא על ידי נר. [נראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק א) בשם הגר"ש אלישיב, שבמקומות שאפשר לבדוק במישוש אין צריך לבדוק לאור הנר].

וכן חמץ שנמצא בתוך מכונת 'מיקסר', וצריך אומן כדי לפתוח ולסגור אותה, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שאין צריך לפותחה ולהוציא את החמץ, אלא די בביטול.

וכן אטריות או שאר חמץ שנפלו לתוך החלל שבין הכירים לתנור האפיה, ואי אפשר להגיע אליו, דעת הגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות על הלכות פסח) שאין צריך להוציאם משם, אלא די בביטול.

אולם אם נפל חמץ מתוך כיס של מעיל לתוך החלל שמתחת לביטנה, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שאין די בביטול, שכן אפשר לפתוח את התפרים ולהוציא את החמץ. [נראה ביה"ל לקמן (סי' תמב ס"ג סוף ד"ה ויש) שהסתפק אם דבק העשוי מחמץ שכרכו בו ספרים הוא בכלל חמץ שנפלה עליו מפולת].

[משנ"ב שם]

וְאֶפְלוּ אִם יִהְיֶה שֵׁם בְּנֻדָּאי חֻמֵּץ מִהֵנִי גִסְפָן הַבְּטוּל⁽²⁶⁾.

(26) אמנם לענין כלים שלשים בהם חמץ, כתב השו"ע לקמן (סי' תמב סי"א) שאין לסמוך על מה שרוחצים אותם במים חמים ומנקרים מהם את החמץ, לפי שאי אפשר שלא ישאר בהם כזית חמץ [כלומר בצירוף כל החמץ שבכלי]. ולפיכך צריך ליתנם במתנה לנכרי עד לאחר הפסח, או לטוח אותם בטיט, הרי שאף על פי שאי אפשר לנקותם, אין די בביטול החמץ אלא יש ליתנם לנכרי.

[משנ"ב שם]

דְּלֹא הֵי קְמִטְמִין בְּבוֹר פִּינָן דְּלֹא עֲבִיד בְּיָדֵים⁽²⁷⁾.

הלכות פסח סימן תלג תלד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק מג]

ש"ק ימיו מצות חכמים בתקונה³⁶.

36) מבואר בדבריו שהשמשים הם שחייבים לבדוק את בתי הכנסיות ובתי המדרשות. ולענין חיוב בדיקת חדרי המגורים בפנימיית הישיבה, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תלז ס"ק ב).

[משנ"ב שם]

יכולים לברך על בדיקה זו³⁷.

37) ומבואר, שבמקום שיש חשש שמא יבוא לאכלו, אף על פי שאין חשש שמא לא ביטלו בלב שלם [ראה לעיל (סי' תלב ס"ק ב)], חיוב הבדיקה הוא בתורת ודאי, שאם היה זה בתורת ספק, היה אסור לבדוק בבית הכנסת לברך, שהרי אין החמץ של גבאי בית הכנסת, ולא שייך בו את הטעם של שמא לא ביטלו בלב שלם.

[משנ"ב ס"ק מה]

גם כן צריך לחזור ולבדק בלילה ככל ישאל³⁸.

38) אכן בזמנינו שמכבדים ושוטפים ומנקים את הבית היטב היטב, כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה ס"א) שאין חובה לפשפש בשעת הבדיקה בכל המקומות, שכבר עשו כן כשניקו בימים שקודם הפסח, וחובת הבדיקה בזמנינו היא לדקדק ולבחון בכל המקומות אם אכן ניקו אותם היטב, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות על הלכות פסח). וראה מה שכתבנו בשעה"צ לעיל (סי' תלב ס"ק יב).

מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ב ס"ק ט) שאף בזמנינו אין די בבחינה ובירור אם נוקו כל המקומות היטב, אלא יש להסתכל בכל המקומות אם אין בהם חמץ.

[משנ"ב ס"ק מח]

צריכים לבדוק³⁹.

39) ולענין אם צריך לבדוקם לאור הנר, דעת הגר"ש אלישיב (הערות פסחים ח, ב) שדי לבדוקם על ידי מישוש, גם בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קלז) כתב שאת הכיסים קשה לבדוק לאור הנר, ולפיכך יש לבדוקם באופן שיועיל לבדיקה. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ד ס"ב עמ' פה) שאין לבדוקם על ידי מישוש, אולם כיון שקשה לבדוקם לאור הנר, אפשר לבדוקם ביום לאור החמה [וראה מה שכתבנו לעיל (סי' א) בענין זה].

סימן תלד

דינים הנוהגים תכף אחר הבדיקה

[משנ"ב ס"ק ג]

או כדי לבעור למחר¹.

1) וכפי שכתב הרמ"א להלן (ס"ב) שאין לבטל חמץ המיועד לשריפה, כדי לקיים את מצות השריפה בחמץ השייך לו.

הַלְבוּת פֶּסַח סִימָן תִּלְגַּ תִּלְד

בְּאֵר הַגּוֹלָה 1

שְׁהִתְנוּקוֹת מִכְּנִיסִים בָּהֶם חֲמִץ: יֵאָמַר שֶׁמֶכְבֵּד חֲדָרָו (יב) בִּי"ג בְּנִסָּן (מז) וּמִכְּנִסָּן לְבָדֵק הַחֲמִץ וּלְבָעֲרוֹ וְנִזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס שָׁם עוֹד חֲמִץ, (מח) אֶף-עַל-פִּיכֶן צִרִיף לְבָדֵק (יג) בְּלִיל י"ד: הַגָּה [*] וְכָל אֲדָם (מו) צִרִיף לְכַבֵּד חֲדָרָיו קֹדֶם הַבְּדִיקָה (מרכי ריש פסחים). וְהַכְּנִיסִים אוֹ בְּתִירֵי שֶׁל בְּגָדִים (יג) (מז) שְׁנוֹתָנִים בָּהֶם לְפַעֲמִים חֲמִץ (מח) צִרִיכִים בְּדִיקָה (מהר"ו):

תִּלְד דִּינִים הַנּוֹהֲגִים תִּכְף אַחֵר הַבְּדִיקָה, וְבוֹ ד' סְעִיפִים:

א (ב) (א) אַחֵר הַבְּדִיקָה יֵהָא נִזְהָר בְּחֲמִץ (ב) שֶׁמֶשֶׁר לְהַצְנִיעוֹ (ג) בְּדִי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵף בְּדִיקָה (ג) אַחֲרָת, בְּגוֹן *אִם יִשְׁלַח עֶבֶר בְּפָנָיו, אוֹ אִם יַחֲסֹר לְחֻמוֹ בְּגוֹן שְׁנֵינִי עֶשֶׂר כְּבוֹדוֹ וְיִמָּצֵא תִשְׁעִי: אָבֵל בְּסֶתֶם, שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ אִם חֲסֹר מִמֶּנּוּ אִם לֹא, לֹא יִבְּרָאם כִּפָּה עָלָיו כְּלִי וְלֹא מִצָּאוֹ (א) (ד) אִינוֹ צִרִיף

בְּאֵר הַיֵּטֵב

וְלֹא רֵאִיתִי נִזְהָרִים בְּהַלְבָּה כִּי סָפִי לְהוֹ כְּכּוֹד בְּעֶלְמָא בִּיּוֹם, וְנִזְהָרִי לְהַנְהִיר עַל זֶה שֶׁמֶשֶׁר שֶׁל בְּהַכְּנִי, וְכִי כִּי מִהֲרִי"ל. וְכָתֵב עוֹד, דְּבִישׁ מִקּוֹמוֹת מְכַרְזִין אַחֵר בְּדִיקָתָהּ בְּהַכְּנִי שֶׁלֹּא יִבְּרָאוֹ עוֹד שֶׁם הִתְנוּקוֹת עִם חֲמִץ: (יב) בִּי"ג. וְדָקָא בִּיּוֹם אָבֵל אִם בְּדִק בְּלִיל י"ג א"צ לְחֹדֶר וְלְבָדֵק בְּלִיל י"ד, כִּמְשִׁי בְּסֶ"א: (יג) בְּלִיל י"ד. וְאִכְסַּדְהָ אִם בְּדִק בִּיּוֹם י"ג לְאוֹר הַחֲמֶה יֵצֵא, מִיּוֹד עֶבֶר שֶׁל לְבָדֵק חֲדָרָא בְּלִילָה, מ"א: (יג) שְׁנוֹתָנִים בָּהֶם. וְיִי שְׁאֵין דְּרָכָה בְּכָף א"צ בְּדִיקָה, ד"מ, מ"א. וְחִי"י מַחְמֶה, ע"ש: (ב) אַחֵר הַבְּדִיקָה, לֹא דָקָא, דְּהוּא הֵדִין קֹדֶם הַתְּחִלָּה הַבְּדִיקָה יִצְנִיעַ הַחֲמִץ שְׂרוּצָה לְאַכֵּל, דְּאוֹלִי יַחֲסֹר לְחֻמוֹ תוֹךְ הַבְּדִיקָה וְהָא צִרִיף לְחֹדֶר וְלְבָדֵק מִה שְׂבָדֵק בְּבִית וְחִי"י וְהִי"א אֲחֵרָה וְי"א, וְכַתְּבָם הִשִּׁיב עָלָיו הִשִּׁיב בְּהוֹ, ע"ש. וְהַעוֹלָם אֵין מִצְנִיעִין אֶלָּא הַחֲמִץ שְׂמוּצָאִין בְּשַׁעַת בְּדִיקָה אָבֵל שְׂאֵר הַחֲמִץ מוֹלִיכִין אָנָּה וְאָנָּה, וְלֹא שְׂפִיר עֲבָדִי, אַחֲרֵינוּם: (ג) אַחֲרָת, (וְהוּא הֵדִין דְּצִרִיף אֵז לְבִישׁ שְׁנִית, ב"י בְּשֶׁם ר"ן). וּמִכָּל מָקוֹם אִינוֹ צִרִיף לְכַבֵּד שְׁנִית, חֵק יַעֲקֹב: (ג) אִינוֹ צִרִיף. אִם אִי אֶפְשָׁר לְהִתְנוּק לְשׁוֹ, מִגְּנִיאָבְרָהִם:

בְּאֵר הַלְכָה

כָּבֵד, וְהַשְׁנִיָּה שֶׁלְּפָנֶיךָ הַיּוֹמָה הִרְאָה אֶת הַמַּחְנֶה לְכַבֵּד, וְכֵן פֶּסַח בְּכַבְּדוֹ חֲנֻנָּאל שֶׁלְּפָנֶיךָ [אָכֵן מִה דְּאִיתָא שֶׁם בְּסוֹף דְּכַרְבִּי אֵילוֹ שְׁנֵיהֶם בּוֹדֵק שְׂמִי"קוֹרָה וְעַד הַשְׂרָעָה וְדִי' צִרִיף עֵינָן, דְּלִכְאוּנָה סוֹמֵר דְּכַרְבִּי הִרְאָשׁוֹנִים, וְנִזְהָר לִי דְּכַתְּבוֹ, דְּכֵן אֵילוֹ שְׁנֵי הַשְּׁרוּתוֹ בּוֹדֵק מִכָּל הַחֲבוּלִים שְׂמִי"קוֹרָה וְעַד הַשְׂרָעָה, וְנִזְהָר, דְּאִם נִפְרַשׁ דְּכַרְבִּי כְּפִשְׁטוֹ, מֵאִי וְדִי' דְּקָאֵמֵר, הִלָּא אִם-כֵּן שְׂמוּנָל מַחְמֶה יוֹתֵר מְדַבֵּר, וְכֵן הוּא גִּסְרֵן דַּעַת בַּעַל הַעֲשׂוֹר כְּשִׂמְנוֹל, וְגַם הַרְמָכִם גּוּפָא בְּפִרְשׁ הַמַּשְׁנָה פֶּסַח כְּשִׂמְנוֹל, וְכֵן בְּכַאוֹר הַגְּרָ"א מִשְׁמַע גִּסְרֵן שְׂמִי"קוֹרָה כְּשִׁטָּה זו, וְהִכְיָא שֶׁם שְׂבֵן הוּא גִּסְרֵן דַּעַת הַרְבָּא"ה [אָכֵן מִה שְׂהִכְיָא שֶׁם שְׂבֵן הוּא גִּסְרֵן דַּעַת הַרְבָּא"ה, בְּהַנְהִיגָה הַבִּיחַ מִקֵּץ עַל אֵילוֹ הַשְּׁרוּתוֹ שְׂבִירָ"ף שְׂאִינִם מִהֲרִי"ף, עֵינִי שֶׁם]. וְקָשָׁה לְדַחֲלוֹת דַּעַת כָּל הַגִּי וְכַוָּנָה הַבִּיחַ, וּבְפִרְשׁ שְׂהִרְמָכִם גּוּפָא לֹא בְּרִינָא לֵה דְּכַר זֶה כְּלִי הַאִי וְכַפִּיל:

* אִם יִשְׁלַח עֶבֶר בְּפָנָיו, וְלֹא אִמְרִינוּ דְּעֶבֶר אֶכְלָתָה, דְּפִסַּק אֶכְלָתָה אִינוֹ

מַשְׁנֵה בְּרוּרָה

בִּיּוֹם, וְלֹא יָפָה הֵם עוֹשִׂים, וְצִרִיף לְהַנְהִיר עַל כֵּף שֶׁיִּקְיָמוּ מִצְוֹת חֲכָמִים כְּתוּבָה⁽³⁶⁾, (ג) וְיִכּוֹלִים לְכַבֵּד עַל בְּדִיקָה זו⁽³⁷⁾, (ג) אָבֵל אֵין צִרִיכִים לְכַבֵּל אַחֵר הַבְּדִיקָה, לְפִי שְׂאִינִם יְכוֹלִים לְכַבֵּל וּלְהַפְקִיר חֲמִץ שְׂאִינוֹ שְׂלֵקֶם. וְאִם עֶבֶר וְלֹא בְּדִק הַבְּתִירִיכִי וְכַתְּבוֹ מִתְּשׁוּת בְּלִיל י"ד (נד) יְכוֹל לְבָדֵקֶם לְכַתְּחֵלָה בִּיּוֹם י"ד לְאוֹר הַיּוֹם, וְאֵין צִרִיף לְבָדֵק לְאוֹר הַיּוֹם, לְפִי שְׂבָדֵק לְהַרְבּוֹת בָּהֶם חֲלוּנוֹת וְיֵשׁ בָּהֶם אוֹרָה גְּדוּלָּה, וְדִינִם בְּדִין אֶכְסַּדְהָ שְׂנִתְבָּאָר בְּסַעֲרִי אַחֲרֵינוּם]. אָכֵן לְפִי מִה שְׂכַתְּבָנוּ לְעֵיל בְּסַעֲרִי-קֶטֶן ז' דָּאִם יֵשׁ זְכוּכִית בְּחֲלוּנוֹת, שׁוֹב אֶפְסֹל נִגְדַּח חֲחֻלֹן מִשְׁשׁ אֵין דִּינוֹ בְּאֶכְסַּדְהָ, אִם-כֵּן חֲכִי נִמִּי בְּעֵינָן שְׂכַתְּבוּרָהִם בִּיּוֹם לְאוֹר הַחֲמֶה יִפְתַּח הַחֲלוּנוֹת: יֵאָמַר (מז) וּמִכְּנִסָּן. וְרוּצָה לּוֹמֵר, (נה) לֹא מִבְּעִיָּא בְּסֶתֶם

שְׂאִין חֲזָקָתוֹ מִתְּכַבֵּד, אֶלָּא אֶפְסֹל אִם מִכְּנִסָּן לֹא מַחְגִּי: (מה) אֶף-עַל-פִּיכֶן צִרִיף לְבָדֵק וְכו'. שֶׁכְּכּוֹד אִינוֹ בְּדִיקָה גְּמִינָה, שְׂמָא גִשְׁתִּיר חֲמִץ בְּאִינָה גְּמָא. וְאֶפְסֹל אִם בְּדִק לְאוֹר הַיּוֹם בְּחֹרִין וּבְסִדְקִין, גִּסְרֵן צִרִיף לְחֹדֶר וְלְבָדֵק בְּלִילָה כְּכָל יִשְׂרָאֵל⁽³⁸⁾, (ט) שֶׁלֹּא לְחַלֵּק בֵּין בְּדִיקָה לְבְּדִיקָה [כָּל זֶה מִתְּבָאָר מִתּוֹךְ דְּבָרֵי תְרוּמַת-הַדֶּשֶׁן בְּשֶׁם מְרָדִיךְ]. (ז) וְלִפִּי מִה שְׂכַתְּבָנוּ לְעֵיל בְּסַעֲרִי א, בְּלֹא הַכִּי אֵין לְסַמֵּךְ אֶבְרִיקָתָה הַיּוֹם אֶפְסֹל הִנֵּה לְאוֹר הַיּוֹם, שְׁהֵנִי אֵין מֵאִיר בִּיּוֹם כְּלִי-כֶף כְּמוֹ בְּלִילָה: (מו) צִרִיף לְכַבֵּד חֲדָרָיו. דְּלֹא מִבְּדֵק שְׂפִיר בְּלֹא כְּבוֹד. וְהַמְּנַהֵג לְכַבֵּד כָּל הַבֵּית וְהַחֲדָרִים בִּיּוֹם י"ג בְּדִי שְׂיִיכֵל לְעֲשׂוֹת הַבְּדִיקָה בְּדִין בְּתַחֲלִיל לִיל י"ד, וְכִמוֹ שְׂכַתְּבוֹ בְּסִמָּן תִּלָּא סַעֲרִי א. וּבְשַׁעַת בְּדִיקָה, הַמְּנַהֵג לְטַל נִצּוֹת וּלְכַבֵּד הַיֵּטֵב בְּמָקוֹם הַחֹרִין וְהַסִּדְקִים, לְגִיר מִשֶּׁם הַחֲמִץ עִם הַנּוּצָה: (מז) שְׁנוֹתָנִים בָּהֶם לְפַעֲמִים חֲמִץ. וְאֶפְסֹל הוּא אוֹמֵר בְּרִי לִי שֶׁלֹּא נָתַן בָּהֶם חֲמִץ, דְּמִלְתָּא דְּלֹא רִמָּא עָלָה הוּא וְלֹא אֲדַעְתָּה, וְלָכֵן צִרִיף בְּדִיקָה. וְהַעוֹלָם נִזְהָרִין רַק לְנַעֵר הַכִּיסִּים בְּשַׁעַת הַבַּעֲוֹר, וְנִכּוֹן לְבָדֵק אוֹתָם בְּשַׁעַת הַבְּדִיקָה, וּמִכָּל מָקוֹם צִרִיף לְחֹדֶר וּלְנַעֲרָם בְּשַׁעַת הַבַּעֲוֹר, שְׂמָא חֲזוֹר וְהַכְּנִיס בָּהֶם מַחְמֶה שְׂאֵכֵל אַחֵר הַבְּדִיקָה [אַחֲרֵינוּם]: (מח) צִרִיכִים בְּדִיקָה⁽³⁹⁾. בֵּין מִשְׁלוֹ וּבֵין מִשְׁלֵי הַתְּנוּקוֹת שְׂבִיבִית:

א (א) אַחֵר הַבְּדִיקָה. וְהוּא הֵדִין (ב) בְּשַׁעַת הַבְּדִיקָה יִצְנִיעַ הַחֲמִץ שְׂרוּצָה לְאַכֵּל, דְּיֵשׁ לְחַשׁ דְּלֹאֲחֹר שֶׁהִשְׁלִים לְבָדֵק וְזִית אַחַת וְזֵלֶף לְבָדֵק וְזִית אַחֲרָת יִטַּל עֶבֶר לְפָנָיו וְיִגְדַּרְנוּ לְזוּיָת שְׂכַבֵּר בְּדִק: (ב) שְׂמִי"ר. לְאַכֵּלָתוֹ, (ג) וְהוּא הֵדִין הַחֲמִץ שְׂמוּנָא בְּבְדִיקָתוֹ וּמִנִּיחוֹ בְּדִי לְכַבֵּר לְמַחֵר. (ג) וְהַעוֹלָם אֵין מִצְנִיעִים אֶלָּא הַחֲמִץ שְׂמוּצָאִין בְּשַׁעַת בְּדִיקָה, אָבֵל שְׂאֵר הַחֲמִץ אֵין נִזְהָרִין בְּהוֹן וּמוֹלִיכִין אָנָּה וְאָנָּה, (ד) וְלֹא שְׂפִיר עֲבָדִי: (ג) בְּדִי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵף בְּדִיקָה וְכו'. וּמִכָּל מָקוֹם (ס) אֵין צִרִיף לְכַבֵּד שְׁנִית עַל בְּדִיקָה זו. וְאִם בְּדִק וְלֹא מִצָּאוֹ (י) צִרִיף לְכַבֵּל פַּעַם אַחֲרָת, דְּזֶה הַחֲמִץ שְׂגוֹר הַעֶבֶר אַחֵר הַבְּדִיקָה לֵה הִנֵּה בְּכָלל לְכַבֵּל, שְׂהִיר שִׁיר אוֹתוֹ לְמַאֲכָלוֹ אוֹ בְּדִי לְכַבֵּר לְמַחֵר: (י) וּמִיּוֹה, אִינוֹ נִזְהָרִין בְּלֹא הַכִּי לְכַבֵּל שְׁנִית בְּשַׁעַת הַשְּׂרָפָה: (ד) אִינוֹ צִרִיף לְבָדֵק. וְדָקָא (ח) בְּהִיחִים בְּמָקוֹם גְּבוּהָ שְׂאִין יֵד הַתְּנוּקוֹת:

שְׂעֵר הַצִּיּוֹן

(ג) הַגְּרָ"ו: (ג) פִּיר תִּשָּׁה: (נד) מִכָּל מָקוֹם בְּחֹרִין וּבְסִדְקִין צִרִיף לְבָדֵק בְּנֵר, דְּלֹא צִרְפָּא מִחֲצַר דָּאֵין לוֹ גַּג לְמַעְלָה וְאֶפְסֹל הַכִּי צִרִיף לְבָדֵק בְּחֹרִין וּבְסִדְקִין, וְכַפִּיל: (נה) הַגְּרָ"א: (ו) וְלִטְעַם זֶה, אִם שִׁיר חֲדָר אֶחָד לְבָדֵק אוֹתוֹ בְּדִין בְּלִילָה שְׂפִיר דְּמִי, כֵּן כְּתִבַּת בְּתוּרַת-הַדֶּשֶׁן [וְגַם כֵּן זֶה אִינוֹ בְּרִיר כְּלִי-כֶף, דְּיֵשׁ לוֹמֵר שֶׁלֹּא תַחֲלֵף קָאִי אָבֵל בֵּית וְכוּת], אָבֵל לְפִי מִה שְׂשִׁים הַמְּנַהֵג אֶבְרָהִם יִצְאֵלוֹ בְּדִק בִּיּוֹם וְכו' וְהוּא מִה שְׂהִתְקַנֵּהוּ בְּמַשְׁנֵה בְּרוּרָה יִלְפִי מִה שְׂכַתְּבָנוּ [וְכוּ] לֹא מַחְגִּי מִה שְׂיִכְבֵּד בְּלִילָה רַק חֲדָר אֶחָד: (ט) מִגְּנִיאָבְרָהִם: (י) מִגְּנִיאָבְרָהִם וּשִׁי"א כְּפִי"ח, וְלֹא כְּפִי"ו: (ג) ט"ז וְחִקְ-יַעֲקֹב: (ג) מִגְּנִיאָבְרָהִם: (ד) וְעַתָּה בְּתִירֵי אֲדָם שְׂכַתְּבָה דְּבִאֲפֹן זֶה לֹא יוֹעִיל לוֹ בְּדִיקָתוֹ, וְנִזְהָר לּוֹמֵר דְּעַל-יְדֵינָה שׁוֹב אֵין שֶׁם בְּדִיקָה כְּלָל אַחֲרֵי שֶׁלֹּא הִשְׁתִּיחַ הַחֲמִץ מִנַּח מִשְׁמֶר בְּמָקוֹם אַחֵר: (ס) חִקְ-יַעֲקֹב וּמִקּוֹר-חַיִּים: (י) מִגְּנִיאָבְרָהִם וּשִׁי"א בְּשֶׁם הַר"ו: (י) מִגְּנִיאָבְרָהִם: (ח) מִגְּנִיאָבְרָהִם וּשִׁי"א:

לדבקה, שנדאי אדם נטלו, לקח (ה) יכפה עליו כלי או יתלנו באויר *או יצייחו (ד) בתבה, מקום
שאיין עכבר יכול לבוא: ב יאחר הבדיקה (ו) מיד בלילה יבטלנו ויאמר 'כל (ה) חמירא דאייתה
ברשתי (ז) דלא חזיתה ודלא בערתה לבטל (ח) ולחוי כעפרא דארעא'. הגה ויאמר הבטול (ט) בלשון
שמבין (מהר"י ברי"ו). ואם אמרו (י) (י) בלשון הקדש, 'כל חמירא' כולל חמץ ושאור (ת"ה סימן קלד), *אכל
בשאור לשונות צריך להזכיר (י) כל אחד בפני עצמו (ד"ע). (יא) ינוטב לחזור ולבטלו פעם אחרת ביום
י"ד סוף שעה חמישית קדם שתגיע שעה ששית, שמשתיגיע שעה ששית נאסר ואין בידו לבטלו:
הגה [*] ואין לבטל ביום (יב) אלא לאחר ששך החמץ, כדי לקדם מצות שרפה בחמץ שלו (מהרי"י):
ג (יג) הבטול היום יאמר יחזיתה ודלא חזיתה דבערתה ודלא בערתה: ד (יד) *שלווחו
(טו) יכול לבטל. (וכשמבטל שליח צריך שיאמר (טז) *חמצו של פלוני *הא בטל' וכר') (תשובת מהר"י

פֶּאָר הַיֵּטֵב

[*] ואין לבטל כו'. ועין בהלכות קטנות סימן קצח מה שכתב בזה: (ד) בתורה. ובח"מ סימן רצא ט"ג פסק רמ"א דסבקה חתורה אצל עבדים, ע"ש. ו"ל, ודריק: (ה) תמירא. לפי שקלם הוא חיות האדם ואין ראוי לתלות בכבודו, לכך נתקן בלשון תרגום שלא יכינו המזיקים ומתקטרגים, סדה": (ו) בלשון. בקצת נסתאות בתוב: ואם אמרו בלשון הקדש יצא. ודוקא קשיודע פחות ענין הבטול שמפקיר חמוצ, דאם אינו יודע לה יצא. וכ"כ מהמקוריל ומהר"א ונא": ועין ח"מ: (ז) על אחד. המדקדק במעשיו יאמר נסח זה: כל חמירא וחמיעא דאיאא בלשוני דלא חמיתא ודלא בערתא ודלא ודענא לה לבטל

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

ממשמשין שם: (ה) יִכְפֹּה עָלָיו כִּלְיָ. וְלִפְנֵי הַחֲמִץ בְּכִלִּי וּלְכֶסֶתוֹ אֲסוּר, מִפְּנֵי שְׂדֵרְכֵן שֶׁל שְׂרָצִים לְגִלּוֹת, אֲבָל בְּשׂוֹמְפָה עָלָיו כִּלְיָ רֶחֶב אֵינִן כּוֹלֵץ לְגִלּוֹת [מ"א ושי"א]: **ב** (ו) מִיָּד בְּלִילָה [בִּטְלָאָה]. הַטַּעַם הַזֶּה, (ט) דִּאֲפִי-עַל-גַּב דְּמִדְּאוּרֵיתָא בְּבִדְקָה לְבַד סָגִי, דְּמֵן הַתּוֹרָה סָגִי בְּבִתּוֹחַ מִקֵּץ, אוֹ בְּעֵצוֹ אוֹ בְּכִשְׁלוֹ, (י) דִּאֲפָלוּ אִם שִׁיֵּאֵר שֶׁם חֲמִץ בְּבִית אֵינִי עוֹבֵר עָלָיו כִּלְיָ זֶמֶן שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ, עֵינֵן שְׂבִדֵּק הֵיטֵב וְעָשָׂה כִּלְיָ מֵה שֶׁמֶשֶׁל עָלָיו, מִכֵּל מִקּוֹם חֲכָמִים חֲשִׁשׁוּ שְׂמָא יִמְצָא גְלוּסְקָא יִפֹּה שְׂאִינָה נִבְטֵלַת מִצְעָמָה כְּמוֹ פְּרוּרִין, (יא) וְיִשְׁהָה מִצַּט קִדְם שִׁיִּשְׁרַפְנוּ וְיִעֲבֹר עָלָיו כִּבְל גִּרְאָה, אֲבָל אִם בִּשְׁלֹנֵי, שׁוֹב אֵינִי עוֹבֵר בְּכִלְיָ גִּנְיָ בְּכִבְל גִּרְאָה, דִּהּוּ הַפֶּקֶר וְלֹא דִּילָה הוּא: (יז) דִּלָּא חֲזִיזִיתָה וְדִלָּא אֲבָל מִיָּד שִׁטְרָה אֲבִיר (יז) אֵינִי מְבַשֵּׁל עֲכָשׁוּ, שְׁהֵי רוּחָה וְלֹאֲכָל עוֹד מֵה שֶׁמֶשֶׁי, וְגַם דְּרִי לִקְצֵם מִצּוֹת שְׂרָפָה בְּחֲמִץ שְׁלוֹ לִמְחָה, וְלִדְקָה אֵינִי מְבַשֵּׁל הַכֵּל עַד לִמְחָר אַחֵר אֲכִילָה וְאַחֵר שֶׁשְׁרֵר הַחֲמִץ: (ח) וְלִהּוּ בְּעֶפְרָא דְּעָרֵצָא. וְנִכּוֹן שִׁיאֵמֵר וְלִהּוּ (יג) שֶׁשְׁרֵר בְּעֶפְרָא דְּעָרֵצָא.⁽⁶⁾ וְלִכְלִי עֲלֵמָא מִהֵנִי לִשְׁוֹן זֶה שֶׁל הַפֶּקֶר, אִפִּי שְׂאֵמֵר לִשְׁוֹן זֶה

מוציא מידי נדאי חמץ [גמרא]: * או יצחנו בתבה, מקום שאין עקבך יכול לבוא. רוצה לומר, דסמך תבות חמדות הן אצל עקברים, כמו שכתוב בחשון משפט סימן רצא סיפיו יג בהגדה, ולכן דקרב וכתב 'מקום שאין' וכי, יגנו שיתנה להתיים שם באפן שהעקבך לא יוכל להגיע לשם [הגמרא], ונסתלק בזה אחרת תבאר היטב: * אבל בשאר לשונות וכי. וכן היה זהו הנה דרשן אם אמר לשון הקדש משך אחר להוציר חמץ ושאר, דשני דברים הן ודרשן לשון 'חמירא' כולל שניהם, וכמבאר בבתי יוסף. ובבאר הגמרא מפקפק על יד זה, דבירושלמי אמר דצריך שיאמר 'כל חמץ שיש לי בחור ביתי ואני יכול בו' קטל, הרי שלא הגדיר לומר גם שאר: * שולחן וכי. ואין לצעות קטן השלית [פמ"ה]: * חמצו של פלוגי וכי. עין ט"ז שורצה יומר דאין צריך לזה משום דסמכתא נתנם לו במתנה, עין ט"ז העתקתי במשנה ברורה, דכמה אחרונים השיגו על זה, דכמה זכה השלית בחמץ: * והא כטל. עין במשנה ברורה מה שהתקטנו בשם המגן אברהם ושא"ד דרואק שפצתו כבשל, אבל אם צהו לבדק אינו יכול לבשל. ובספר מגן האלק מפקפק על זה, דלמה לא יכשל, הלא מסתמא צעאו שלית בדרבנן מהו, ועל-כן מצד שיכשל השלית על-פירשים, דשמו קטן המשלל עליו,

בינו לבין עצמו ולא בפני אנשים⁶ [אחרונים]: (ט) בלשון שמבין. שהרי הבטול הוא מתורת הפקדן, ואם אינו יודע, מה מהני הבטול? וזל"פ (יד) טוב ללמד לעמיהם הארץ שאינם מבינים בלשון-הקדש, או אשה מבטלת שתאמר בלשון שמבניה, דהינו (אללען חמץ אדער זוינער טייג וואס עס איז אין מיין רשות, ואל ניין הפקדן אויך ואל ניט זיין גירעכניט נאר אזוי וויא ערד אין גאס¹). ואם אמר עס-הארץ בלשון-הקדש, (טו) אם יודע לפחות ענין הבטול, שיודע שפקידן חמצו, יצא בדיעבד, אכל אם אינו מבין כלל וסובר שאומר איזה תחנה, לא יצא אפלו בדיעבד: (י) בלשון-הקדש. לאו דוקא, (טז) ורועה לומר, בלשון תרגום כמו שאנו אומרים²: (יא) וטוב לחזור ולבטלו. לפי (ח) שרגילין לקנות פת ביום י"ד למאכל, וגם בפת ששיר בלילה למאכלו לא נתפסו לבטלו ונאף אם פנן לבטלו, הלא חזון וזוכה בן, ויש לחש שמה יאשר ממנו כזית ויעבר עליה, לכך חזון ומבטלו. (יח) ומכל מקום אין לסמוך על בטול היום לבד ושללא לבטל בלילה. (יט) דחשיגין שישפח לבטל עד שעה ששית דאז לא מהני בטול: (יב) אלא לאחר ששורף החמץ. ואם-כן צריך לשורף קדם שעה ששית, ואחר-כך יבטלנו גס-פן תכף (כ) קדם שיתחיל שעה ששית: ג (יג) בבטול היום יאמר דחזיתיה וכו'³. דבטול היום אינו אלא משום הנשאר, ויבדלעיל בסעיף-קטן יא: ד (יד) שלוחו. הינו כשצננה לשלוח לבטל חמצו, אכל אם צננה לו לבדק, כללי עלמא אינו יכול לבטלו [מ"א ושי"א]: (טז) יכול לבטל. דאף-על-גב דבטול הוא משעם הפקדן, והאומר לחברו לך ושלח אינו נכסי אין בקדן כלום⁴ עד שפקידים הוא עצמו, הכא לענין חמץ יש להקל, שהרי החמץ בשעה שנובר עליו ככל יצאה וכל ימצא אינו נשך שהרי אסור הפקדן (בבא מציעא פ"ג הל' א') אלא שהתורה העמידו במצוות לענין שיעבר עליו, לפיכך בגמלי דעת בלבד, שהוא מנבל דעתו ולא ניתח לה דלחיה לה וכו' וצננה כלל בגמרה, סיג. וכו' ויש מחמירין בזה, ובמשעם הדין יש להקל, (כז) דרב הפוסקים הסכימו לדעת המחבר. ומכל מקום כל זה דוקא בשעשה שליח על זה, ובלא שליחות אין יכול לבטל חמצו של חברו אף היכא דזכות הוא לו, כגון שהוא בדרך ושכח לבטל [פמ"ג בפתיחה]: (טז) חמצו של פלוני. דהינו, (כג) שלא יאמר 'דאיכא בביתא דרין', דלמא יש לו במקום אחר.

(ט) עלת-שבת: (י) מגן-אברהם בשם הרמב"ם והרא"ש, והש"י כתב דאף הטור מודה דאם לא ידע מתחלה אינו עובר עליו כלל: (יא) רש"י, והעתיקו העלת-שבת והתקדמ-משה והגב"ז: (יב) פוסקים: (יג) ב"ח וחק"ע יעקב ומקור-חיים והגב"ז וש"א: (יד) סיי-אדם: (טו) מגן-אברהם ושי"א וחק"ע יעקב: (טז) אליה רבה והגב"ז: (יז) טור: (יח) גם זה שם: (יט) ואף דאז זמן שרפה לפי המנהג ואס"ח ממילא יזכר גם לשליו (ענין בנקמרא), מקל מקום כיוון דמעקר הדיו כל אחד יכול לשרוף מתי שירצה לא מקרי זמן פסאלי (ט"ז). ע"ע מגן-אברהם מה שכתב עוד בקנה: (כ) דאסתר-רד אסור בהנאה, כללמן בסיומן חמא, ואין ליה לבטלו: (כא) ב"ח והעקר במגן-אברהם וביאליה רבה: (כב) שו"ת קצות חושבנות בשם הרמב"ם ומהר"א נראה שאינו חולק על דין זה: (כג) הנרא': ודרר-חיים, ומהר"א כתב שהעקר פסוק המהדר ורק לכתחילה טוב חולק לדעת הפ"ח, ע"ע מהר"א נראה שאינו חולק על דין זה: (כד) הנרא':

תרגום: 1 כל חמץ או שאור הנמצא ברשותי, שיהא הפקר, ולא יהא נחשב אלא כמו עפר ברחוב.

הלכות פסח סימן תלד

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ו]

מִיד בְּלִילָה יִכְטְלוּ⁽²⁾.

(2) ביטול זה, כתב השו"ע שצריך לאומרו בפיו, וכפי שכתב שיאמר, את הביטול, וכתב הב"י שכן מפורש בירושלמי. אכן, כתב הב"י שמדאורייתא די שיבטל בליבו, אלא שתקנת חז"ל היא שיבטל בפיו [ובסי' תלא כתב הב"י, שיש ראשונים שסוברים שמדאורייתא צריך לבטל בפה, שקיימא לן שדברים שבלב אינם דברים]. אמנם בשו"ע לקמן (סי' תלו ס"ב) מבואר שביטול בלב מועיל, והביה"ל שם (ד"ה בלבו) כתב שנחלקו בכך ראשונים, ושבביאור הגר"א שם נקט להלכה שמועיל ביטול בלב.

[משנב ס"ק ז]

דְּלָא תְּזִיתָהּ וְדָלָא בְּעָרְתָהּ⁽³⁾.

(3) ובטעם הדבר שאומר 'דאיתיה ברשותי', שמשמע שמבטל רק את החמץ שבתוך רשותו, כתב השו"ע הרב (סי' תמ ק"א ס"ק א). לפי שמן התורה אין אדם עובר על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא' אלא אם כן החמץ נמצא ברשותו, או שהפקידו ביד אחר, ואם אכן הפקיד את החמץ ברשות אחר, הרי זה בכלל רשותו וכולל בלשון 'דאיתיה ברשותי', אבל אם הניח את חמצו ברשות אחר בלא ידיעת בעל הרשות, אין בעל החמץ עובר על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא'.

[ואף על פי שמדברנן עובר על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא' גם על חמץ שאינו ברשותו, ואם כן היה לו לבטל גם חמץ זה, כתב בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' כג) שהואיל ומדאורייתא אין צורך לבטל חמץ זה, ומדברנן אין די בביטולו אלא צריך לבערו דוקא, לפיכך אין מבטלים אותו].

וראה בשו"ע הרב שם שכתב, שדבריו הם שלא כדעת הט"ז שם (ס"ק ד) שסובר שאף אם הניח את החמץ ברשותו של אחר שלא בידיעת בעל הרשות עובר בעל החמץ ב'בל יראה' ו'בל ימצא'. וראה ביה"ל לקמן (סי' תמ ס"ד ד"ה עובר) שהסתפק בדיון זה.

טעם אחר מדוע אומר 'דאיתיה ברשותי', כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' מב), לפי שמדאורייתא די בבדיקה ובביעור החמץ הידוע, והחויב לבטל הוא תקנת חז"ל שחששו שמא ימצא גלוסקא יפה [וכפי שכתב המשנב (בס"ק ו)], וחשש זה קיים רק בחמץ הנמצא ברשותו, אבל בחמץ שנמצא ברשות אחר, לא חששו שימצאנו בפסח, ולפיכך אין צורך לבטלו.

ביאור אחר כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם), שהלשון 'ברשותי' אין משמעותה בתוך רשותי, כלומר בתוך ביתי ושאר המקומות השייכים לי, אלא משמעותה חמץ השייך לי, ובכלל זה חמץ שלי הנמצא ברשות אחר.

[משנב ס"ק ח]

וְלִהְיוּ כְּעֶפְרָא דְּאֶרְעָא⁽⁴⁾.

(4) והטעם שצריך לומר 'דארעא', ואין די שיאמר 'כעפרא', כתב החק יעקב (ס"ק י) לפי שיש עפר בעל ערך, כגון עופרות זהב.

[משנב שם]

וְכִזְבוּ שִׁיאֲמַר 'לִהְיוּ הֶפְקֵר כְּעֶפְרָא דְּאֶרְעָא'⁽⁵⁾.

(5) ובטעם הדבר כתב הב"ח, שהוא כדי לדקדק בלשון לדעת הסוברים שביטול מטעם הפקר.

ולענין אמירת 'וליהי הפקר' בערב פסח שחל בשבת, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פט"ו ס"ק ב) שאף לסוברים שאסור להפקיר בשבת, יכול הוא לומר בביטול שאומר בשבת 'וליהי הפקר', שכוין שאסור להפקיר בשבת, אין מילים אלו מתפרשות כמעשה הפקר, אלא שהחמץ יעשה הפקר על ידי הביטול.

[משנב שם]

אֶף שְׁאֲמַר לְשׁוֹן זֶה בִּינוּ לְכִין עֲצָמוֹ וְלֹא בִּפְנֵי אֲנָשִׁים⁽⁶⁾.

(6) ואף על פי שהמפקיר צריך שיפקיר בפני שלשה אנשים, וכפי שכתב השו"ע (ח"מ סי' רעג ס"ז), מ"מ כתבו התוס' (פסחים ד, ב ד"ה מדאורייתא) שאין זה אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא אין צורך להפקיר בפני שלשה.

[משנב ס"ק י]

וְרוֹצֶה לֹמַר, בְּלִשׁוֹן תִּרְגֹּם כִּמּוֹ שְׁאֲנוֹ אֲמָרִים⁽⁷⁾.

(7) והטעם שתיקנו לאומרו בלשון ארמי ולא בלשון הקודש, כתב הדרכי משה (אות ב) מפני שנוסח זה תיקנו הגאונים, ועמי הארצות שבבבל הבינו רק לשון זה. ובספר סדר היום (סדר ביעור חמץ וכוונתו) כתב, לפי שעל הלחם היחיד האדם לפיכך אין ראוי לו לזלזל בכבודו, וכמאמר הכתוב (משלי יג א): "בו לדבר יחבל לך", ואילו היו אומרים את הביטול בלשון הקודש, לשון שהכל מבינים בו, יתכן שהמוזיקן היו מקטרגים על הזלזול בלחם, לפיכך תיקנו לאומרו בארמית, לשון שאפילו מלאכים אינם מבינים בו. והשו"ע הרב (ק"א ס"ק ד) חלק על דבריו, וכתב שאף על פי שאין המלאכים מבינים ארמית, המוזיקן מבינים בו, ואדרבה עיקר לשונם היא ארמית, וכפי שמבואר בזהר (פ' תרומה נדף קכט, ב) הובא בב"י לעיל (סי' נז).

[משנב ס"ק יא]

בְּבִטּוֹל הַיּוֹם יֵאֲמַר דְּתִזְתָּה וְכוּ'⁽⁸⁾.

(8) ובטעם הדבר שאומרים 'דביערתיה וכו'', אף שאין צורך לבטל חמץ שכבר ביער מהעולם, כתב הדעת תורה בשם הדעת קדושים (בוטשאטש), שהכוונה היא לחמץ שלא נשרף כראוי בשריפת החמץ. באופן אחר כתב שם, שאין הכוונה לחמץ ששרף, אלא לחמץ שנפלה עליו מפולת שדינו כמבוער, ומ"מ צריך לבטלו כמפורש בשו"ע לעיל (סי' תג ס"ח). עוד אופן כתב שם בשם בעמח"ס די יוסף, שהכוונה היא לחמץ שביער מרשותו על ידי שמכרו לגוי, ויש לחוש שמא לא היתה המכירה כראוי [וכן הביא בשמו השדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ה אות מה].

[משנב ס"ק יא]

וְהָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ לֶךְ וְהִפְקֵר נִכְסֵי אֵין בְּכֶךָ כְּלוֹם⁽⁹⁾.

(9) ובטעם הדבר שאי אפשר להפקיר על ידי שליח, כתב הב"י לפי שהפקר הרי הוא כנדר, ואין שליחות מועילה בנדר. טעם אחר כתב בספר יד המלך (פ"א מהל' שלוחין ושותפין ה"א), לפי שהפקר צריך להיות הפקר לכל, ואם יפקיר על ידי שליח אין השליח עצמו יכול לזכות בשעת ההפקר, שכן אינו יכול להיות באותו רגע גם המפקיר וגם הזוכה, ונמצא שבשעת ההפקר אין זה הפקר לכל. וטעם אחר כתב הברכי יוסף (ס"ק ה) לפי שכל דבר שאדם יכול לעשותו על ידי דיבור בעלמא בלי טירחה כל שהיא, ואין לו שום צורך בשליח, לא מועילה בו שליחות.

הלכות פסח סימן תלד תלה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טז]

אפוטרופוס של יתומים ח"ב לבדק תכף⁽¹⁾, וקבער ולבטל⁽¹⁰⁾.

(10) וכפי שכתב השר"ע (ח"מ סי' רצ ס"ו), שאפוטרופוס של יתומים חייב לעשות להם בממונם כל מצות עשה שיש לה קצבה ממונית, בין שהיא מדברי תורה ובין שהיא מדברי סופרים.

[משנ"ב שם]

ואם עבר ולא בער ולא בטל ועבר עליו הפסח⁽¹¹⁾.

(11) כלומר, ולא מכר את החמץ, כן כתבו החק יעקב (ס"ק טו) והחיי אדם (כלל קיט סכ"ה) שציון השער הציון (ס"ק כד) [שאם מכר את החמץ היתומים לא ניוקו מכך שלא ביער וביטל].

[משנ"ב שם]

כיון שאינו ח"ב אלא בפשיעה⁽¹²⁾.

(12) ולקמן לגבי מי שהופקד אצלו חמץ, שכתב השר"ע (סי' תמג ס"ב) שהנפקד חייב למכרו, כתב המשנ"ב שם (ס"ק יב) שנחלקו אחרונים אם נחשב הוא כפושע אם לא מכרו, וצידד כדעת הסוברים שאין זו פשיעה.

[משנ"ב שם]

פרי-מגדים, וצ"ע שם עוד מה שכתב בזה⁽¹³⁾.

(13) שם כתב (א"א ס"ק ט), שכיון שאם אין לקטן אפוטרופוס אפשר שאין החמץ נאסר משום 'חמץ שעבר עליו הפסח', לפיכך אפוטרופוס ששכח למכור חמץ של יתום והגיעה השעה השישית, יסלק את אחריותו מהחמץ, ובכך יהיה החמץ מותר לאחר הפסח.

[משנ"ב ס"ק טז]

מקל מקום הבטול טוב יותר שתעשה בעצמה בלשון שקבנה⁽¹⁴⁾.

(14) משמע מלשוננו שמעיקר הדין יכולה היא לבטל על ידי שליח, ואף על פי שהביטול אינו אלא דיבור ומילי לא מימסרן לשליח [כלומר, שליח לדבר הנעשה על ידי דיבור אינו יכול למנות שליח אחר לעשותו], כתב בשו"ת יהודה יעלה (אור"ח סי' קכא) שכיון שהביטול מוציא את החמץ מרשות הבעלים, אין זה נחשב 'מילי' אלא מעשה. באופן אחר כתב שם, שהטעם שאשה יכולה לבטל את חמצו של בעלה, אינו משום שאומדים אנו שהוא ממנה אותה לשליח על הביטול, אלא משום שאשתו כגופו, וממילא יכולה היא למנות שליח על הביטול, כשם שהבעל עצמו יכול למנות שליח לכך.

סימן תלה

דין מי שלא בדק בליל י"ד

[משנ"ב ס"ק ב]

ולאחר שצנפר מחיב לבדק תכף⁽¹⁾, שפא ישיב עוד הפעם⁽²⁾.

(1) ולענין עשיית מלאכה, אכילה או לימוד, שאסר השר"ע לעיל (סי' תלא ס"ב) לעשותם קודם שיבדוק את החמץ, כתב המשנ"ב שם (ס"ק ה) שהוא הדין כשלא בדק בלילה ונזכר ביום שלא בדק, שעליו לבדוק מיד, ואסור לעשות דברים אלו קודם שיבדוק. ואם נזכר קודם תפילת שחרית, כתב הבן איש חי (שנה ראשונה פ' צו אות ג) שיתפלל ולאחר מכן יבדוק.

(2) אמנם, לעיל (סי' תלג ס"ק ה) כתב על פי הגמרא (פסחים ד, א) בטעם הדבר שמי שלא בדק בלילה ובודק ביום, שיקדים לבדוק בבוקר, שהוא משום שוריים מקדימים למצוות (הערת השונה הלכות ס"א).

[משנ"ב ס"ק ג]

אף-על-פי שאינו יכול לשפפו ביום-טוב⁽³⁾, מקל מקום יוכל לכפות עליו קלי עד מוצאי יום-טוב, בדיקה בסימן תמו⁽⁴⁾. ויש חולקין וסוברים דביום-טוב לא יבדק, רק בחלו של מוצע⁽⁵⁾ וכו', דאם לא בטל חמצו קדם הפסח, אפשר שיבדק אף ביום-טוב⁽⁶⁾.

(3) ובטעם האיסור כתב לקמן (סי' תמו ס"ק ו), שמאחר שהבערה זו אינה לצורך היום, לא הותרה ביום טוב.

(4) ולטלטל את החמץ ביום טוב מחוץ לרשותו, כתב הרמ"א לקמן (שם ס"א) שאסור, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק ה) שהוא משום שהחמץ נחשב כמקצה, כיון שהוא אסור באכילה ובהנאה. עוד כתב שם (ס"ק ד), שאם היה החמץ מותר בטלטול, לא היה די בכפיית כלי, אלא היה צריך להוציא את החמץ מרשותו.

ובבדיקת חמץ ביום טוב שלא הותר אלא לכפות עליו את הכלי, כתב המגן האלף (ס"ק ב) שאינו מברך על בדיקה זו, שכיון שאינו מבערו, אי אפשר לברך ברכת 'על ביעור'. ומה שבבדיקת חמץ בליל ארבעה עשר מברך 'על ביעור' אף שאינו מבער בזמן זה, היינו משום שעדיין לא הגיע זמן הביעור, אם כן הבדיקה יכולה להיחשב כתחילת מעשה הביעור, ולכן אפשר לברך עליה ברכת 'על ביעור', מה שאין כן ביום טוב שכבר הגיע זמן הביעור, כשבדק חמץ וכופה עליו את הכלי אינו יכול להיחשב כתחילת הביעור, ולכן יברך בחול המועד בשעה שמבער.

(5) ואפילו לדעת הסוברים שבאופן שלא ביטל את החמץ מותר לשורפו (כמובא בשעה"צ (ס"ק ו)), כתב הבי"ח שהיינו דוקא לגבי חמץ הידוע, שעובר בהיותו על איסור 'בל יראה', מה שאין כן לגבי חמץ שאינו ידוע, אין עוברים עליו משום איסור 'בל יראה', ולכן אין חייב לבדוק אחריו.

(6) וביאר הפר"ח שם, שדבריו הם כפי מה שהוכיח לעיל (סי' תלא ס"ק א) שלא כדברי הבי"ח (הנ"ל), אלא גם על חמץ שאינו ידוע עוברים מן התורה ב'בל יראה', ולכן יש לבדוק אחריו כדי לבערו. ואם נזכר בשבת שבתוך הפסח שלא בדק, כתב השר"ע הרב (ס"ג) שאין לבדוק, שהרי הבדיקה צריכה להיות לאור הנר (כמבואר בשו"ע לעיל (סי' תלג ס"א)), ובשבת אסור לטלטל את הנר.

[משנ"ב שם]

דאין אדם מוריש אסנא לבדק⁽⁷⁾, ויש חולקין וסוברים דבדל גוני מחיבין חיורשין לבדק ולבצר⁽⁸⁾.

(7) ולכן אף אין החמץ נאסר לאחר הפסח, שהרי היורשים לא היו מחויבים לבערו, ואין חל עליו דין חמץ שעבר עליו הפסח. ובאופן שבעל החמץ מת לאחר זמן האיסור מן התורה, כגון בערב הפסח לאחר חצות, או בימי הפסח, כתב בשו"ת נדע ביהודה (אור"ח מהירוק סי' כ) שהחמץ מותר בהנאה לאחר הפסח, שאף על פי שהיה חייב לבערו ולא ביער, מ"מ אין החמץ נאסר מחמתו, משום שהקטן חל במוצאי הפסח, וכיון שמת קודם לכן לא חל עליו הקטן, וגם על הבנים אינו חל, כיון שהם לא חטאו.

מאידך, החזו"א (אור"ח סי' קיח ס"ק ד) כתב שבאופן שמת בימי הפסח, נאסר החמץ בהנאה מחמתו, כיון שהיה מחויב שעה אחת לבערו. וכתב השו"ת הלכות (סי' תמח ס"ו), שמדברי המשנ"ב (שם ס"ק ב) שהתיר חמצו של גר שמת קודם הפסח, משמע כדעת החזו"א, שבאופן שבעל החמץ היה חי שעה אחת בימי הפסח, נאסר חמצו בהנאה.

וגם באופן שבעל החמץ מת בערב הפסח לאחר חצות, צידד החזו"א (שם) שהחמץ נאסר בהנאה לאחר הפסח, שאף על פי

הַלְבוּת פֶּסַח סִימָן תֵּלֶד תֵּלָה

בְּאֵר הַגּוֹלָה ז

ז קל בו

בריי"ן. (יז) יֵאָמַר אֵין הָאִישׁ בְּבִיתוֹ יִבְטֵל בְּמָקוֹם שֶׁהוּא, (יח) וְאִם (ס) [ס] אֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵן, טוֹב (יט) *שֶׁתִּבְטֵל אִשְׁתּוֹ:

תֵּלָה דִּין מִי שֶׁלֹּא בָדַק בְּלִיל י"ד, וּבּו שְׂעִיף אָחֵד:

א מִשְׁנֵה פֶּסַחִים י"א
אֶפְרַיִם הַחֹסֶדוֹת,
בֶּן פֶּסַח הַר"ף
הַרְקוֹבִיט

א אֵלֹא בָדַק בְּלִיל י"ד, יְבָדַק (ב) בְּיוֹם י"ד (ב) בְּאִיזוֹ שְׁעָה שֶׁיִּזְכּוֹר מֵהַיּוֹם. לֹא בָדַק כָּל יוֹם י"ד, (ג) יְבָדַק (ג) בְּתוֹךְ הַפֶּסַח. לֹא בָדַק בְּתוֹךְ הַפֶּסַח (ד) יְבָדַק לְאַחֵר הַפֶּסַח, כְּדִי שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בַּחֲמֵץ

בְּאֵר הַיִּטָּב

[ס] אֵינוֹ. עֲבַה"ט. וְעַן הִלְכֵּי סִימָן רַט שֶׁפֶּסַחֶם כְּבֻשׁ ע"י שְׁלִיחַ, וּבְמִדּוּר וּקְצִיעָה כִּסְבֵּי דְאִשְׁתּוֹ בְּלִי רְשׁוּת צְדִיקָא מְשַׁלְיָה בְּרִשְׁוֹת, וּבְמִדּוּר בְּרִשְׁוֹת כִּשְׁם הַרְמ"ע בְּאַלְפִּסִּי וְזִטָא שְׁדַעְתּוֹ דְּגַבִּי חֲמֵץ מִהֵנָּה בְּשׁוּל ע"י שְׁלִיחַ, כִּינֵּן דְּאֵינוֹ בְּרִשְׁוֹת כִּי בְּגִלּוֹי מִלְּתָא סְגִי, וְגַם דְּבַעֲה"ב זְכוּת הוּא לוֹ, וְאֵע"ג שֶׁלֹּא מִדְּעִתּוֹ אֵינוֹ מְכַשֵּׁל מ"מ ע"י שְׁלִיחַת וּמִדְּעִתּוֹ יָכוֹל לְכַשֵּׁל, וְע"ש, וְכ"כ בְּפ"מ בְּפִתְחָה: מִי שֶׁבֶא לוֹ חֲמֵץ בְּדֶרֶךְ וְיִשְׁתַּל שְׁהֵי שֶׁם בְּשׁוּל, לֹא אִמְרִינֵן כֹּהֵן זָכִין כִּי, וְע"ש עוֹד בְּמִדּוּר בְּרִשְׁוֹת כִּשְׁם הַרְמ"ע דְּאִשְׁתּוֹ וּבְכִינוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם רְשׁוּת לֵאכֹל מִשְׁלוֹ מִסְּפָקָא שֶׁיֵּשׁ לָהֶם רְשׁוּת לְכַשֵּׁל וּמִשְׁוֹר גַּמִּי שְׁלִיחַ, וְדוּקָא שֶׁהֵם

וְלִהְיוּ הַקָּרָה קִפְּסָא דְאַרְעָא, ב"ח, ח"י: (ס) אֵינוֹ. פִּי שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לַעֲשׂוֹת כֵּן וְיִשְׁתַּיֵּן שְׁמָא יִשְׁכַּח. אֶפְסִירוּפּוֹס שֶׁל יְהוּמִים מְחִיב לְבָדַק וּלְכַשֵּׁל הַחֲמֵץ שֶׁל יְהוּמִים, ח"י. וְהַפ"ח פֶּסַח דְּאֵין לְכַשֵּׁל ע"י שְׁלִיחַ, וְע"כ"פ הָאִשָּׁה אֵין לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְכַשֵּׁל הַחֲמֵץ, עַן ע"ש:

(ב) בְּיוֹם י"ד. וְהֵינִי לְאוֹר הַנֵּר: וְכֵן כָּל הַבְּדִיקוֹת, אֶפְסִילוֹ לְאַחֵר הַפֶּסַח, שֶׁלֹּא לְחַלֵּק בֵּין בְּדִיקָה לְבְדִיקָה, פּוֹסְקִים: (ג) בְּתוֹךְ הַפֶּסַח. וְאֶפְסִילוֹ קֶבֶר בְּשׁוּל, וְאֶפְסִילוֹ בְּיוֹט עֲצָמוֹ בּוֹדֵק, אֵע"פ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁרְפוֹ בְּיוֹט מ"מ יִכָּשֵׁל לְכַפּוֹת עֲלָיו כְּלִי עַד מוֹצָאֵי יוֹט, ט"ז, מ"א. וְאֶפְסִילוֹ בְּיוֹט הַתַּחֲנוּן שֶׁל פֶּסַח צְרִיךְ לְבָדַק, מ"א.

מִשְׁנֵה בְּרִינָה

וְכַתְּבוּ הַתַּחֲנוּנִים, שִׁיאֲמַר בְּיוֹם י"ד חֲמִידָא דְאִיכָא בְּרִשְׁוֹתָהּ דְּפִלוֹנִי דִּינֵדַּע בַּהּ וְדָלָא יָדַע בַּהּ וְכו', וְכַלִּילָהּ יֹאמַר דְּלָא יָדַע בַּהּ. אֶפְסִירוּפּוֹס שֶׁל יְהוּמִים (כז) חֲזִיב לְבָדַק וּלְכַשֵּׁל וּלְכַשֵּׁל, וּבְמִקּוֹם שְׁוֹתָנִין שֶׁכָּר עַל הַבְּדִיקָה, נוֹתֵן שֶׁכָּר. וְאִם עֶבֶר וְלֹא עֶבֶר וְלֹא בְשׁוּל וְעֶבֶר עֲלָיו הַפֶּסַח⁽¹¹⁾ אֵין לְחִיבָה, כִּינֵּן שֶׁאֵינוֹ חֲזִיב אֵלָּא בְּפִשְׁעֵהָ⁽¹²⁾. וְהַיּוֹם קָטָן שֶׁאֵין לוֹ אֶפְסִירוּפּוֹס וְעֶבֶר עֲלָיו הַפֶּסַח, אֶפְשָׁר שֶׁאֵין לְאַסֵּר הַחֲמֵץ שְׁלוֹ, דְּלִמָּאֵן נִקְנָסָה? [פֶּרֶי מִגְדִּים, וְעַן שֶׁם עוֹד מַה שֶׁכָּתֵב בְּזוֹ⁽¹³⁾]:

(יז) אִם אֵין הָאִישׁ בְּבִיתוֹ, וְלֹא מִנָּה (כז) שְׁלִיחַ לְכַשֵּׁל. וְלִפִּי מַה שֶׁכָּתְּבוּ מִקְדָּם דִּישׁ מִחֲמִירִין דְּלֹא מִהֵנָּה שְׁלִיחַ לְכַשֵּׁל, נִכּוֹן שֶׁיִּבְטֵל (כז) שֶׁם בְּמִקּוֹם שֶׁהוּא בְּעֲצָמוֹ גַּם-כֵּן, וְלֹא מִנָּה (כז) שְׁלִיחַ לְבָדִיקָה וּבְשׁוּל, וְלִפִּי מַה שֶׁכָּתְּבוּ מִקְדָּם דִּישׁ מִחֲמִירִין דְּלֹא מִהֵנָּה שְׁלִיחַ לְכַשֵּׁל, נִכּוֹן שֶׁיִּבְטֵל הַבְּעַל מְכַשֵּׁל בְּמִקּוֹם מִקְדָּם, אֵלָּא הַכּוֹנֵן, (ח) שֶׁאֵין הַבְּעַל רָגִיל לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְאִם-כֵּן חִישְׁתִּין שְׁמָא יִשְׁכַּח, לְכֵן טוֹב שֶׁתִּבְטֵל אִשְׁתּוֹ אֶף שֶׁלֹּא זָנָה לָהּ לְכַשֵּׁל, דְּמִסְתַּמָּא כְּמוֹ שֶׁנֶּתַן לָהּ רְשׁוּת דְּמִי, וְרַאוי לְהַזְהִירָהּ עַל זֶה. וּמִכָּל מִקּוֹם אֵין כְּדָאי לְכַתְּחַלָּה לְסַמֵּךְ לְגַמְרִי עַל בְּשׁוּל אִשְׁתּוֹ כִּינֵּן שֶׁמִּכָּל מִקּוֹם אֵינוֹ שְׁלֵה, וּיְבַטֵּל בְּמִקּוֹם שֶׁהוּא: (יט) שֶׁתִּבְטֵל אִשְׁתּוֹ. וְתֹאמַר (כח) יָכֹל חֲמִידָא דְאִיכָא בְּרִשְׁוֹת בְּעִלֵּי דִּינֵדַע בַּהּ וְכו', וְאִם אֵינָה מְבִינָה לְשׁוֹן-הַקֹּדֶשׁ תֹּאמַר בְּלִשׁוֹן שְׁמִיבִינָה, וְכַנֵּל. וְאֶפְסִילוֹ אִם אֵינָה יוֹדַעַת בְּעֲצָמָה לְבָדַק וּמִנְתָּה שְׁלִיחַ לְבָדַק חֲדָרִיהָ מִחֲמֵץ, (כט) מִכָּל מִקּוֹם הַבְּשׁוּל טוֹב יוֹתֵר שֶׁתַּעֲשֶׂה בְּעֲצָמָה בְּלִשׁוֹן שְׁמִיבִינָה⁽¹⁴⁾, שֶׁאֵף לְהַבְעֵל בְּעֲצָמוֹ יֵשׁ מִפְּסָקִים עַל מִנְיֵי הַשְּׁלִיחוֹת עַל הַבְּשׁוּל, וְכַל-שֶׁכֵּן לְאִשְׁתּוֹ שֶׁהִחֲמֵץ בְּעֵצֶם אֵינוֹ שְׁלֵה. וְאֶלְמָנָה, כִּינֵּן שֶׁהִחֲמֵץ שְׁלֵה, תוֹכֵל לְכַשֵּׁל בְּעֲצָמָה אוֹ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ, וְכַנֵּל לְגַבִּי אִישׁ:

א (א) בְּיוֹם י"ד. וְאַחֵר הַבְּדִיקָה (ב) בְּאִיזוֹ שְׁעָה שֶׁיִּזְכּוֹר מֵהַיּוֹם. וְאַחֵר שֶׁנִּזְכַּר מְחִיב (ג) לְבָדַק (ח), שְׁמָא יִשְׁכַּח עוֹד הַפֶּסַח: (ג) יְבָדַק בְּתוֹךְ הַפֶּסַח. וְאֶפְסִילוֹ (ג) קֶבֶר בְּשׁוּל. וְאֶפְסִילוֹ בְּיוֹט-טוֹב עֲצָמוֹ (ד) בּוֹדֵק, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁרְפוֹ בְּיוֹט-טוֹב⁽¹⁵⁾, מִכָּל מִקּוֹם יִכָּשֵׁל לְכַפּוֹת עֲלָיו כְּלִי עַד מוֹצָאֵי יוֹט-טוֹב, דְּקִלְקָטָן בְּסִימָן תַּמּוּי. (ה) וְיֵשׁ חוֹלְקִין וְסוֹבְרִין דְּבִיּוֹט-טוֹב לֹא יְבָדַק, כִּי בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹצֵעַ⁽¹⁶⁾. וְהַפִּי חֲדָשׁ הַכְּרִיעַ, דָּאֵם לֹא בְּשׁוּל חֲמֵצוֹ קִדְּם הַפֶּסַח, (ו) אֶפְשָׁר שֶׁיְבָדַק אֶף בְּיוֹט-טוֹב⁽¹⁷⁾, וְאִם קֶבֶר בְּשׁוּל, כְּדָאי לֹא יְבָדַק: כִּי בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹצֵעַ. מִי שֶׁלֹּא בָדַק קִדְּם זְמַן אֲסוּרוֹ וּמַת, (ז) אִם כְּוִנָּה הִיִּרְשִׁים לְזַכּוֹת בְּהַחֲמֵץ וּחֲצִצִּים קוֹנֶה לָהֶם, פְּשִׁיטָא דְּעִקְרוֹ בְּכָל יְנָאָה וְצִרְיָכִין מִדִּינָא לְבָדַק וּלְבַעֵר, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן וְעֶבֶר הַפֶּסַח, אֲסוּר בְּדִין חֲמֵץ שֶׁעֶבֶר עֲלָיו הַפֶּסַח, אֶף אִם לֹא כְּוִנָּה לְזַכּוֹת אֵין צִרְיָכִין לְבַעֵר [נָא] לֹא שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁין שֶׁם בְּאוֹתוֹ חֲדָר, דְּאָז בְּכָל גִּוְיָ צִרְיָכִין לְבַעֵר מִשְׁוֹם דְּלִמָּא אֲתִי מְכַיֵּל מִנָּה]. דְּאֵין אֲדָם מוֹרִישׁ אֲסוּרָא לְבִנְהָ⁽¹⁸⁾. (ח) וְיֵשׁ חוֹלְקִין וְסוֹבְרִין דְּבָכֵל גִּוְיָ מִזְּבִיבִין הִיִּירְשִׁין לְבָדַק וּלְבַעֵר⁽¹⁹⁾. (ד) יְבָדַק לְאַחֵר הַפֶּסַח⁽²⁰⁾. וְכֵן הַבְּדִיקוֹת צְרִיךְ לְהִיּוֹת (ט) בְּגוֹר וּבְחִירִין וּבְכִדְקִין, וְאֶפְסִילוֹ כְּשֶׁבּוֹדֵק בְּיוֹם:

שְׁעֵר הַצִּיּוֹן

(כז) חֲקִיעָבֶק וְחִי-אַדָּם: (כז) דְּרִי-הַחֲסִידִים: (כז) וְגַם לִפִּי מַה דְּנִקְטִינֵן דְּבִקְדוּתָא לֹא אִמְרִינֵן חֲזָקָה שְׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחוֹתוֹ, כְּדָאי יִנָּהֵר לְכַשֵּׁל בְּמִקּוֹם שֶׁהוּא, כִּינֵּן שֶׁאֵינוֹ בְּבִיתוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְקַסֵּם בְּדִיקָה וּבְשׁוּל יֵשׁ עֲלָיו מִצְוֹת צִוָּה דִּימְשִׁבִּיתוֹ, וְשְׁמָא לֹא יַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ שְׁלִיחוֹתוֹ: (כז) מִגְדִּי-אַבְרָהָם וְש"א: (כח) דְּרִי-הַחֲסִידִים: (כט) עַן בְּאֵר הַלְכָה: (ב) רַבְמ"ם: (ג) אֶפְסִילוֹ אִם נִזְכַּר לְאַחֵר שֶׁכָּבֶר הִגִּיעַ שְׁעָה שְׁשִׁית וְנִאָסֵר בְּהִנָּאָה אֶפְסִילוֹ הִכִּי מְחִיב לְבָדַק, וְלֹא גִזְרִין שְׁמָא יָבֹא לְאָכְלוֹ כְּשִׁמְצָא הַחֲמֵץ, דְּכִינֵן שֶׁהוּא עֲצָמוֹ מִחֲדָר לְבָדִיק וּלְכַשֵּׁל לֹא חִישְׁתִּין לָזֶה וְנִקְרָא בְּחֻמְרֵם, וְדָלָא כְּרִבִּי יְהוֹדִיעַ, וְזִהוּ פְּנֵת הַמַּחֲבֵר כְּמַה שֶׁכָּתֵב בְּאִיזוֹ שְׁעָה שֶׁיִּזְכּוֹר מֵהַיּוֹם: (א) אֶף דְּאֵז אֵינוֹ עוֹבֵר בְּכָל יְנָאָה אֶפְסִילוֹ אִם יֵשׁ חֲמֵץ בְּבִיתוֹ, מִכָּל מִקּוֹם גִּזְרִין דְּלִמָּא אֲתִי לְמִיכַל מִנָּה כְּשִׁנְיָאוֹהוּ בְּאַקְרָא [מ"א וְש"א]: (ז) מִגְדִּי-אַבְרָהָם וְש"א וְחִקִּיעָבֶק: (ח) ב"ח, וְאַלְהִי בְּהַה חֲסִידִים לְדַעְתּוֹ וְכַתֵּב שֶׁכֵּן מִצָּא בְּסִפְרָא אֲמָרְקֵל מִחִבְתִּי-יָד. וְהֵנָּה אֶף דְּרִבִּי אֲחִירִים הַעֲתִיקוּ דְּבַעֲתֵי הַש"י וְנִסְתַּגֵּן אֲבָרְתָם שֶׁהִיא מִשְׁמַעֲוֹת הַתּוֹסֵפוֹת וְהַסֵּמ"ג דְּאֶף בְּיוֹט-טוֹב עֲצָמוֹ בּוֹדֵק [וְכֵן נִקְרָא לְכָאוֹרָה מִשְׁפָּטִית לְשׁוֹן הַר"ף וְהַר"ש, עַן שֶׁם], מִכָּל מִקּוֹם מִצְאֵי חֶבֶל רֵאשׁוֹנִים דְּכַתְּבוּ בְּהִקְרָא בְּהַפ"ח דְּבִיּוֹט-טוֹב עֲצָמוֹ אֵל, יְבָדַק, הֵלָּא הִמָּה הַר"ץ גִּיּוֹתֵי בְּסִפְרוֹ מִנָּה שְׁעִירִים וּבְחִדּוּשֵׁי הַרִיטְבָּא עַל פֶּסַחִים וְנִבְנוּ מִנֵּחַ בְּפִרְשׁוֹ עַל הַרְמָבִי"ם וְסִפְרֵי הַמִּנְהִיג: (י) חִינוּ דְּתַלְמִידֵי בְּפִלְגֵּתָהּ הַפּוֹסְקִים לְקַטֵּן בְּסִימָן תַּמּוּר אִם הָא דְּאִמְרִינֵן: הַמוֹצָא חֲמֵץ בְּיוֹט-טוֹב כּוֹפֵה עֲלָיו כְּלִי דוּקָא וְלֹא יִטְלַטְלוּ, מִיָּדִי כִּי בְּשׁוּל יִכָּשֵׁל וְיִכָּשֵׁל לְטַלְטֵלוֹ וּלְבַעֵר⁽²¹⁾, מִמִּילָא דְּעִנְיָנָהּ בְּלֹא בְּשׁוּל יְבָדַק אֶפְסִילוֹ בְּיוֹט-טוֹב, וְהַפּוֹסְקִים דְּסָבִיר דְּאֶפְסִילוֹ בְּלֹא בְּשׁוּל לֹא יִטְלַטְלוּ, הִכִּי גַמִּי בְּכָל גִּוְיָ אֵין לוֹ לְטַלְטֵלוֹ⁽²²⁾, עַן שֶׁם בְּפִי חֲדָשׁ: (י) חִקִּיעָבֶק וְהַפִּי מִגְדִּים: (כ) עַן אֲלִיָּה בְּהַה וְשִׁלְחָן-צְרוּרִין הַגְר"ז: (ט) אֲחִירִים. אֲכָן אִם בּוֹדֵק בְּיוֹט-טוֹב, אֶפְסִילוֹ לְבַעֵר מִמִּירִין צְרִיךְ עֵינֵן אִם מִתָּר לְהַדְלִיק גַּר בְּשִׁבְלִי זֶה בְּיוֹט⁽²³⁾ אֶפְסִילוֹ הִיכָא שֶׁלֹּא בְּשׁוּל⁽²⁴⁾, וּבְכַשֵּׁל בְּכָדָי אֵין לְמַדְלִיק גַּר, וְעַל-כֵּן טוֹב לְחַלּוֹת הַבְּדִיקָה עַל חִלְ-הַמוֹצֵעַ:

הלכות פסח סימן תלה תלו

שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה. בינינו הבדיקה שלאחר הפסח (א) [ג] (ה) לא יברך:

ב טור, וכן קמב הרמב"ם

תלו דין המפרש פים והיוצא בשיקרא, ובו ג' סעיפים:

א *המפרש מיבשה לים או יוצא בשיקרא (א) ואינו מניח (ב) בביתו מי שבידק, (ב) תוף שלשים יום (ג) (ג) זקוק לבדק (ד) *ולא יברך או 'על בעור חמץ' (כ) (ה), קדם שלשים יום (ג) (ה) אין

באר הטב

בין שאדם מחזיק לבדק ולבער חמץ, שאינו שלהם, ח"י: (ג) לא יברך. אבל על הבדיקה שבתוך הפסח צריך לברך אע"פ שבטל, ח"י. ונש"ו נסתפק בזה דאם בטלו אם צריך לברך, ע"ש. ומדברי המ"א משמע שדעתו שיש לברך אע"פ שבטלו, אף ה"א שבידק ובטל ומצא חמץ בתוך הפסח, הניח בצ"ע אם יברך עליו בין שבטלו קדם פסח וקדם חמץ בתוך הפסח, ונלע"ד נראה

עקר שיש לברך בשעת בעור, וגם המ"א עצמו ב"רס' תמו' כתב בפשיטות דצריך לברך בשעת הבעור בין אם נתחמץ לו דבר בתוך פסח בין במצא חמץ בתוך פסח צריך לברך, וכאן מניח הדבר בספק, וצ"ע. וכל זה בנמצא חמץ גמור, אבל חמץ משהו שנמצא חמץ פסח אין לברך עליו, ע"פ מ"א סימן תמו ס"ק א:

(ב) בביתו. אבל אם מניח מי שיבדק א"צ לבדק, דשלוחו של אדם כמותו, ח"י בשם אחרונים, דלא כפ"ח, ע"ל ס"ס תלד: (ג) זקוק לבדק. בלילה שלפני יציאתו לאור הנר. ואם שכח לבדק בלילה יבדק ביום. וכתב הש"י דאז א"צ שיבטל, אלא ימחין כשיגיע פסח ויבטל. ומ"א השיג על הש"י בזה, בין דחל עליו חובת הבדיקה צריך ג"כ בטל. וח"י חכמים עם הש"י: (א) א"צ לבדק. וכתב בי"ח ומ"א, דאם יש שם חמץ ידוע חזי לבדקו לעולם קדם שיצא. וע"פ ח"י:

שערי תשובה

גדולים דבני מעבר מצוה ניהו, עכ"ל:

[ג] לא יברך. עכ"ט. וע"פ בשו"ת שער אפרים סימן ד (בג"ה) שם בדברי התוספות בפסחים דף י' ד"ה ואם לא בידק בתוך המועד כ"י ובק"א שם מ"ש ע"ז הגאון בעל אליה רבה וכן בשו"ת ש"א. וע"פ בשו"ת הג"מ זיסקינד רוטנברג וכו' מהר"ם ז"ל בסימן לר, ע"ש:

באר הלכה

משנה ברורה, והוא מהגן-אברהם. ודע, דעקר הדיון של בטול אשתו במקום שלא צנה אותה על זה, מפקקים האחרונים בזה, ומכל מקום במקום הדחק יש לסמך על זה, דאשתו בגופו לענין זה ומסתמא כמו שנתן לה רשות דמי, פן משמע מבאר הגר"א וכן פתב בבידק-ישע ומור וקציעה ודור-החיים, ולי דבריהם לכאורה תוכל לעשות גס"פ שליח, וכן פתב בשערי-תשובה בשם הרמ"ע וכן פתב בדרך-החיים, מכל מקום לבתחלה טוב יותר שכתב בעצמה כמו שכתבתי במשנה ברורה, ובפרט שיש מחמירין בזה, ע"פ שטרות-אנשים ומקור-חיים:

* זקוק לבדק. ואם שכח ולא בידק, ע"פ מהגן-אברהם סע"ק-קטן ה שכתב דאפשר דצריך לחזר לביתו או לשלח שליח שיבדק. וע"פ בבית-מאיר שדעתו, דאם שכח מלבדק והלך תוף שלשים, מיד שנוגד דלאו שפיר צדד מבטל חמצו ודי, וכן מוכיח החק"י וס"פ מלשון השלח-ערוך סוף סעיף ב דאם שכח ולא בידק ובטל כשיגיע הפסח ונל"ש שכן דאם מבטלו תוך דמחצו, כדמוכח בפ"ח שם, ולא חזירי שיתחזר לביתו או שישלח שליח, ואם דשם מירי קדם שלשים, דעתו דהוא הדיון תוף שלשים, ע"פ שם. אכן כל זה בספק חמץ, אבל אם יודע שיש שם חמץ ידוע כבדיקה ויחזיר, משמע מהבית-מאיר דמסכים עם מהגן-אברהם, אכן אם נוגע לו דבר זה להפסד מוכב ששכח לביתו או שישלח שליח, כתב בספר מגן-האלף דאין מחב"ב ודי בבטול, דדמי להולך לזכר-מנהגו בסימן תמ"ד, ע"פ שם, וכן בהולך להציל מן הנזק או מן הדלקה שרי לה לבטל בלבד, והנא נמי כי האי גונא, ע"פ שם: * ולא יברך אז וכו'. ע"פ משנה ברורה השעם, וכן הוא דעת הלבוש וע"ש. אמנם דעת הפ"ח דבתוך שלשים יום צריך לברך, וכן הכי שצריך לבדק קדם שלשים יום אין צריך לברך, ודעת הפרי חדש דלעולם צריך לברך בין דחביבהו חכמים לבדק, ומסתמא מהגן-אברהם ונש"ו ושא" משמע דתפסו בדעת הג"ה דלעולם אין צריך לברך. אכן מצאתי בחדושי הריטב"א וזה לשונו שם: ודעת הרא"ה ז"ל דכל שזקוק לבער מברך על הבעור, ונראהו הדברים תוף שלשים יום ודוקא:

(ה) לא יברך. בין ששכח (י) להשהותו, ואף באכילה אינו אסור אלא משום קנסא שהשהה חמץ בפסח⁽¹⁴⁾, ואינו בודק אלא להבדיל בין חמץ זה לחמץ הפסח, לכן לא יברך, אבל על הבדיקה שבתוך הפסח צריך לברך⁽¹⁵⁾ (י"א) אף-על-פי שבטלו קדם הפסח; וכל-שכן אם נתחמץ לו חמץ גמור בפסח דבדאי מברך בשעת הבעור⁽¹⁶⁾, שהרי זה לא היה כלל בכלל הבטול, אבל דבר שאינו חמץ גמור, כגון שנמצא חטה בתבשיל וכיוצא בו, אינו מברך. ואם כבר בידק ובטל כדינו קדם פסח ומצא חמץ בפסח, (י"ב) יש דעות בין האחרונים אם צריך לברך, בין שבידק בידק ובטל כדינו וקדם חמץ, אפ"ר דברכה ראשונה שברך אז קאי על כל מה ששימצא אף בתוך הפסח⁽¹⁷⁾, וספק ברכות להקל:

א *ואינו מניח בביתו וכו'. רוצה לומר, (ב) שלא צנה לאחד קדם נסיעתו שיבדק כשיגיע זמנו⁽¹⁸⁾, דאם מנה לאחד על זה שוב אין צריך בעצמו לבדק, דשלוחו של אדם כמותו. וכתב נחבאר לעיל סימן תלב במשנה ברורה דלבתחלה טוב יותר למנות אגזשים לבדיקה, ואם אין לו ויכל למנות גם אשה לזה: (ב) תוף שלשים יום. ובאפילו אין דעתו לחזר לבדק עד אחר הפסח ולא יראה החמץ שבביתו, משום דמצא והלל (ג) חל עליו חובת הבדיקה: (ג) זקוק לבדק. (ג) בלילה שלפני יציאתו⁽¹⁹⁾, לאור הנר, וגם צריך אז (ד) לבטל החמץ שלא נראה, (ה) כמו בליל י"ד⁽²⁰⁾. ואם שכח לבדק בלילה, יבדק ביום. ואם יש לו (ו) בנים קטנים בביתו וצריך הוא להניח להם חמץ לאכל ואין לו מי למנות על הבדיקה, יוציאם מביתו לבית אדם אחר ושם יניח עבוכם, ויסקר את ביתו הבדוק שלא יבנים שם שום אדם

עוד חמץ, דאי לא הכי מה מועיל בדיקתו. ואם מניח בביתו אשתו וכו' ובג"ה בביתו הגדולים שיש בהן דעת ויכולין לבדק⁽²¹⁾, אין צריך לבדק כלום קדם יציאתו, אלא יצוה לאחד מהם שיבדק ויבטל החמץ כשיגיע הזמן, וכנ"ל בסע"ק-קטן א. וע"פ בסימן תלד, שנוכח הדבר שכתב גם הוא בעצמו במקום שהוא כשיגיע זמן הבטול: (ד) ולא יברך אז וכו'. דכשבודק בליל י"ד תתקן לברך 'על בעור חמץ', (ו) לפי שמה שהוא מוצא בבדיקתו הוא מצניעו כדי לבערו למחר, נמצא הבדיקה הוא התחלת הבעור, מה שאין פן כאן שלא יבערו מן העולם וישתמש בו כשאר הימים, אלא שהוא מפנהו מבית זה: (ה) אין צריך לבדק. דלא חל עליו תפנת

שער הציון

(י) מהגן-אברהם בשם מהגיד-משנה וזהו-משנה: (י"א) פן מוכח מהגן-אברהם וכן פתבו החק"י צ"ק ואלה נב"ה וש"א, דלא כט"ז שסמכתם בזה⁽¹⁸⁾: (י"ב) מהגן-אברהם מסתפק בזה בסימן קנ"ה, ובסימן תמו נראה שדעתו דברך, וכן פתבו החק"י צ"ק והסקור-חיים והגר"ו, אכן באלה נב"ה וחק"י וס"פ ופ"ר גידים ומגן-אלף מצדדים דספק ברכות להקל: (ג) מהגן-אברהם סע"ק-קטן י"ד: (ג) דשואלין בהלכות הפסח קדם לפסח שלשים יום [גמרא]: (ג) אחרונים: (ד) מהגן-אברהם ופ"ר מגידים בשם הפ"ח והגר"א בסע"ק-קטן ד וימה שכתב בסע"ק-קטן ב שאין מבטל, צריך לומר שאין מבעיר [חק"י וס"פ ומקור-חיים ובי"ח מאיר ומאמר-מדרש], דלא כט"ז וחק"י צ"ק: (ה) אכן נראה שיאמר אז 'כל חמירא ונחמיצא דאיכא בביתא תדין' וכו': (ו) הגר"ו ומקורו משי"ח וחק"י צ"ק בסע"ק-קטן י"ד: (ו) מהבאר הגר"א:

הלכות פסח סימן תלה תלו

ביאורים ומוספים

סימן תלו

דין המפרש בים והיוצא בשירא

[משנ"ב ס"ק א]

רוצה לומר, שלא צנה לאחד קדם נסיעתו שיבדק פשיגעי זמנו⁽¹⁾. ולענין הנדון האם עדיף לבדוק בעצמו אף על פי שהוא קודם זמנו, משום שמצוה בו יותר מבשלוחו, או שעדיף למנות שליח שיבדוק עבורו בזמנו, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' קיח) שממה שאין מברכים על בדיקה שלא בזמנה [ראה מה שכתבנו בביה"ל ד"ה ולא], יש להוכיח שבאופן זה אינה נחשבת בדיקה כצורת תקנת חז"ל, ולא רק שאינה נחשבת שנעשית בהידור, ואם כן עדיף לקיימה כתקנתה בזמנה על ידי שליח, ובתנאי שהשליח לא יזלזל בבדיקה.

[משנ"ב ס"ק ג]

בלילה שלפני יציאתו⁽²⁾ וכו', כמו בליל י"ד⁽³⁾ וכו', ובגניבתו הגדולים שיש בהן דעת ויכולין לבדוק⁽⁴⁾.

2) ואם חושש שמא יטורד וישכח לבדוק בליל יציאתו, כתב הכף החיים (ס"ק ו) שיבדוק בלילה שלפניו.

3) וכן לגבי דין כיבוד הבית קודם הבדיקה המבואר ברמ"א לעיל (סי' תלג ס"א), כתב הכף החיים (ס"ק ו) שדין זה נוהג גם בבדוק קודם הזמן.

וכן לענין איסור עשיית מלאכה קודם הבדיקה המבואר בשו"ע לעיל (סי' תלא ס"ב), כתב הפמ"ג (א"א ס"ק א) שאיסור זה נוהג גם בבדוק קודם הזמן.

ואף שלגבי בדיקת החמץ שבליל ארבעה עשר, כתב המג"א (סי' תמה ס"ק ג) ששורפים את החמץ למחרת ביום, כמוכא במשנ"ב שם (ס"ק ז), מ"מ לענין הבדוק קודם ארבעה עשר, כתב הפמ"ג שם (א"א ס"ק ג) שלכתחילה יכול לשורפו בלילה. ובטעם הדבר כתב הפמ"ג, שהרי מה שכתב המג"א שישורף את החמץ למחרת ביום, הוא משום שעל ידי כן יזכור גם לבטל את החמץ ביום, וטעם זה אינו שייך לגבי הבדוק קודם זמנו, שהרי מבטל הוא את החמץ בלילה ולא ביום.

וגם לפי מה שכתב הרמ"א שם (ס"א) לגבי הבדוק בליל ארבעה עשר, שטוב שישורף את החמץ ביום כדין 'נותר' שהיה נשרף ביום, כתב הכף החיים שם (ס"ק טו) שטעם זה מועיל רק לגבי שריפת החמץ ביום ארבעה עשר שהוא זמן האיסור, וכמו לגבי 'נותר', מה שאין כן הבדוק קודם ארבעה עשר שעדיין אינו זמן האיסור, אי אפשר לדמותו ל'נותר', ויכול לשורף את החמץ גם בלילה. [עוד מדיני בדיקה קודם הזמן, ראה מה שכתבנו בביה"ל להלן (ד"ה ולא יברך)]. 4) אמנם, בשו"ע לקמן (סי' תלז ס"ד) כתב, שגם קטן שיש בו דעת לבדוק נאמן על הבדיקה, וכתב המשנ"ב שם (ס"ק יט) שהדין מוזמן שהגיע לחינוך.

[ביה"ל ד"ה זקוק לבדק]

בפיצה ויותר⁽⁵⁾.

5) כוונתו, שבפחות משיעור זה, מבואר בשו"ע לקמן (סי' תמד ס"ז) לגבי ההולך מביתו בערב הפסח (לדבר הרשות) ונזכר שיש לו חמץ בביתו, שלא הצריכוהו לחזור ולבער את החמץ.

[משנ"ב ס"ק ה]

משום קנא ששהיה התמץ בפסח⁽¹⁴⁾ וכו', אכל על הבדיקה שבתוך הפסח צריך לברך⁽¹⁵⁾.

14) ומה שקנסוהו גם כשביטל את החמץ, אף על פי שבאופן זה אינו עובר ב'בל יראה', כתב לקמן (סי' תמח ס"ק כה) שחששו חז"ל שאם באופן שביטל את החמץ הוא יהיה מותר לאחר הפסח, יש לחוש שכל אדם יניח חמצו בפסח ויאמר שהפקירו קודם הפסח, כדי שיהיה חמצו מותר לאחר הפסח.

15) ממה שמברך על הבדיקה בימי הפסח, אף על פי שאינו מניח פתיתי חמץ קודם לכן, הוכיח הגר"א (סוף סי' תלב) שהנחת הפתיתים אינה מעכבת [והובא הנדון במשנ"ב שם (ס"ק יג)].

ובזמנינו, שבשטר מכירת החמץ לנכרי נכלל כל חמצו של אדם, כתב הדברי הגאונים (כאן דין קבח) בשם הסמא דחיי (כת"י), שאין לברך על הבדיקה בימי הפסח, שהרי החמץ שייך לנכרי.

[משנ"ב שם]

אם נתחמץ לו חמץ גמור בפסח דבדאי מברך בשעת הבעור⁽¹⁶⁾ וכו', אפשר דברכה ראשונה שברך אז קאי על כל מה שיקצא אף בתוך הפסח⁽¹⁷⁾.

16) ואף על פי שלענין מי ששכח לברך בשעת הבדיקה בליל ארבעה עשר, כתב לעיל (סי' תלב ס"ק ד) שנחלקו אחרונים האם יברך למחרת בשעת הביעור, שיש שסברו שלא נתקנה הברכה כי אם בשעת הבדיקה, ציין השו"ע הלכות (ס"ג) לדברי השו"ע הרב (סי' תלב קיא ס"ק א) שטעם הדבר שאין לברך בשעת הביעור ביום ארבעה עשר, הוא משום שמנהיגו לשרוף בשעה החמישית [כמובא במשנ"ב לקמן (סי' תמה ס"ק ו)], שבה עדיין אינו חייב בביעור עד השעה השישית, מה שאין כן כשמבער בשעת החיוב, שבזה אכן צריך לברך [וראה בדברי השו"ע הרב שם ובסי' תמו ס"ב, שדן שלפי הדעות הסבורות שבערב הפסח אין עוברים ב'בל יראה', אין מברכים על בדיקה בערב הפסח גם כשנעשית לאחר השעה השישית].

17) אולם באופן שנתחמץ לו חמץ בפסח, כתב השו"ע הלכות (שם) בשם הפמ"ג (סי' תמו א"א ס"ק א) והמגן האלה (כאן ס"ק ב) שיברך, וטעם הדבר התבאר במגן האלה שם, שהרי בשעת הברכה שקודם הפסח אין דעתו על זה.

[שעה"צ ס"ק יא]

דלא קט"ז שמשפסד בזה⁽¹⁸⁾.

18) שם (ס"ק ב) כתב, שהדבר תלוי בטעם הדבר שאין מברכים על בדיקה שלאחר הפסח, שיתכן לפרש שהוא משום שאין מברכים אלא על בדיקה הנצרכת מחשש איסור 'בל יראה', שלפי זה אינו מברך גם בבדיקה שבתוך הפסח באופן ששכר ביטל את החמץ ואינו עובר עליו באיסור 'בל יראה'. אך לפי הטעם שאינו מברך על בדיקה שנעשית בשעה שחמץ כבר מותר באכילה, ואינה אלא כדי להפריד בין חמץ שנאסר לחמץ המותר [וכמו שהוכר במשנ"ב (ס"ק ה)], אם כן על בדיקה שבתוך הפסח מברך, שהריהי נעשית כדי שלא יבוא לאכול את החמץ [וראה בדבריו שהסתפק בכוונת דברי המ"מ פ"ג מהל' חמץ ומצה ה"ו].

הלכות פסח סימן תלו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ה]

י"ש מקלין בדרב"ה.

6) אולם, לענין דינו של חמץ זה לאחר הפסח, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' צה) שהוא אסור בהנאה, כדן חמץ שעבר עליו הפסח, וכעין מה שכתב המשנ"ב להלן (ס"ק יז) לענין אוצר חייטים. וכתב, שלכן ימכרו לנכרי קודם הפסח, וכל נדון המשנ"ב כאן הוא רק לגבי חיוב ביעור.

[משנ"ב ס"ק ט]

ולמַעַשֶׂה י"ש לְדוֹן לְפִי קְרוֹב וְרַחוּק הַמָּקוֹם⁷.

7) ובזמנינו שמצויים כלי תחבורה מהירים, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ז תשובה יח) שאין נחשב כמקום רחוק אלא כגון היוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ, אבל היוצא מעיר לעיר, נחשב כמקום קרוב, ואינו חייב לבדוק קודם שיוצא לדרכו.

[משנ"ב ס"ק יב]

וְאֶפְלוּ אֵין דַּעְתּוֹ לְפָנֹתוֹ עַד אַחֵר הַפֶּסַח, שְׁלֹא יִרְאֶה הַחֲמֵץ בַּפֶּסַח, אֶפְלוּ הָכִי חָל עָלָיו חֻבַּת הַבְּדִיקָה מִקֶּדְמָם⁸.

8) ואף על פי שאין מחיצה גדולה מזו במה שעושה ביתו אוצר ומכניס לשם תבואה, ומבואר ברמ"א לקמן (סי' תמ"ב) שמועילה מחיצה בפני חמץ של נכרי שנמצא ברשותו ולא קיבל עליו אחריות, כתב החזו"א (או"ח סי' קכד הערות לפסחים ב, א) ששונה חמץ שהיה שלו, שעדיין דעתו עליו, ויש יותר חשש שיבוא לאוכלו, ולכן מחיצה אינה מועילה לגביו אף על פי שביטלו או הפקירו.

[משנ"ב ס"ק יז]

יְכַל-שֶׁפֶן קִשְׁיֵשׁ סֶפֶק אִם נִתְחַמֵּצוּ⁹.

9) שבאופן זה יש ספק ספיקא, שמא לא נתחמצו, וגם אם נתחמצו שמא נתעפשו, כמבואר לקמן (סי' תסז ס"ק בא), ולכך אין צריך לפנותו.

[ביה"ל ד"ה ולא יבדוק]

הָרִי דַּעַת הָרֵא"ה כְּהֶפְרִי תָדֵשׁ, וְדַעַת הָרִישָׁא לְהַקְרִיעַ כְּהַפ"ח, וְצִירֵי צִיּוֹן לְמַעַשֶׂה¹⁰.

10) אמנם, בשעה"צ לעיל (סי' תלג ס"ק ה) כתב בשם החק יוסף, שהלכה כדעת הרמ"א (כאן) שהבדוק קודם ליל ארבעה עשר,

ואפילו בתוך ל' יום לחג, אינו מברך. וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה דבר הלכה אות כט) לגבי הבדוק קודם ליל ארבעה עשר, שאכן המנהג שאינו מברך.

ומטעם זה הוסיף בשעה"צ (שם), שאף שמחמת עצם דין הבדיקה מותר לכתחילה לבדוק קודם ארבעה עשר נהיינו גם מי שאינו יוצא בשיירא וכדו', יש להימנע מכך משום שמפסיד את הברכה, וכמו שמצינו במשנה (תרומות פ"א מ"ו) לענין הפרשת תרומה, שערום לא יתרום משום שמפסיד את הברכה.

וכעין זה הורה החזו"א (דינים והנהגות פ"ז אות יח) לבחור ישיבה הדר בפנימיית הישיבה, שלכתחילה יבוא מבית הוריו לישיבה בליל ארבעה עשר כדי לבדוק את חדרו בברכה, ורק אם קשה לו לבוא לשם בליל ארבעה עשר, יבדקו באחד הלילות הקודמים בלא ברכה. נראה עוד בדעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה סי"ז).

עוד בענין חובת בדיקת חדרי פנימיית הישיבה, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תלו ס"ק ב).

ולענין מה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' תלב ס"ק ב) שיש אומרים שקודם הבדיקה טוב שיטול ידיו, משום נקיות, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם) שהיינו דוקא בבדיקה בזמנה כתקנתה, מה שאין כן בבדיקה שלא בזמנה שאינה כתקנתה [שהרי אין מברכים עליה], אין צריך ליטול ידיו.

וכן לענין המנהג להניח פתיתי חמץ לפני הבדיקה המובא ברמ"א לעיל (סי' תלב ס"ב), מ"מ הבדוק קודם ליל ארבעה עשר, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' לה) שאינו בכלל מנהג זה. וטעם הדבר, שהרי בטעם המנהג כתב הרמ"א שם, שהוא כדי שלא תהיה ברכת הבדיקה לבטלה אם לא ימצא חמץ בבדיקתו, ואם כן הבדוק קודם ליל ארבעה עשר שכתב הרמ"א (כאן) שאינו מברך, אינו בכלל המנהג (והוסיף, שאף עדיף שלא להניחם, וראה שם טעם הדבר).

מאידך, הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ג סי' עג) כתב שאמנם הטעם שכתב הרמ"א (הנ"ל) אינו שייך כשבדוק קודם ארבעה עשר, מ"מ הרי הובא בשם האר"י ז"ל שהנחת עשרה הפתיתים היא על פי סוד גדול נראה במשנ"ב שם (ס"ק יג) שהזכיר, ולפי זה יתכן שאין חילוק בין ליל ארבעה עשר לקודם לכן. והוסיף, שגם הטעם להנחת הפתיתים שכתב החק יעקב שם (ס"ק יד), שעל ידי שימצא את פתיתי החמץ יתן אל ליבו לבדוק היטב שמא ימצא עוד חמץ, שייך גם קודם ליל ארבעה עשר.

הלכות פסח סימן תלו

באר הגולה

ב מיקרא ודבא שם
וכפוש תרין בשם
אחרים, וכן קוב
הטור בשם המוסמ
והר"ן ג' ג' דג
זה שם פקמרא

צריך לבדק (ויכשמיני פסח (ו) יבטלנו) (טור). כןאם (ז) דעתו לחזור קדם הפסח, (ח) צריך לבדק
ואחר-כך יצא, (ט) דחישנין שמה יחזר ערב-פסח בין השמשות (י) ולא יהיה לו פנאי לבצר. לכן
העושה ביתו (ז) (יא) אוצר, תוף שלשים יום (יב) זקוק לבדק (ה) ואחר-כך כונס אוצרו לתוכו; קדם
שלשים יום, אם דעתו לפנותו קדם הפסח, (יג) צריך לבדק ואחר-כך עושה אוצר, (יד) ואם אין
דעתו לפנותו קדם הפסח (ו) (טז) אינו צריך לבדק: הגה ואוצר חטים (טז) *שיש (יז) חטים מחמצים
בקרקעית הבור, *אם נעשה האוצר שלשים יום קדם הפסח אינו זקוק לבצר, אלא מבטלו בלבד ודיו, מיהו, לאחר
פסח כשפנה האוצר (יז) *אסור להנות מאותן חטים. (יח) ואם אין שם חמץ ידוע אלא ספק, מותר למכר (יט) האוצר

באר היטב

(ז) אוצר. כלומר שנשתמשו שם חמץ ואח"כ רוצה להניח שם עצים או דבר
אחר: (ס) ואח"כ כונס, ואם לא ביקר קדם, צריך לפנות האוצר ולבדק, ואפשר

משנה ברורה

חכמים. ואם יש שם חמץ ידוע, (ח) יש אומרים דחייב לבצר קדם
שיצא, (ט) ויש מקלין בדרך: (י) יבטלנו. במקום שהוא. דאף
דאין רוצה החמץ עובר משום 'בל יטמין', דהא לא בטלה מעקרא
[הגר"א]: (ז) דעתו לחזור קדם הפסח. וכל-שכן אם דעתו לחזור
בתוך הפסח: (ח) צריך לבדק. ואפילו יצא מתחלת השנה צריך
לבדק [אחרונים], ואפילו בטל כבר (י) מכל מקום צריך לבדק,
שמה יחזר וימצא ויאכלנו: (ט) דחישנין שמה וכו'. ודוקא
במפרש לים או יוצא בשינא לדרך רחוקה, (יב) אפילו דעתו לחזור
זמן רב קדם פסח חישנין שמה ישמחא, אבל יוצא לדרך קרובה,
אפלו בתוף שלשים יום לא חישנין. (יג) ומכל מקום הכל לפי
הענין, דלפעמים אפילו בדרך קרובה, אם מגביל זמן ביאתו
בצמצום קרוב לזמן הבדיקה חישנין שמה ישמחא, וצריך לבדק
מקדם, ויש (יג) מקלין בזה, ולמעשה יש לדון (יד) לפי קרוב
ורחוק (המקום): (י) ולא יהיה לו פנאי לבצר. רוצה לומר, ובימים-

טוב לא יוכל לבצרו מפני שאין מבערין החמץ ביום-טוב, ונמצא מקום החמץ בביתו: (יא) אוצר. ואפילו אין שם חמץ ידוע
(טו) אלא שהוא מקום שנשתמש שם חמץ, ועתה רוצה להניח שם תבואה לאיזה זמן או עצים וכי האי גוונא: (יב) זקוק לבדק.
ואפילו אין דעתו לפנותו עד אחר הפסח, שלא יראה החמץ בפסח, אפילו הכי חל עליו חובת הבדיקה מקדם: (יג) בין שהוא תוף שלשים.
ואם לא ביקר קדם, (טז) צריך לפנות האוצר ולבדק: (יג) צריך לבדק. שחששו חכמים (יז) שמה יתחיל לפנותו קדם ליל י"ד ולא
יגמר לפנותו, אלא ישאר ממנו (יח) פחות מגבה שלשה טפחים מכסה על החמץ, דשוב לא יהי כמבער, ואחר-כך כשיגיע ליל י"ד
ישכח על החמץ שפתח האוצר ביום שפקסה מן העין: (יד) ואם אין וכו' קדם הפסח. אלא לאחר הפסח: (טז) אינו צריך לבדק.
דקדם שלשים יום אין חל עליו חובת הבדיקה, ואחר-כך כשנעשה האוצר הרי הוא כמבער, כמו חמץ שנפלה עליו מפלת, וסגי בבטול
כשיגיע פסח, וכנ"ל. וכתב בגמגמא אברהם: וכל זה בחמץ שאינו ידוע, אבל בחמץ ידוע (יט) צריך לבצרו מתחלה, ויש מקלין אפילו בחמץ
ידוע, וכנ"ל בסעיף-קטן ה: (טז) שיש חטים מחמצים. הינו, שהיו (כ) שם חטים מחמצים ואחר-כך הניח האוצר עליהם, ואפילו הכי
אין צריך לבצר ביום שנעשה האוצר קדם שלשים יום, וכן שביטלנו קדם הפסח, (כא) אבל אם הניח החטים ואחר-כך נתחמצו החטים
מלחות הבור, אפילו היה הנתון תוף שלשים יום צריך לפנותו, בדשעה שהניח החטים דעין לא היה שם חמץ, ועכשיו הרי בחמץ שנפלה
עליו מפלת ונכל-שכן כשיש ספק אם נתחמצו, ויבטלנו קדם פסח: (זי) אסור להנות וכו'. דאף בחמץ שנפלה עליו מפלת (כב) מותר
להנות מהו לאחר פסח, הכא ברע טפי, דהתם אין בדעתו לפנות הגל ולחטט אחר הפסח, אבל כן הלא דעתו לפנות בורו אחר הפסח,
(כג) והרי הוא כמבטל ומכון לחזור ולזכות בו. ופשוט דיכול למכרו לכל האוצר קדם הפסח לעצמו ויהיה מותר אחר-כך להנות ממנו:
(יח) ואם אין שם חמץ ידוע. רוצה לומר, בעת שהניח מלמעלה האוצר אינו ידוע אם היה אז בקרקעיתו חטים מחמצים בנדאי:
(יט) האוצר. אחר הפסח, וליכא למחש למידי, (כד) דאף אם מצא עכשו מחמצים, שמה לאחר הפסח נעשה, ועוד, דשמה אין זו

שער הצינ

(ח) ב"ח ועלת שבת ומגן אברהם ותיאור: (ט) ו"ן ויבטל וחקיעבא ואלה רבה ופי' חדש ומקור חיים ומאמר מרדכי, וכן מצאנו בחידוש ריטב"א להקל:
(י) אף דעת הבי"ח ויבטל להקל בשכר בטל והאלה רבה מצדד כמותם, מכל מקום לא צויתו לסתם בן משום דדעת העלת שבת והפרי חדש והמאמר מרדכי
ומקור חיים להחמיר בזה, וכן משמע ממגן אברהם בסעיף-קטן יב והגר"א בסעיף-קטן ב שהולך לשיטתו: (יא) מגן אברהם, והסכימו עמו חקיעבא וחקיעבא
ואלה רבה והגר"א, דלא כפי"ז: ומכל מקום סיים המגן אברהם בזה דהכל לפי הענין: (יב) מגן אברהם, והעתיקו האלה רבה וחקיעבא, אכן בחקיעבא לא העתיק
אלא ראש דבריו, ומשמע לכאורה דאין מודה לו בזה וסבירא לה בהמקליו: (יג) ה"ש"ו ובגני"ש ותיאור: (יד) בן מוכח במקור חיים: (טז) מגן אברהם: (טז) מגן
אברהם בשם מהר"ל ונביאיהו האחרונים, אכן בבית-מאיר ומאמר מרדכי מפקקים בזה, דמרש"י משמע דרק למתחלה לא זהו בעורו אבל בדיעבד הרי הוא
כמפלט וסגי בבטול, ולמעשה כתב גם המאמר מרדכי דאין לזה מדבר המהר"ל, שכן מוכח גם-כן מהמקרא לקמה בשם תשובת הרשב"א, גם יש לומר דרש"י
לישטתו דכמכר מן התורה, והלא יש דסבירא לה דמפלת, מן התורה אינו כמבער: (יז) בית-יוסף: (יח) דאי הו"ג י' טפחים הוא בכלל מפלת על החמץ דהו' כמבער:
(יט) ואף דבמחמץ שנפלה עליו מפלת מקלין אף דהוא ידוע, שאני הכא דמניח האוצר עליו בדיק ומשמן למתחלה נמיא: (כ) מגן אברהם, וכתב, דאפילו
למאי דנסבר לן דבידוע אסור אפילו קדם שלשים, הכא דנעשה כבר האוצר אין להחמיר: (כא) גם זה שם. ומכל מקום לאחר פסח מסתברא דאסור להנות מהו אם הן
ודאי חמץ, כיון שדעתו לפנותו אחר הפסח: (כב) מגן אברהם בשם הרשב"א. והנה בגמגמא אברהם כתב דאף למאן דאמר וכו', ואנו השמינו פכת דאף למאן דאמר,
משום דלהלכה קומא לן דשרי, כמו שכתב האלה רבה, והעמקנוהו לעיל בבאר הלכה בסימן תלג: (כג) לשון הרשב"א: (כד) שערות וקנים בשם הרשב"א:

הלכות פסח סימן תלו

* כף בנחר (תשובת הרשב"א סימן ע): **ב** (כ) וינש אומרים, דקדם שלשים יום שאינו צריך לבדק הינו קשאיין דעתו לחזור בתוך הפסח, ואף-על-פי שדעתו לחזור קדם הפסח או אחריו אינו צריך לבדק (כא) כיון שהוא קדם שלשים (כב) (וכשגייע פסח ויבטלו), אבל אם דעתו לחזור בתוך הפסח (כג) צריך לבדק אפלו מראש-השנה. (כד) ונאם שכח ולא בדק, ויבטל כשיגיע הפסח. (כה) ולא יברך על הבטול: הגה גס (ט) אשתו חבטל בביתו, דלמא ישפח לבטל במקום שהוא (כל בו): **ג** וישנאל (ט) היוצא מבית אינו-יהודי תוף שלשים יום ונכנס בבית אחר בעיר זו או הולך לעיר אחרת, (כו) אינו צריך לבער בית האינו-יהודי, (כז) שהרי ימים מצות בעור (כח) באותו בית אחר, אבל אם הוא מפרש או יוצא בשניא ולא יכנס בפסח בבית, ינש מי שאומר שחל עליו חובת הבעור כיון שהוא תוף שלשים יום, (כט) וצריך לבער בית האינו-יהודי שהוא יוצא ממנו כדי לקיים (י) מצות בעור (ל) (אף-על-פי שהאינו-יהודי יכנס לבית בפסח, (לא) ונש אומרים שאינו צריך (לב) כשנכנס בו האינו-יהודי (טו):

באר היטב

ישנאל השני מטל חייב הבדיקה מבית שדר בו, מ"א, ח"י: (י) מצות בעור. לפי מה שפסק הרב לעיל ס"ט תלג דהכיסים ובחיינדים של חבדים צריכן לבדק, א"כ אף יוצא בשניא ומפרש ג"כ אפשר לו לקיים מצות

משנה ברורה

אלא עפוש והפסד ולא חמץ נחשבת: **ב** (כ) וינש אומרים דקדם וכו'. דעה זו בא להקל, וילשונו מגמגם קצת, ורודה לומר, דמה שאמרנו דקדם שלשים יום אינו צריך לבדק הוא אף כשדעתו לחזור קדם הפסח, ורק שלא יהיה דעתו לחזור בתוך הפסח, דדעה זו לא סביא לה מה שכתב לעיל דחישנין שמא יבאו ערב-פסח בין-השמשות וכו': (כא) כיון שהוא קדם שלשים. אבל תוף שלשים, שחל עליו (כס) חובת בדיקה, אף שדעתו לחזור לביתו קדם פסח חישנין שמא ישתא ולא יבאו, ועל-כן צריך בדיקה. ויברר נתבאר לעיל בסעיף א דכל זה במקור לים יוצא בשניא לדרך רחוקה, אבל בדרך קרובה ודעתו לחזור קדם הפסח לא חישנין, וסמכין דיבדק כשיבאו:

(כב) וכשיגיע פסח יבטלו. פרוש, כשלא בא לביתו קדם הפסח: (כג) צריך לבדק. דכשיבאו בפסח לאו ברשותה קמא דליבטלה, (כו) ועובר על כל נראה וכל ימצא. ודע, דלדעה זו, הוא הדין העושה ביתו אוצר, דלדעה ראשונה תלי חובת הבדיקה באם דעתו לפנותו קדם הפסח, ולדעה זו, דוקא באם דעתו לפנותו תוף הפסח [כ"י]. ולענין דינא פסקו (ס) הרבה אחרונים דיש להחמיר בדעה ראשונה, ומכל מקום במקום הדחק, כגון שיש צורך מביתו עם השניא וכי האי גוונא, יש לסמך אדעה אחרונה ואינו צריך לחזור אם אין דעתו לבוא תוף הפסח: (כד) ונאם שכח ולא בדק. דאם בדק היה צריך לבטל גם-כן בשעת הבדיקה, כמו שכתבנו ברש"י סימן: (כה) ולא יברך. דכיון דעקר הבטול בלב, (כט) דאפלו מחשב בלב סגי⁽¹⁵⁾, אין מקרינן על דברים שבלב⁽¹⁶⁾ [מ"א]: **ג** (כו) אינו צריך לבער בית העכו"ם וכו'. ואפלו אם לא יכנס לתוכה העכו"ם קדם פסח, והטעם בדלקמה [א"י]: (כז) שהרי ימים מצות בעור וכו'. אין זה עקר הטעם, דכי מי שיש לו פמה בתים אינו מחזיב לבדק רק בית אחד? אלא משום דכיון שיוצא מבית העכו"ם שלא על-מנת לחזור, מסתמא מפקיר הוא לחמצו הנשאר שם, והרי הוא כמשליך אותו ברחוב, ותו אין החמץ שלו ואינו עובר עליו בכל נראה, אלא דמכל מקום אם לא היה נכנס לבית אחר קדם פסח, כגון שהוא מפרש לים או יוצא בשניא, דעת היש-מי-שואמר דכיון שהוא תוף שלשים מצוה עליו לקיים מצות בדיקה קדם שיש צורך מביתו בעוד שהחמץ שלו כיון שלא יקיים מצוה זו במקום אחר⁽¹⁷⁾, מה שאין כן באן שיש צורך לבית אחר ויקיים שם מצות בעור אין שום טעם לחיבו: (כח) באותו בית אחר. או הוא או בעל-הבית שדר אצלו, כמו שכתבנו לבער חמצו, ושלוחו לבית אחר ויקיים שם מצות בעור אין שום טעם לחיבו: (כט) וצריך לבער בית העכו"ם וכו'. ונאם (כט) יוצא מבית ישראל וישנאל אחר נכנס בו, כללי עלמא אין צריך לבדק, כי על ישראל השני חל החיוב: (ל) אף-על-פי שהנכרי יכנס לבית בפסח. ויבא שם חמצו בלאו הכי, אפלו הכי צריך הישנאל לבדק חמץ שלו, וכל-שכן כשלא יכנס בו הנכרי: (לא) וינש אומרים שאינו צריך וכו'. דהא הבעור אינו חובת הגוף, אלא למי שיש לו חמץ צריך לבדק ולבער, וכאן שאין לו חמץ, דהרי הוא מפקירו וכו"ל, אין עליו שום חיוב: (לב) כשנכנס בו הנכרי. עין בחק-יעקב דלאו דוקא, דאפלו (לא) אם אין נכנס בו גם-כן אינו מחזיב כיון

שער הציון

(כס) חק-יעקב וחק-יוסף ומקור-חיים, דלא כט"י⁽¹¹⁾, וכל-שכן אם אין דעתו לחזור כלל עד אחר הפסח בנדאי צריך בדיקה לכלי עלמא: (ט) ואף דיכול לבטל קדם פסח⁽¹²⁾, כיון שהוא בדרך על הסם או בשניא חישנין שמא ישכח לבטלו⁽¹³⁾ ועין שם במהרש"א ומהרש"ל ומגן-אברהם כאן מה שפארו כבנת רש"י⁽¹⁴⁾: (כו) הלבוש השמיט היש-אומרים לגמרי, והסכים עמו האליה רבה מחמת דרב פוסקים פרושו בדעה ראשונה, וכן הפרי חדש סתם דיש להחמיר בדעה ראשונה וכן איתא שאר אחרונים, אכן מהג"א בבארו מצד להורות בדעה אחרונה, ויעלן יש לסמך על זה בשעת הדחק, וכן פתח הגר"י: (כז) ואפלו למאן דאמר דצריך להוציא הבטול כפה, כמו שכתב הר"ן והובא בבית-יוסף, מכל מקום אין לברך על הבטול, שלא מצונו בתנ"ל שמתקן נסח ברכה על הבטול [פרי"ח]: (כט) מגן-אברהם וחק-יעקב ומקור-חיים, דלא כב"ח, וכן משמע מ"ו. ואף דמכל מקום הוא לא יקיים מצות בדיקה, יש לומר דהיה הישנאל השני שנכנס שם הוי כשלושה⁽¹⁸⁾ [בגרי יטע]: (ל) ט"ו, עין שם טעמו, ולפי מה שכתב המגן-אברהם בסעיף קטן טו משמע דגם הוא סובר כן: (לא) וכן משמע מהג"א ששעור כן לדינא. וצ"ח בפרימגדים שכתב דגם הט"ו סובר כן ודלא כמגן-אברהם, אכן הגר"י סובר דדוקא קאמר, עין שם. ואפשר דהלח-יעקב מה שכתב מהג"א כשנכנס בו הנכרי רצה לומר שהוא ברשות הנכרי, לאפוקי אם הישנאל סובר שם הדלת לשמור חפציו וצדן גם החמץ הוא ברשותו, אכן לשון הטור אינו משמע כן:

ד טור וקפדוש רש"י
שם ה טור ו שם
קשם אבי העזר
ז שם שם

הַלְבוֹת פֶּסַח סִימָן תּלוּ

ביאורים ומוספים

[שעה"צ ס"ק כה]

דלא קט"ו¹¹].

11) שכתב (ס"ק ה) בשם הגהת הסמ"ק (סי' צח ד"ה הגה"ה), שדעה זו סוברת שכיון שדעתו לחזור קודם הפסח, אנו אומרים שימחר ביאתו קודם ארבעה עשר, ולכן אף אם יצא לדרך תוך שלשים יום אינו צריך לבדוק.

[שעה"צ ס"ק כו]

ואף דייכל לבטל קדם פסח¹²], כיון שהוא כדרך צל הים או כשיקף חישין שקמא יקפח לבטל¹³] נצין שם בטהרש"א ומהרש"ל ומגן אברהם כן מה שכתבו בכתב רש"י¹⁴].

12) אמנם לדעה הראשונה בשו"ע, הסוברת שאם עתיד לחזור קודם הפסח צריך לבער את החמץ אפילו כשיצא לדרך קודם שלשים יום, כתב במשנ"ב לעיל (ס"ק ח) שאינו פטור מלבער גם אם ביטל את החמץ, משום שחוששים כשיחזור מהדרך ימצא חמץ ויאכלנו. ואם כן, גם לדעה השניה המובאת כאן, שדוקא כשחזור בפסח צריך לבער את החמץ כשיצא לדרך קודם שלשים יום, לכאורה נראה לדון שאינו פטור מלבער גם אם יזכור לבטל, משום החשש שמא כשיחזור ימצא חמץ ויאכלנו.

13) וטעם הדבר שבמקומות אלו חוששים שמא ישכח לבטל, מבואר במהרש"א (פסחים ו, א) שהוא משום שמקומות אלו אינם מקום בדיקה.

14) שכתב רש"י (פסחים ו, א ד"ה אפילו) בטעם הדבר שאם דעתו לבוא לביתו בימי הפסח, הרי זה חייב לבער אפילו ביוצא לדרך קודם שלשים יום, שהרי כשיבוא לביתו בימי הפסח ויראנו, יעבור עליו. וביאר המהרש"ל (שם ד"ה פרש"י), שמה שהוצרך רש"י לומר שיעבור עליו כשיבוא לביתו, שמשמע שקודם לכן אינו עובר עליו אף על פי שהחמץ ברשותו, היינו משום שמדובר בחמץ שאינו ידוע לו, ולכן אינו עובר עליו עד שמוצאו ואינו מבערו. והמהרש"א (שם ד"ה בפרש"י) ביאר, שמדובר גם כשיש לו חמץ ידוע בביתו, ואף על פי כן אינו עובר עליו כל זמן שאינו בא לביתו, כיון שחז"ל החשיבו את חמצו של היוצא בשיירה כחמץ שנפלה עליו מפולת, שאינו עובר עליו מהתורה. והמג"א (ס"ק יא) ביאר, שגם בחמץ ידוע, כל זמן שאינו רואהו יתכן לתלות שהחמץ נאכל או נאבד, או שישאל אחר מכרו [כדי לקיים בכך מצות השבת אבידה], ולכן אינו עובר עליו עד שיראנו.

[משנ"ב ס"ק כה]

דיכין דעקר הפסח בלב, דאפילו מחשב בלב סגי¹⁵, אין מקבצין על דברים שקבל¹⁶].

15) כמו שכתב בביה"ל לקמן (סי' תלו ס"ב ד"ה בלבו) בשם הגר"א, שהלכה למעשה די בביטול בלב.

16) ומה שמברכים על הפרשת תרומה אף על פי שמועילה היא במחשבה, כמבואר בגמרא (ביצה יג, ב), יישב הרעק"א (שו"ת מהר"ק סי' ל ד"ה ומ"ש עוד) שכיון שההפרשה היא לצורך מעשה נתינת התרומה לכהן, גם ההפרשה במחשבה נחשבת כמעשה, מה שאין כן לגבי ביטול חמץ שכל הדבר הוא במחשבה, ולכן אין מברכים עליו.

באופן נוסף יישב הצמח דוד (גליון שו"ת הרעק"א שם), ששונה הפרשת תרומה, משום שעל ידי מחשבת ההפרשה נעשה מעשה, שהרי חל שם תרומה על הדבר, ולכן גם המחשבה נחשבת כמעשה [וכמו שאמרו בגמרא (תמורה ג, ב) לגבי 'מימרי', שנחשב הדבר כמעשה, כיון שעל ידי דיבורו נעשה מעשה], מה שאין כן ביטול חמץ, שאינו מדין הפקר, אלא שמחשיב את החמץ כעפר, אם כן אין כאן עשיית חלות בחמץ, ולכן נחשבת מחשבתו כדברים שבלב, ואין מברכים עליו. [נראה מה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' תלד ס"ק טו), שאמנם ביטול חמץ מועיל מטעם הפקר, אך מ"מ אינו עשיית חלות הפקר בחמץ, אלא שכיון שהחמץ אינו ברשותו ורק שהתורה העמידתו ברשותו, על ידי שמגלה דעתו שאינו חפץ בחמץ, אינו זוכה בו].

[משנ"ב ס"ק כז]

דיכין שהוא תוף שלשים מצוה עליו לקיים מצוה בדיקה קדם שיצא מהבית בעוד שהחמץ שלו כיון שלא יקיים מצוה זו במקום אחר¹⁷].

17) ואף על פי שגם במקומות אלו צריך יהיה לבדוק את כיסי הבגדים, כמו שכתב הרמ"א לעיל (סי' תלג ס"א), יישב החק יעקב (כאן ס"ק יז, הובא בבאר היטב ס"ק י) שמ"מ עיקר המצוה היא בדיקת הבית, וכלשון הפסוק "תשביתו שאור מבתיכם", מה שאין כן בדיקת הכיסים שאינה עיקר המצוה. [נראה במגן האלה ס"ק ט, שאף אין מברכים על בדיקה זו].

[שעה"צ ס"ק כז]

ואף דמפל מקום הוא לא יקיים מצוה בדיקה, יש לומר דכזה הישקאל השני שנקנס שם הני בשלוחו¹⁸].

18) ולפי זה, באופן שהישראל השני אינו שומר תורה ומצוות, ואינו בודק, חובה על הישראל היוצא לבדוק.

הלכות פסח סימן תלו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לב]

החדרים שפדעו למכרן למחר לנכרי⁽¹⁹⁾ עם הקמץ שלקחם⁽²⁰⁾ וכו', מקיים 'תשבייתו' ובערו⁽²¹⁾ וכו', דעתו להקל בשמירת מצות בדיקה בשאר החדרים⁽²²⁾ וכו', וכל הקמץ הנמצא בו⁽²³⁾.

ובארץ ישראל שאסור למכור לנכרי קרקע, כמו שכתב השו"ע (יו"ד סי' קנא ס"ח), כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' קיג) שאכן רק משכירים לו את החדר ונכמבואר בשו"ע שם, שמוותר להשכיר לו קרקע. וכן דעת הגר"ן קרליץ (חוט שני פסח פ"ח עמ' קו) ושלם כדעת הבי"ח (סי' תמ ו-תמח), שהשכרת החדר לנכרי אינה מועילה להחשיב את החמץ שבו כאינו ברשות הישראל, וצריך דוקא למכור לנכרי את החדר.

ובאופן שמוכר את החדר לנכרי, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פניא אות לו, הליכות והנהגות על הלכות פסח עמ' 15) שלאחר הפסח צריך לקבוע את המזוזה מחדש, כיון שבשדה החדר קנוי לנכרי היה פטור ממזוזה, אם כן כשחזר וקוננו מהנכרי, הרי יש כאן משום 'תעשה ולא מן העשוי'. אולם באופן שמשכיר את החדר לנכרי, אינו צריך לאחר הפסח לקבוע את המזוזה מחדש, משום שגם בשעה שהחדר מושכר לנכרי אינו פטור ממזוזה. וכן הורה הגר"ן קרליץ (חוט שני שם עמ' קח) שכך המנהג. [וכן כתב בשו"ת דברי מלכאל (ח"ד סי' כב אות ט), ומשום שלענין חיוב מזוזה יש לחלק בין מכירת החדר לנכרי לבין השכרתו באופן שיש לישראל רשות להיכנס לשם וכמו שכתוב בשטר המכירה, שבשעה שמושכר החדר לנכרי אינו פטור ממזוזה].

(20) ובאלו קניינים מוכרים את החמץ לנכרי, יתבאר לקמן (סי' תמח ס"ק יז ו-יט).

(21) אמנם, ממה שכתב לקמן (סי' תמה ס"ק י), שהמוכר חמצו לנכרי ישיר מהמכירה לפחות כית חמץ, כדי לקיים בו מצות 'תשבייתו' כתיקונה, משמע שבמכירה עצמה אינו מקיים מצוה זו. וראה בתו' הרשב"א (פסחים כח, ב ד"ה ר' ישמעאל) שהסתפק בנדון זה. והרא"ש (שם פ"ב ה"ד) כתב, שמקיים את המצוה גם על ידי מכירה לנכרי.

(22) וכשלא מקיים מצות בדיקה בשאר חדרים, מבואר בדבריו (שם) שחייב לקיים מצות בדיקה בחדר המושכר לנכרי. וטעם הדבר, משום שמוטל על האדם לקיים מצות בדיקה [מלבד החיוב לבדוק מצד חשש חמץ הנמצא בבית], וכמו ביצא מביתו של נכרי תוך שלושים יום לחג, ואינו נכנס לבית אחר, שכתב השו"ע (כאן) שחייב לקיים מצות בדיקה בבית שירצא ממנו [ואף על פי שנכנס לשם נכרי אחר, שיזכה בחמץ].

(23) לגבי המוכר את החמץ לנכרי, כתב החזו"א (ארי"ח סי' קכד הערות לפסחים ב, א) שיעמיד מחיצת עשרה טפחים כנגד החמץ, או שישגור את הדלת במסמר, כדי שלא יכנס לשם בימות הפסח [וכמבואר בשו"ע לקמן (סי' תמ ס"ב)], לענין חמצו של נכרי המונח בבית הישראלי.

אולם כשמוכר לנכרי גם את החדר שהחמץ מונח בו, הסתפק החזו"א (שם) שיתכן שאינו צריך לסגור את הדלת, ואף יכול להיכנס לשם באופן אקראי, שהרי לא אסרו חז"ל להיכנס לבית של נכרי בימות הפסח. ולמעשה (חוט שני פסח פ"ח עמ' קה), נהגו בבית החזו"א לעשות היכר על ידי קשירת חוטים, ללא עשיית מחיצה.

[משנ"ב שם]

ומכל מקום אף דאין למחות ביד המקלין, המוכר ביום י"ג שפיר עדיף טפי⁽²⁴⁾. פתבו האחרונים: כל שלשים יום צריך לעין בכל דבר שעושה, שלא ישאר בו חמץ⁽²⁵⁾.

(24) והחזו"א (חוט שני שם עמ' קז, ארחות רבינו ח"ב עמ' ז) הקיל בדרך כלל שלא להשכיר לנכרי גם ביום שלשה עשר. וכן הורה הגר"ש אריעברך (הליכות שלמה פסח פ"ה דבר הלכה אות ו) שהמנהג פשוט להקל בדבר.

וביון שמעיקר הדין יש לסמוך שלא להצריך בדיקת חמץ בליל ארבעה עשר במקומות שעומדים להמכר למחרת, וההשכרה לנכרי ביום שלשה עשר היא רק לרווחא דמילתא, דעת הגר"ן קרליץ (חוט שני שם) שאותם המשכירים את כל דירתם ביום שלשה עשר, ומשאיירים חדר אחד כדי לקיים בו מצות בדיקה, כמשכירים למחרת את אותו חדר שאינו מושכר עדיין בתור קנין 'אגב' עבור החמץ, לא ישכירו את כולו, שאם כן יתברר שלא היה אפשר לקיים בו מצות בדיקה בליל אמש, אלא יש להשכיר רק חלק ממנו, והבדיקה התקיימה במקום שאינו מושכר.

וכמשכירים לנכרי גם ביום שלשה עשר, הנהיג הגר"ן קרליץ (חוט שני שם עמ' רנג, סדר מכירת חמץ כהלכתו פ"ג הע' ב, קובץ המועדים מוריה ח"ב עמ' תתצג), שמלבד השכרת המקומות שאינו רוצה לבדוקם בליל ארבעה עשר, גם מוכרים את החמץ שאינו ידוע המונח בהם, מה שאין כן את שאר החמץ שבבית שיתכן שירצה עדיין לאוכלו, ימכור לנכרי רק ביום ארבעה עשר. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תלו ס"ק ו).

(25) וכן לגבי מה שאסר הרמ"א לקמן (סי' תסה ס"א) להשליך חיטים או שעורים לפני התרנגולים [מתחילת השעה תשישית ומעלה] במקום לח העלול להביאם לידי חימוץ, כתב המשנ"ב שם (ס"ק ה) ובשעה"צ שם (ס"ק ג), שיש אומרים שתוך שלושים יום קודם החג יש להזהר בדבר, מחשש שמא יחמיצו וישארו שם בפסח, אלא אם כן עומד על התרנגולים בשעת אכילתם עד שיגמרו אכילתם.

סימן תלו

המשכיר בית לחברו, על מי חל חובת בעור

[משנ"ב ס"ק ב]

או בקנין סודר⁽¹⁾ וכו', דהינן שפניהו באחד מהקנינים קדם התחלת י"ד⁽²⁾ וכו', ולכן הטילו החיוב על השוכר⁽³⁾.

(1) ולענין הנדון אם ב'שאלה' ו'ישיבות' קרקע מועיל קנין סודר, הביא השו"ע (חור"מ סי' קצה ס"ט) שתי דעות בדבר, והקצות החושן שם (ס"ק ח) הוכיח כדעת הסוברים שמועיל בהן קנין סודר [וכמו שסתם המשנ"ב כאן].

(2) וכן לגבי השוכר חדר בבית מלך קודם ליל ארבעה עשר, כתב הגר"ש אריעברך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נח אות יז) שדינו כדיון שוכר בית, וחייב לבדוק את החמץ בחדרו. וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"י סי' סח), וכן דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פנ"ד אות י, קונטרס דיני פסח וספירת העומר עמ' 22) הגר"ן קרליץ (חוט שני פסח פ"ד ס"ק ב עמ' פח). והוסיף הגר"ן קרליץ (שם), שעל הנהלת המלון מוטל לבדוק את החמץ בשאר המקומות הצריכים בדיקה, כגון חדר האוכל וכדו'.

ולענין בחורי ישיבה הגרים בפנימיית הישיבה, דעת החזו"א (דינים והנהגות פי"ז אות יח, תורת המועדים על השונה הלכות סי' תלו ס"א) שחייבים הם לבדוק את החדרים המיוחדים להם. ולפיכך, אם בודקים את חדריהם בליל ארבעה עשר, חייבים לבדוקם בברכה, ואפילו אם לא ישהו בהם בימות הפסח. ואם בודקים אותם בלילות שקודם לכן, יבדקו בלא ברכה, כמבואר ברמ"א לעיל (סי' תלו ס"א) שהבודק קודם ליל ארבעה עשר, ואפילו תוך ל' יום קודם החג, אינו מברך. וכן דעת הגר"ש אריעברך (הליכות שלמה פסח פ"ה סי"ז) והגר"ש אלישיב (אשרי האיש שם אות יח, קונטרס דיני פסח וספירת העומר עמ' 6). ולענין החיוב לבוא בליל ארבעה עשר לחדרו

תִּלְזוּ הַמִּשְׁפִּיר בֵּית לַחֲבֵרוֹ, עַל מִי חָל חֻבַּת בְּעוֹר, וּבֹד' סְעִיפִים:

א *המשפיר בית לחברו (א) לערף י"ד וממנו זאילך (ב) ב'קנהו באחד מהדרכים ששכירות קרקע נקנה בו, (ג) אם עד (ג) שלא מסר לו המפתח חל י"ד (ג) (ד) *על המשפיר לבדק, (ה) ואם משמסר לו המפתח חל י"ד (ד) (ו) על השופר לבדק: **ב** (ז) ג'השופר בית מחברו ב"ד ואינו יודע אם הוא ברוק, (ח) אם הוא בעיר (ט) *שואלו אם ברוק, ו'אם אינו בעיר, חזקתו ברוק

א ברוּתָא פֿסחִים ד'
וּכְפֻרֵשׁ הָרָן ב' בֵּית
יֹסֵף, וְכֵן בְּמֵת הָרֵב
הַמַּגִּיד בְּפֶקֶק ב'
מִהִלְכוֹת חֲמֵץ וּמִצֵּה
ג שָׁם בְּקִמְרָא
ד בְּעֵינֵי שָׁם וּכְפֻשֵׁט

רב נחמן בר יצחק אף-על-גב דדמי לה בגמרא, וכן פתבו הרמב"ם בפרק ב והרא"ש פ"ן דמדרבנן הוא, דמדאורי

פאר הייט

בְּכִד אַחַר אֵין עָלָיו חַיִּיב בְּדִקְהָא לְכַזְזֵי. וְיִבְתָּ שְׂאֵינִי נְעוּלִי, אִם בְּכִד הַתְּחִיץ בֶּהּ הַשׁוֹכֵר, עָלֵי בְּכִדוֹ, ח"ו: (א) **עַל הַמַּשְׁכִּיר לְבִדֵּק.** וְאָפְשֵׁר לְדַלְעוֹת י"א בְּסִפְרֵי ג', וְהַמְשַׁכֵּם שׁוֹתְגִים שְׂכָר עַל בְּדִקְהָא צָרִיד לְשַׁלֵּם לְמַשְׁכִּיר בְּכִד הַבְּדִיקָה אֵין עָלָיו חַיִּיב וְהַתְּחִיץ בְּכִדוֹ, ח"ו: (ב) **עַל הַשׁוֹכֵר לְבִדֵּק.** אִם בְּכִד, אָף שֶׁאֵין הַתְּחִיץ שֶׁלֹּא רַק שֶׁל מַשְׁכִּיר מ"מ מִסְתַּמָּא הוּא כְמוֹ הַפְקִירוֹ הַמַּשְׁכִּיר, וְהַשׁוֹכֵר שֶׁיֵּשֶׁה בְּכִדוֹ, אֵין חַיִּיב, וְה"מ הַמַּשְׁכִּיר בְּתוֹפְסוֹ גִּבֵּר, מ"א בְּשֵׁם תוֹפְסוֹת. וְהַח"י כִּמְבָר עָלָי שֶׁלֹּא לְבַדֵּק, אִשּׁוּם מַשְׁמַעְתָּה בְּתוֹפְסוֹת, ע"ש: (א) **שׂוֹאֵל.** וְה"ה אִם אִשְׁתּוּ אֹבֵי-בֵּיתוֹ עֵבֶר וּכְלָא לְמַשְׁאֵל לֵהּ, הַדְּבָר הַזֶּה נֶאֱמַנְתִּי אֲפִלּוּ נִגַּד הַתּוֹקָה

בעור ובדקיה; ואפשר לומר, בין דתית משכיתו שאור ממתכסם, עקר המצוה לבקד ולבאר החזק הנהיב ממש, ח"ו. כל שלשים יום צריך לעצן כל דבר שעושה ויציא יצא חמץ בו באפן שלא יוכל להסירו בקל, בי"ח וממחר"ל דבר (ז) וקדוה. אבל בקצתן אי קדוה, אינן שהמפתח כד השבור אינן לבקד, דה"ל כמי שהפקיד מפתחו ביד אחר דאין הנפקד צריך לבקד, מ"א, כ"א: (ב) שלא כסר לו המפתח. וקיסרית מפתח לבד אי מהני קלל. והני קיסרי: מקרר לשמרו, ד"מ בשם ר"ן. ואף אם כסר המפתח לשבור וזמן הנפקד למשפיר, על המשכיר לבקד בין שהחמץ שלו והמפתח בידו, אבל במקדד

מִשְׁנֵה בְּרוּרָה

* על המשפיר לבדק. ומפל מקום אם אינו צריך, על השוכר לבדק⁸, וכדמחזק לקמן סעיף ב' וסעיף ג'. אמרונים: * שואלו אם בדקו. ונראה לכאורה דהכא כשאומר לו שבדקו אין צריך שוב לבטל, בדיון דקומא לן: הבודק צריך שיבטל, מסתמא עשה כצו⁹. ומדקדק בזה לשון המחבר שכתב דהשאלה אם

שֶׁהִשְׁתָּאֵל הַפֶּקִיר חֲמִצּוֹ לֶשֶׁם, וְכִנְיָ. וְלִדְנֵא יֵשׁ דְּעוֹת (לג) בֵּין הָאֲחֵרוֹנִים אִי כְדַעַת הַמַּחֲבֵר אוֹ כִּהְיֵא-אוֹמְרִים שֶׁהוּבָא בְרַמְיָא, (לד) וְנִרְאָה דָּאם נִכְסֵּי בּוֹ הַנָּכְרִי יֵשׁ לְהִקְלִי. וְלַעֲנִין אִם מַחֲבִיב לְבִדּוֹק בְּלִיל יִי הַנְּחִירִים שֶׁבְּדַעְתּוֹ לְמַכְרֵן לְמַתֵּר לְנִכְרִי⁽¹⁹⁾ עִם הַחֲמִץ

שְׁלֶמֶס²⁰⁰), יש דעות בין האחרונים, שדעת המקורחיים והחז"י'אדם שצריך לדקון, מאחר שלעת-עפה החדרים לא נמקרו והם כרשות יושבאל, ואפלו אם נמקרו, עדין לא החזיק בהם הנכרי וגם המפתח הוא ברשות בעלהבית עדין; אמנם בתשובת בני-עולם סימן כ חולק, ודעתו דאין צריכין בדיקה, בדוה עצמו שמוכר למחר לעצום מקיים 'תשבייתו' ובעור²¹), ולא גרע מחמץ שמוצא אחר הבדיקה שמשיר למאכלו למחר ואינו מחזיק לבער הכל, ואף בזה בעת שמקיים בדיקה בביתו הוא משיר לאלו החדרים למכור למחר לעצום²²), וכן בתשובת חתם-סופר סימן קלא דעתו להקל בשמקיים מצות בדיקה בשאר חדרים²³), וכן בספר אשלי-אברהם פתב דמסתפקא להקל וכן פשוט המנהג, עין שם, אף שצריך לזהר שיבאר בעת המכירה, שמוכר לו החדר וכל החמץ הנמצא בו²⁴) (כדי לכלל בזה גם החמץ הנמצא בחזרין ובסדקין), ולא יאמר לו בסתמא שמוכר לו החדר והחז"ש והשכר הנמצא בו [פתחי תשובה]. ומכל מקום אף דאין למחות ביד המקלין, המוכר כיום י"ג שפיר עדיף טפ²⁴). כתבו האחרונים: כל שלשים יום צריך לעין בכל דבר שעושה, שלא ישאר בו חמץ²⁵) באפן שלא יוכל להסירו בנקל:

א (א) לְצִרְף י"ד. רוצה לומר, שהשפיר לו ביי"ג לצרף י"ד: (ב) וְנִחְיֶה. הינו בכסף או בשטר או בתזקה או בקנין-סדרי, אֶבֶל כְּשֶׁעֲדוּ לֹא קָנְאוּ בְּאֶחָד מִהֶסְגָּנִים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִמָּסַח בִּיד הַשׁוֹכֵר אֵין צִרְף לְבִדָּה, דְּהֵיּ לֵה כְּמוֹ שֶׁהִפְקִיד מִפְּתָחוֹ בִּיד אַחֵר, דְּאֵין הִנְפֶּקֶד צִרְף לְבִדָּה אֲלֹא חֵיב בְּדִיקָה הוּא עַל הַמִּשְׁפִּיר. וְדַע, דְּהִמָּסַח בְּסֵם דְּכָרְיוֹ (ב) בְּדַעַת הַר"ן וְהַרְבֵּה הַמְּגִיד, דְּלֹא מְסִיבֵינוּ לַשׁוֹכֵר לְבִדָּה אֲלֵא-אִם-כֵּן יֵשׁ בּוֹ תַּפְחִי לְטִיבֹתָא, דְּהֵינּוּ שֶׁקָּנְהוּ בְּאֶחָד מִהֶסְגָּנִים קֹדֶם הַתְּחִלָּה י"ד^(א) וְגַם מְסִירַת מִפְּתָח; וְדַעַת הַתּוֹסֵפּוֹת (ג) וְסִיעָתָם, בְּדִמְסִירַת מִפְּתָח לְבִד קֹדֶם הַתְּחִלָּה י"ד חֵל חֻבַּת הַבְּדִיקָה עַל הַשׁוֹכֵר, מִשּׁוֹם דְּאֵין הַמִּשְׁפִּיר יָכוֹל לִכְנֹס בּוֹ שְׂאֵין הַמִּפְתָּח בִּידוֹ, וְלָכֵן הִטִּילוּ הַחֵיבִים עַל הַשׁוֹכֵר^(ג). (ג) וְיֵשׁ מֵאֲחֻרָּוִים שֶׁתָּבִיב שֶׁכָּנֹן לְהַחֲמִיר בְּשִׁנְיָתָם, וְאִם-כֵּן חֵיב בְּדִיקָה בְּזֶה עַל הַשׁוֹכֵר וְהַמִּשְׁפִּיר, (ד) וְהַפְּרִי חֲדָשׁ כְּתִב דְּעָקֹר בְּדַעַת הַרְאֻשׁוֹנָה, מִיָּהוּ, לְכַלִּי עֲלָמָא יָכוֹל הָאֶחָד לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְחִבּוֹ וְיוֹצֵא וְיֵי כַּל: (ג) אִם עַד וְכוּ' חֵל י"ד. רוצה לומר, שבתחלת (ס) ליל י"ד, שְׁהוּא אֲזַ וְזֶמֶן חֵיב הַבְּדִיקָה, הִנֵּה הַבֵּית סְגוּר וְהַמִּפְתָּח בִּיד הַמִּשְׁפִּיר, חֵל עֲלָיו חֻבַּת הַבְּדִיקָה, כִּיֵּן שֶׁהַחֲמֵץ שֶׁלֹּו וְהַבֵּית עֲדוֹן מִצֶּבֶב אֲעָלוּ, (ו) וְאִפְלוּ אִם הַשׁוֹכֵר נִכְנָס לְדוֹר בָּהּ בַּתּוֹף הַלֵּילֵהָ^(ה). וְדִקָּא בַּמִּשְׁפִּיר, שְׁגוּף הַבֵּית עֲדוֹן שֶׁלֹּו, לָכֵן אִם גַּם הַמִּפְתָּח בִּידוֹ עֲלָיו מִשָּׁל לְבִדָּה, (ו) מֵה שְׂאֵין בֵּן בְּמִכָּר וְהַחֲזִיק הַלּוֹקָח, כִּיֵּן שְׂאֵין לַמּוֹכֵר שׁוֹם זְכִיָּה בַּקָּרָע, אֶף שֶׁהִמָּסַח בִּידוֹ אֵינוֹ אֲלֹא כְּמִפְקֵד אֲעָל אַחֵר וְהַחֲיִיב מִשָּׁל עַל הַלּוֹקָח: (ד) עַל הַמִּשְׁפִּיר לְבִדָּה. וְאִם הַבֵּית אֵין לֹו מִנְעוּל, עַל הַשׁוֹכֵר לְבִדָּה, כִּיֵּן שֶׁהַחֲזִיק בּוֹ בְּאֶחָד מִדְּרָכֵי הַקִּנְיָן וְהוּא פְּתוּחַ לִפְנֵי לִכְנֹס בּוֹ נֶאֱחָרָוִים. וְעֵיין בַּפֶּמ"ג^(א): (ה) וְאִם מִשְׁמֵר וְכוּ'. דְּהֵינּוּ שֶׁמִּסֵּר לוֹ בְּיוֹם י"ג. וְאִם חֲזֹר וְהִפְקִידוֹ אֲעָל הַמִּשְׁפִּיר, (ס) עַל הַמִּשְׁפִּיר לְבִדָּה, כִּיֵּן שֶׁשֶּׁל-כָּל-פָּנִים בַּתְּחִלָּת לִיל י"ד אֵין בִּידוֹ. וְהַפְּרִי חֲדָשׁ כְּתִב דְּעַל הַשׁוֹכֵר לְבִדָּה, כִּיֵּן שֶׁהַמִּשְׁפִּיר כָּבֵר מִסֵּר לוֹ הַמִּפְתָּח וְבִידוֹ לְחֲזֹר וְלִשָּׁל מִיָּד: (ו) עַל הַשׁוֹכֵר לְבִדָּה^(ב). הֵי שְׂאֵין דַּעַתוֹ (ט) לִכְנֹס הַבֵּית עַד אַחֵר הַפֶּסַח. וְקָבִיב וְהַחֲזִיק אֲחֻרָּוִים דְּצִרְף לְבָשֶׁל גַּם-כֵּן, וְהַמִּשְׁפִּיר הַמִּדֵּן חֲמִצּוֹ מִשְׁעָא מִיָּד הַבֵּית וְזָכָה בּוֹ הַשׁוֹכֵר, וּמִכָּל מִקְנֵי הַמִּשְׁפִּיר יִכְשַׁל גַּם-כֵּן בְּהִזְדָּא: (ז) הַשׁוֹכֵר בֵּית מִתְחַבֵּר בִּי"ד. רוצה לומר, (י) כִּיֵּם י"ד, או בַּתּוֹף לִיל י"ד לְאַחֵר שֶׁכָּבֵר עֲבֹר זֶמֶן שֶׁהֵיָה יָכוֹל הַמִּשְׁפִּיר לְבִדָּה בֵּיתוֹ בְּאֻתּוֹ זֶמֶן: (ח) אִם הוּא בְּעִיר. וְהוּא הַדִּין אִם אֲשֶׁתוֹ וּבְנֵי-בֵיתוֹ בְּעִיר יָכוֹל לְמַשָּׁא לְהוֹ, דְּהָרִי הֵם נֶאֱמָנִים אִפְלוּ נִגַּד הַתּוֹקָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב סֵעִיר ד: (ט) שׁוֹאֲלוֹ אִם בְּדוֹק. דִּאֶף-עַל-פִּי

שער הציון

(ב) "הפ"ח והאלהי ברה כברי כדעה הראשונה, והש"ז ופרי חדש כדעה אחרונה: (ג) דפרי חדש שכתב דעקב כדעה אחרונה הוקיר 'כשנגס בו קררי', וכן הגר"ז העמיד למלכה להקל כדעה אחרונה ובתנאי שנגס בו הנקרי: (א) וגם דעת העשור וחדושי מהר"ם שלאא גספ"ן הכי: (3) והינו רבנו מנחם כפרשו על הרמב"ם, וכן משמע מספ"ן מהרש"א בחדושי על בבא קמא דף נב וכן מחדושי הרשב"א בסוגיא זו: (4) ח"ק יצחק וחק יוסף ונחלת צבי ואלהי ברה: (7) והסכים הגר"י, וכן משמע שפסח"ת שארי אחרונים: (5) טור, וכן משמע כפרשו רבנו נחמאל: (א) אחרונים: (4) ח"ק יצחק וחק יוסף וקמור"תים ושא"א: (6) ח"ק יצחק ואלהי ושא"א בשם מהרש"א בנחלת צבי: (9) אחרונים: (1) דעת השבת וחק יצחק ואלהי ושא"א:

הַלְבוֹת פֶּסַח סִימָן תְּלוּ תֵּלַח

(י) *ומבטלו *כלבו וידיו: ג' המ'שפיר בית לחברו (יא) ב'חזקת בדוק ונמצא ש'אינו בדוק, (יב) על השוכר לבדק, ואינו מקח טעות, ואפלו במקום שב'דוקים בשכר, (יג) ש'הרי מ'צה הוא עושה: הגה (ו) [ו] (ד) *ויש' אומרים דצריך להחזיר לו שכר הבדיקה (טו) הואיל והתנה ב'הנאי ש'הנה בדוק (המגיד פ"ב ומשמע לעיל סימן יד): ד' (טז) י'בית (י) (יז) ש'החזק שלא ב'דקו המ'שפיר, ואמרו אשה או עבד או קטן (ח) אנו ב'דקנוהו, (יח) הרי אלו נאמנים, ו'הוא ש'הא קטן (ט) ש'יש בו (יט) דעת לבדק:

תלח עֲכָפֶר שְׁנֹכְנִים לְמָקוֹם בְּדוּק וְכָפֶר בְּפִיו, וְבוֹ ב' סְעִיפִים :

א אַעקבֿר שְׁנֵכְנֵס לְבֵית בְּדוּק (א) וְכַפֿר בְּפִיו, וְנִכְנֵס אַחֲרָיו (ב) וּמַצָּא פְּרוּרִין (ג) אַפְלוּ כְּדֵי כָּל הַכֶּפֶר,

א מִמָּוֶלָה דְּרָבָא
פְּסָחִים י'

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

[1] וי"א. עבדט. ועין בשו"ת חת"א"ר בהשקטות דף רסג מ"ש כמ"ש ס"ד: (1) וי"א דצריך להחזיר. והב"ח פסק פדעה א' דאין להוציא ממזין מיד מחזק, עין בתשובת שער אפרים סימן ב. ועין בפר"ח ובח"י: בענין זה דניחא לה לאנש כר, ע"ש:

(f) **שֶׁהַחֹק שֶׁלֹא בְּדָקוּ.** מִשְׁמַע בְּדָקָא קִהָּ"ג שְׁהוּא בְּחֻקָּת שְׁאִינוּ בְּדוּק, אֲבָל אִם הוּא מִתְּחִלָּה שָׁלֵשׁ בּוּ וְדָא חֲמֵץ וְאִמְרוּ אֲנִי בְּדִקְנָהוּ וּבִעֲרֵנוּ, אֲפָשֶׁר דְּאִנֵּם נִצְמָגִים, וְנִסְתַּלַּק בְּהָ מִתְּחִילָתָהּ הִמָּ"א עַל רַמָּ"א ע"ש, ח"י. וְנִבְשֵׁי אֲלֵיהּ רַבָּה הִלְכִּים דְּאִפְלוּ בְּדָא חֲמֵץ נִצְמָגִים, ע"ש: (ט) **אֲנִי בְּדִקְנָהוּ.** ע"ל סִימָן תִּלְבּ ס"ק ו, בְּחֻבְתִּי וְלִבְתַּחֲלָתָהּ אֵין לִסְמָךְ אֲלֵא אֲנָאנִישׁ בְּנֵי מִצּוֹת: (י) **שְׁשֵׁשׁ בּוּ דַעַת.** הֵינּוּ שְׁהֵי לְחֻמּוֹ:

בַּאֹר הַלֵּכָה

בדקו ולא אם בשל: אבל באמת זה אינו מכרח, דלכתחלה צריך לשאל על זה פן לא קים בדיו, דמיא שצריך לשאול על הדבקה אף שמוקדו בדיו מן הדיו. ומכל מקום בדבצבו אם יש שאלו על הטבול וליה עוד קמן להשיגה, נראה דכחל לסמך ולומר דמסתמא בשל וכו' דכיון שבדק, הטבול הני מדרבנן, וכמו שבתי הר"ן בריש פ"ק קטא, ויש לסמך להיכל, ולהכי לא הנידו המחבר השאלה על הטבול משום דאינו כל-פך לעצובא וכו': * ומבטלו וכו'. דבגמרא הוא בעיני דלא אפשרא לענין דבקה, ולהכי כתב הרא"ש דיכשל בבלו כדי שצא ידי חובתו מדאורייתא, דהוה הוי הדבקה רק מדרבנן ונאמין להקל בפסא¹⁷. ועין בפריימגרים שמשפסק לענין בשל¹⁸, אכן באמת נמצא יד עוד גם בחדושי המש"ס שלאנו וברבנו מנחם פטל¹⁹, הנה ידוע שיש געוה אי שטול שגו בלב א וקאק בפ"ד¹⁹, ועין בבאור בבלו. והנה ידוע שיש געוה אי שטול שגו בלב א וקאק בפ"ד¹⁹, ועין בבאור הגר"א שהספיק להלכה כלשונו המחבר דבבל סגי: * ויש אומרים דצריך

במקח דהא שכרו בתוקף בדיק, משום דניחא לה לאגש להתעביד מצוה במקומו, ואמרין דאפלו גרי דע שאין הבית בדיק, והוא מקום שדרך לשכר לבדיק, אפלו הכי הנה קונה הבית, ומה שהוא מצנח עמה (טו) הוא מחמת דבר אחר, דאשבח ביתא ד'שפינדא מזה וכי האי גונא: (יג) שְׁתֵּרִי מַצָּה הוּא עוֹשֶׂה. ולדעה זו (טז) אין צריך המשפיר להחזיר לו הדמים שהוציא בעד הבדיקה, שְׁתֵּרִי לא התנהו למשפיר כלל, דמצוה בלחוד הוא דרמיא עלה וליכא חיובא דממונא עלה כלל [ור"ן:] (יד) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּצִירָךְ לְהַחֲזִיר וכו'. הינו, במקום שבדקין בשכר והוציא מעות על זה. וגם לדעה זו לא הוי מקח טעות אפלו כשהתנה בהדיא שיהא בדיק ואינו בדיק⁽¹⁾, אלא דסבירא להו דאף שיעשו הנה שאפלו אם לא יהיה בדיק לא יתבטל המקח, מפל מקום לא היה בדעתו למחול על המעות שיציא על הבדיקה⁽²⁾: (טז) הוּאֵיל וְהַתְּנָה וכו'. אבל (יז) בסתמא, אף בשכרו ביום י"ד שחזקתו בדיק, לכלי עלמא אינו צריך לשלם לו. ולידנא פסקו (יח) ההתרונים בדעה קמחיתא דבכל גוני אינו צריך לשלם לו, דיכול לומר לו: קים לי בדעה זו, והמוציא מתבורו עליו הראה: ד (טז) בית וכו'. קאי אדלעיל, שהשכירו לאחר ששכר נכנס יום י"ד והחייב על המשפיר לבדיק, אלא שיודע לנו שלא בדיק, בגוף שהלך לדרכו ואינו בעיר, ואמרו (יט) אחד מבגרי ביתו, בגוף עבר אז האיש או קטן, שהם בלתי ראוהו, נאמנים, ואין צריך השוכר שוב לבדיק; והטעם, משום (כ) הדבריך חמץ דרבנן, דמן התורה בבטול סוף – ועל-כן אמרנו חמץ (כא). ולפי זה אין להקל בזה אלא קדם שהגיע שעה שישכור לשכור לבשל, (כג) דאף לאחר שהגיע שעה שישכור שאין בידו לבשל, שוב אין לסלק על אלו וצריך לבדיק: (יז) שֶׁהַחֹמֶץ שָׁאֵל בְּדִקּוֹ. ואפלו הנה שם ובאי חמץ, (כב) גם-כן נאמנים אלו שאמרו ששכדו ובערו אותם: (יח) הָרִי אֱלוֹ נְאֻמִּים. וצריך לדבר, אמרו ששכדו אין צריך לחזור ולבדיק, מפל מקום לכשתלה (כג) אין נכון לצוות לאלו לבדיק⁽¹⁾, שהבדיקה יש בה טרח גדול ויש לחש שמא יתעצלו⁽²⁾: (יט) דעת. הינו (כד) שהגיע לחנוף:

א (א) וְכִכָּר בָּפִיו וְכוּ'. וְאִפְלוּ (ב) אִם הָיָה הַכֶּפֶר קָטָן שִׁיּוּבֵל עֲקָבָר לְאֵלּוּ, וְאִפְלוּ בְּשֵׁל הַחֻמָּץ, אִפְלוּ הִכִּי לֹא תִלְיִן לְקַלָּא מִשְׁעֵם סִפְקָא דְּרַבְנָן, מִשּׁוּם דִּכְיִן דִּינְדְּעִינן בְּדֵאֵי שֶׁהַעֲבָר גָּדַר הַחֻמָּץ לִפְנֵינוּ, אֵין סִפְקָא מוֹצִיא מִיֵּדִי חֻקָּתָ וְדֵאֵי אֲסוּר: (ב) וּמִצָּא פְרוּרִין. אָבֵל אִם מִצָּא כֶּסֶם שְׁלֵם אֵין צָרִיד בְּדִיקָה, דְּתִלְיִן דְּהוּא הַכֶּסֶם שֶׁהִכְנִים הַעֲבָר. וְנוֹקָא בְּבִשְׁל, (ג) אָבֵל בְּלֹא בְשֵׁל, דְּהוּא מִלְּתָא דְּאוֹרִינְתָא, לֹא תִלְיִן לְהִקָּל וְצוּרִיכִין לְבַדֵּק עֵדִין כָּל הַבֵּיתִי, אִם לֹא שֶׁהִפִּירוּ שָׁהוּ שֶׁנִּשְׁלַח הַעֲבָר: (ג) אִפְלוּ כִּדִּי כָּל הַכֶּסֶם. וְכֵל שֶׁכֵּן אִם הָיָה רַק מַעֲט פְרוּרִין,

שַׁעַר הַצִּיּוֹן

(יא) לכוּתָּהּ (יב) מִגֵּן אֲבָרֶתָהּ: (יג) הִרְוֵהוּ, וּבִאֲפֹן זֶה פִּלְגֵי הַיִּשְׁאוּמִּירִים שֶׁבְּסֻמּוֹ: (יד) הִרְוֵהוּ, וְהִעֲתִיקוּ תַּחְנוּן אֲבָרֶתָהּ, וְהִשְׁמִיטִי מִמֶּנּוּ מִזֶּה שִׁכְתָּה יֵאָר אֶמֶל אֲבָרֶתָה לְמַעַבְדִּי מִצִּוְתוֹ⁽¹⁰⁾, וּדְחִיחֵשִׁי הִרְסָתָא פֶּתַח בְּשֵׁם הַנֶּבֶזִ' דְּחַי אִיתָהּ בְּקִטָּה כִּפְסִין לֵה עַל זֶה: (טו) רִשִׁי: (טז) בֶּן פֶּתַח הַנֶּבֶזִ' דְּהִתְחַבֵּר סָחַס בְּדַעַת הִרְוֵה: (יז) עֵץ כִּבְבָּאֵר הַנֶּבֶזִ' שֶׁשֶּׁחָדֵר לִמְרֵד מִסּוֹף דְּבִרֵי הַמִּדְבָּר בִּשְׁם הַנֶּבֶזִ' מִשְׁמַע דְּאֶמְלוּ בְּסֻמָּא, הֵואִלֵּךְ וְהִקְטֹחַת בְּרוּךְ צִדִּיק לְשֹׁלֵם לוֹ, אֲשֶׁן עֵץ שֶׁשֶּׁחָדֵר חֲדִישִׁי הִרְסָתָהּ יִשְׁרִיבֵהּ אֶפְסָחִים, מִכֹּחַ שֶׁסְּהָרָא מִמֶּה שֶׁבְּכֵתֵב בִּן הַנֶּבֶזִ' דְּדֹאֵק אֶתְחַבֵּר וְלֹא שֶׁסֻּחָמָא: (יח) הִבֵּחַ וְחִקִּיעֶיךָ וְחֵלְתֵי רַבָּה וְשִׁיבֵה: (יט) מִכֹּחַ מַחְסֹפֶת עֲרֻבִין לֵי עֲמֹד בִּי מִכֹּחַ הַמַּחְלֵל יִצְאֵן, וְיִתְבָּרֵם מִנֶּה, וְרַבָּה שֶׁאֵין שָׁלֵחַ לְקֶטֶן לְקוֹמָת אֵינוֹ לְבָדֵק אֵינוֹ נִאָּמְרִי⁽¹¹⁾, אֲמָנָם מְשֻׁמְעֵת פִּסְחִים דִּךְ דִּךְ מִצֵּמֶה דְּשִׁמְעֵת דְּעָרָן מִהַ שְׁמֵי הַמַּיִמִּים מִשּׁוֹם דְּבִינֵם לְבָדֵק, וְאִם־בֶּן אֵין נִקְרָא מִנֶּה, אִם בְּחִיקֶיךָ לְעִיל בְּסִימֵן חֵלֶב שִׁעִיר קָטָן יִפְתַּח דְּמִשְׁמַעוֹת הָאֲחֵרוֹנִים אֵינוֹ תְּחַסְפוֹת דְּעֻרְבִין: (כ) גְּמָרָא: (כא) עֲלֵת־שִׁכְתָּה וְאֵלֶּיךָ וְהִגְדִּי: (כב) מִן מִשְׁמַע עֲרֻבֶיךָ וְכֵן פֶּתַח הָאֵלֶּיךָ בָּרוּךְ וְכֵן מִצֵּד הַפִּירִימִדִּים וְכֵן מִשְׁמַע מִגְּמָרָא יִפְתְּרֵהֶנּוּ סִימֵן כֹּכַב כִּסְפוֹ, עֵץ שֶׁן, וְרֵדֵלֵי שִׁכְתָּה וְחִמְדֵּי בֵּה: (כג) חִקִּיעֶיךָ סִימֵן תֵּחַב שִׁעִיר קָטָן יִשְׁאֵר אֲחֵרוֹ: (כד) אֲחֻרֹּנִים: (כה) בִּיחַ וְחִקִּיעֶיךָ וְחֵלְתֵי וְנִצְחֵי: (כו) חִקִּיעֶיךָ מִמֶּמֶלֶךְ מִקְרָדֵיכָּהּ וְדִבְרֵי טוֹרֵל לְקֶטֶן סִימֵן חֲלֵל, וְעַתָּה מִתְּחִלַּת דְּהִיּוֹ וְדִבְרֵי כִבְבָּאֵר דָּלוּל, אֲבָל בְּקֶטֶן רֵוֶן סִפְסִפְסָמָא וְשִׁר אֶחָ אֶלָּא שֵׁל: מִיּוֹת הַפִּירִימִדִּים מִצֵּד הַחֲמִימִי בִּכְלֵל עֵינֵי:

הלכות פסח סימן תלו תלח

ביאורים ומוספים

[שעה"צ ס"ק יד]

אי אמר לא בעינא למעבד מצה⁽¹⁰⁾.

10) שם (ס"ק ד) כתב המג"א, שגם באופן שהמשכיר בעיר אלא שאינו רוצה לבדוק, אינו מקח טעות, כיון שנוח לו לאדם לעשות מצוה בגופו ובממונו.

[משנ"ב ס"ק יז]

אפלו קשה תנה בהדיא שיהא בדוק ואינו בדוק⁽¹¹⁾ וכו', מקל מקום לא היה בדעתו למחל על המעות שיוציא על הבדיקה⁽¹²⁾.

11) וראה לדבר כתב בביאור הגר"א (ס"ק ז), מכך שהוצרכה הגמרא (פסחים ד, ב) לומר שטעם הדבר שאין זה מקח טעות הוא משום שנוח לאדם לעשות מצוה בממונו, והרי לכאורה הטעם פשוט יותר, שהרי טעות זו אינה בגוף המקח, וכל טעות שאינה בגוף המקח אין דינה כמקח טעות [כמבואר בשו"ע חו"מ (סי' רלב ס"ה) וברמ"א שם], אלא מדובר באופן שהתנה במפורש שהבית בדוק, ולכן רק משום שהבדיקה דבר מצוה היא אין זה נחשב כמקח טעות.

מאידך, המקור חיים (ביאורים ס"ק ז) כתב, שאם הבית אינו בדוק נחשב הדבר כטעות בגוף המקח, שכיון שיש איסור לדור בתוכו מחשש שמא יבוא לאכול את החמץ שימצא בו, ואינו ראוי לדירה בלא שיוציא השוכר הצאות על כך, נחשב הדבר כטעות בגוף המקח. [וראה בכתבי קהלות יעקב החדשים פסחים סי' ט, שהוכיח שאין איסור לדור בבית שאינו בדוק מחמץ, אפילו לדעת התוס' שהובאה לעיל (סי' תלא ס"ק ב) שטעם תקנת הבדיקה הוא מחמת החשש שמא יבוא לאכול את החמץ שימצא].

12) וכעין זה מצינו לענין שימוש בחפצי מצוה של חבירו ללא רשות, שכתב הרמ"א לעיל (סי' יד ס"ד) שאף על פי שהשו"ע (שם) התיר ליטול את תליתו של חבירו, מ"מ אסור ללמוד בספרי חבירו שלא ברשות. וביאר המג"א (כאן ס"ק ו), שכיון שהם ניזוקים על ידי השימוש, הרי בדבר שיש בו חסרון כיס יש לומר שלא נוח לאדם שיעשו מצוה בממונו ויפסידוהו.

אמנם, לענין השוכר בית בחזקת שיש בו מוזה ונמצא שאין בו מוזה, כתב הרמ"א (יו"ד סי' רצא ס"ב) שיקבע השוכר את המוזה ואין זה נחשב מקח טעות [משום שנוח לאדם לעשות מצוה בממונו], ולא הזכיר שיש אומרים שיחזיר המשכיר לשוכר את הרצאות דמי המוזה. ויישב המג"א (הנ"ל) ששונה תשלום מעות עבור מוזה, שאינו נחשב כהפסד מעות, שהרי קיבל בעד המעות 'מוזה', ולכן לכל הדעות אינו מחזיר לו את דמי המוזה. והוסיף המחצה"ש (שם), שאף על פי שכשיצא השוכר מהבית אסור לו ליטול עמו את המוזה, כמבואר בשו"ע שם, מ"מ הרי כתב הרמ"א שם שהוא יכול לתבוע מהבא אחריו את דמי המוזה.

[משנ"ב ס"ק טז]

ועל-כן האמינום חכמים גם לאלו⁽¹³⁾.

13) אולם אדם שאינו שומר מצוות, כתב רבינו מנוח (פ"ב מהל' חמץ ומצה הי"ז) שאינו נאמן על הבדיקה.

[שעה"צ ס"ק יט]

ונתנו שם דאם שלח לקמן למקום אמר לבדוק אינו נאמן⁽¹⁴⁾.

14) ובטעם הדבר כתבו, שדוקא בבית שלהם האמינום, משום שמוטלת עליהם חובת הבדיקה, מה שאין כן בבית אחר, שאין הבדיקה מוטלת עליהם.

[משנ"ב ס"ק יח]

אין נכון לצוות לאלו לבדוק⁽¹⁵⁾ וכו', ויש לחשש שמה שתצטרף⁽¹⁶⁾.

15) ואף אשה המתגוררת לבדה, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פניד אות כה, פסקי שמועות עמ' כא) שעדיף שאיש יבדוק עבורה.

16) היינו כמו שביאר לעיל (סי' תלב ס"ק ח), שיש לחשוש שלא יבדקו יפה.

[ביה"ל ד"ה ומבטל]

דתי הני הבדיקה רק מדרבנן וסומכין להקל בספקא⁽¹⁷⁾, ועין בפריימקדים שפסקשק לענין בטול⁽¹⁸⁾.

17) אמנם, לגבי בית בדוק שנכנס לתוכו עכבר עם מאכל שהוא ספק חמץ ספק מצה, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תלט ס"ק ב) שגם אם ביטל את החמץ צריך לחזור ולבדוק את הבית [וכתב שכן היא משמעות דברי השו"ע שם (ס"א)], ואין אומרים בזה 'ספק דרבנן להקל', כיון שעיקר התקנה היתה על מצב של ספק, ולפיכך החמירו בה יותר משאר ספיקות דרבנן. וביאר הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה ארחות הלכה הע' 102) ששונה ספק במציאות [כגון במקרה של עכבר] מספק בדיו [כגון במקרה של משכיר ושוכר]. כמבואר בלחם משנה פ"ב מהל' חמץ ומצה ה"י, שכיון שתקנת הבדיקה היתה לגבי ספק במציאות, החמירו לבדוק גם בספק, מה שאין כן בספק בדיו [כגון כאן, שבגמרא (פסחים ד, א) לא הוכרע הדין].

18) שם (א"א ס"ק ד) כתב, שלפי דעת הרמב"ם (פ"ו מהל' שכירות ה"ה) שהובאה בסמ"ע (חו"מ סי' שיג ס"ק ה) שדבר הפקר המונח בבית המושכר לאחר, זוכה בו המשכיר ולא השוכר, אם כן השוכר אינו זוכה בחמץ שהפקיר המשכיר כשיצא מהבית, ומן התורה לא נתחייב בביעור, ולכן אינו צריך אפילו לבטל. אלא שהטור (שם סי' רט) והשו"ע (שם ס"ד) פסקו כדעת הרא"ש (שו"ת כלל א סי' א) שגם השוכר קונה על ידי החצר המושכרת לו, ולכן לדעתם צריך השוכר לבטל.

[ביה"ל ד"ה בלם]

הנה דרש שיש צוות אי בטול סגי בלב או דוקא בפה⁽¹⁹⁾.

19) שהטור כתב (סי' תלו) שאף על פי שנהגו לומר 'כל חמירא וכו'', אין הדבר מתקנת חכמים, ודי בביטול בלב. מאידך, הבי"י (כתב סי' תלד) שתקנת חכמים היתה לבטל בפה, וכמבואר בירושלמי (פסחים פ"ב ה"ב).

סימן תלח

עכבר שונכנס למקום בדוק וכבר בפיו

[משנ"ב ס"ק ב]

וצריכין לבדוק צדין כל הבית⁽¹⁾.

1) ואם בדק ולא מצא, כתב השו"ע לקמן (סי' תלט ס"ב) לענין עכבר שנכנס לבית עם ככר, ובדק את הבית ולא מצא את הככר, שאינו צריך לחזור ולבדוק, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק ט), שכיון שבדק ולא מצא יש לתלות שהעכבר אכל את הככר, ואם כן גם כאן יש לתלות שהככר שמצא בתחילה הוא הככר שהכניס העכבר. וראה מה שכתבנו שם.

הלכות פסח סימן תלח תלמ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

אָבֿל בֿיֿשׁ בּוֹ יֵצֵת, נֶאֱמָר לּוֹמַר שְׁאֵלָו כְּלוּ⁽¹⁾.

(2) ובטעם הדבר כתב המג"א (ס"ק ג), שכמו שהוא נאמן על הבריקה, כמבואר בשו"ע לעיל (סי' תלו ס"ד), כך הוא נאמן לומר שאכלו כולו. ולפי זה היינו דוקא בקטן שהגיע לחינוך, וכמו שכתב המשנ"ב שם (ס"ק יט) לענין נאמנות הקטן על הבריקה.

[שעה"צ ס"ק י]

והשיג על ה"י שכתב בהפסוק⁽³⁾.

(3) שם (ט"ז ס"ק ג) כתב, לגבי מה שכתב הרמ"א (באן) שדיני עכבר שנכנס ויצא אינם מצויים [היינו האופנים שהסתפקה הגמרא (פסחים י, ב) האם לתלות שהעכבר שנכנס עם ככר בפיו הוא העכבר שיצא עם ככר בפיו, או שהוא עכבר אחר], ושלכן השמיטם השו"ע, שמי"מ נצרכים דינים אלו לענין נכרי שנכנס ויצא, שבאופן זה מצויים הם.

[משנ"ב ס"ק יב]

מִשְׁמַע, אָבֿל בְּפִחוֹת מִכְּנִית אֵין צָרִיךְ סֵלֶם לְהוֹרִידוֹ וְסָגִי בְּכַטְלוֹ⁽⁴⁾.

(4) ובטעם הדבר כתב הפמ"ג (משנ"ב ס"ק ד), שכיון שעל אכילת חמץ פחות מכוית אינו ענוש כרת, לא חייבו אותו חז"ל להורידו על ידי סולם מחמת החשש שירבו לאוכלו. אלא שהעיר מדברי המג"א לקמן (סי' תמב ס"ק א) שהובאו במשנ"ב שם (ס"ק ב) ובשעה"צ (ס"ק יג), שחמץ נוקשה אסור באכילה רק מדרבנן, ואף על פי כן אסור חז"ל להשהותו מחשש שמא יבא לאוכלו.

[משנ"ב ס"ק טו]

דִּחְשְׁבִּינָן לוֹ כְּחֻמֵּץ שֶׁנֶּפֶל עָלָיו מִפְּתוֹ⁽⁵⁾.

(5) אמנם לגבי חיוב 'ביטול' מצינו חילוק בין חמץ שנפל לבור לבין חמץ שנפלה עליו מפולת, שלגבי חמץ שנפלה עליו מפולת כתב לעיל (סי' תלג ס"ק לח) שנחלקו בדבר האם הביטול הוא חיוב מן התורה, ובשעה"צ שם (ס"ק מד) התבאר שהעיקר כהדעה שאין הביטול מן התורה, ולגבי חמץ שנפל לבור, כתב הפמ"ג (כאן א"א ס"ק ד) שלכל הדעות חיוב הביטול הוא מן התורה, וביאר, שאכן חמץ המונח בבור אינו כמבוער ממש, ואינו כמו חמץ שנפלה עליו מפולת.

ולענין עריבות שלשים בהן חמץ, ואי אפשר לנקר את החמץ שבחוריהן כראוי, כתב השו"ע לקמן (סי' תמב ס"א) שיתן אותן לנכרי במתנה קודם הפסח, או שיטוח אותן בטיט. ומה שלא החשיבו חז"ל חמץ זה כחמץ שנפל לבור, שאין צריך לבערו, ביאר בשו"ת שערי זבולין (ח"ז אורח סי' טו אות ג) שיתכן שישכח וישתמש בעריבות בימות הפסח, ובשעת לישת הבצק עלול להדבק בו מהחמץ שבחורים, ואם כן אינו דומה לחמץ בבור אלא לחמץ שבשמי קורה, שכיון שיש חשש שיפול וירבו לאוכלו, הצריכוהו לטרוח ולבערו.

סימן תלח

דִּין מִי שֶׁבִּדֵּק וְלֹא מִצָּא מִסֵּפֶר כְּפֻרֹת שְׁהֵנִיחַ

[משנ"ב ס"ק א]

דָּאִי נִטְלוּ הָעֶכְבֵּר שְׁלֹא בְּפִגְנֵי הָיִי דִּינוּ קָאֵלּוּ פֶּרֶשׁ שְׁלֹא בְּפִגְנֵי, דְּאֶמְרִינָן 'כֹּל דְּפִרְשִׁי, מְרַבָּא פְּרִישִׁי⁽¹⁾.

(1) והוא שלא כמו שכתב המטה יהונתן (י"ד סי' קי ג), שאם לקח העכבר את הככר ממקום הקביעות, לעולם אין זה נחשב כ'פירש', אפילו היה זה שלא בפנינו, ודייק כן ממה שכתב השו"ע (להלן)

שהאופן של 'פירש' הוא כשפירש הככר ממקום הקביעות, ומשמע שאם לקחו העכבר ממקום הקביעות, אין זה נחשב כ'פירש' כלל.

[משנ"ב ס"ק ב]

לְכֵן הִתְמַיְרוּ בִּסְפָקוֹ יוֹתֵר מִשְׁאֵר סְפָקוֹת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁽²⁾.

(2) אמנם, לגבי השוכר בית מחבירו בארבעה עשר ואינו יודע אם הבית בדוק, והמשכיר אינו בעיר ואי אפשר לשאלו, כתב השו"ע לעיל (סי' תלו ס"ב) שיבטל את החמץ ואינו צריך לבדוק, וביאר הביה"ל שם (ד"ה ומבטלו) שכיון שחיוב הבריקה לאחר הביטול הוא רק מדרבנן, יש להקל בספיקו. ובטעם החילוק שכאן החמירו מספק, ביאר הגרש"ז אויערבך (הלכות שלמה פסח פ"ה ארחות הלכה הע' 102) ששונה ספק במציאות מספק בדיו, כמבואר בלחם משנה (פ"ב מהל' חמץ ומצה ה"י), שהחמירו לגבי ספק במציאות [כגון במקרה של עכבר], כיון שעיקר תקנת הבריקה היתה לגבי ספק במציאות, מה שאין כן בספק בדיו [כגון במקרה של שוכר ומשכיר, שלא הוכרע הדין בגמרא פסחים ד, א].

[משנ"ב ס"ק ג]

דִּהְיִי סְפִיקָא־סְפִיקָא: שְׁמָא נִטְלָא מִצָּה, וְאֵם תִּמְצִי לּוֹמַר חֻמֵּץ, שְׁמָא אָכְלוּ⁽³⁾.

(3) כן כתב הטור (כאן). והרע"א (על המג"א ס"ק ג) והמקור חיים (ביאורים ס"ק ב) כתבו טעם אחר, שהספק שמא אכל העכבר את הככר, ספק הרגיל הוא ונחשב כקרוב לודאי, ולכן ראוי הוא להוציא מידי ספק איסור [כמבואר בתוס' פסחים ט, א ד"ה ואם].

ובטעם הדבר שהוצרך הטור לטעם של ספק ספיקא, אף על פי שכתבו התוס' (פסחים שם) שהספק שמא אכל העכבר את הככר נחשב כקרוב לודאי, ביאר בשו"ת זכר יצחק (ח"ב סי' טז) שספק אכילה מוציא מידי ספק איסור רק כשהספק הוא אם היה הדבר כלל [כגון בספק 'נפל' במדור הנכרי, כמבואר בגמ' שם], מה שאין כן כאן, שהדבר המסופק היה בודאי, אלא שספק אם הוא חמץ או מצה, אין ספק אכילה מוציא מידי ספק איסור, ועל כן הוצרך הטור לטעם של ספק ספיקא.

ואף על פי שכתב הרמ"א (י"ד סי' קי ט"ט) ששני ספיקות נדונים כספק ספיקא רק כשנולדו שניהם בבת אחת [ובטעם הדבר כתב המחצה"ש (כאן), שבשני ספיקות הנולדים בזה אחר זה יש לדון את הספק הראשון לחומרא, ונחשב כודאי, וכשנולד לאחר מכן הספק השני, אין הוא אלא ספק אחד, שאף דינו לחומרא], וכאן הרי נולדו שני הספיקות בזה אחר זה - כשננטל העכבר את הככר נולד הספק הראשון, האם הככר חמץ או מצה, וכשנכנס העכבר לבית נולד הספק השני, האם אכל העכבר את הככר - ביאר המג"א (כאן ס"ק ג), שכיון שעד השעה השישית לא נאסר החמץ, לא נולדו הספיקות עד אותה שעה, ואם כן נולדו שני הספיקות בבת אחת. והוסיף, שלפי זה אם נטל העכבר את הככר לאחר תחילת השעה השישית, אין זה ספק ספיקא, והריהו חייב לבדוק מספק [שלא כסתימת המשנ"ב].

ובאופן נוסף ביאר המג"א (שם), שכיון שבשעה שאנו רואים את הככר בפי העכבר עדיין לא שייך חיוב בדיקה, אם כן לא נולדו ספיקות אלו [לענין חיוב הבריקה] אלא כשנתעלם הככר מן העין, נמצא ששני הספיקות נולדו בבת אחת, שמא כבר זה מצה הוא, ואף אם הוא חמץ, שמא אכלו.

ואף על פי שלענין הלוקח חתיכת בשר במקום שרוב החנויות מוכרות בשר שחטה ומיעטן בשר נבילה, ואינו יודע מאיזו מהן **המשך במילואים עמוד 5**

הלכות פסח סימן תלח תלמ

באר הגולה י

בן קנ' כתבו שם
התוספות והר"ן, וכן
כתב הטור ג' בעיא
שם בקצת ואל
נפשטא, וכתב
רמב"ם בפרק ב'
צדוק להורידו וכו'.

(ד) צריך לחזור (ה) ולבדוק (ו) הבית אחר הפסח שהכניס, לפי (ו) שאין דרכו של (ז) עקב לפרר, והג' פרוירין מעלמא אותו ולא מאותו פסח; אבל אם תינוק נכנס לבית בדוק וקבר בידו ונכנס אחריו (ז) ומצא פרוירין, אינו צריך לחזור ולבדוק, (ח) שחזקתו שאכלו ואלו הפרוירין שנפלו ממנו בשעת אכילה, (ט) שדרך התינוק לפרר. יושש אומרים (י) שאם אין בפרוירין כדי כל הפסח (יא) צריך לחזור ולבדוק: (יב) עקב נכנס ויוצא השמיט הרב הואיל ולא שכיח: (יג) (יד) בצינת חמץ למעלה על הקורה, (יז) מחזיקין אותו להביא סלם להורידו מפני שפעמים יפל מהקורה, אבל אם היה חמץ (יח) בבית אין מחזיקין אותו להעלותו, אלא (יט) מבטלו בלבד (כ) וידי:

תלט דין מי שדבק ולא מצא מספר בפרות שהניח, ובו ד' סעיפים:

א' אתשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ, (א) וקא עקב (ב) ונטל ולא ידענו אם נטל חמץ או אם נטל מצה, ונכנס לבית בדוק, (ב) צריך לחזור ולבדוק (מהיה, אם הפסח קטן שיכול העקב לאכל, (ג) תלינן להקל שאכלו ואינו צריך לבדוק (טו), (ד) שכל (ז) הקבוצ, במחצה על מחצה.

באר היטב

(ב) ולבדוק. אותו החדר ששם נכנס, ואם לא ידענו לאיזה חדר נכנס, הנינו ב' בתים ר"ס תל"ט ס"ב, מ"א: (ז) עקב לפרר. וה"ה פ"ב ופרנקול, אחרונים: (ג) שחזקתו שאכלו. אפלו לא בשלו, ב"ח, א"ח, ח"י: (ד) צריך לחזור ולבדוק. ואם יש בו דעת, נאמן לומר

באר הגולה

להחזיר וכו'. עין בפרי חנש שכתב בהמחבר וגם הג"ה לא מיר כי אם בסתמא, או שאמר המשפיר שהוא בדוק והשוחר שחק, אבל אם התנה השוכר עמו בהדיא על-מנת שיהא בדוק הרי בטול מקח כללי שלמא, ומה שכתב בהג"ה שהוא מדברי הרב המגיד בשם הרמב"ן הואיל והתנה עמו בהדיא, לאו דוקא קאמר, אלא רוצה לומר שהמשפיר אמר שהוא בדוק ומסתמא גם דעת השוכר היה באפן זה לשכר, והנה פון בזה לחדושי מהר"ם חלאנא (שהיה ממלידי הרשב"א) שכתב בהדיא בדרביו לדינא, אכן פירוש דברי הרמב"ן שהעמיק הרב המגיד ראיתי בחדושי הרשב"א (שהעמיק שם גם רב דברי הרמב"ן בארקה) שהרמב"ן מפרש הסוגיא בהתנה השוכר, ואפלו הכי לא הרי מקדשטעות, דאמרין דאין זה קשיא אגמרא הואיל והוא מלתא דמצוה ולכסוף משלם לו, עין שם. שוב מצאתי במקורות חיים שכתב בפשיטות דהעקב לדינא פרי חנש דאם התנה תנאי גמור הרי בטול מקח, ועל-כן צריך עיון לדינא:

משנה ברורה

בדאי לא תלינן שאכלו ונפל ממנו הפרוירין בעת אכילתו: (ד) צריך לחזור ולבדוק וכו'. ודוקא שראינו עקב נכנס עם חמץ, אבל מצא סתם חמץ בבית אחר בדוקתו אין צריך לחזור ולבדוק כל הבית בשביל זה [מקור חיים]: (ח) הבית. עין מגן אברהם בבית פרושו חדר, ואין צריך בדיקה אלא אותו חדר שראינו שנכנס לשם, (ג) אבל שאר חדרים הפתוחים לאותו חדר תלינן להקל, ואין צריך לבדוק אם בשל החמץ או שהיה הפסח קטן. ואם לא ידענו כלל לאיזה חדר נכנס, עין סימן תלט סעיף ב בהג"ה ובמה שכתבנו שם: (ו) שאין דרכו. (ז) והוא הדין קלב או תנגול אין דרך לפרר: (ז) ומצא פרוירין. ודוקא באפן זה שמצא פרוירין, שנגלים להבדוק שאכלו, אבל לא מצא פרוירין

(ה) אין לתלות שאכלו, דאין ספק מוציא מיד ודאי חמץ, וצריך לחזור ולבדוק אותו חדר שראה שנכנס שם התינוק. ודוקא בתינוק שאין בו דעת, אבל בנש בו דעת, נאמן לומר שאכלו פלו^(ט) [מ"א]: (ח) שחזקתו שאכלו. ואפלו (ו) לא בשלו: (ט) שדרך התינוק לפרר. וילדה זו אין נפקא-מנה בין אם היה רק מעט פרוירין, (ו) בין אם היה כדי כל הפסח: (י) שאם אין בפרוירין וכו'. דאי לא-כן חושבין שמה שיר התינוק: (יא) צריך לחזור ולבדוק. והעקב (כ) פסבא ראשונה, (ט) אף אם לא בשל וקבר עבר החמץ, שאין יכול לבטל. יש להחמיר לחזור ולבדוק. כתב המקור-חיים, דעכ"ם שנכנס עם חמץ בבית הבדוק, (י) אין צריך לחזור ולבדוק הבית, ודוקא בעקב ותינוק חושבין, שדרך להטמין, מה שאין פן בעכ"ם אין דרך בקד, אלא או לאכל או להוליכו לביתו: (יב) בצינת חמץ. משמע, אבל בפחות מפוצית אין צריך סלם להורידו וסגי בבטולו [ח"י], (יב) ויש מפקפקין בזה: (יג) מחזיקין אותו. אפלו נודע לו קדם זמן אסורו, דאז מהני בטול שלא יעבר בכל יראה, אפלו הכי הצריכוהו רבנן להורידו ולבעור, שמה פל בתוך הפסח מן הקורה ויבוא לאכלו. וכל-שכן אם נודע לו לאחר זמן אסורו ולא בשל מקדם, ואז שוב לא מהני בטול, בודאי צריך להורידו ולבעור (יד) בבדור. אפלו אין בו מים. ואם דרכו (יז) להשתמש שם כל השנה, מחזיק להעלותו ולבעור: (טו) מבטלו בלבד וכו'. ודוקא שנפלו שם מאליה, דחשבינן לו כחמץ שנפל עליו מפתח, (יג) אבל להטמין בידים על דעת שישאר שם עד אחר הפסח אסור, ואפלו בטול לא יועיל, אלא צריך להוציא ולבעור ביד: (טז) וידי. ואם נודע לו אחר זמן אסורו (יז) דאז לא מהני בטול, צריך להוציא ולבעור:

א' (א) וקא עקב ונטל וכו'. השעם, שכל קבוצ במחצה על מחצה דמי. (ב) ודוקא שנטל העקב בפנינו ממקום קביעות, דאי נטלו העקב שלא בפנינו הרי דינו כאלו פרש שלא בפנינו, דאמרין 'כל דפריש, מרבא פריש': (ב) צריך לחזור ולבדוק. מדסתם המחבר (ז) משמע דאפלו כבר בשל החמץ, דתו הוי בדיקה מדרבנן, אפלו הכי לא אמרין בזה ספקא דרבנן קלא: והשעם לזה, משום דתחלת תקנתם היה בבדיקה על הספק, לכן החמירו בספקו יותר משאר ספקות של דבריהם: (ג) תלינן להקל. דהרי ספק-ספקא, שמה נטל מצה, ואם תמצ' לומר חמץ, שמה אכלו⁽³⁾, ואין צריך לחזור ולבדוק הבית אפלו אם עדין לא בשלו. ויש דעות באחרונים אם גם המחבר מודה לזה או לא, ולידינא יש לסמוך על הכרעת הרמ"א, ובפרטות קשבשלו [ח"י]. ועין בפרי-מגדים שכתב, דלכתחלה בודאי מהנינן שישכיל ולא לסמוך על ספק-ספקא לבד: (ד) שכל קבוצ וכו'. ואם נתערבו הצבורים זה בזה (ג) תו לא מקרי קבוצ, כיון שאינו עומד החמץ

שער הציון

(ג) וכן כתבו המקור-חיים והגר"ז, דלא כח' יעקב: (ד) ב"ח ומגן-אברהם בשם ודקח: (ה) ט"ז: (ו) אחרונים: (ז) פן כתב הבית-יוסף במסקנתו: (ח) אליה רבה בשם נחלת-צבי ופרי חנש: (ט) הגר"ז: (י) והשיג על הט"ז שכתב בהפסח: (יא) עין פרי-מגדים ושלחן-ערוך הגר"ז. ומהשלחן-ערוך אין ראיה, דאפשר דמשום ספק נטל: (יב) הגר"ז ופשוט: (יג) אחרונים: (יד) ודוקא בשל חמץ מקדם, אבל אם חמץ בנמנו בנמנו מהני אף לזה, אף דאז לא ידע מזה [ט"ז]: (ה) מגן-אברהם ור"א: (ז) פן מבטלו בלבד וכו' ש"א: (ז) מגן-אברהם ור"א:

הלכות פסח סימן תל"ט ת"מ

(ה) ואם פרש הפקר ממקום קביעתו ונטלו העכבר משם, אין צריך לחזור ולבדק, דכל דפריש (א) (ו) מרפא פריש: ב' ישינו צבורין אחד של חמץ ואחד של מצה, ושני בתים אחד בדיק ואחד שאינו בדיק, וכאן שני עכברים, זה נטל חמץ וזה נטל מצה, (ז) ואין ידוע לאיזה בית נכנס זה שנטל החמץ; וכן שני בתים בדיקים וצבור אחד של חמץ, וכאן עכבר ונטל (ח) ואין ידוע לאיזה בית נכנס, או שידע שנקנס לאחד מהם ונכנס אחריו (ט) ובדק ולא מצא כלום, (י) או שפדק קצת מהבית ומצא פכר, (ז) אינו צריך לחזור ולבדק. (כ"ה) הם דברי הרמב"ם, (יא) אבל מסקנת הפוסקים אינו כן: ג' הניח תשעה כפרות חמץ ומצא עשרה, (יב) צריך לבדק אחר כל התשעה, וכן אם הניח עשרה ומצא תשעה, צריך לבדק אחר כל העשרה, שאנו אומרים (יג) מה שהניח נטל ואלו אחרים הם. (יד) הניח אומרים דהני מלי (טו) בקשורים יחד, אבל אם אינם קשורים יחד (טז) אין צריך לבדק (יז) אלא אחר (יח) האחד: ד' [*] הניח חמץ בזוית זו ומצאו בזוית אחרת, (יח) צריך לחזור ולבדק:

ב שם בגמרא וישן הרמב"ם בפרק ב, וארי בשבטל וסגי מיראותא וימו שאמרו שם בגמרא, וכן כתב הרב המגיד שם ג' שם " וכתבם, תוספתא סוף פרק ה' דעשר שני ד' שם בגמרא, וכתבם, בתוספתא ה' תוספתא שם מתא דביצה " ו' שם בגמרא וכתבם

ת"מ דין חמצו של אינו יהודי שהפקד אצל ישראל, וכו' ד' סעיפים:

א' אינו יהודי שהפקיד חמצו אצל ישראל, (א) אם הוא (ב) חיב באחריותו מגנבה ואבדה, בין

א' קריאת ונקרא פסחים ה'

שערי תשובה

(ג) מרפא. ומ"מ אין לאכלו בפסח, ח"י: (ד) א"צ. ומירי שבטל, ב"ח, מ"א, ח"י: (ה) האחד. ובהניח ט' ומצא י' צריך לבדק אחר פלם:

[*] הניח חמץ וכו'. ועין גירסאות מ"ש בזה מדברי א"י בכור-שור והאבן-עזר. ועמה מצאתי בגמרא מרובה שהשיג גס"ן על אבן-עזר.

משנה ברורה

לכשל ואין צריך לחזור ולבדק: (יא) אבל מסקנת הפוסקים אינו כן. לפי מה שנתבאר לעיל, אין הנ"מ חולק אלא על דין זה האחרון ועל דין דצבור אחד של חמץ ואין ידוע לאיזה בית נכנס: ג' (יב) צריך לבדק וכו'. דאמרין הני אחרוני, שאיש אחר הביאם כאן, בינו שאין מכיר, והנך תשעה שהניח, חללות גרונם, וצריך לבדק אחריהם (יד) ואפלו בשל מקדש: (יג) מה שהניח נטל וכו' י"ג. זה (טו) אפלו בשל מקדש: (יד) י"ש אומרים. אפי"א (טז) קאי: (טז) בקשורים יחד. ונדא מי שלקחם לקחם פלם, ושמן קטנים או עכבר וחלדה לקחום וצריך לבדק אחריהם והני אחרוני גינהו: (טז) אין צריך לבדק וכו'. וכן פסקו האחרונים: (יז) אלא אחר האחד. דאמרין שרק אחד נטל והאחרים נשארו במקומו. (יח) ונראה דאין להקל בזה אלא בשבטל או שיש שהות עדין לכשל. ובהניח תשעה ומצא עשרה, (יח) אין נפקא-מנה בין שהניח התשעה מקשר ומצא עתה עשרה מקשרין או שהניחן נפרדין ומצא אחד נוסף עליהן, בכל גוני צריך לבדק עתה אחר כל התשעה שהניח: ד' (יח) צריך לחזור ולבדק. את הבית פלו, (יט) דשמן חמץ אחר הוא, והראשון נטלו קטן או עכבר והניחו במקום אחר. (כ) והאחרונים הסכימו, דאם פכר בשל או שיש עדין שהות לבטלו אין צריך לחזור ולבדק, דכיון שהבדיקה הוא מדברי סופרים תלין להקל שנהו החמץ שהניח:

א' אם הוא וכו'. דכתב "שאר לא ימצא בכתבים", משמע אפלו השאור אינו שלו לגמרי גס"ן אסור מן התורה, מיהו, על-פל-פנים מירי בשבטל עליו אחריותו, ואחשבה קנא בשל על-ידי זה, דבפסדון בעלמא שלא אחריותו ליכא אסורא להשקות, ומדכתיב זה אחריתא "לא יראה לך", ודרשינן: שלף אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים: (ב) חיב באחריותו וכו' י"ג. מירי (ב) שקבל עליו אחריות

שער הצינ

(ד) פרי תרש ופשוט: (ה) נקרא: (ו) דכן כתב הטור בהקד"א גם בענינו: (ז) פן כתב הפוסקים בדעת הרמב"ם מוסקס בזה. ומה שמוכח בגמרא לכאורה הפוך מזה, מרין במשנה למקל, והעמיקו הג"א, שהוא על-פי סוגיא דתבוחת כ"ז, עין שם: (ח) מגן אברהם וט"ו. וכן כתב במשנה למקל: (ט) ואם הפקר קטן שאפשר העכבר לאכלו, עין בבית יוסף (י) ובדרכי-הרא"י (י) ובהנהגות מהר"ח: (י) ב"ח בשם מהרש"ל: (יא) פן מוכח בגמרא משנה וכן כתב בבאור הג"א משום דפסק כרבי. ומה שקבע הפגן אברהם בסעיף קטן ה' דמירי בשבטל, קבר השינוי בחדושי רבי עקיבא איגר: ויש לומר דאין פונת הפגן אברהם על פרט האחרון, אלא על שני דינים הראשונים שבסעיף זה: (יב) שפסק ברכו שמעון פן גמליאל לא יכרי, וכן הוא דעת הרי"ף בפרק הנזקין בשם גאון דפסקין בזה גרי רבי: (יג) מגן אברהם: (יד) (טו) טור, והעמיקו בלאהי רבה. ואף שנה"י כתב דדוקא בלא בשל, דחו דבורי הרא"י בהשגתו וכן מהר"ם חלאנו בחדושי, וכן נראה מסוגיא דביצה דף י' דשם מירי לענין דרכו: (טז) פן נראה מהטור וליבש, וכן פתבו הפגן אברהם ואלהי רבה. ואף דמהתוספות משמע דאף בהניח תשעה ומצא עשרה, דוקא בקשורים, אבל בשאין קשורים לא אמרין דאחרני גינהו אלא דאחר הוסיף עליהן, ובדבריהם מצאתי גם בחדושי מהר"ם חלאנו, נקטו האחרונים להחמיר בזה, וכן משמע מהרא"י שהביאו השלישי-גבורים, ובפטר ולדעה ראשונה אין להקל כלל בין קשורים לאינם קשורים, על-פן אין להקל בזה: (יז) וכן כתב הג"א: (יח) מגן אברהם ואלהי רבה וחדושי, וכן נראה לי: (יט) ולדעת הטור דוקא בכפר גדול, אבל בקטן תלין שאף שנהו החמץ אחר הוא, יש לומר דחמץ הראשון העכבר אכלו ותר פסק-ספקא נחמד משה: (כ) לבוש ואלהי רבה בדעת הטור, ובבאור הג"א כתב דאף הרמב"ם מודה להטור בבטלו: (כ) חק-יעקב ומקור-חיים ורבי עקיבא איגר, וכן כתב הג"א בבאורו. ועין בחדושי רש"י ובמהר"ם חלאנו. ובחדושי רבי עקיבא איגר מציד דאפשר לענין פשיעה סגי בקבלת בעלמא

הלכות פסח סימן תלט תמ

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ו]

דלענען אַכילה לא אַלינען פֿאַר רָבא פֿאַרמאָגן, וְכָן פֿאַרמאָגן דאָס⁴⁴.

4) שם (ס"ק ד) כתב, שאף על פי שהתוס' (פסחים ט, ב ד"ה היינו) פירשו שהגדון בגמרא (שם) הוא לענין היתר אכילה, מ"מ להלכה נוקטים שהגדון הוא לענין חיוב בדיקה בלבד, וכמו שפירש רש"י שם (ד"ה ואתא).

[משנב ס"ק ז]

מִירָה פֿאַרמאָגן, וְאַסֵּר אֵינאָ סֶפֶקא דְרַבָּנָן, לָכֵן אֵינאָ צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבַדֵּק, קְדָמָה⁵⁵.

5) ואף על פי שלענין ט' צבורין של מצה ואחד של חמץ, ובא עכבר ונטל אחד מהם, החמירו להצריך בדיקה מספק גם כשיטל את החמץ, אף על גב שבאופן זה אין אלא ספק דרבנן, וכפי שביאר לעיל (ס"ק ב) שאף עיקר תקנת הבדיקה לא היה אלא מחמת הספק, ביאר הט"ז (ס"ק ג) שדוקא באופן של ט' צבורים וכו', שבדאי נעשה לפנינו שינוי בבית הבדוק על ידי כניסת העכבר אליו, אלא שספק מה החתיכה שאיתה הוא נכנס [חמץ או מצה], בזה אין מקילים אף בספק דרבנן, מה שאין כן כאן שהספק הוא בשינוי עצמו, שהרי הספק הוא לאיזה בית נכנס העכבר עם החמץ, לפיכך מקילים בזה בספק דרבנן. והשו"ע הרב (ס"ד) כתב לבאר באופן אחר, שכל זה כשהאיסור הוא מחמת חומרת דין 'קבוע', שכיון שהתורה החמירה בו שלא לילך אחר הרוב, גם חז"ל לא הקילו בו בספק, מה שאין כן בשאר ספיקות שאינם באופן של 'קבוע', לא החמירו חז"ל בדבר.

[שעה"צ ס"ק ז]

תַּרְנִיז מְשֻׁנָּה לְמִלֵּךְ, וְהִתְקִיף הַתַּרְנִיז, דְּהוּא עַל-פִּי סוּגִיא דְּתַבְּתוֹת כ"ז, עֵינִי שֶׁסֶם⁶.

6) שם (כתובות כז, א) מבואר, שיש חילוק בין דין 'שני שביילין', שאם באו לשאול בבת אחת מטמאים את שניהם, ובין עיר שכבשוה נכרים, שכשיש מחבואה להסתיר בתוכה, אפילו אם אין במחבואה זו מקום אלא לאשה אחת, אין נשות כהני העיר נאסרות, אף על פי שנחשב הדבר כבאו להשאל בבת אחת. ובטעם הדבר אמרו שם, שבשני שביילים יש ודאי טומאה, ואם נקל לשניהם מחמת דין 'ספק טומאה ברשות הרבים להקל' יראה הדבר כשקר, מה שאין כן בעיר שכבשוה נכרים, שיש ספק האם אפילו אחת מהם נאסרה, לפיכך גם אם נתיר את כולן לא יראה הדבר כשקר, ולכן העמידו חז"ל את דבריהם על דין תורה לתלות כל אחת מן הנשים כאילו היתה במחבואה ולא נאסרה.

ומטעם זה כתב המשנה למלך (פ"ב הל' חמץ ומצה ה"א), שבספק של עכבר שאין ידוע לאיזה משני בתים נכנס, יש להקל לשניהם גם כששאלו בבת אחת, כיון שיש צד שאכן שניהם מותרים, כגון שהעכברים אכלוהו [שאפילו אם הככר גדול, יתכן שהזדמנו לשם כמה עכברים ואכלוהו], ולפיכך אין זה נראה כשקר.

[שעה"צ ס"ק ז]

וְאֵם הַפֶּקֶד קָטָן שֶׁאֶפְשָׁר הָעֶכְבֵּר לְאָכְלוֹ, עֵינִי בְּכִיתִי-וְסָפָה⁷ וּבְדִבְרֵי-מִשְׁנָה⁸ וּבִמְקָרָהּ⁹.

7) שם הסתפק בדבר, וכתב שיתכן שהספק שמא אכל העכבר את כל הככר אינו אלא ספק רחוק, ואינו מצטרף לספק ספיקא אלא

באופן המבואר בשו"ע לעיל (ס"א), שהספק הראשון הוא ספק חמץ ספק מצה, שספק חשוב הוא, ועוד שדין 'קבוע' הוא חידוש, מה שאין כן בעכבר שנטל חתיכת חמץ ואין ידוע לאיזה בית נכנס, שאין זה ספק חשוב, ואף אינו חידוש, לפיכך אין הספק שמא אכל העכבר את כל הככר מצטרף אליו לספק ספיקא.

8) שם (אות ב) התבאר, שאם באו לשאול בבת אחת, אסור גם בככר קטן, ואפילו בביטלו [ובבאו לשאול בזה אחר זה, גם בככר קטן אינו מותר אלא בביטל את החמץ].

9) שם (ס"ק א) כתב, שכשהככר קטן, גם בבאו לשאול בבת אחת תולים להקל, כשיטל את החמץ. [ובבאו לשאול בזה אחר זה, בככר קטן מותר גם כשלא ביטל את החמץ].

[משנב ס"ק ט]

וְעֵינִי בְּטוֹר דְּתָנָה הוּא אֶפְלוּ בְּלֹא בִּשּׁוּל, וְהִינוּ דְּתַלִּינִי שֶׁהָעֶכְבֵּר אֶכְלוּ¹⁰.

10) אמנם לעיל (סי' תלד ס"ק ג) כתב, שאם גרר העכבר חמץ לתוך הבית, ובדק אחר החמץ ולא מצאו, צריך לבטל את החמץ פעם נוספת (הערת שונה הלכות ס"ד).

[משנב ס"ק יג]

מִה שֶׁהִתְקִיף נָטַל וְכוּ'¹¹.

11) ולענין ברכה בבדיקה זו, כתב לעיל (סי' תלד ס"ק ג) שאינו חוזר ומברך.

סימן תמ

דִּין חֲמִצּוֹ שֶׁל אִינוּ-יְהוּדִי שֶׁהִפְקֵד אֶצֶל יִשְׂרָאֵל

[משנב ס"ק ב]

תִּיב בְּאַתְרֵיהוּ וְכוּ'¹.

1) וכשהישראל אינו מקבל על עצמו לשמור את החמץ בפועל, אלא רק לשלם לנכרי אם ינוק החמץ, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ו ס"א) שאינו חייב לבער את החמץ, משום שקבלת אחריות המחייבת בביעור היא רק כשקיבל על עצמו לשמור את החמץ בפועל [ולכן בחמץ של נכרי המבוטח בחברת ביטוח של יהודי, ודאי שאין חובת ביעור על בעלי חברת הביטוח]. והוסיף (שם דבר הלכה אות א), שגם כשרדין המלוכות שכל שומר מתחייב באחריות, שבאופן זה מבואר במשנב' להלן (ס"ק זה) שגם בלא שעשה קנין עם המפקיד חייב השומר בביעור החמץ, אין הדברים אמורים אלא כשהישראל שומר בפועל, אולם אם מתחילה גמר בליבו שלא לשמור כלל אלא לשלם לנכרי אם ינוק החמץ, אינו חייב לבערו.

ואף לענין נכרי אלים שבמקרה שיאבד הפקדון יכפה את היהודי לשלם לו גם כשלא קיבל עליו אחריות [שמובא בשו"ע להלן שיש אומרים שגם במקרה כזה חייב הישראל בביעור החמץ]. דעת הגרש"ז אויערבך (שם במילואים 'בדין קבלת אחריות על חמצו של גוי' אות ג, ובהגהות ביצחק יקרא כאן) שאם יגמור הישראל בליבו שלא לשמור על הפקדון כלל ולא איכפת לו אם יאבד ויחייבוהו לשלם, אינו עובר על 'בל יראה'.

הלכות פסח סימן תמ

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ב]

מְרִי שְׁקָבֵל עֲלֵי אֲחֵרִית וְקָנוּ מִיָּדוֹ⁽²⁾ וכו', אף בלא קִנְיָן, נְמִי הָרִי בְּרִשְׁתָּא דְּיִשְׁרָאֵל⁽³⁾.

2) והקנין שעל ידו חלה ההתחייבות לשלם על גניבה ואבידה, מפורש בדברי השו"ע הרב (ס"ט) שהוא קנין סודר, וכן משמע בתומים (סי' סו סוף ס"ק עא). והקשה התומים (שם), שלפי דברי הש"ך (ח"מ סי' קכר ס"ק ל) שנכרי אינו יכול לקנות בקנין סודר, איך יתכן בענינו שהיהודי התחייב לנכרי בקנין שהיה חייב באחריות החמץ [ונכתב שם שיכול להיות שזה מקור דברי הרמב"ם (שהוא דעת היש אומרים המובא בשו"ע להלן)]. שישאל חייב לבער את החמץ גם בנכרי אלים הכופה אותו לשלם גם כשלא קיבל אחריות על הפקדון, שהרי לא יתכן הדבר באופן אחר.

3) ראה מה שכתבנו לעיל (הע' 1) שצריך שמירה בפתל, ולא די בהתחייבות לשלם את נזקי החמץ.

[משנב ס"ק ג]

דְּקָנָא לָן שְׂכִירֵת לֹא קָנָא, וְאִם־כֵּן הָרִי מִנָּח הַחֲמֵץ בְּבִיתוֹ שֶׁל יִשְׁרָאֵל⁽⁴⁾.

4) ולהשכיר בית או חנות ליהודי שאינו שומר תורה ומצוות ואינו מבער את חמצו, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ה ס"ק א) שלפי דברי המשנב כאן צריך עיון אם מותר הדבר, שכיון ששכירות אינה קונה נחשב החמץ כמונח בביתו של המשכיר, ולדעת הגר"א המובאת במשנב לקמן (סי' תמג ס"ק יד) שישאל שיש ברשותו חמץ של ישראל אחר אף שלא באחריות, חייב לבערו מן התורה כיון שהחמץ ברשותו, אם כן כשמשכיר בית או חנות למי שלא יבער את חמצו, הריהו מכניס את עצמו לחיוב מן התורה שלא יוכל לקיימו.

[משנב ס"ק ד]

וְאִם מְהֵינָה בְּטוֹל וּמְכִירָה כְּמוֹ בְּחֲמֵץ שֶׁלּוֹ, יֵשׁ דְּעוֹת בְּאַחֲרֵיכֶם, דְּהִרְבָּה מִקֵּם סְבִירָא לְהוּי דְּלֹא מְהֵינָה כִּיּוֹן שְׂאִין גּוֹף הַחֲמֵץ שֶׁלּוֹ⁽⁵⁾, וְהִרְבָּה מִקֵּם קִקְלִין בְּדִבְרָה⁽⁶⁾ וכו', וְהַכֹּחַ שֶׁיִּשְׁעֶשֶׂה שְׁנֵיהֶם, דְּהֵינּוּ מְכִירֵת הַבֵּית וְגַם מְכִירֵת הַחֲמֵץ⁽⁷⁾.

5) ויש הסוברים שיש לחלק בין מכירה לביטול, וכמו שכתב השו"ע הרב (ק"א ס"ק יא) שודאי שיכול הישראל למכור את הפקדון, כיון שבמעשה זה הוא גחל את הפקדון מהנכרי [ומכיון שהישראל מתכוין לשלם על על הפקדון, אין בזה איסור גזילה אלא רק איסור "לא תחמוד" שאינו נוהג ביחס לנכרי], אך לענין ביטול החמץ, אם לא נתכוין מתחילה לגזול ולכבוש תחת ידו, אין הפקדון נחשב שלו ומסתבר שאינו יכול לבטלו.

6) ובביאור דעה זו כתב המקור חיים (ס"ק א), שכיון שבשמיגיע זמן איסורו אין החמץ עומד אלא לשריפה, ואם היה הנכרי יודע מזה ודאי שהיה מתאש מחמצו, לכן הישראל שברשותו החמץ קונה אותו ביאוש. ואף שהנכרי אינו יודע מכך, ואין כאן אלא יאוש שלא מדעת שלא מועיל (ראה ב"מ כב, ב), מ"מ כיון שהחמץ אבוד מכל העולם שהריהו עומד לשריפה, במקרה כזה מועיל גם יאוש שלא מדעת [ראה שם כא, ב], ולכן זוכה הישראל בחמץ, ויכול הוא למכור או לבטלו.

ולענין ביטול חמץ של נכרי, מובא בבית מאיר (סי' תלא ס"א) טעם נוסף מדוע יכול לבטלו אף שאינו שלו, שכיון שענינו של הביטול הוא הפקדת הזכות שיש לו בחמץ, גם בחמץ של נכרי שקיבל עליו אחריות הריהו מפקיד את הזכות שיש לו בחמץ [דהיינו להחזירו למפקיד כל עוד שהוא בעין], ולא איכפת לו שהחמץ ילך לאיבוד ויהיה חייב לשלם לבעלים את דמיו. והאמרי בינה (דיני פסח סי' ב) ביאר באופן אחר, לפי השיטות הסוברות שביטול אינו מטעם הפקר אלא מטעם שהמבטל גומר בליבו שכלפיו אין לחמץ שום חשיבות והריהו כעפר ואינו חפץ בקיומו [כדעת הרמב"ן פסחים ד, ב], שמחשבה כזו יכול הוא לחשוב גם על חמץ של נכרי המופקד אצלו, ולכן אינו עובר עליו כשמבטלו.

7) ולענין מי שרק קיבל על עצמו להיות שומר חינום של הנכרי, כתב להלן (ס"ק ח) שאם אין הנכרי נמצא לפניו ואינו יכול להחזיר לו את החמץ, הרי זה מוכר את החמץ וגם מבטלו. וגם בענינו, כתב השו"ע הלכות (ס"ו) שבנוסף למכירת החמץ עליו גם לבטלו.

[משנב ס"ק ה]

לְבַעֲרוֹ⁽⁸⁾ וכו', וְיִשְׁלַל יִשְׁרָאֵל בְּאִסּוּר חֲמֵץ שְׂעֵבֵר עֲלֵי הַפֶּסַח⁽⁹⁾, יֵשׁ לִזְמַן דְּאִסּוּר לְהַחֲזִיר לִזְמַן⁽¹⁰⁾ וכו', וְיֵשׁ לְסַמֵּךְ עֲלֵיהּ עַל־כָּל־פְּנִים לְעֵנֵן הַתֵּר הַנֶּאֱמָה⁽¹¹⁾.

8) ואם הנפקד זורק את החמץ לים [אף כשאינו עשוי להתפורר מעצמו במים] או מפיל עליו מפולת, כתב החו"א (א"ח סי' קיח ס"ק ה ד"ה כתב עוד המ"א) שיוצא בכך ידי חובתו אף אם עושה כן לאחר זמן איסורו [ואף על פי שלאחר זמן האיסור מי שיש לו חמץ שלו אינו יוצא ידי חובתו באופנים אלו שבהם החמץ אינו מבוזר מהעולם (ראה חו"א שם ס"ק ב-ג)].

ובטעם הדבר כתב (שם ס"ק ה), שמצות 'תשביתו' המחייבת את ביעור החמץ עצמו מן העולם אינה מוטלת אלא על בעליו של החמץ, והנפקד הרי אינו הבעלים על גוף החמץ, אלא שחובה עליו להשבית את אחריותו מהחמץ, ולכן גם אם הנפקד לא יבער את החמץ בהתאם לדיני ביעור חמץ, אלא רק יפיל עליו מפולת או שיוזק אותו לים בלא לפוררו שוב אינו עובר עליו, כיון שבכך תסור אחריותו מהחמץ ויתחייב לשלם את דמיו.

ומה שמותר לישראל לבער את חמצו של הנכרי, אף שההלכה היא שגזול הנכרי אסור [כמבואר ברמב"ם פ"א מהל' גזילה ואבידה ה"ב, ובטוש"ע ח"מ סי' שנט ס"א], כתב המנחת חינוך (מצוה יא אות ז בקומץ המנחה) שביעור החמץ אינו נחשב כגזול אלא כמזיק, ולכל הדעות לא מצאנו איסור בזה כלפי ממונו של נכרי. והחו"א כתב (שם), שממון הנכרי נחשב מופקד לישראל בזמן שהישראל נכשל בו בעבירה, אלא שמ"מ חייב לאחר מכן לשלם לנכרי את דמיו. וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ד) בשם השו"ע הרב.

9) ומשמע מדבריו [שמקורם במג"א ס"ק א], שלדעה זו כשם שאסור החמץ באכילה ובהנאה לישראל הנפקד, כך אסור הוא גם לשאר ישראלים, וזה שלא כמו שכתב בשו"ת כתב סופר (א"ח סי' פד), שאף לדעה המחמירה האיסור לאכול ולהנות הוא רק לישראל הנפקד, ומשום שעבר איסור בחמץ זה שלא ביעור, אולם לשאר הישראלים מותר אף לאוכלו.

10) ולענין פת שיש בה איסור, האם מותר למוכרה לנכרי במקום שיש חשש שיחזור הנכרי וימכרה לישראל, כתב לקמן (סי' תמה ס"ק יג) שכשמפוררה קודם שנותנה לנכרי אין חשש שיחזור הנכרי וימכרה לישראל [ומסתבר שהוא הדין במעשים אחרים שעל ידם לא יוכל הנכרי לשוב ולמכור את הפת].

11) והחו"א כתב (א"ח סי' קיח ס"ק ה ד"ה תמ מ"א ס"ק א, ושם סי' קכד בהערות לדף ו ד"ה בספר ח"י), שדברי החק יעקב שהוא מהמקילין בענין [ראה שו"ע"צ (ס"ק יב)] תמוהים, ושמדברי התוס' והרא"ש מוכח כדעה המחמירה לענין חמץ של נכרי באחריות ישראל, שאם עבר עליו הפסח אסור הוא הן באכילה והן בהנאה.

[משנב ס"ק ו]

וְיֵשׁ מְקָלִין בְּזֶה⁽¹²⁾.

12) והשו"ע הרב (פסח"ו ובק"א אות ט) כתב, שלכתחילה אין לסמוך על מה שהפקידו ביד נכרי אחר, ואף אם הלה קיבל על עצמו אחריות על החמץ, אלא יחזיר את החמץ שהופקד אצלו לבעליו או שימכרו לנכרי אחר לפני השעה הששית [והוא לפי דעתו, שודאי שיכול למכור לנכרי, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ד)], אבל בדיעבד שכבר הגיע השעה הששית שאי אפשר שוב למכור, וגם בעל החמץ הנכרי אינו נמצא לפניו שיחזירו לו, יש לסמוך על דעת המקילים.

יא

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

[א] חֵבֶל לְבַעְרוֹ. עֵץ בַּהֶט. וְעֵץ בְּשׂוּיָת שֶׁאֵת־אֶרֶץ סִימָן עוֹ וְעַתָּה דִּלָּא מִתְּנֵי בְּטוּל וְהַפְקֵר בְּחִמְצָן שֶׁל אֲחֵרִים שֶׁקָּבַל עֲלָיו אֲחִירִית וְאֵין דְּרָךְ זֶה מִזִּיאָתוֹ מִיָּדִי ב"י וְב"י וְאֵין לוֹ תַּקְנָה אֲלֵא שְׂרֵפָה אוֹ לִיָּחֵד לוֹ בֵּית אוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ מִחֲזָה י'

בְּאוֹר הַלָּכָה

מַחֲרִית גִּבְעָה, וּכְדָמְבָאָר לְקָמָה: (ג) בְּכָל מְקוֹם בְּרִשּׁוֹתוֹ. וְאַפְלוּ
 , נִמְי לֹא מִהְי אִם קָבֵל עָלָיו אַחֲרִיתוֹ, (ג) דְּקִימָא לָן שְׁכִירוֹת לֹא

שֶׁעַר הַצִּיּוֹן

(ה) חֵיב לְכַעֲרוֹ. ואם עָבַר וְלֹא כִעֲרוֹ, קָטַח הָמָּא אֵת בָּא אִי אֲחֵר פִּסָּח וְשָׂא לָתֵן לוֹ הַמֶּקֶץ, וּמִיָּל דְּאֲדֹר מִה־ט' לָתֵן לוֹ שְׂמָא יִתְדוֹ הָאִי וְיִמְקְרוּ לִישְׁמָר וְיִפְסֹל לְיִשְׂרָאֵל כְּחִמְץ שְׂעֵבֵר עֲלֵיו הַפֶּסַח, ע"כ. וְהָיִי חוֹלֵק עֲלֵיו וְיִתְבַּר לִמְרוֹ לֵב שִׁלְךָ לִפְנֵי, ע"ש. וְעַתָּה בְּתוֹבוֹת שְׁבוּת יִצְחָק ח"ב ס' סוּר טו:

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

הַהֵיכָל וְקָנוּ מִדָּוִד^(א), דָּאֵי לֹא הֵכָל אֵין דִּין שׁוּמְרִים לְעִבּוּסִים^(ב), כְּדַמְבָּרֵךְ בַּחֲשֹׁן־מִשְׁפָּט סִימָן שֶׁאֵין סֶעִיף וְסֶעִיף ד. וְאִם דִּין הַמַּלְכוּת שְׁמִיחָתִיב בְּאַחֲרִיתוֹ אֶפְלוּ בִסְתָמָא, מִשְׁעָה שְׁעֻשָׁה שׁוּמֵר אֶף בְּלֹא קִנְיָן, נָמִי הוּי בְּרִשְׁוֹתָא דִּישְׂרָאֵל^(ג), וְאֶפְלוּ לֹא הִתְנַה שְׂיֵהָא חֲתִיב הַשְׁפִּיר אוֹ הַשְׂאִיל לוֹ (ו) מְקוֹם בִּפְנֵי עֲצֻמוֹ לְחֻמְצוֹ בְּבִיתוֹ אוֹ בְּחֻצָּא, וְאִם־כֵּן הָרִי מִנָּח הַחֻמְצָא בְּבִיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל^(ד). מִכָּל מְקוֹם בְּהַפּוּסְקִים (ה) דִּסְבִּירָא לְהוּ דְּהִיבָא שְׁמִיחָד לוֹ מְקוֹם לְחֻמְצוֹ אֵינוֹ שֶׁמֶת יָדוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל כִּפְקָדוֹן בְּעֻלְמָא שְׂהוּדָא מַתַּח רִשְׁוֹתוֹ לְחֻטְלָא וְיִמְסַר הַחֻמְצָא (ו) לְאֶחָל לְהַלְבוֹת מְסֻבָּא. יִיְהוּדִי מְקוֹם מְקָרִי (ז) בְּחֻצָּא, אֲבָל אִם קָבֵל מִמֶּנּוּ פְקָדוֹן בְּלִי יְחִיד מְקוֹם וְאַחֲרִיכָּה יִשְׁתַּחֲוֶה הָעִבּוּסִים אֵינוֹ חֲפֵץ שְׂיֵהָנָה מִנָּח חֻמְצוֹ אֲלֹא בְּרִשְׁוֹת יִשְׂרָאֵל, וְאֶפְלוּ אִם אֵין הָעִבּוּסִים כָּאֵין שְׂיִחְזִירוֹ לוֹ. וְאִם מְהֵינָה בְּזוֹה בְּטוֹל וּמִכִּיכָּה מְהֵי כִּינֹן שְׂאֵין גּוֹף הַחֻמְצָא שְׁלֹמִי^(ח), וְהִרְבֵּה מֵהֶם מְקָלִין בְּדָבָר^(ט) (עֲיֵי) מִגְזֵי־אֲבָרֵהֶם בְּסֶעִיף־קֶטֶן אוֹ יֵשׁ מִתְּנֶה, שְׂיִחְזוּ וְיִפְקִידוּ בִּיד עִבּוּסִים עֲלֵיו אַחֲרִיתִי שֶׁל גִּבְרָה וְאֲבָדָה. וְהַנְכוּן שְׁעֻשָׁה שְׂיֵהָנָה, דְּהֵינּוּ מִכִּיכָּה עֲלֵיו הַפֶּסַח, (י) דַּעַת הִרְבֵּה פּוּסְקִים דְּאִסּוּר בְּאִכְלִיָּה וּבִתְנֵהָה כְּמוֹ אֲחֵר הַפֶּסַח, (יא) רִשְׁאֵי לְהַחְזִיר לוֹ הַחֻמְצָא, וְלֹא אֲכַפֵּת לָן בְּמַה שֶּׁנֶּשֶׂה לְיִשְׂרָאֵל וְיִבְשֵׁל יִשְׂרָאֵל בְּאִסּוּר חֻמְצָא שְׂעֵבֵר עֲלֵיו הַפֶּסַח^(יב), יֵשׁ לוֹמֵר חֲכָמִים בְּחֻמְצָא שְׂעֵבֵר עֲלֵיו הַפֶּסַח אֲלֹא בְּחֻמְצָא שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּחֻצָּא פִּינִים לְעִנְיֵן הַמֶּר הַנֶּהְאָה^(יג): (ד) וְאֶפְלוּ חֲזוֹר וְהִפְקִידוּ וְכוּ'. שְׂפִיר וְכוּ' בִּיד נְקִיר דְּאִסּוּר, בְּמִבְּאָר בְּסֶעִיף ד. וְאֶפְלוּ אִם הִתְנָכִיר הַחֻמְצָא רִשְׁוֹתָא דְּהָא לֹא נִפְקַע עַל־יְדֵי־זוֹה הָאֲחֻזָּתִיךָ מִן יִשְׂרָאֵל לְגַבֵּי עִבּוּסִים^(יד) וְאִשְׁוֹר אֵינוֹ בְּבִיתוֹ, וְאִי מִשּׁוּם דִּקְבֵּל עֲלֵיו אַחֲרִיתִי דִּגְבֵּה וְאֲבָדָה, הָרִי

והפקידו ביד (ג) [ז] (ז) אינו יהודי אחר (הנהגת אלפסי פ"ק דפסחים). (ח) כ"ג אומרים שאפלו אינו עליו אלא שומר חנם שחיב בפשיעה, חיב לבערו. ונאפלו אם אינו חיב באחריותו בדין אלא שיוצא שהאינו יהודי אלא ויכפרו לשלם אם לאבד, חיב לבערו. (ג) [ג] (ט) ויש חולקים: ב' ו'אם אינו חיב באחריותו (ז) [ז] (י) אינו חיב לבערו אפלו אם קבוע תחת ידו, (יא) כגון שהוא גר תושב ושרוי עמו בחצר, ויצטרף לעשות לפניו (יב) מחצה גבוה עשרה טפחים (יג) * כדי שלא לשבח ויאכלנו: הגה (יד) ואינו יהודי שהניח חמץ בבית וישאל בלא רשותו, כופה עליו (ה) כלי (ריב"ש סימן תא). ודוקא ביום טוב, (ו) אבל אם הוא קדם יום טוב צריך לעשות מחצה (עין לקמן סימן תמו סעיף א): ג' ואינו יהודי שנכנס לבית וישאל ונמצא בידו, אינו זקוק

ב טור בשם מה"ר והרא"ש ג שם בשם מהר"ם פסק ד מהלכות חמץ ומצה ד שם בבבלי ובהגמרא ד מימרא דרב שם ר ו בריתא שם

באר הטיב

(3) א"י אחר. ואם קבל הא"י הב' אחריות דגנבה ואבדה שרי, מ"א ונח"י חולק עליו ומחמיר, ועין בפרי"ח. ואם הפקידו ביד בעליו שרי, וה"ה אם הא"י נתן חמץ ברשות א"י ושר קבל עליו וישאל אחריות, הסקמת הפוסקים: (א) ויש חולקים. ודעת גדולי הפוסקים בדעה ראשונה וכן הסקמת ח"י, ע"ש. ואם הוא חיב באחריות מדינא דמלכותא, מחיב לבער לכ"ע, ח"י: (ד) אינו חיב לבערו. אבל בפסח אין יכול לקבל כלל פקדון חמץ אפלו בלא אחריות כלל, ח"י: (ה) כלי. ואע"ג דאפשר לעשות מחצה ע"י סדין, טוב לעשות בקפית הפלי מעל ידי סדין, דסדין הולך וקא, מ"א: (ו) אבל אם הוא קדם יום טוב, וזה"ה בחל-המועד יש לעשות מחצה אע"פ שעתיד לשלו לקחת, אבל אם לא הניחו אלא לחצי יום יש להקל בקפית כלי, מ"א. ונח"י כתב

שערי תשובה

[3] א"י אחר. עכ"ט. ועין בשגת"אריה סימן פה בקבל עליו אחריות ע"א של חמץ או והפקידו אצל א"י אחר אף שהשני לא קע"א שרי בהנאה אחר הפסח: [ג] ויש חולקים. עכ"ט, ור"ל דאף שכן אין לסמוך על השל חולקים לענין הא"י אלא אפלו בדיעבד, מ"מ על דעה ראשונה שפוסקים דדוקא אחריות דגנבה ואבדה בעינן, שפיר שיקרא מקום לסמוך בדיעבד, וכן מבאר בח"י, ע"ש, כן השבתי לשאלתי דברי בח"ט אלו. ועין בשגת"אריה סימן פה בקבל רב אחריות פשיעה, אף שחיב לבער קדם פסח, מ"מ היכא דצבר ולא בפרו שרי בהנאה אחר הפסח, ע"ש: [ד] אינו. עין בח"ט. ועין בהפסח"א דברי שאם אנשי-חל עומדים בבית וישאל וא"א לעשות לו מחצה מ"מ א"צ לילך מביחו,

הוא קדם יו"ט. וה"ה בחל-המועד יש לעשות מחצה אע"פ שעתיד לשלו לקחת, אבל אם לא הניחו אלא לחצי יום יש להקל בקפית כלי, מ"א. ונח"י כתב

באר הלקה

בשערי-תשובה: * כדי שלא לשבח ויאכלנו. מסתימת הפוסקים משמע דלאו דוקא פת שאפשר לאכלו תפך בנטילתו כמו שהוא, אלא אפלו מיני חמץ שאי אפשר לאכלם כי אם אחרי אפייה ובשול גס-בן חלישין שמא ישבח ויחזקו ויבשלו וצריך מחצה, ולא אמרינן דאדבקי וזהו יזכר שהוא חמץ, וכן משמע קצת מלשון מהר"ם שכתב "שמא ישבח ויסתפק ממנו", עין שם. ועין בספר אשל-אברהם להגאון מבוטשאטש שכתב להקל כגון זה אם התקמים אינם ודאי חמץ רק חשש חמץ, עין שם שכתב איהו קלות בזה. ודע עוד, דאפלו במקום שנהגין אסור פת עפ"ם גס-בן צריך מחצה, וכן אמרינן דבלאו הכי ברדלי מזה, דלא אמרו

מחצה שיהיה חמץ בידו בלעדיהם, וזהו שכתבנו בסימן תמג, ויש לסמוך (כ) אסבא ראשונה ואין הישראל חיב לבערו מן העולם, אלא מתר להשהות חמץ זה עד שיבוא בעליו העכו"ם לעיר, (כא) אפלו בא בתוך הפסח ויחזיר לו חמץ מיד בבואו, כדי לצאת מחשש אסור של תורה שיש בהשהיה זו לפי סברת היש-אומרים (רק שצ"ח שלא יגע בידיו, כמו שיתבאר בסימן תמז), ואחר הפסח מתר לאכל ממנו אפלו לא החזירו (לבעליהם): (ט) ויש חולקים. דכיון שהישראל לא קבל עליו אחריות, והוא פטור מדין התורה (כז) ומדין המלכות, אין התמך נחשב בשלו על ידי פסית העכו"ם¹⁴⁵. ומכל מקום (כג) העקר בדעה הראשונה¹⁴⁶, ועין לעיל סעיף קטן ד. ומכל מקום אם עבר עליו ולא בערו ועבר עליו הפסח (כד) אין להחמיר, ואפלו באכילה מתר: ב' (י) אינו חיב לבערו. אבל בפסח אינו רשאי להתחלה לקבל כלל פקדון חמץ אפלו בלא אחריות ואפלו בחנם (אחרונים): (יא) כגון שהוא גר תושב, וזהו לו מר, שנתישב בארץ ויד וישאל שולטת עליו, (כז) ונהנה אמינא ששמונו כממנו וצריך אפה להוציא פקדונו מרשותו, קא משמע לן דלא: (יב) מחצה. ומחצה של סדין לא סגי, (כו) לפי שהולכין ובאין תחתיו: (יג) כדי שלא ישבח וכו'. ואף-על-גב דבשאר אסורי אכילה ונהנא לא בעינן מחצה, הכא שאני, משום דלא ברדלי מנה פלי שמת חלישין שלא יבוא לאכלו, להכי בעינן מחצה להקפיד¹⁴⁸. ובקפית כלי על-גבי החמץ לא סגי, דדלמא ינטל חבלי לצורך תשמישו ויתגלה החמץ, ולא התיירו כפית כלי (בסימן תמו סעיף א) אלא במחצה חמץ בביתו ביום טוב שאי אפשר לעשות מחצה¹⁴⁹, וגם שאינו אלא לזמן מועט, דבלילה יתעורר (יד) ואינו יהודי שהניח וכו'. אשמעינן דגם בעכו"ם שהניח בלי רשותו כלל, גס-בן דינא כמו בחמץ או בחמץ של נכרי שהפקד תחת ידו, דקדם יום טוב צריך לעשות מחצה ודוקא, וביום טוב שאי אפשר לעשות מחצה צריך על-כל-פנים כפית כלי, והטעם, דגם בזה חלישין שמא יבוא לאכלו: (טו) אבל אם הוא קדם יום טוב וכו'. שאפשר לעשות מחצה, והוא הדין במחצה יום טוב, (כו) דהינו בלילה הראשון של חל-המועד, מבינן שאפשר לו בעשיית מחצה (כז) צריך לעשות מחצה. וכן אם הניח העכו"ם בחל-המועד, גס-בן צריך מחצה עשרה, אפלו יודע שהעכו"ם יחזר ויקחתו אחר יום או יומים; מיהו, אם יודע שהעכו"ם יחזר ויקחתו (כט) באותו יום גופא, יש

שער הצינ

(טו) ואף דבעליו לא קבלו עליהם שמירה רק בתורת שומר-חנם והוא קבל עליו אחריות דגנבה ואבדה, מכל מקום שרי: (פ) מגן-אברהם ושא, דלא כח"ק יעקב: (יח) אליה רבה וחקי-יעקב והג"ח ומהר"ם: (יט) הג"ח: (כ) אחרונים ח"ל: (כא) הג"ח: (כב) דאם היה חיב מדין המלכות, לכלי עלמא חיב לבער [אחרונים]: (כג) חק-יעקב ואליה רבה ושא: (כד) דבאמת כמה ראשונים מקלין בדבר, הראב"ד והריטב"א ומהר"ם חלאו, וכן כתב הפרי-מגדים, עין שם: (כה) רש"י. ובקמ"ב איתא, שאין יכול לכפו להוציא חמץ מרשותו, עין שם, ומשמע מדבריו דלאו דוקא אפקדון קאי, אלא דסלקא-דעתא דאסור לישאל להניח בגבול ארץ-ישראל חמץ אפלו ביד מי שאינו ישראלי, קא משמע לן דלא, עין: (כו) ואם היה קשור למטה ואינו נד, שפיר דמי¹⁵¹, עין פרי-מגדים: (כז) הג"ח: (כח) ט"ז ומגן-אברהם ושא, דלא בעל-שבת שמשמע מנה דבזה לא הותרוהו וצרכים שוב בעשיית מחצה: (כט) מגן-אברהם ואליה רבה, וכן משמע בריב"ש סימן תא. ודע, ודעת חק-יעקב הוא דזה נד דוקא אם נדא שיתחב לשלם לעכו"ם אם יבער חמץ, אבל אם לא יצטרף לשלם אין לו לעשות מחצה בחל-המועד דהוא טרמא וטמא, אלא יזקק אותו לחזק: ואליה רבה הביאו וחסדים שלא כדבריו, ואינו מחיב לאבד חמץ של עכו"ם אפלו לא יתחבב לשלם, וינשע מחצה אפלו בחלו של מועד:

הלכות פסח סימן תמ

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ז]

דְּהִי לֵה פְּקֻדָּתֵי אֲחֵרִיּוֹת עַל חֲמֻצוֹ שֶׁל עֶבְרִי בְּבֵית עֶבְרִי. וכן לגבי מניית שיש ליהודים במפעלים של נכרים המייצרים ומשווקים מוצרי חמץ בפסח, הביא בשו"ת חשב האפוד (ח"א סי' סב) את דעת המהרי"א הלוי (ח"ב סי' קכד) שמכיון שאין לבעלי המניות רשות לעשות שום דבר במפעלים ובתוצרתם הכל מתנהל על פי דעת מנהלי המפעלים, אין להחשיב לא את החמץ ולא את המפעלים כממונם של בעלי המניות, ואף שמ"מ נחשב החמץ באחריות בעלי המניות, שהרי אם ירד ערכו או יפסד יפסידו בעלי המניות, אין זה אלא כחמץ של נכרי שברשות הנכרי ובאחריות ישראל, שמבואר כאן שאין עליו חיוב לבעור.

מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' א, וכפל דבריו בח"ז סי' כו) כתב, שכיון שלבעלי המניות יש סמכות בדברים מסוימים [בעלות מוגבלת] ביחס להתנהלות החברה, ואם יתאגדו יחד כל בעלי המניות הרי תחייב החלטתם את מנהלי החברה, יש להחשיבם לא רק כמקבלי אחריות על החמץ אלא כבעלי החמץ. ולכן כתב (ח"ג שם אות כו), שמי שבבעלותו מניות של חברות שברשותן חמץ צריך למוכרן ב'מכירת חמץ', כמו שמוכר את שאר החמץ שיש לו. והוסיף, שאף על פי שלפי חוקי המדינה מכירת מניות מתבצעת רק על ידי העברה ברישומי החברה על שם הקונה, מ"מ בענין זה שאין לנו עיצה אחרת להינצל מאיסור החמץ במניות, יש לסמוך על דעת הפוסקים הסוברים שבנוגע לאיסור חמץ, כל שמועיל הקנין על פי דין תורה, כבר יש גמירות דעת אצל הקונה לקנות את החמץ ואין המוכר עובר על איסור 'בל יראה'. והביא, שיש נוהגים לכתוב בשטר המכירה, שאפילו אם אין השטר מועיל מדינא דמלכותא, מ"מ יועיל על פי קנין המועיל על פי דין תורה.

אמנם לגבי בעלי מניות או אגרות חוב בחברות ממשלתיות וכדו', שאין להם שום סמכות בניהול החברה אלא הם רק שותפים לרווחי החברה או הפסדיה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג שם אות יא) שאינם נחשבים אלא כמלווים ממון לחברה על דעת לגבות את חובם מרכוש החברה, ולכן החמץ אינו נחשב כלל כממונם אלא באחריותם בלבד, ולכן אינם עוברים על איסור 'בל יראה', שהרי אינם אלא כמקבלי אחריות על חמצו של נכרי ברשות הנכרי [וכסברת המהרי"א הלוי המבוארת בתחילת ההע']. והוסיף, שיש לצרף לקולא גם את דברי הוית רענן [הובאו דבריו במעניי שמואל (הגהות על קצושת"ע סי' קיד ס"ק ו עמ' 199)] הסובר שהאחריות המחייבת ב'בל יראה' היא רק אחריות המחייבת תשלומים על החמץ במקרה שאיבד או יגנב, ולא אחריות שכל עניינה הוא שאם יאבד החמץ בעל האחריות יפסיד את חובו כיון שלא יהיה לו מהיכן לגבות.

ולענין חברת ביטוח בבעלות יהודית המבטחת חמץ של נכרי, דעת הגר"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ו ס"א) שהאחריות המחייבת ב'בל יראה' היא רק אחריות המחייבת שמירה בפתל, ומכיון שאין חברת הביטוח מתחייבת כלל לשמור, לכן אין בעלי החברה חייבים בביעור החמץ של מבטחיהם הנכרים [ולפי דבריו, דאי שאלף בעלי מניות בחברות העוסקות בחמץ אינם חייבים בביעור החמץ מחמת אחריותם על החמץ, שהרי אחריות זו אינה מחייבת אותם לשמור בפתל על החמץ השייך לחברה שבה יש להם מניות].

[משנב ס"ק ח]

אַחֵר הַפֶּסַח מִתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ אֶפְלוֹ לֹא הִזְדַּירוּ לְבִעְלוֹ. (14)

(14) וגבאי צדקה שהיה בידו חמץ של עניים ושכח למוכרו ועבר

עליו הפסח, כתב בשו"ת חלקת יואב (ח"א א"ח סי' יט) שהחמץ מותר. ואף שההלכה [לדעתו, וראה לעיל (ס"ק ה) שהביא בזה מחלוקת אחרונים] שחמץ שהיה באחריות ישראל ועבר עליו הפסח אסור, מ"מ הלא מובא בגמרא (ב"ק צג, א) שבגבאי צדקה אינו חייב באחריות ממון המופקד אצלו על מנת לחלקו לעניים כשאינו קצוב לעניים ידועים [והאריך שם לבאר מדוע אין החמץ נאסר מחמת בעליו העניים שלכאורה עברו עליו ב'בל יראה'].

והביא הגר"פ פרנק (מקראי קודש פסח ח"א סי' סב) בשם הגר"ז וינוגרד, שלפי מה שכתב הפתחי תשובה (ח"מ סי' שא ס"ק ו) שבידני שמים חייב הגובר באחריות ממון העניים שבידו, אם כן יש לאסור חמץ של עניים שביד גובר, כיון שהוא גורם לממון מחמת חיובו בידו שמים. והעיר הגר"פ פרנק על דבריו, שהרי מבואר בפתחי תשובה (שם) שהגובר חייב בידו שמים רק במקרה של פשיעה ולא במקרה של גניבה ואבידה, וכיון שסתם השו"ע כדעה הראשונה שרק קבלת אחריות מגניבה ואבידה מחייבת ב'בל יראה', נמצא שאין הגובר עובר משום 'בל יראה' ואין החמץ נאסר [וראה מה שכתבנו להלן (ס"ק ט)].

[משנב ס"ק ט]

עַל־יְדֵי כְּפִית הָעֶבְרִי (15). וּמִכָּל מְקוֹם הָעֶקֶר פְּדֵהָ הָרֶאשֹׁנָה (16).

(15) ובגדר מחלוקת הפוסקים בנדון זה, כתב הגר"פ פרנק (מקראי קודש פסח ח"א סי' סב) שלדעת הסובר שבנכרי אלים עובר הנפקד ב'בל יראה', הגדר הוא שכל חיוב תשלומים מחמת החמץ גורם ליהודי לעבור על 'בל יראה', ואילו לדעת הסובר שבנכרי אלים אינו עובר, הגדר הוא שרק חיוב תשלומים שיוצא בדיינים גורם לעבור על 'בל יראה'. והוסיף (שם), שיתכן שגם הנדון אם חיוב תשלומים בידו שמים גורם לעבור 'בבל יראה' [ראה מה שהבאנו בזה לעיל (ס"ק ח)] תלוי באותה מחלוקת.

(16) ולכן אם מוכר חמץ לנכרי ותנן לו הנכרי רק מקצת דמים והחמץ נמצא ברשות הישראל, כתב בביה"ל לקמן (סי' תמח ס"ג ד"ה בדבר מועט) שיש הסוברים שכיון שאם יאבד החמץ לא יראה הנכרי האלים לשלם לו את דמיו [אף שעל פי דין הוא חייב בתשלומים], נמצא שהחמץ באחריות ישראל ולכן עובר עליו [אמנם הביא (שם), שיש אומרים שאין הפסד התשלומים נחשב קבלת אחריות].

וכשקיבל חמץ מנכרי אלים שגם אינו נותן לו לבעור את החמץ, כתב בשעה"צ לקמן (סי' תנד ס"ק כו) שימסור את החמץ לנכרי אחר באחריות, ויסמוך על דעת היש מקילין המבוארת לעיל (ס"ק ו) שישראל שקיבל מנכרי פקדון של חמץ באחריות והפקיד אותו אצל נכרי אחר באחריות, אינו עובר עליו משום 'בל יראה'.

[שעה"צ ס"ק כו]

וְאֵם הָיָה קָשׁוּר לְמִשָּׁה וְאִינוּ נָד, שְׁפִיר דְּמִיָּה.

(17) ולקשור בשבת וביום טוב את הסדין לבנין כדי שלא ינוד, כתב במשנ"ב לעיל (סי' שטו ס"ק ו) ובשעה"צ ש (ס"ק ו) לגבי תלית וילון בשבת על דעת שיעמוד שם כמה ימים, שאסור לקשור באופן שלא יזוז ממקומו, משום איסור בנין.

[משנב ס"ק יג]

לְהִי בְּעִינָן מִחֻצָּה לְהִפָּאֵר (18), וְכִי, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְעֲשׂוֹת מִחֻצָּה (19).

(18) ולענין חמצו של ישראל שמכרו לנכרי ונשאר החמץ בבית הישראל [ואינו מוכר או משכיר את מקום החמץ לנכרי], כתב לקמן (סי' תמח ס"ק יב) ובשעה"צ שם (ס"ק כ) שנחלקו אחרונים אם **המשך במילואים עמוד 5**

הלכות פסח סימן תמא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טו]

מיהו, אם יודע שהעצום יחזר וינקהו באותו יום גופא, יש להקל כדי בקפית פליט⁽²⁰⁾.

20) אך אם הנכרי הניח אצלו את החמץ לשעה מועטת, כתב לקמן (סי' תמח ס"ק ו) לענין נכרי שהניח חמץ אצל ישראל סמוך לחשיכה של היום האחרון, שאין צריך אפילו כפיית כלי, כיון שבשעה מועטת אין לחוש שהישראל ישכח ויבא לאוכלו. ועל כל פנים גם במקום שמותר שיהיה חמץ של נכרי בבית ישראל ללא מחיצה, כתב לעיל (סי' שמג ס"ק ה) לענין מי שבביתו יש חמץ של נכרי לצורך רפואת תינוק, שאסור לישראל ליגע בחמץ בפסח מחשש שיבא לאוכלו.

[משנ"ב ס"ק יז]

רוצה לומר, שלא יאכלו יחדו על השלחן⁽²¹⁾.

21) ואפילו אם השולחן גדול, כתב החיי אדם (כלל קכ ס"ד) שאסור, שלא פלוג רבנן בתקנתם בין שולחן גדול לשולחן קטן.

[משנ"ב ס"ק יח]

והחוק הדבר שלא יתערב פרוו אחר של העצום בשל ישראלי ואסור⁽²²⁾.

22) ומטעם זה, הנוסע במטוס או ברכבת בימי הפסח, והרגילות היא שכל הנוסעים אוכלים באותו זמן, דעת הגר"ב שטרן (נטעי גבריאל פסח ח"א פנ"ו ס"ח) שאסור ליהודי לאכול את מזונו בזמן שהנכרי אוכל חמץ. ואף אם אוכלים הם בשני שולחנות נפרדים, מ"מ אם השולחנות מאד מאד קרובים זה לזה, צריך הוא לחכות עד שיגמור הנכרי את אכילתו [ובנטעי גבריאל שם מפקפק אם יש להחמיר גם בשולחנות נפרדים].

[משנ"ב ס"ק יח]

עובר עליו אף המפקיד⁽²³⁾. כן צריך לומר, דהנפקד גם כן עובר אף נשאינו של⁽²⁴⁾.

23) ומי שנגזל ממנו חמץ, כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדור"ק או"ח סי' כ) שהנגזל אינו עובר על 'בל יראה', כיון שהחמץ אינו ברשותו ואינו באחריותו, שהריהו ברשות הגזול ובאחריותו, ורק במפקיד חמץ אצל חבירו פסק השו"ע שעובר על 'בל יראה', משום שהנפקד משאיל את מקום החמץ למפקיד ונחשב שהחמץ ברשותו. מאידך, החזו"א כתב (או"ח סי' קיח ס"ק ד) שהנגזל עובר על 'בל יראה' אף שאין החמץ מונח במקום ששייך לו או מושאל לו, כיון שלמעשה החמץ הוא שלו [וראה מה שהבאנו להלן (בביה"ל ד"ה עובר עליו) בשם החזו"א].

וכשזמן איסור השהיית החמץ במקומו של המפקיד קודם לזה שבמקומו של הנפקד, כגון שהמפקיד נמצא בארץ ישראל והנפקד בארצות הברית, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' כה אות ב) שמוסכם על רוב הפוסקים שכשיש הפרש בזמנים בין מקום החמץ למקום בעליו, הזמן הקובע הוא לפי מקום הבעלים [רק שיש שמחמירים שאם הזמן במקום החמץ קודם לכך יש לחוש גם לזמן זה], ולכן חייב הנפקד למכור את החמץ [או לבערו אם לא הספיק למכור] קודם זמן איסורו בהתאם לזמן שבמקומו של המפקד, וכפי שמבואר בשו"ע לקמן (סי' תמג ס"ב) שחובת הנפקד למכור ולבער חמץ שהמפקיד עובר עליו, היא גם כשהנפקד עצמו אינו עובר עליו.

24) וכשזמן איסור השהיית החמץ במקום שבו נמצא הנפקד הוא קודם לזה שבמקומו של המפקד, כגון שהנפקד נמצא בארץ ישראל והמפקד בארצות הברית, כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם) שאם הנפקד קיבל אחריות על החמץ, ודאי שהוא חייב לבער את החמץ בהתאם למקומו, כיון שגם הוא עובר עליו מחמת אחריותו. אמנם, כשהנפקד לא קיבל אחריות ואינו עובר על חמץ זה משום 'בל יראה', צ"ע אם יש לו רשות למכור את החמץ בהתאם לזמן שבמקומו, שכיון שלמפקד יש עדיין זמן רב שבו הוא יכול למכור את חמצו, שמה הוא מקפיד שהנפקד לא ימכרנו, מחמת שסבור המפקד שהוא יכול להשיג עליו מחיר יותר טוב וכדו' [אך ודאי שהנפקד יכול למכור סמוך לזמן האיסור של המפקד, אף שבזמן זה כבר אסור החמץ בהנאה במקומו של הנפקד, כיון שאינו עובר שום איסור בכך]. וסיים, שלפי הנהוג היום שמוכרים לנכרי את החמץ רק לימי הפסח ואחר כך הוא מחזיר את כל החמץ, בודאי שאין קפידא של המפקד שלא ימכרנו, ויכול הנפקד למכור אף זמן רב קודם זמן האיסור שבמקומו של המפקד.

[ביה"ל ד"ה עובר עליו]

אינו עובר עליו מן התורה כיון שאינו מנח לא בביתו ולא ברשותו של בעל החמץ⁽²⁵⁾.

25) והחזו"א כתב (או"ח סי' קיח ס"ק ד). שהמניח חמצו בבית חבירו שלא ברשותו עובר על איסור 'בל יראה' מן התורה. וביאר בדעת הרא"ש, שאין כוונתו שכל מפקיד עובר על 'בל יראה' מחמת שהנפקד משאיל לו את רשותו, אלא שכל מקום שבו מונח חמצו של אדם נקרא 'גבולו' לענין איסור 'בל יראה', כי עכשיו הוא משתמש במקום לצורכו, ולכן עובר על הכתוב 'ולא יראה לך חמץ וגו' בכל גבולך". והוא הדין במי שמניח חמצו בבית חבירו שלא ברשותו, שהרי הוא משתמש באותו מקום לצורכו ונחשב 'גבולו' לענין איסור 'בל יראה'.

הלכות פסח סימן תמא

אם לא אפרע לך לזמן פלוני, (ב) והגיע הזמן ולא פרעו, (ג) (א) (8) (ג) מותר, (ד) באפלו לא הגיע הזמן שקבע עד אחר הפסח, (ה) דקשהגיע הזמן ולא פרעו נקנה לו (ו) למפרע והוי לה חמצו של אינו יהודי: **ב** ג' שנאל שהלנה לאינו יהודי על חמצו, אם משכנו (ז) בידו ואמר לה 'מעכשו', והגיע הזמן אפלו אחר הפסח ולא פרעו, אפלו אין אחריותו עליו, (ז) (ז) (ח) *אסור, משום דקני לה למפרע;

באר היטב

(ג) מותר, ואם מכון בשעת הלנה לפדותו אחר הפסח ודאי אסור, דה"ל כמטמין בידו, ט"ו, ע"ש: (ז) אסור. נ"ל דכפסח אין הישראל מחזיק בכערו, דעדין הוא ברשות א"י דשקא יפרדו, ואפלו בא ה"א כפסח ונתן דמי

משנה ברורה

(ב) והגיע הזמן ולא פרעו וכו'. והטעם, דכיון דהגיע הזמן ולא פרעו, נקנה לו למפרע, והוי לה חמצו של עכו"ם שעבר עליו הפסח (ג) ומתא אפלו באכילה, ולחכי בעינן שיאמר לו 'מעכשו' וגם שיהיה החמץ תחת ידו, דאם לא אמר לו 'מעכשו', הרי היה כפסח החמץ של ישראל, אלא שאחר-כך משהגיע הזמן ואילך נקנה להעכו"ם ואסור אפלו בהנאה לכל ישראל; וכן אם

לא היה החמץ תחת ידו, לא נקנה לו החמץ כלל אפלו על-ידי 'מעכשו', דבמאי קנה (ג) הרי לא משך אצלו. אמנם אם הקנה לעכו"ם את החמץ בקנין, ומעכשו אם לא יפרע לזמן פלוני, (ד) דעת כמה אחרונים דכנה אפלו נשאר המשכון תחת ידו ישראל מותר, אם התנה ישראל שאין מקבל עליו אחריותו של המשכון. (ה) ויש מי שמתמיר בזה. וצ"ע בבאור הלכה: (ג) מותר. הינו, שהחמץ מותר להסתפק ממנו. ומכל מקום להתחלה נסתפקו הפוסקים אם מותר לישראל ללוות באופן זה אפלו בלבו שלא לפדותו, שפינו שבידו לפדותו בפסח, אם-כן אפשר דאף-על-פי-כן עובר עליו, ולכן ראוי להחמיר ולפדותו קדם פסח, וכל-שכן בשמכון בשעת הלנה לפדותו אחר הפסח ודאי אסור, דהוי לה כמטמין בידו [ט"ו]. וכתב בחק-ייעקב: אם אמר בשעת בעור להעכו"ם שלא יפרדו עור, שוב אין אסור: (ד) אפלו לא הגיע וכו'. ורצה לומר, אף שבתוך הפסח הדבר היה בספק שקא יפרדו, מכל מקום אין לאסור מחמת זה אחר הפסח, ובדקדוקים 'דקשהגיע' וכו'. ומשמע מדעת המחבר שכתב (ו) 'אפלו', דהוא הדין אם הגיע הזמן קדם הפסח ולא פדה, גם-כן אין מותר אלא-אם-כן אמר לו בשעה שמשכן החמץ בידו שיחא שלו מעכשו אם לא יפרדו, והטעם, דכלא 'מעכשו' לא קנה הדין את המשכנו אפלו הגיע הזמן שקבעו ולא פדה, משום דהוי לה אסמכתא בעלמא, וממילא החמץ של ישראל הוא, ואסור אפלו לאחר הפסח משום חמץ שעבר עליו הפסח, וכן פתבו כמה אחרונים. (ו) ויש מקלין בזה, (ח) ויש לסמוך עליהם בשעת הדחק. וכל זה הוא רק לענין לאסור החמץ אם כבר עבר הפסח, אבל אם הוא עדין קדם פסח דהוא חשש דאורייתא, בודאי יש לחשש (ט) לדעת המחמירים דהוא רק אסמכתא, ועל-כן יראה להתירו להעכו"ם בשעה שהגיע זמן של הבעור: (ה) דקשהגיע הזמן ולא פרעו וכו'. וכתבו האחרונים, דהא 'מעכשו' מהני הינו דוקא כמו בנדון דידן שהלנוהו מעות והחמץ היה בתורת משכון, ובזה אמרנו 'מעכשו' מהני ודבדאי נתרצה להקנות לו באמת, שהרי עשה לו טובה והלנוהו, אבל בלי הלנה רק בתנאי בעלמא, כגון שמסר לו חמצו ואמר לו: אם לא אעשה לך דבר פלוני קדם פסח יהא החמץ שלך, ולא קיים התנאי, אף-על-פי שאמר לו 'מעכשו', גם-כן הוי אסמכתא (י) להרבה פוסקים ואלא-אם-כן הקנה בבית-דין חשוב, וכפי המבאר בחשן-משפט סימן רז סעיף יד בהג"ה, והחמץ עדין של ישראל הוא, וצריך לתת את החמץ לעכו"ם במתנה גמורה קדם הפסח; מיהו, בדעיבר אם עבר עליו הפסח נראה (יא) שאין להחמיר לאסור החמץ: (ו) למפרע. קדם הפסח, משום דאמר 'מעכשו', וכנ"ל. ומסתפק המגן-אברהם, בלא אמר לו 'מעכשו' דאסור החמץ לעולם, אי מחזיק לפדותו מן העכו"ם לאחר הפסח ולבערו, דאם לא-כן הרי מתנהג, שפורע חובו להעכו"ם באסורי הנאה. ובבית-מאיר ובספר מקור-חיים הסכימו להתיר, שהרי אינו פורע חובו בימים (יג) רק הוא נשאר ביד העכו"ם מאליה, ומה שאין העכו"ם תובעו בשביל זה, הנאה דממילא הוא ולית לן בה, (יג) אמנם בחמץ ביד ישראל ושעבדו לנכרי ועבר עליו הפסח דאסור בהנאה, וכנ"ל, בזה פשיטא דאסור לתנו להעכו"ם, דזה הנאה ממש הוא: **ב** (ז) בידו. דאי לא הכי לא נקנה לו המשכון שחרי לא משך, אם לא שהקנהו לישראל כקנין המועיל ומעכשו, וכנ"ל במשנה ברורה סעיף-קטן ב: (ח) אסור. דהוי לה חמץ

שעור השני

(ג) ואפלו אם היה האחריות של גובה ונאכה על ישראל (אחרונים): (א) ענין במחצית-השקל: (ז) חק-יעקב ואלהי רבה ושא, ובלבד שנקנה בסודר של עכו"ם ונאך ולא בסודר של עדים: (אחרונים): (ה) פרי-מגדים לפי דעת הרב בהג"ה בחשן-משפט סימן רז סעיף יד. ומכל מקום נראה דבמקום הדחק יש להקל, דהרי החשש זה הוא רק לענין אחר הפסח שהוא דרבנן ושומעין להקל, ובהמיה דסימן תמא, עין שם בסעיף ג, ובפרט בזה שרבו המקלח: (ו) מגן-אברהם וסג"א: (ז) לכוש ועלת-שבת, והסכים האלהי רבה גם-כן לדבריהם: (ח) שורבים מן הראשונים סוכרין מן הנראב"ד, עין שם בפליאה רבה, וגם בבאור הגנ"א פתב שהעקר הנראב"ד ומה שכתב בסוף דבריו דדברי הרמב"ם ושלחן-ערוך נכונים כאן, הינו דאזלי לשיטתיהו, עין שם, ובפרט דדעת הר"ן ונחבדושי הרשב"א הסכים וגם-כן לזון דבדבר המסור מיד ליד לא שרץ בו דין אסמכתא, ונדעת המחבר בחשן-משפט סימן רז, עין שם, ועל-כן בודאי יש לסמוך עליהם בלאחר פסח: (ט) וגם סכרת הר"ן הנ"ל גם-כן אינו ברור, עין ברמ"א שם בחשן-משפט בסעיף יא בהג"ה דפליג על זה, עין שם: (י) משום דלדעת הראב"ד אין דין אסמכתא כלל בעכו"ם, גם לדעת המחבר בחשן-משפט שם, 'מעכשו' מסלק אסמכתא תמיד אפלו בלא בית-דין חשוב: (יא) אף ששמגן-אברהם סוף סעיף-קטן ג מוכח דמתמיר בזה אפלו בעבר עליו הפסח, אנו לא סתמנו כן, משום דאיהו אזיל לטעמה שדחה דעת הראב"ד מהלכה, אבל לפי מה ששינונו לעיל דעת הראב"ד, פשוט שאין להחמיר בזה דריעבד כשעבר עליו הפסח, ובפרט שדעת המחבר בחשן-משפט שם דמעכשו מסלק אסמכתא בכל מקום ובפרט בזה המשכון תחת ידו, דאפשר דהייך דאיכא תרתי למעלותא אם הוה, וקצין שהע"ז בזה בכגרי-לשע, ובכר פתבו האחרונים כפי מה דכלי היכא דאיכא פלגא מוקללין בלאחר הפסח: (יג) ולדעת, בלא הכי הוי הפקעת הלנהו ודעי שהוא מותר, ובפרט בבקון זה שאינו תובעו, ולחכי אין זה בכלל פורע חובו, ונשכח לא קשיא מההיא דמעכשו שהביא המגן-אברהם: (יג) אחרונים:

(א) נראה דצריך לומר: [ג] מותר. וראה סיעתא לזה במשנה-ברורה סעיף-קטן ג.

הלכות פסח סימן תמא

ביאורים ומוספים

סימן תמא

דיני מי שְהִלָּה על חֻמֵּי

[משנ"ב ס"ק ב]

הָרִי לֹא מִשְׁפָּח אֶצְלוֹ⁽¹⁾ וכו', אִם הִקְנָה לְעַפְוִם וכו', מִתְרַ⁽²⁾.

(1) בענין הקנין בו קונה הנכרי מטלטלין, נחלקו אמירא ורב אשי (ע"ז עא, א), האם קונה הוא בקנין משיכה או בקנין כסף. ונחלקו ראשונים (ראה מ"מ פ"א מהל' זכר"מ הי"ד) אם לדעת שקונה במשיכה הכוונה הן במשיכה והן בכסף, או שקונה הוא רק במשיכה ולא בכסף. לעומת זאת במסכת בכורות (יג, ב) מבואר שלנכרי יש רק קנין אחד, ודינו תלוי במחלוקת ר' יוחנן ור"ל מהו הקנין שישראל קונה בו מטלטלין, שלדעת ר' יוחנן שמן התורה ישראל קונה מטלטלין בכסף, נכרי קונה אותם במשיכה, ולדעת ר"ל שישראל קונה מטלטלין במשיכה, נכרי קונה אותם בכסף.

ולהלכה, רש"י (קידושין יד, ב ד"ה הואיל, בכורות ג, ב ד"ה קנין גמור) סובר שנכרי קונה מטלטלין בכסף בלבד (כדברי הגמרא בבכורות בדעת ר"ל), ואילו הרמב"ם פסק (שם) שנכרי קונה במשיכה או בכסף (כדעת הסוברים במסכת עבודה זרה שנכרי קונה במשיכה, וכדעת הראשונים שהכוונה הן במשיכה והן בכסף). וביאור הגר"א (ח"מ סי' קצד ס"ק יא) כתב, שדעת כל הפוסקים (חוץ מרש"י והרמב"ם) שנכרי קונה מטלטלין במשיכה בלבד, וכך נראה מדברי המשגיב כאן, שכתב שאין הנכרי יכול לקנות את החמץ אלא במשיכה, וראה מה שכתב לקמן (סי' תמח ס"ק יז).

(2) ומדובר כשהקנה הישראל לנכרי את החמץ בקנין חליפין (ראה שעה"צ (ס"ק ד)), וכפי שמשמע בשו"ע (ח"מ סי' קגב סי"ד) שגם נכרי קונה בחליפין [אמנם דעת הש"ך שם (ס"ק ל) שנכרי אינו קונה בחליפין]. ואם הקנה את החמץ לנכרי אגב קרקע [קנין אגב], כתב במשגיב לקמן (סי' תמח ס"ק יז) שנחלקו פוסקים אם מתעיל קנין אגב בנכרי (ראה שעה"צ שם (ס"ק טו ו-מ)). ולפיכך, אף שלכתחילה אין להקנות את החמץ לנכרי בקנין אגב, כיון שהדבר גועל לאיסור תורה של יבל יראה, אך אם מכר את החמץ בקנין אגב וכבר עבר עליו הפסח, יש להתיר בדיעבד, כיון שאז אין הגדון אלא כלפי איסור דרבנן של חמץ שעבר עליו הפסח. והוסיף שם (ס"ק ט), וביב"ה"ל שם (ס"ג ד"ה בדבר מועט), שבמקרה שאי אפשר להקנות את החמץ במשיכה, מותר גם לכתחילה להקנותו בקנין אגב.

[שעה"צ ס"ק ז]

ובלבד שִׁקְנָה בְּסוּדֵר שֶׁל צַפִּים⁽³⁾ גּוֹפֵא וְלֹא בְּסוּדֵר שֶׁל צִדִּים⁽⁴⁾.

(3) וכוונתו שיש להקפיד שהנכרי בעצמו יקנה סודר שלו למוכר, ולא שהעדים יקנו (בשליחותן) סודר שלהם למוכר. ומקור דבריו במג"א (ס"ק א), וביאר המחצה"ש, שברוך כלל קנין סודר נעשה בפני עדים כדי שהמוכר והקונה לא יוכלו לאחר מכן להכחיש שלא היה קנין. והמנהג הוא שהעדים מקנים סודר שלהם למוכר (שהרי קנין חליפין הוא בבלי של קונה). ומתכוונים לזכות בכך לקונה - מדין שליחות - את הדבר הנקנה. ולכן כתב המג"א, שבמכירת החמץ לנכרי על ידי קנין סודר, חייב הנכרי בעצמו להקנות את הסודר, שהרי אין שליחות לנכרי, ואין העדים יכולים להיות שלוחיו לזכות לו את החמץ.

[משנ"ב ס"ק ג]

אֶפְשָׁר לְדַאֲ-עַל-פִּי-כֵן עוֹבֵר עָלָיו⁽⁴⁾.

(4) ומה שכתב שרק בגלל שבידו לפדותו בפסח הוא שאסור לכתחילה ללוות באופן זה, תלוי הדבר במחלוקת אחרונים בבירור כוחו של התנאי שעושה הלזה עם המלוה שאם לא יפרע לו יהיה המשכון שלו מעכשיו. המקור חיים (ביאורים ס"ק א) כתב, שתנאי זה נעשה רק ליפוח את כח המלוה, שאם לא יפרע לו הלזה יכול המלוה להחליט את המשכון שהוא שלו, אולם יכול הוא גם שלא להסכים לקבל את המשכון, ולתבוע לקבל

דוקא מעות, כגון אם כשהגיע זמן הפרעון הוצל המשכון ואינו שווה כדי דמי ההלוואה. ולפי זה כתב, שבכל משכון חמץ של ישראל שביד נכרי, חייב הישראל לכתחילה לפדותו ולבערו, שאף כשדעתו שלא לפדותו מיד הנכרי, הרי יתכן שהנכרי לא ירצה את המשכון אלא את מעותיו, ואז נמצא שהישראל עבר על חמצו שמופקד ביד הנכרי.

מאידך, הפתחי תשובה (ח"מ סי' עג ס"ק יז) כתב בשם שו"ת בגדי ישע (סי' ה), שמכח התנאי שבין הלזה למלוה, הוחלט המשכון למלוה, ואינו יכול לבזק את הלזה לפדות לו את חובו בכסף גם אם ירד ערך המשכון, וחולק בזה על המקור חיים. ולדבריו, כשדעת הישראל שלא לפדות את חמצו הממושכן ביד הנכרי, אין סברא לחייבו בכך מעיקר הדין, שכן כבר הוחלט המשכון לנכרי. ואין לחייבו אלא מחמת מה שהביא המשגיב בשם האחרונים, שכיון שבידו לפדותו בפסח, אם כן יתכן שעובר עליו.

[משנ"ב ס"ק ז]

וְעַל-כֵּן יִרְאֶה לְהַחֲלִיטוֹ לְהַעֲפֹס בְּשִׁעָה שֶׁהִגִּיעַ זְמַן שֶׁל הַפְּעוּר⁽⁵⁾. (5) וביאר השו"ע הרב (ס"ט), שיקנה לנכרי את החמץ בקנין גמור ששוב לא יוכל הישראל לפדותו בעל כורחו של הנכרי, כגון שיאמר לו: כל חמצי שתחת ירך הריני נתנו לך במנתה גמורה או במכירה בעד המעות שהלחית לי, או שיאמר לו: יהא כולו שלך בעד חובי. והוסיף (שם), שבאמירה זו נקנה כל החמץ לנכרי, גם אם הוא שווה יותר מכדי חובו. עוד הוסיף (שם), שכשעשה כך, אפילו אם לאחר הפסח הלך הישראל ופדה את חמצו מיד הנכרי שנתרצה להחזירו לו, הרי חמץ זה מותר אפילו באכילה, ואפילו אם זמן הפרעון היה לאחר הפסח, שהרי כיון שהקנה לו את החמץ בקנין גמור, נמצא שכל ימי הפסח היה החמץ קנוי לנכרי לחלוטין.

[שעה"צ ס"ק ח]

שְׂנִיבִים מִן הָרִאשׁוֹנִים סוֹבְרִין בֶּן בְּרִנְתָּא⁽⁶⁾.

(6) וטעמו מבואר בדבריו (פ"ד מהל' ח"מ הי"ה), משום שאין אסמכתא לנכרי, ולכן גם כשלא אמר מעכשיו, מ"מ כשהגיע הזמן נקנה החמץ לנכרי.

ולדעת המשגיב שטעם היש מקילין הוא משום שבשעת הדחק יש לסמוך על דעת הראב"ד שאין אסמכתא לנכרי, כתב בספר בין ישראל לנכרי (א"ח ע"מ שמג ה"ע טז) שיש להקל בין אם החמץ שווה כמו ההלוואה ובין אם שווה יותר ממנה. וזה שלא כמו שכתב השו"ע הרב (ס"ה) להקל מחמת שיש לסמוך על הדעות הסוברות שכל שהמשכון שווה כמו ההלוואה אין זה נחשב אסמכתא (ראה שו"ע ח"מ סי' רז ס"ט), שלדעתו כשלא אמר מעכשיו, אין להקל במשכון השווה יותר מההלוואה.

[שעה"צ ס"ק י]

גַּם לְדַעַת הַמִּתְקַבֵּר וכו', אֶפְלֹי בְּלֹא בִּית-דִּין חֲשׁוּב⁽⁷⁾.

(7) כוונתו לבאר, שמה שכתב במשגיב שיהיה אסמכתא להרבה פוסקים, ומשמע שלא לכל הפוסקים, היינו משום שלדעת הראב"ד אין זו אסמכתא כיון שכלל אין אסמכתא בנכרי, וגם לדעת השו"ע אין זו אסמכתא כיון שמעכשיו מסלק אסמכתא אפילו בלא בית דין חשוב.

[משנ"ב ס"ק ז]

דְּאִי לֹא חֵבִי לֹא יִקְנֶה לוֹ הַפֶּשֶׁקוֹן שֶׁהָרִי לֹא מִשְׁפָּח⁽⁸⁾.

(8) ואף שמן התורה ישראל קונה מטלטלין בקנין כסף (ראה שו"ע ח"מ סי' קצח ס"א), כתב השו"ע הרב (סי"ב וכן בקונטרס אחרון ס"ק ד) שאין אומרים שמי"מ גם כשלא משך הישראל את משכנו של הנכרי שיקנה לו החמץ בקנין כסף ויעבור עליו למפרע כשלא פדאו הנכרי, כיון שכתב הש"ך (ח"מ סי' קצד ס"ק א) שדעת הרבה מהראשונים וכן דעת כל הפוסקים שאין קנינו בכסף אלא כשקונה מישראל כמותו, אך כשקונה ישראל מיד נכרי אין קנינו אלא במשיכה (וכשם שנכרי קונה מישראל רק במשיכה (ראה מה שכתבנו לעיל ס"ק ב)).

הִלְבוֹת פֶּסַח סִימָן תַּמָּא תַּמְב

ביאורים ומוספים

סִימָן תַּמְב

דִּין תַּעֲרֶכֶת חֲמֵץ

[משנ"ב ס"ק א]

אֲכִילַת פֶּרֶס⁽¹⁾.

(1) ושיעור כדי אכילת פרס, והאופן שמשערים אותו בדקות, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תעה ס"ק מג).

[משנ"ב שם]

וְיֵשׁ דֹּסְקִיָּא לָהּ, דְּאֶפְלוּ לֹא אֵין בּוֹ כָּל-כֶּמֶה דְּלִיקָא בְּתַעֲרוּבוֹת שְׁעוֹר פְּנִית בְּכַדִּי אֲכִילַת פֶּרֶס⁽²⁾.

(2) ומ"מ אף לדעה זו, כתב הר"ן (פסחים יג, א בדפי הרי"ף ד"ה הרי) שאסור מדאורייתא לאכול תערובת זו מדין 'חצי שיעור'. מאידך, הרמב"ן (בהשגות לסהמ"צ ל"ת קצח) וספר החינוך (סוף מצוה יב, וראה מנחת חינוך שם אות א) כתבו בדעת הרמב"ם, שאין בכך איסור דאורייתא. [וראה שו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סי' לא), שביאר מדוע אכן אין איסור דאורייתא מדין 'חצי שיעור' לדעה זו].

[משנ"ב שם]

פִּינֵן שִׁישׁ שֶׁם בִּיחַד פְּנִית חֲמֵץ⁽³⁾.

(3) ומשמע שאם אין שם כוית חמץ, אין עוברים עליו משום 'בל יראה' גם כשהחמץ לא בטל בתערובת. ואף שלדעת הרבה פוסקים יש איסור 'בל יראה' גם על פחות מכזית (כמבואר להלן (ס"ק לג)), מ"מ כתב בביה"ל לקמן (סי' תמו ס"א ד"ה בין) שאפשר שאף לדעתם אין עוברים עליו משום 'בל יראה' כשהוא נמצא בתערובת.

[משנ"ב שם]

וּמִכָּל מְקוֹם אִם עֶבֶר וְשִׁקָּה עַד לְאַחַר הַפֶּסַח מִתְּרֵי⁽⁴⁾.

(4) אולם לענין אכילת תערובת זו לאחר הפסח, כתב לקמן (סי' תמו ס"ק קב) שנחלקו אחרונים, שיש סוברים שהיא מותרת באכילה, ויש סוברים שהיא מותרת בהנאה בלבד, אבל לאוכלה אסור, ובשעה"צ שם (ס"ק קפג) משמע שדעתו נוטה כדעת המקילים, וראה מה שכתבנו להלן.

[משנ"ב שם]

וְאִם עֶבֶר וְלֹא בְּעֶרְם עַד לְאַחַר הַפֶּסַח, מִתְּרֵי⁽⁵⁾ בְּאֲכִילָה⁽⁶⁾.

(5) אמנם, לענין מי שלא בדק וביער את החמץ שבביתו, אלא רק ביטלו או הפקירו, כתב השו"ע לקמן (סי' תמו ס"ה, ובמשנ"ב שם ס"ק כה) שאף על פי שהאיסור להשהותו בפסח אינו אלא מדרבנן [שכן מדאורייתא די לבטל את החמץ או להפקירו], מ"מ אסור הוא בהנאה לאחר הפסח. ובטעם הדבר שהחמירו באופן זה יותר מבשאר מקומות שאיסור ההשייה הוא מדרבנן, כתב המשנ"ב שם שחששו חכמים שמא ישאירו הרמאים את החמץ ברשותם עד לאחר הפסח, ויאמרו שביטלוהו או שהפקירוהו קודם הפסח.

וכן לענין לחם קלי שעיבר אותו במזיד קודם הפסח במוריים [שומן דגים], ויש במוריים שישים כנגד הלחם, כתב לקמן (סי' תמו ס"ק יד) שאף שהאיסור להשהותו בפסח אינו אלא מדרבנן, כיון שהלחם בטל בשישים, מ"מ אם לא ביער אותו אסור הוא לאחר הפסח. ובטעם הדבר ראה מה שכתבנו שם בשם השו"ע הרב (ס"ו). וכן לגבי גבינות ש'העמידו' אותן על ידי חמץ, כתב להלן (ס"ק כז) שאף על פי שהאיסור להשהות את הגבינה אינו אלא מדרבנן, מ"מ אין להתיר אותה בהנאה לאחר הפסח אלא במקום הפסד מרובה, ואף זאת בתנאי שישליך את דמי הנאת המעמיד לים המלח.

(6) אמנם, לענין תערובת של מין במינו שהתערב בפחות משישים [שאיסורה אינו אלא מדרבנן, שמדאורייתא הוא בטל ברוב], כתב לקמן (סי' תמו ס"ק קב) שנחלקו אחרונים אם מותרת היא באכילה לאחר הפסח, שדעת המג"א (שם ס"ק מג) שהיא מותרת באכילה, ודעת הא"ר (שם ס"ק מו) שאין היא מותרת באכילה, אלא בהנאה.

וכן לגבי חמץ נוקשה שעבר עליו הפסח, כתב לקמן (שם ס"ק קז) שנחלקו אחרונים אם הוא מותר באכילה לאחר הפסח, שדעת המג"א (שם ס"ק מו) שהוא מותר באכילה, ואילו דעת רוב האחרונים שאינו מותר באכילה, אלא בהנאה. וראה שעה"צ שם (ס"ק קסו ו-קפג).

וכן לגבי גבינה ש'העמידו' אותה על ידי חמץ, כתב להלן (ס"ק כז) שאסורה באכילה לאחר הפסח, אף על פי שהאיסור להשהות את הגבינה אינו אלא מדרבנן [ואף בהנאה אינה מותרת אלא במקום הפסד מרובה, וצריך להשליך דמי הנאת המעמיד לים המלח].

[משנ"ב שם]

מִצֵּד הַחֶק יֵצֵא עוֹבֵר פִּינֵן דָּאֵין בּוֹ מִקְשֹׁ שֶׁל אֶסוּר⁽⁷⁾.

(7) ובטעם הדבר כתב השו"ע הרב (סי' וקריא ס"ק ו), שבכתוב הרי נאמר "לא יראה לך", וטעם החמץ הבלוע בתבשיל אינו בכלל 'חמץ הנראה', לעומת זאת, כשממשות חמץ מעורבת במאכל אחר, אף על פי שאינה ניכרת בפני עצמה, הרי היא בכלל 'חמץ הנראה'.

[משנ"ב שם]

חֵיב בְּכַעֲוֵר גִּם-כֵּן מִן הַתּוֹרָה⁽⁸⁾.

(8) וכן כתב החו"א (או"ח סי' קטז ס"ק יא וסי' קיז ס"ק יב).

[משנ"ב שם]

מִתֵּר לְהַשְׁהוֹתוֹ עַד אַחֵר הַפֶּסַח⁽⁹⁾.

(9) ובטעם הדבר כתב השו"ע הרב (ס"ח), שהואיל ויש מתירים לאכול מאכל זה בפסח [כמבואר לקמן (סי' תמו ס"ק סה), שיש מתירים נותן טעם בר נותן טעם שנעשה קודם פסח], אף על פי שאין אנו סומכים על דעה זו לענין אכילה, מ"מ לענין שודיית המאכל בפסח ניתן לסמוך על כך. וראה חק יעקב (ס"ק א) שכתב טעמים נוספים.

[משנ"ב שם]

כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן תַּנָּא⁽¹⁰⁾.

(10) שם כתב השו"ע (ס"א), שקודם הפסח יש להצניע את כלי החמץ במקום שאינו רגיל ללכת לשם, כדי שלא יבוא להשתמש בהם בפסח.

[משנ"ב שם]

שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּבוֹשׁ בְּתוֹךְ הַפֶּסַח בְּכָל-יְמֵי⁽¹¹⁾.

(11) וכפי שכתב השו"ע (ו"ד סי' קה ס"א) שכבוש הרי הוא כמבושל.

[משנ"ב שם]

אֶפְלוּ אֵינוֹ כְּנִיּוֹמוֹ צִרְיָן לְכַעֲרֵי⁽¹²⁾.

(12) ואף על פי שתבשיל שנתבשל בכלי שאינו בן יומו הבלוע בשאר איסורים אינו נאסר, הואיל והאיסור 'נותן טעם לפגם' [כמבואר בשו"ע (ו"ד סי' קג ס"ה)], מ"מ כתב הרמ"א לקמן (סי' תמו ס"י) שבחמץ יש מחמירים אפילו ב'נותן טעם לפגם', ושבמקומות שנהגו להחמיר בזה יש להחמיר. ובמקום שאין המנהג ידוע, כתב המשנ"ב שם (ס"ק צח) שהמיקל לא הפסיד, והמחמיר תבא עליו ברכה.

הלכות פסח סימן תמא תמו

יג

באר הגולה

(ט) *אָבֿל אַם לֹא אָמַר לֹה מַעֲכָשׁוּ (י) וְאֵין אֲחֵרֵיהֶם עָלָיו, (יא) מִתֵּר:

תמב דין תערכת חמץ, ובו י"א סעיפים:

א (א) *תערכת חמץ (ב) [6] (ב) עוברים עליו משום בל יראה ובל ימצא, כגון

באר היטב

מִתֵּר לְהַנִּיחַ לֹא יִשְׁלֹ, מ"א. וְהַחֲמִיץ חֻלֵּק עָלָיו, ע"ש. וְיִשְׁנָאֵל הַמַּשְׁכֵּן לְחִבּוֹ, הַמְּלִינָה עוֹבֵר עָלָיו, דִּישְׁנָאֵל מִיִּשְׁנָאֵל קוֹנָה מִשְׁכּוֹן מִחִבּוֹ בְּלֹא מַעֲכָשׁ, מ"א. וְט"ו בְּסִימָן תַּמַּג ס"ק ד' בַּתּוֹב דְּהִלָּה חֵיב לִבְעֹר: (ב) עוֹבְרִים. הַסִּמָּת אַחֲרוֹנִים אֶפְלוּ דְלִית בֵּהּ בְּזוּת בְּכָדִי אֲכִילַת פָּרֶס וְהָא

משנה בורה

שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, דָּאִסוּר בְּהִנָּאָה מִשּׁוּם דְּעִבְרָא בְּכַל יִרְאָה. וְדַע, דְּהַמַּחֲבֵר נָקַט דִּינָה לְעִנְיָן אִסוּר הַחֲמִיץ וּבְלֹאֲחֵר הַפֶּסַח, וְהָאֵל הַדִּין קִדְּם הַפֶּסַח לְעִנְיָן אִסוּר בֵּל יִרְאָה, שְׁמַחֲזִיב (י) לִבְעֹר או (טו) לִמְכּוֹר חֲמִיץ וְהָ בִזְמַן הַמִּכְרָה כִּשְׂאֹר חֲמִיץ שֶׁלּוֹ, דְּשִׁמְאָל לֹא יִפְדָּה הַעֲכוּ"ם כִּשְׂאִינֵי הַזֵּמָן שֶׁקָּבְעוּ, וְנִמְצָא לִמְפָּרַע שֶׁהַחֲמִיץ הִיָּה שֶׁלּוֹ וְעוֹבֵר עָלָיו בְּכַל יִרְאָה. וְעִיֵּן בְּבִאּוּר הַלֵּכָה. וְאִם עֵבֶר וְלֹא בְעָרוֹ וְכֹא הַעֲכוּ"ם תוֹךְ הַפֶּסַח לִפְדוּתוֹ, וְשִׂאִי לִקְבֹּל מִמֶּנּוּ הַמַּעוֹת וְלְהַנִּיחוֹ שִׁיטֵּל חֲמֻצוֹ [אַחֲרוֹנִים]: (ט) אָבֿל אַם לֹא אָמַר לֹה וְכו'. דְּקִימָא לָנוּ, יִשְׂרָאֵל מְכָרִי וְנָכְרִי מִיִּשְׂרָאֵל לֹא קָנִי מִשְׁכּוֹן, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא הִיָּה בְּרִשּׁוּתוֹ עַד לְאַחֵר הַפֶּסַח. וּמִשְׁמַע (טו) מִדְּעַת הַמַּחֲבֵר דְּהָאֵל הַדִּין בְּכָלָה זְמַנּוֹ קִדְּם הַפֶּסַח וְלֹא פָּרַעוּ, גַּם־כֵּן מִתֵּר הַחֲמִיץ לְאַחֵר הַפֶּסַח אִם לֹא אָמַר לֹה מַעֲכָשׁ, דְּאִסְמַכְתָּא לֹא קָנִיא. וְכִבְרַת כְּתוּבָה לְעִיל דִּישׁ מִי שְׁחֻלֵּק עַל זֶה, דָּאִין זֶה אִסְמַכְתָּא, וְלִדְעָה זֶה נִצְשׁוֹת חֲמִיץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְצָרִיף לִמְכּוֹר קִדְּם הַפֶּסַח או לִבְעֹר, וְיֵשׁ לְזַהֵר בְּזֶה, דְּרַבִּים (ח) עוֹמְדִים בְּשִׁיטָה זֹה, אֲכָן אִם עֵבֶר עָלָיו הַפֶּסַח, (יח) אֶפְשָׁר שִׁיטֵּל לְסִמָּן אֲדַעַת הַמַּחֲבֵר בְּזֶה וּמִתֵּר, וְכַנִּל בְּסִינִיף א: (י) וְאֵין אֲחֵרֵיהֶם עָלָיו, דָּאֵי אֲחֵרֵיהֶם עָלָיו, בְּלֹא הֵכִי אִסוּר, דְּלֹא גִרַע מֵאֵם הִיָּה חֲמִיץ שֶׁל עֲכוּ"ם אֲצִלּוּ בְּפִקְדוֹן בְּעִלְמָא בְּאַחֲרֵיחַ דְּעוֹבֵר עָלָיו, וְכִדְלִיעִיל סִימָן חֲמ: (יא) מִתֵּר. וְאֶפְלוּ (יט) אִם נִרְאָה מִדְּעַת הַנִּכְרִי שֶׁדַּעַתוֹ לִשְׁקֹעַ בִּידּוֹ, אֶפְלוּ הֵכִי אִינוֹ עוֹבֵר עָלָיו כִּלְזִמָּן שֶׁלֹּא מְכָרוּ לוֹ בְּפִרְשׁוֹ. וְכַל זֶה בָּאֵם הִיָּה הַמַּשְׁכּוֹן בֵּין יִשְׂרָאֵל לְנָכְרִי, (כ) אָבֿל יִשְׂרָאֵל הַמַּשְׁכּוֹן בִּיד: יִשְׂרָאֵל חִבּוֹ, אֶפְלוּ בְּכִל 'מַעֲכָשׁ' נִמִּי קָנִי הַמְּלִינָה וְעוֹבֵר עָלָיו, מִשּׁוּם דְּיִשְׂרָאֵל מִיִּשְׁנָאֵל קוֹנָה מִשְׁכּוֹן: וְעִיֵּן לְעִיל סוֹף סִימָן תַּמַּג דְּבִין דְּגוֹף הַחֲמִיץ שֶׁלּוֹ:

א (א) *תערכת חמץ וכו'. הנה המחבר לא אייר כי אם לענין הלוא דבל יראה ובל ימצא, ולענין זה דגם הלכה עובר, כיון דגוף החמץ שול: אין בו פזית בכדי אכילת פרס⁽¹⁾, ואף דלענין אכילה אינו חייב פזית בכדי אכילת פרס⁽²⁾, מפל מקום לענין בל יראה ובל ימצא עובר עליו, כיון שכל חלקיו מנחין בכלי אחד הרי הן מצטרפין זה עם זה כיון שיש שם ביחד פזית חמץ⁽³⁾. (א) ודוקא מין בשאינו מינו, דאינו בטל מדאורייתא ברבא לדעת הסוברין דטעם בעקר מדאורייתא, אבל מין במינו, כגון קמח של תבואה חמוצה שנתערב בתוך קמח שאינה חמוצה, דמדאורייתא ברבא בטל ומתר לאכלו, מפל שכן שמתר לשהותו מדאורייתא, (ד) אף מדרבנן מפל מקום אסור לשהותו דלמא יבוא לאכל ממינו בפסח, וצריך לבערו קדם הפסח, ואם נזכר בפסח צריך אז לבערו, ומפל מקום (ה) אם עבר וישתה עד לאחר הפסח מותר⁽⁴⁾, כיון דלא עבר בכל יראה ובכל ימצא, כמבאר לקמן סוף סימן תמו. וכן היכא דאיכא ששים, אף מין בשאינו מינו דינא הכי, דאף דאסורו במשהו הרי אינו רק מדרבנן, (ו) והוא הדין שאיר דברים שאין בהם אסור דאורייתא להשהותם, רק מדרבנן צריך לבערו בערב פסח, ואם שכח ונזכר בפסח צריך אז לבערו, ואם עבר ולא בערם עד לאחר הפסח, מותר⁽⁵⁾ באכילתו⁽⁶⁾. ואם אין בו חמץ בעין אלא טעם חמץ, כגון שבשל אינה דבר עם חמץ והסיר החמץ ולא נשאר בו אלא הטעם, דלא הנה בו ששים לבטלו, אף דאסור לאכלו מדאורייתא משום טעם בעקר, מפל מקום לענין בל יראה ובל ימצא עובר עליו, דאינו עובר כיון דאין בו ממשו של אסור⁽⁷⁾, ומפל מקום מדרבנן בודאי אסור לשהותו, וצריך בעור בגמץא תוף פסח, ואם עבר ושתה עד אחר הפסח אין לאסור בהנאה, דכיון שלא עבר על אסור של תורה במה שהשתה אותו לא קנסוהו חכמים לאסור, ובאכילה אפשר שפדאי להחמיר. (ו) ויש חולקין וסבירא להו, דכיון שאסור באכילה מן התורה חייב בבעור גס⁽⁸⁾ מן התורה⁽⁹⁾, וממילא אם עבר ולא בער, גם לאחר הפסח אסור בהנאה, (ח) ובמקום הפסח מרובה יש להקל בדעה הראשונה, וכל זה בתבטול טעם החמץ עצמו, (ט) אבל בתבטול שנתבטל קדם הפסח בגדרה שבשל בה חמץ בורכיים, אף על פי שאין בתבטול ששים כנגד חמץ שנפלט לתוכו מן הקדרה, מותר להשתותו עד אחר הפסח⁽¹⁰⁾ ויזהר דלענינו בחדר שאינו רגיל לילף שם, כמו שיתבאר בסימן תנא⁽¹¹⁾. (י) וכן באופן שלא יהיה בגוש בתוך הפסח בכלי חמץ⁽¹²⁾, דהינו שהורק לכלי פסח. ואם נתבטל או נכבש לכתחלה בתוך הפסח בכלי חמץ, אפלו אינו כן יומרו צריך לבערו⁽¹³⁾ ח"א: (ב) עוברים עליו וכו'. אבֿל חמץ נקשה (יא) אינו

שער הציור

(יז) אחרונים. ועין באליה רבה שמעמד דאם בשל קדם פסח ולא בערו ועבר עליו הפסח דמותר, וקלא בנה מחמץ של ישראלי, דלא מהני בטול להסיר, והחוק יעקב מאן בנה: (טו) ואיר על פיי ששכשו צדו אינו מכרם אם ישאר שול, מהני המכירה, כמבאר בסיונו: (טז) מדכתב אפלו הגיע זמן אחר הפסח, משמע דהוא הדין קדם פסח. ועין בבאור הלכה: (יז) הראב"ד והר"ן והרא"ש והרשב"א: (יח) ויכדת המגן אברהם ושי"א שהסכימו לעיל לדעת המחבר. ובתבטול בשלשן אפשר, דלא ברירא פלי האי משום סברת הגר"ז. ועין בבאור הלכה: (יט) מגן אברהם ושי"א: (כ) אחרונים: (כא) כן הסכים בחבורו דקפה משנה דהוה דעת הנכבשים, ומסתמא ששהחמץ בשלשן צריך דעת הנכבשים גס⁽¹⁾ פננתו פן, וכן סבב הגר"א בבאור: (כב) ויחזק: (כג) מגן אברהם וחק יעקב ושי"א: (כד) מגן אברהם ושי"א: (כה) חק יעקב ושי"א: (כו) חק יעקב: (כז) עלת שבת: (כח) פרי מגדים (תרכ"ו): (כט) חק יעקב והגר"ז ובגר"ז יע"ש ומקור חיים: (י) מקור חיים הנ"ל: (יא) מגן אברהם מלקמן סוף סימן תמו, ועין שם במה שכתבנו בבאור הלכה:

הלכות פסח סימן תמב

(ג) המוריס וכותח הבבלי (ז) ושכר המדי (א) (ג) וכל פיוצא באלו מדברים הנאכלים; אבל דבר שיש בו תערוכת חמץ (ה) ואינו ראוי לאכילה, (ד) מותר לקנימו בפסח, כגון ערבת הערבנין שנתן לתוכה קמח ועורות, אפילו נתנן שעה אחת קדם זמן הבעור, (ו) הרי זה מותר לקנימו. ואם לא נתן העורות ונתן הקמח, קדם שלשה ימים לשעת הבעור מותר לקנימו, שהרי נפסד והבאיש; תוף שלשה ימים (ז) חייב לבער. יבין הקילור

ב' קומא שם דף מה
וכרי נון ג' חוספא,
קמחא דרי"ף שם וטור
בשם בעל העשור, וכן
פסח הרמב"ם פסח ד'

באר היטב

ד' ביצים, מ"מ, וכן עקר] עובר בכל יבאה. ונזקא מין בשאינו מין דאינו בטל מדאורינא ברבא, אבל מין במינו מדאורינא ברבא בטל ומותר לאכלו, מכ"ש שפטר להשהותו מדאורינא, אף מדרבנן אסור להשהותו דלמא יבוא לאכל ממשו בפסח וצריך לבצרו, מ"מ אם עבר ונקה מותר לאחר הפסח כיון דלא עבר על כל יבאה במבאר לקמן סימן תמו וחסו, ע"ש בדברי האחרונים. וכן היכא דאיכא ס' אף מין בשאינו מין דינא הכי, ומשום פליטת פלים דהנינו שנתבשל בכלי-חמץ ב"י א"צ בעור ומותר להשהותו, ובפליטת פלים לא מקרי רק אסור משהו ונתבשל קדם פסח; והיכא דליכא שום ממשות חמץ רק טעם חמץ בלבד אסור להשהותו מדרבנן [ונאפלו למי' טעם בעקר דאורינא, הנינו לאכילה לליפין מ'משרת' ולא לעבר בב"י, ח"י] וצריך בעור כנמצא תוף פסח, אבל אם עבר ונקה אין לאסור, וכן הדין בכל הני שפטרין מדאורינא להשהותה רק מדרבנן נאסר להשהותה לכתחלה וישרף תוף הפסח, מדרבנן אם עבר ונקה מותר במבאר לקמן סימן תמו. והעלת' שבת כתב בטעמו ולא ממשו דעובר על בל-יבאה, ובפליטת פלים שאסור להשהותם לכתחלה, ע"ש; ונתח' חולק עליו ופסק כמו שכתבתי. וחמץ נקשה עין סימן תמו סעיף יב דינו. ועין ידאהרן פלפול ארץ ובפר"ח: (3) ושכר המדי. וכלם ע"י תערוכות מים, דא"כ מ'פרות אין מחמזין: (א) וכל פיוצא. הרב בעל משאת-בנימין סימן נח והרב בעל שער-אפרים ח"א סימן ד' ובספר חק-יעקב סימן זה פלם שרים לטובה דביין-שרף הנעשה משעורים שרידים במים דחייב יד-אחרון: (ד) מותר לקנימו בפסח. ולא נזקא דלמא אמי למיכל כיון שאינו

משנה ברורה

עובר עליו משום בל יבאה ובל ימצא⁽¹⁾, ורק מדרבנן צריך לבצרו⁽²⁾. ונקשה מקרי, דבר שאינו חמץ גמור⁽³⁾, כמו אותן שהסופרים מדבקין בו יגרותיהם, שעושין מקמח ומים, או עסה שלא נמצא בה גזין שום סדק רק שהכסיפו פניה, (יג) או שאינו ראוי לאכילה רק (יג) קצת. ונזקא שמועלם לא (יד) הנה ראוי לאכילה, אבל אם נתקלקל, בעינו עד שפסל מלאכל ללכל, ויבדל לקמן בסעיף ב. ואם עבר עליו ולא בצרו, עין לקמן בסוף סימן תמו⁽⁴⁾: (ג) המוריס. מין מאכל (טו) הנעשה משמן-דגים עם קמח קלוי מעט ומים; וכותח נעשה ממלח וממ'תלב, ומתערב בתוכו גם פרווריפת; ושכר המדי נותנין בו שעורין ומים להחמיצו: (ד) וכל פיוצא באלו וכו'. כגון חמץ האדומי, ושאר דברים דקחשיב במשנה (דף מג) שיש בהם תערוכות חמץ. ויין-שרף הנעשה מחמשה מיני דגן, הספימו (טו) האחרונים דהרי חמץ גמור וגרע מתעורבות חמץ⁽¹⁸⁾, ועין בחק-יעקב ובמקור-חיים שהוא הדין אם נעשה משמרי שכו. ועין בפריי-קדוש⁽¹⁹⁾: (ה) ראוי לאכילה⁽²⁰⁾. ולא גזרין כן דלמא אחי למיכל (י) כיון שאינו ראוי לאכילה כלל, מה שאין כן חמץ נקשה דראוי לאכילה קצת, אסור להשהותה: (ו) הרי זה מותר לקנימו. שהעורות גורמין שפסורין מיד⁽²¹⁾: (ז) חייב לבער. דעזין ראוי לאכילה הוא כשמוגזע זמן הפסח⁽²²⁾, וכיון שנתחייב

משהו דסמיו דעוה שלא יאצטע פן ילכדי לא גמר ומקני ונכמו שהקשה באמת הגאון רבי עקיבא אגרי סבכא זו אצטע הנאכ"ד, ולפי זה אין נפקא-מנה בין לזה ישראל על משפוח לבין לזה עכו"ם על משפוחו, ובמנהגיה לא

שער הציין

(יג) מגן-אברהם בשם רש"י ור"ן. ועין שם ברש"י דתקשיש נשים מקרי נקשה מטעם שאינו ראוי לאכילה⁽¹⁷⁾: (יג) דאי אינו ראוי לאכילה כלל אינו בכלל נקשה דאסור להשהותו משום דלמא אחי למיכלא [מ"א]: (יד) מגן-אברהם. ועין בסעיף ב מה שכתבנו בזה (בבארי חלקה) ובשער-הציין (ס"ב כ"ה): (טו) מבאר בפוסקים: (טו) משאת-בנימין ושער-אפרים וחק-יעקב ומקור-חיים ופריי-קדוש ונ"י-אדם וש"א, ועין בשער-התשובה: (יז) עלת-שבת וחק-יעקב ומקור-חיים:

תרגום: 1 ספר. 2 שבת. 3 תחת.

שערי תשובה

בחדושי אה"ע ובס' מ"חן ובש"ת פתריקנה ובש"ת בית-אפרים סימן ל להעמיד דברי המג"א על מקומו. וכתב בש"ת פ"י סט"ו בא' ששכח לבער בלילות צוק"ר¹ מחשה שקדים ועני"ס² ושאר מיני גרענין ונוכר תוף הפסח, וכתב ששאל להאמנים ואומרים שמשכילין העצור במים ומחמזים אותם בעצור וצריך קמח לזה שא"א לחסותו בלא"ה, וא"כ הני מ'פרות עם מים ואינו אלא חמץ נקשה, והסבירה דעתו שחמץ נקשה מותר להשהותו, ע"ש; ולר"ד צ"ע, שיש לוטור שנקמח נתחמץ קדם תערוכת חמץ ונפסד סם גורמין חמץ להקמח מכלי חיות שם ערוב מלחלה וחיית העצור, ואם נתבשל כבר העצור במים ואח"כ נותנין הקמח לשם, לכאורה י"ל דמי ליון-צמקים המבאר בסימן תסב, אף הח"צ חולק שם עם וס"ל דלאו מ"פ הוא, ע"ש, ועין עוד בסימן תסב מ"ש שם בענין מ"פ עם מים אי הנה נקשה, וגם דעת האחרונים דנקשה חייב לבצרו מדרבנן, וא"כ כשנזכר תוף הפסח צריך לבער בפסח וא"כ אין להמיר כזה להשהותו, ואם דרך עושי' הפלאכה שאין נוגעים הקמח עד שהמים רוחצין היטב, אפשר קצת להקל משום חליטה. ועין לקמן סימן תנ"ד ס"ג ג. ומ"ש בשם הח"י ראין בפליטת פלים משום אסור שהיה בפסח, עין בהר"הרמל סימן יד דנקשה חייב לבצרו מדרבנן, מותר להשהותם, ע"ש: (ג) וכל פיוצא. ונזקא. ועין בש"ת ח"צ סימן כ שכתב שיש' נעשה מקאל"ץ³ אסור דית', דאף שנשפחה טעם המאל"ץ מ"מ כיון שעשור של המאל"ץ לעשות הידי' והור"ל פירות חמוצים מאד שאין ראויים לאכילה כשהם חיון ונאכלין ע"י בשול במים או עם דבש וצוק"ר, דאף שנשפחה טעם ע"י בשול וטגון במלחמה קמי כו', ע"ש ובפ"י בק"א לקדושין בענין חדש שהארץ בזה ובש"ת שכתב חלק א סימן סא; ועין בש"ת בית-אפרים סימן מח תשובה להגאון מו"ה ילישי' ז"ל בזה"מ מגי"ש שכתב להתחזק במעו

בכל יבאה, וכ"ד רב האחרונים, דלא פתשכות יד-אחלהו סימן נו, ע"ש. ועין

באור הלכה

ודאינה נה מלשון המסבר שכתב 'אפילו, וכמו שדקו מגן-אברהם והג"א בסעיף שקדם לזה, ועוד מוכח פן לפי דעת הרב המגיד אלקא דהרמב"ם, דמתניתין פסקה כל שעה וכלי סוגיא אגרי בקדם הפסח, ואם פן כי מוקמינן מתניתין בדאמר לה 'מעכשיו', גם אפסיד דעכו"ם שנה מישאל קאי, וגם שם דקא בדאמר 'מעכשיו' ואי לאו הכי לא קני ישראל. וכן מוכח עוד מההיא בריתא שם דמתי' בש"ס בעכו"ם שהרין פת-פרני אצל ישאל דאינו עובר, ואם אמר לה 'העמיד' עובר, ומקום לה ברישא דלא אמר לה 'מעכשיו', ולהרמב"ם בנדאי אלפני פסח קאי לפי דברי הרב המגיד, אלקא דגם בזה אי לא אמר לה עכו"ם 'מעכשיו' לא קני ישאל ומשום דהוי אסמכתא, ולא סביבא לה פסברת הנאכ"ד ראין אסמכתא לעכו"ם. וראיתי לאחד מן האחרונים שכתב בהפוך מזה, ומוכח שם בדברי דסביבא לה, דעד כאן לא פליגי אידך פוסקים אסברת ראכ"ד אלא ברישא שהשפין ישראל ביד עכו"ם, ומשעם דאף-על-גב דבריו עכו"ם אינו נוהג אסמכתא, מכל מקום אי אפשר לחיב הישאל והחליט משפוחו ביד וכו' כיון דבריו הוי אסמכתא, וכדאמרין בעלמא: ישראל ועכו"ם שפאים לדיון, אם אתה יכול לזכור בדיון ישאל וזהו זמור פ' דינו, מה שאין כן בפסא שהשפין עכו"ם ביד ישראל ודביניהם נחלט כשהגיע הזמן ולא פדא, חסם הסברא להפך, ויבדאי פתר דיינים אולנין להעמיד המשפוח ביד ישראל, וכדאמרין אם אי אתה יכול לזכור בדיון וכו', ואם-כן בזה לכלי עלמא אפילו לא אמר לה 'מעכשיו', אם הגיע הזמן קדם פסח נחלט ביד ישראל ועובר. ולענין דעת' נראה כמו שכתבנו דחלי פלגיתא גז"ל, וכמו שהזכרנו בספן-אברהם והג"א בדעת המסבר, ומשום דיש לוטור דהני דפליגי ראכ"ד טעפניהו דאין סבא לחלק בזה בין עכו"ם לישראל, דטעמא דאסמכתא לא קניא הוא משום דסמיו דעוה שלא יאצטע פן ילכדי לא גמר ומקני ונכמו שהקשה באמת הגאון רבי עקיבא אגרי סבכא זו אצטע הנאכ"ד, ולפי זה אין נפקא-מנה בין לזה ישראל על משפוח לבין לזה עכו"ם על משפוחו, ובמנהגיה לא

הלכות פסח סימן תמב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ב]

אינו עובר עליו משום כל יצאה וכל ימצא⁽¹³⁾.

(13) כמבואר בשו"ע לקמן (סי' תמו ס"ב), וראה משנ"ב שם (ס"ק קז). ולענין אכילת חמץ נוקשה, אם אסורה היא מן התורה או מדרבנן, נחלקו תנאים בדבר (פסחים מב, א ומג, א), וכתב המג"א (ס"ק א) שדעת השו"ע היא שהאיסור הוא מדרבנן.

[משנ"ב שם]

ובק מדרבנן צריך לבערו⁽¹⁴⁾.

(14) גזירה שמא יבוא לאוכלו, וכפי שכתב להלן (ס"ק ה). והחזו"א כתב (א"ח סי' קטז ו ו-ח), שלדעת הסוברים שאכילת חמץ נוקשה אינה אסורה אלא מדרבנן [ראה הערה הקודמת], די לבטל חמץ נוקשה, ושוב אין צריך לבערו. אכן, לענין עשיית מחיצה בפני חמץ נוקשה [כפי שהצריכו בפני חמץ של נכרי הנמצא ברשות ישראל מחשש שמא יבוא לאוכלו. כמבואר בשו"ע לעיל (סי' תמ ס"ב)], הסתפק החזו"א (שם) אם צריך לעשות כן לאחר הביטול.

וחמץ נוקשה הנמצא בתערובת, כתב בשעה"צ לקמן (סי' תמו ס"ק קפד) שמוותר להשהותו.

[משנ"ב שם]

ובקשה מקרי, דבר שאינו חמץ גמור⁽¹⁵⁾.

(15) וכן בצק שנילוש במי פירות ומים, ומי הפירות רבים על המים, כתב בבית"ל לקמן (סי' תסב ס"ב ד"ה ממהירים) שלדעת רבנו תם בכלל חמץ נוקשה הוא. [אך לדעת הרמב"ם (פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"ב) הרי זה חמץ גמור].

[משנ"ב שם]

צ"ל לקמן בסוף סימן תמז⁽¹⁶⁾.

(16) שם כתב השו"ע (סי"ב) שחמץ נוקשה שעבר עליו הפסח מותר בהנאה אחר הפסח, וכתב המשנ"ב שם (ס"ק קז) בשם המג"א (ס"ק מו) שהוא הדין שהוא מותר באכילה, אך כתב שלדעת רוב האחרונים אסור הוא באכילה.

[שעה"צ ס"ק יב]

משום שאינו ראוי לאכילה⁽¹⁷⁾.

(17) מבואר בדבריו שדבר שאינו ראוי לאכילה רק קצת נחשב חמץ נוקשה אף אם הוא הגיע לדרגת חימוץ גמור, מאידך, בשו"ת מנחת ברוך (סי' מד אות א) כתב שרק דבר שלא החמיץ חימוץ גמור הרי הוא חמץ נוקשה, ומה שכתבו הראשונים שאינו ראוי לאכילה היינו שמשום שלא החמיץ לגמרי הוא אינו ראוי לאכילה, וכן כתב בשו"ת בית אפרים (א"ח סי' ל ד"ה ואמנם). גם החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק ד, ושם ס"ק יב סוף ד"ה תמ"ב, וס"ק יד ד"ה נראה) כתב שהצד השהו בדברים הנחשבים 'חמץ נוקשה' הוא שהעיסה לא החמיצה חימוץ מושלם, וביאר שדבר זה יכול להיות מכמה סיבות: או משום שלא נגמרה פעולת ההחמצה, כגון בצק שהכסיפו פניו ולא נוצרו בו סדקים, או משום שהעיסה לא נעשתה במידת הסמיכות המתאימה לחימוץ, כגון דבק שמדבקים בו ניירות העשוי מקמח, או משום שהבצק נעשה מחומרים שאינם גורמים להחמצה גמורה, כגון מי פירות, או שהבצק נעשה גם מחומרים המונעים חימוץ גמור, וכענין זה כתב בשו"ת מנחת ברוך (שם). [אולם ראה מג"א (ס"ק א) שכתב בדעת ראשונים שלא כנ"ל, וראה מה שכתב על כך בשו"ת מנחת ברוך (שם)].

[משנ"ב ס"ק ד]

דקרי חמץ גמור וקרי מפתרובות חמץ⁽¹⁸⁾.

(18) ובטעם הדבר כתב בשו"ת משאת בנימין (סי' נח), שיין שרף נעשה מאדי הכוהל היצאים בשעת הרתחת התבואה, ואדים אלו הם תוצר של התבואה עצמה. ואף על פי שאדי הכוהל אינם אלא מרכיב אחד של התבואה, כתב בשו"ת שער אפרים (סי' ד) שמ"מ דינם כחמץ עצמו.

וגזים [דו תחמוצת הפחמן] העשויים מחמץ, ומעריבים אותם במיני משקים, כגון מי סודה וכדו', כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ד ס"ג) שכשרים הם לפסח, לפי שאין בהם ממשות, ואינם דרונים כחלק מהחמץ.

[משנ"ב שם]

וצ"ל בפרי"ק מ"ג דים⁽¹⁹⁾.

(19) שם כתב (א"א סוף ס"ק ט), שאם השמרים לא היו ראויים לאכילת כלב פקע מהם האיסור, ואינם אוסרים את השכר. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' כז) כתב שנחלקו בזה החכם צבי (סי' ב) ובעל המגניי שלמה (הובאו דבריו בשו"ת בית אפרים א"ח סי' מח), שהחכם צבי אסר, ובעל המגניי שלמה התיר. ובביאור טעמו של החכם צבי כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם) שכיון שקלקול החמץ הוא חלק מתהליך היצור, לא בטל ממנו שם אוכל אף כשנפסל מאכילת כלב.

וכל זה לענין איסור דאורייתא, אבל מדרבנן, כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם) שאסור לשתות את השכר לכל הדעות, שכיון ששותהו הרי הוא מחשיבו כדבר הראוי לאכילה [אחשביה]. והוכיח כן ממה שכתב המשנ"ב להלן (ס"ק מג) שמוותר לאכול תבשיל שנפל לתוכו חמץ שנפסל מאכילת כלב, ומשמע שרק אם נפל החמץ מאליו, אבל אם נתנו אותו בתבשיל כבוונה, אסור לאוכלו הואיל ואחשביה.

ומטעם זה, מלח לימון הנעשה מעמילן של חטה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם) שדינו כחמץ גמור, שאף על פי שבאמצע תהליך היצור נפסל העמילן מאכילת כלב, מ"מ כיון שבסוף התהליך הוא חוזר להיות ראוי לאכילה, דינו כחמץ גמור, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"א סי' לד וח"ג פ"ח תשובה ד). אולם ראה חזו"א (יו"ד סי' יב ס"ק ז ד"ה יש) שכתב שאיסור שנשתנה שינוי כימי והפך לחומר אחר, אם באותה שעה הוא נפסל מאכילה, מותר להשתמש בו לצורך יצור מאכל אחר. עוד בענין זה, ראה שו"ת אחיעזר (ח"ב יו"ד סי' יא).

[משנ"ב ס"ק ה]

ואינו ראוי לאכילה⁽²⁰⁾.

(20) היינו שאינו ראוי לאכילת כלב, כן נראה מדבריו להלן (ס"ק יב, מד-מה). והחזו"א כתב (א"ח סי' קטז ס"ק ז), שאפילו אם הוא ראוי לאכילת כלב, מ"מ כיון שהוא נפסל מאכילת אדם, מותר להשהותו. וביאר, שאף על פי שלענין פת שעפשה כתב השו"ע להלן (ס"ב) שכל עוד שלא נפסלה מאכילת כלב חייבים לבערה, מ"מ חמץ שמעורב בעריבת העברנין אין חובה לבערו כבר משנפסל מאכילת אדם, כיון שדבר מאוס הוא, ואין ראוי להחמיץ בו עיסות אחרות, מה שאין כן בפת שעפשה, שכל עוד שלא נפסלה מאכילת כלב ראויה היא להחמיץ בה עיסות אחרות, וכפי שכתב המשנ"ב שם (ס"ק י).

[ואפשר שדעת המשנ"ב, שדבר שנפסל מאכילת אדם אף על פי שהוא

הלכות פסח סימן תמב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ח]

מִתְּרֵי לְקַיֵּץ בְּפֶסַח⁽²³⁾.

(23) ובביאור הטעם שכתב השר"ע "שהרי נפסד צורת החמץ", כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ז ו-ט) שהואיל ויחד את החמץ לקילור לרטיה או לאספלנית, אין החמץ נחשב כאוכל אפילו אם ראוי הוא לאכילה על ידי הדחק, והרי הוא ככופת שאור שייחודה לישיבה שאינו נחשב אוכל, וכפי שכתב השר"ע להלן (ס"ט).

[משנ"ב ס"ק ט]

כִּינּוּ שְׁנֵתִיבָה בְּהַ קְדָם שְׁנֵתִיבָה⁽²⁴⁾.

(24) ולפי זה, פת של נכרי שנתעפשה בפסח, ולאחר מכן באה לרשות ישראל, אין חיוב לבערה. אכן, הנאה מפת זו בפסח, מבואר מדבריו להלן (ס"ק מד) שאסורה, וכן כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יא). [זאת שלא כדעת שו"ת בית אפרים (א"ח סוף סי' קלה) וחי' חתם סופר להלכות פסח (ס"ק ג ו-ח) הסוברים שמותרת בהנאה].

ובטעם הדבר כתב החזו"א (שם), שחלוק החיוב לבער את החמץ מהאיסור ליהנות ממנו, שכן החיוב לבער נוהג כל עוד הוא חמץ, וכיון שהוא נפסל ופקע ממנו שם חמץ, שוב אין חיוב לבערו, אבל איסור ההנאה אינו פוקע גם כשהוא פוסק מלהיות חמץ, לפי שחמץ הוא מן 'הנקבירין' [לדעת חכמים שסוברים שמצות ביעור אינה בשריפה דוקא] והנקבירין אפרם אסור, ואף לרבי יהודה שחמץ הוא מן 'הנשרפין', מ"מ כל עוד לא שרפוהו ולא נעשית מצותו הרי הוא אסור בהנאה.

[שעה"צ ס"ק יט]

שֵׁשׁ לומר שהוא נק מדקדק⁽²⁵⁾.

(25) אבל איסור ההנאה מחמץ זה, כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יא) שהוא מדאורייתא, שכן לדעת חכמים חמץ הוא מן 'הנקבירין', ואפר הנקבירין אסור בהנאה, ואפילו לדעת רבי יהודה שחמץ הוא מן 'הנשרפין', מ"מ כל עוד שלא נשרף ונעשית מצותו הרי אסור בהנאה. אכן, הפמ"ג (א"א סוף סי' יד) הסתפק בדבר זה, אם איסור ההנאה הוא מדאורייתא או מדרבנן.

[שעה"צ שם]

פָּקַע הַטּוּמָאָה מִכָּה⁽²⁶⁾.

(26) והחזו"א (שם) כתב, שאין להשוות בין טומאת אוכלין לביעור חמץ, שכן טומאת אוכלין נוהגת בדבר שהוא אוכל, ומשנפסל הדבר מאכילת שוב אין הוא נדון כאוכל ופוקעת ממנו הטומאה, מה שאין כן חמץ לאחר זמן איסורו שבו אין האיסור תלוי אם החמץ הוא אוכל או לא, שהרי הוא נאסר אף בהנאה, ולפיכך משחל האיסור אין הוא פוקע גם אם החמץ נפסל לאכילה.

[שעה"צ ס"ק כ]

מִתְּרֵי לְקַיֵּץ וּמִתְּרֵי לְהִנָּחֵל לְאַחַר פֶּסַח⁽²⁷⁾.

(27) ובטעם הדבר כתב המקור חיים (ביאורים ס"ק א), שכל הסיבה שחייבים לבער חמץ שנפסל לאחר זמן האיסור, משום שעבר בחמץ זה על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא', ולפיכך דינו כדיון חמץ שעבר עליו הפסח, אבל כשנפסל לאחר השעה השישית, שעדיין לא עבר על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא', אלא רק ביטל בחמץ זה מצות 'תשביתו' [ראה משנ"ב לקמן (סי' תמג ס"ק א)], אין דינו כחמץ שעבר עליו הפסח, והוא מותר בהנאה. [וראה חזו"א א"ח סי' קטז ס"ק יב שהקשה על דברי המקור חיים, וראה מה שכתב על כך בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' טז].

[שעה"צ שם]

וְעֵין שְׁלֶשֶׁת עֶרְוֵי הַגֵּר⁽²⁸⁾.

(28) שם כתב (סכ"א), שגם אם נפסל החמץ לאחר השעה השישית חייב לבערו, שאף על פי שבזמן זה אין עוברים עליו ב'בל יראה' ו'בל ימצא', מ"מ יש חיוב לבערו מחמת מצות 'תשביתו', וכיון שחל עליו חיוב ביעור שוב אין הוא פוקע, ושלא כפי שכתב המקור חיים (חידושים ס"ד ד וביאורים ס"ק ג). ואף שבמשנ"ב כאן [שכתב "אחר זמן איסורו"] סתם כדעת השר"ע הרב, מ"מ לעיל (ס"ק ז) סתם כדעת המקור חיים.

[משנ"ב ס"ק י]

דָּאָז אֵינוֹ תִּיב בְּכַעוֹר, דְּהָיָי בְּכַעוֹרָא בְּעֶלְמָא⁽²⁹⁾.

(29) ולענין חמץ מעובד שנפסל מאכילת כלב תוך כדי העיבוד, וחזר ונעשה ראוי למאכל בגמר העיבוד, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ד).

[משנ"ב שם]

מִפְּנֵי שְׁנֵאֵי לְחֻמֶּע בְּהַ עֲסוֹת אֲחֵרוֹת⁽³⁰⁾.

(30) ואם גם לאחר שנפסלה הפת מאכילת כלב עדיין ראויה היא להחמץ עיסות אחרות, כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהד"ת י"ד סי' נז) שמי"מ בטל ממנה שם חמץ. והחזו"א כתב (א"ח סי' קטז ס"ק ב), שאם לאחר החימוע תחזור הפת המעופשת ותהיה ראויה לאכילה, וכגון שנהיית חלק מהעיסה, לא בטל ממנה שם חמץ, ואם אינה חוזרת להיות ראויה לאכילה, ולאחר החימוע מוציאים אותה מן העיסה, יש להסתפק אם דינה כחמץ, או שהואיל והיא עצמה אינה חוזרת להיות ראויה לאכילה, אף ה"טעם" שיצא ממנה וגרם לחימוע אינו נדון כחמץ.

ולענין שאר איסורים שנפסלו מאכילת אדם וראוי לחמץ בהם, אם פקע מהם האיסור או לא, ראה: שו"ת זית רענן ח"א א"ח הלכה ד סי' א; פמ"ג א"א ס"ק יד; שו"ת נודע ביהודה שם; שו"ת אחיעזר ח"ב י"ד סי' יא אות ג; חזו"א י"ד סי' יב ס"ק ז.

[משנ"ב ס"ק יב]

דִּנְקָא שְׁנִקְרָתָהּ מֵאֲכִילַת קְלָב⁽³¹⁾.

(31) והחזו"א כתב (א"ח סי' קטז ס"ק יא), שכיון שנטרחה קודם שהחמיצה, אין היא ראויה להחמץ עיסות אחרות, וכיון שכן, די אם נפסלה מאכילת אדם, וראה מה שכתבנו בשמו לעיל (ס"ק ה).

[שעה"צ ס"ק כה]

כִּינּוּ שִׁבְשֵׁעַ חֻמֵּץ לֹא הָיָה רָאוי מְעוֹלָם לְאֲכִילַת אָדָם⁽³²⁾.

(32) כוונת דבריו, שכל עוד שלא אפו את העיסה הלא אינה ראויה לאכילת אדם, וכיון שנטרחה קודם האפיה, נמצא שהיא נטרחה קודם שהייתה ראויה לאכילת אדם, ולפיכך דינה כחמץ נוקשה.

והחזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יב ד"ה תמ"ב) תמה על דבריו, שאף שאי אפשר לאכול את העיסה כל עוד לא אופים אותה, מ"מ כיון שהדרך לתקנה באופן זה, היא נחשבת אוכל גמור גם קודם שאפואה, ואם כן כשנטרחה מאכילת אדם דינה כחמץ, הואיל וראוי להחמץ בה עיסות אחרות.

[משנ"ב ס"ק לו]

וְהַשֵּׁם בְּכָל אֵלֶּה, מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵד גִּפְסָדָה צוּרְתּוֹ, וְכִמּוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ⁽³³⁾.

(33) בביאור הדברים כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יד ד"ה תמ"ב), שהחמץ מתבטל ונהיה חלק מהבגדים והניירות, וזה דומה לחמץ שיחדוהו לישיבה וטחוהו בטיט שמותר לקיימו בפסח, כמבואר בשו"ע להלן (ס"ט).

הלכות פסח סימן תמב

יד

באר הגולה

ד' ברכות שם דף מה
ה' תוספות שם שאר
פוסקים ט' טור בשם
הרמב"ם ושם

והרש"ה והאספולג' והתריאק"ה שנתן לתוכן חמין, (ח) מתר לקמן בפסח, שהרי נפסד צורת החמין:
ב' הפת עצמה (ה) (ט) שעפשה ה'נפסלה (י) מלאכל הכלב, (יא) ומלוגמא (יב) שנסקחה, אינו
חייב לבער: ג' יגדים (יג) שפכסו אותם (ו) (יד) בחלב-חטה (טו) וכן נדרות שדבקו אותם בחמין,
וכל פיוצא בזה, (טז) מתר לקמן בפסח, שאין צורת החמין עומדת: הגה ולכן מתר לדבק נדרות בחלון

באר היטב

ראוי לאכילה כלל, משא"כ בחמין נקשה דאסור לה להשהותו לכתחלה אע"פ
שאינו מאכל אדם מ"מ ראוי לאכילה ע"י הדחק, אחרונים: (ה) שעפשה. ואם
נתעפש ונסרח אחר זמן אסורו חייב לבער, מ"מ, רמב"ד: (ו) בחלב-חטה.
וכתב המ"א: ומ"מ אסור להטעם אותו הנגדים על השלחן, דחליטין שפיר קצת
מהן לתוך המאכל, דלפעמים יש בהם קצת ממשות מקמח חלב-חטה, וב"ש
שאסור לתן קמח בפסח לתוך הנגדים המבבסים בחלב-חטה, וגם צעירי-נשים
הרגילים לתקן עם קמח יש להטינן בשעת אכילה, דשמא יפרד קצת מהם לתוך
המאכל, ע"כ. ובימי חרפי ראיתי גאונים מחמירים לעשות ג"כ צעירי נשים
קדם ל' יום. ונח"י כתב דאין קפידא, כי אין דרך לפרו מהן שום דבר, ע"ש:

משנה ברורה

בבעור, אף אם לא בעור ונשתתה עד תוף הפסח חייב לבער אף
שאו כבר נתקלקל, ויבדלקמה בסעיר ב לענין פת שעפשה:
(ח) מתר לקמן בפסח²³. ולענין אכילה, יתבאר לקמן בסעיר ד:
ב' (ט) שעפשה וכו'. ודוקא שעפשה (יט) קדם זמן אסורו, דאם
עפשה אחר זמן אסורו, אף שעפשה כל-כך עד שאינו ראוי לכלב,
מכל מקום חייב (יט) לבער (כ) כינן שנתחבבה בה קדם שנתעפשה²⁴:
(י) מלאכל הכלב. דאז אינו חייב בבעור, דהרי כפפרא בעלמא²⁵:
אבל אם לא נפסל מאכילת כלב, אף שלאדם נתקלקל ואינו
ראוי, מכל מקום צדין חייב לבער בחמין גמור (כא) מפני שנאוי
לחמץ בה עסות אחרות³⁰: (יא) ומלוגמא. הינו תחבשת עשויה
מקמח ויתאנים וכיוצא בהם, שאדם לועס ונותן על-גבי המפה: (יב) שנסקחה. והינו נמי (כז) דוקא שנסקחה מאכילת כלב³¹, כמו בפת
הנזק לליל. ואם החמיצה ולבסוף נסרחה, (גכ) אינו מתר לקימה אלא לשנסקחה (כד) קדם פסח, כג"ל גבי פת. ואם (כז) נסרחה
קדם שהחמיצה, אפלו בפסח שרי, דכיון שנסקדה קדם שנתחמצה הוה לה פת שנתעפש קדם זמן אסור: ג' (יג) שפכסו אותן
וכו'. רוצה לומר, אפלו (כו) סמוך לפסח: (יד) בחלב-חטה. הינו אפלו (כו) אם נראה עליהן קצת ממשות החמין: (טו) וכן נדרות
וכו'. הינו גס"כ אפלו אם ממשות החמין נראה קצת מבחוץ: והטעם בכל אלה, מפני שדבר נפסדה צורתו, וכמו שפירש"י³³:
(טז) מתר לקמן. מכל מקום אסור (כח) להטעם הנגדים המבבסים בחלב-חטה על השלחן, דלפעמים נמצא עליהן קצת ממשות
מהחמין ויש לחשש שמא יפרד קצת מהן לתוך המאכל, וכל-שכן שאסור להניח בתוכן קמח של פסח. וצעירי-נשים הרגילים לתקן עם
קמח עד שנעשין (כט) צביון קצת, שדרך לפרו מהן, אין ללכשן בשעת אכילה. (ל) והמדקדקים נוהגים שלא לכבס הנגדים וצעירים

שער הציור

(יט) פוסקים: (יט) וענין בפריימגדים שכתב שיש לומר שהוא רק מדרבנן²⁵) (וכדמות ראה לענין דעתי, דהא הנאמא מרפה טמאת אכלין לענין בעור חמין,
דאמר שם ונדפשת עם השמא' וכו', וכן מוכח בר"ף, עין שם, ולענין טמאת אכלין פסק הרמב"ם בהדיא בפרק ב' במסכת אכלין הלכה יח דאפלו אם
נטמא מקמח, כיון שנפסל מאכילת כלב פסח השמא' מנה²⁶). ולי' זה הנה אפשר לומר דאף מדרבנן ליכא חיובא לענין בעור: וזה אפשר טעם הרמב"ם
שהשמיט דברי הירושלמי, דסבר דסוגיא דכריתות דף כא, שממנו הוציא הרמב"ם דינו לענין טמאה, כמו שכתב הפוסק-משנה שם, פליגא אהא דירושלמי,
וענין בחדושי הריטב"א על פסחים שכתב שכן הוא דעת הרא"ה: אכן לדינא, בודאי נקטינן בדברי שארי הראשונים, תר"ן והפגידו והתוספות והרא"ש, דאפלו
אם חרבו עד שנפסל מאכילת כלב, אם הוא לאחר זמן אסורו, כיון שנתחבב כבר בבעור אסור בהנאה וחסב לבער, וכן סתם השלחן-עירוף בסעיף ט, אלא
שאינו מבאר בדבריהם בהדיא אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, ודעת הגר"ן דהוא מן התורה, עין שם: (כ) עין במקורותיים שכתב דדוקא אם נתעפשה
בפסח גופא, אבל קדם פסח, אף שהוא לאחר זמן אסורו, מתר לקמן ומתר להנאות לאחר פסח²⁷. וכן שלחן-עירוף הגר"ח²⁸: (כא) ר"ן. ומשמע כמגן-אברהם בסעיף-
קטן א דבור המתחיל 'והחמין נקשה' וכו' דהוא דאורייתא, וענין בפריימגדים, ובאפן זה שראוי לחמץ עסות אחרות משמע דגם הוא מודה: (כב) אחרונים,
ובמסקנת הרב המגיד: (כג) אחרונים: (כד) עין בבאר הגר"א שכתב, דלדעת הראב"ד והרא"ש והטור, אפלו קדם פסח דוקא שנסקחה ולבסוף נתחמצה,
ובאמת כתב הבית-יוסף גס"כ הכי, אבל לדינא בודאי נקטינן דקדם פסח בכל גווי שרי, וכמו שהסכימו כל האחרונים, וכמו שהביא הגר"א בעצמו ראה
מפת שנתעפשה דהנה חמין מקום וכן מערכת העבדנין, וכן מוכח מדברי רב האי שהוכח ברא"ש וטור לענין נקראק"ה ששקבעין בו חמין באש שחוק.
ולפלא שלפי דברי המגיד-משנה מקורו שומה לעברת העבדנין שנתן לתוכו עורות, והא דנקט 'חוק שלשים' הינו לזיוקא דקדם שלשים אף בבצק צבה
שהם מספיקים לדבריו, וכן הביאו דין דערכת העבדנין ודין דפת ששפירין ולא הביאו שום דבר שפירין זה את זה, ועל-פירוש שהנה נראה לעיניהם
בשטיטות דכונת הירושלמי שפחמיר הינו דוקא כשהנה זה בתוך הפסח, ועל-כן קצרו בלשונם וגם לפי מסקנת הרב המגיד אפשר דגם הראב"ד מודה דאם
נסרח קדם שהחמין, אפלו בפסח שרי, וכן הסכים הפ"ח לדינא: (כז) הינו כשנסקחה גם מאכילת כלב, ואם נפסלה מאכילת אדם לבד, עין בפריימגדים
שמצדד לענין פת שנתקלקל בעוד שהנה עפה ונפסל מאדם, דהוא רק נקשה כיון שבשעת חמוץ לא היה ראוי מעולם לאכילת אדם³², וכן דעת המקורותיים,
וכתב דגם המגן-אברהם סבירא לה הכי, עין שם. ובמלוגמא שהוא רק על-ידי מערובות, באפן זה אפשר דלגמרי שרי, וצריך עיון: (כו) הינו אפלו תוך
שלשה, שהרי הביא המגיד-משנה מקורו שומה לעברת העבדנין שנתן לתוכו עורות, והא דנקט 'חוק שלשים' הינו לזיוקא דקדם שלשים אף בבצק צבה
מתר נאלהי נבה, וכן כתב העלת-שבת דאף בתוך שלשה מתר: (כז) פן משמע מהגר"א: (כח) מגן-אברהם נאלהי נבה והגר"ו, ואפשר שגם החק"עקב
מודה בזה, עין במחצית-השקל: (כט) חק"עקב והגר"ו: (ל) מהנהגם נובע כמגן-אברהם שהחמיר בשם הגאונים לגבי צעירים:

הלכות פסח סימן תמב

תוף שלשים לפסח. (יז) *ויש מחמירין אם (י) [1] נראה מבחוץ (תה"ד סימן קיו ופסקיו סימן קמט ומהר"י: ד' דב"ר (יח) שנתערב בו (יט) חמץ ואינו מאכל אדם כלל, או שאינו מאכל (כ) כל אדם כגון התרנאק"ה וכיוצא בו, (כא) אף-על-פי שמתר לקנימו אסור לאכלו עד אחר הפסח; ואף-על-פי שאין בו מן החמץ אלא כל-שהוא (כב) הרי זה (כ) אסור לאכלו: הגה ולקמן סימן תמו סעיף ד בהג"ה יתבאר (כג) דיש חולקים ומתירים אם (ט) נתבטל קדם הפסח, והכי קניא לן: ה' חשכר שעושים מחטים ושעורים, (כד) חתכים (י) לבצרו, וכן (כה) אם העמיד גבינות (יא) [1א] (כו) בחלא משכר שעורים או חטים, (כז) חזב לבצרום:

באר הטב

(1) נראה מבחוץ. ולא נעשית קדם ל' יום. וט"ו כתב שהבצק יהא דק שלא יהא ממשות כלל כשיתבטל, ואז אפלו אם נראה מבחוץ לית לן בה. ואם יש מה שבחלון פחות מבצק, א"צ לבצר בכל ענין, כמ"ש ס"ח, מ"א. והפחמיר לטחוח מבחוץ (בט), תע"ב: (ח) אסור לאכלו. ומהר"ה בהנאה נדלא גרע מפת שעששית, וט"ו כתב דאפלו להשיח חולקים יש לאסור באכילה בזה, דשמא החמץ מעמידו דלא מהני הבטול קדם פסח, ע"ש. והח"י חולק עליו ומתיר אפלו באכילה, ע"ש (עין ח"י תמ"ז סי' י"ד דמסיק בצ"ע): (י) לבצרו. ואית בה פרת וכל נראה [אם אית בה פנית בכדי אפ"ה, ואם נתערב בדבר אחר אסור כמו שאר תערובות חמץ, מהר"ל סימן צז: (1א) בחלא.

משנה ברורה

בתוף שלשים בחלב-חטה, אלא בשאר מינים שאינם מחמשה מיני דגן: (יז) *ויש מחמירין וכו'. דסבירא להו דכשנכר מבחוץ (לא) מקרי צורת החמץ עומדת עדין אף שנתבטל³⁴, ואין התר לדידהו לענין דבוק גירות בחמץ אלא באפן שאין נראה מבחוץ ממשות החמץ. ובדבוק הגירות בחלון (לג) צריך לדידהו לעשות הבצק בלילותו בזה מאד, ויכניס כל הבצק בין הדבקים, שלא יהיה מבצקין לחוץ כלל. מיהו, אם נעשו קדם שלשים יום, לכלי עלמא אין לחש אף שנראה מבחוץ, (לג) מפני שבנודאי כבר נתקשו ומאסי, ודמין לפת שנתעפש עד שנקטל מאכלת כלב³⁵, (לד) וכן אם כל הדבוק של חמץ בנר היה פחות מבצק³⁶, אף בתוף שלשים יום אין צריך לבצר לכלי עלמא³⁷. ד' (יח) שנתערב בו³⁸. ורק ע"י צדדי שנתערב אינו ראוי למאכל⁴⁰, דאי היה חמץ נקשה קדם שנתערב, מתר (לו) להרבה אחרונים לאכל, ואפלו כשנתערב תוף הפסח: (כ) כל אדם. רק לחולים: (כא) אף-על-פי שמתר לקנימו אסור לאכלו. ואף שאינו ראוי לאכילה⁴¹, מפל מקום ביון דהוא אכלו, אחשבה⁴²: (כב) הרי זה אסור לאכלו. ומפל מקום בהנאה מתר כשנעשה התערובות קדם פסח, וכמו בפת שעששה, לעיל בסעיף ב. ולענין רפואה, עין בסימן תסו שם באחרונים: (כג) דיש חולקים ומתירים וכו'. סבירא להו, דכיון שכבר נתבטל קדם פסח לא אמרינן דחזרו ונעור; אף מה שפסי' דהכי קניא לן' הוא פלא, דהרי הוא כתב שם דהמנהג להקל בזה ולומר שכבר נתבטל הוא רק דוקא כשנתערב לח בלח ולא כשנתערב יבש ביבש? אחר-כך מצאתי שכבר התעורר בזה החמ"ד משה⁴³: ה' (כד) חתכים לבצרו. ועובר משום כל נראה אם לא בצרו; וגם יש בו פרת בשיתתו (ל) אם איכא פנית בכדי אכילת פסח, ואפלו אי לית בה שיעור זה, על-כל-פנים (לס) טעם חמץ יש בו, וקניא לן: טעם פסח - דאורייתא. אם נתערב השכר (לט) בדבר אחר, אותו התערובות אסור בפסח. ועין בפריימגדים מה שכתב בזה⁴⁴: (כה) אם העמיד. אפלו יש בהגבינות ששים נגד החלא לא בטיל החלא, דדבר המעמיד אפלו באכל לא בטיל; (מ) ולא עוד, שכל דבר המעמיד הרי הוא חשוב כאילו הוא בעין ממש. (מא) ולפיכך מידבש (שקורין מע"ד) שהחמיצו בשמרי דבש שבטל כל השנה, ודבש הראשון שבטל היה מחמץ משמרי שחר, וזה שבטל עתה רביעי או חמישי, וכן לעולם, (מב) חזב לבצר אפלו מידבש האחרון, שכל אחד מהן, על-ידי המעמיד נעשה פלו חמץ⁴⁵, (מג) ובזה אין להקל לשמות אפלו ביום-טוב אחרון של פסח, רק באותו מע"ד שאין בו חשש זה רק שנתבטל בכלי-חמץ, יש מקלין ביום-טוב אחרון לשמותו מטעם דסתם פלים אינן בגי'וימן⁴⁶ [אכן במקומות שמבטלין המע"ד בכל השנה ביירות שמבטלין בו יין-שרף, דהוי דבר חריף וחסך ונותנין טעם לשבח במע"ד כפידע, לא מהני מה שאינו בגי'וימו. ועין סימן תמו סעיף ה בהג"ה ובמשנה ברורה]. (מד) וכל זה כשעמד הראשון (הוא עמד) [העמד] בשמרי שחר לבד [וכן מידבש השני בשמרי מידבש הראשון בלבד, וכן פלס], אבל אם בשמרי שחר בלבד: (מה) לא היה די להעמידו, וצרכו בו גם דבר אחר המעמיד שאינו חמץ ובהצטרפותם העמד, הרי הוא מתר אף בשתייה בפסח אם יש בו ששים כנגד שמרי השכר, דכל זה וזה גורם (פרוש, אסור והתר) להעמידו הרי זה מתר אם אין בכח האסור בלבד להעמידו, כמו שנתבאר ביונה-דעה סימן פז: (כו) בחלא וכו'. או בגי'ן שרף הנעשה מתבואה שהעמידה בשמרי שחר. אם העמיד הגבינה על-ידי קבה והיא נכבש תחלה בכלי-חמץ מעת לעת, אסור לאכלה ומתר להשתותה [דרב"ז]. ועין (מו) באחרונים שמצדדים, דאם העמד קדם פסח, אין לאסור רק אם לא היה בגבינה ששים נגד הקבה⁴⁷, ובפסח דאסורו במשנהו, אסור בכל גווי: (כז) חזב לבצרו. בערב-פסח. (מז) וכן אם שפכו על הגבינות, אחר שנעשו בבר, יין-שרף כדי לחזקם, חזב לבצרום

שער הציין

(לא) מגן-אברהם: (לג) שם, תרומת-הדשן, וס"ס שם דהמחמיר לטוח בטיט תבוא עליו בקבה: (לד) הגר"ז בבאר דברי המגן-אברהם, עין שם; ועין במקור-חיים מה שכתב בענין זה: (לה) מגן-אברהם: (לו) מגן-אברהם לקמן בסימן תמו סעיף-השן ונהר-שלום והגר"ז ותי"א. וס"ז שם מהר"א חולק על זה בסוף סימן תמו: (לז) הראש: (לח) מגן-אברהם: (לט) מגן-אברהם בשם מהר"ל: (מ) מגן-אברהם בשם הרמב"ן⁴⁸ (ע"א: (מא) מגן-אברהם ושא: (מב) ועין בשערי-תשובה שאם עבר ולא מקרו יש להמיר בהנאה אף לדעת השבויר-עקב שחמירי בזה, ויש לקמן על זה, עין במקור-חיים: (מג) ט"ו ושא: (מד) מגן-אברהם ושא: (מה) דאם יש בו די, אף שצרכו לו עוד מעמיד לא הוי דבר זה בכלל ינה וזה גורם" וט"ו שם ביו"ד: (מו) מחצית-השקל ופריימגדים: (מז) אחרונים בשם נחלת-שבעה:

תרגום: 1 תמר. (א) עיין בשערי-תשובה סעיף-קטן יא.

ז שם וס"ח הראש
קשם רבנו חם פסקו ג
דפסקים

הלכות פסח סימן תמב

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק יז]

מקרי צורת הקמץ עומדת עדין אף שנתפש³⁴.

(34) וביאר החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יד ד"ה תמ"ב), שהמקילים סוברים שכיון ששכבת הדבק דקה מאוד, היא בטלה ונהיית חלק מהחלוק, וכשם שחלב חטה שכבסו בו בגדים הריהו בטל ונהיה חלק מהבגד, ואילו המחמירים סוברים שחלוק דינו של הדבק שבחלוק מחלב חטה שכבסו בו בגדים, שכן הדבק בחלוק עשוי בשכבה עבה יותר מאשר חלב החטה הנמצא בבגדים, דינו כבצק שטחו בו את הבית שצריך לבערו (כמבואר במשנ"ב להלן (ס"ק כח) בשם הירושלמי פסחים פ"ב ה"ב).

[משנב ס"ק יח]

מפני שקודאי כבר נתקשו וימאסי, ודמין לפת שנתפש עד שנפסל מאכילת קלב³⁵.

(35) וביאר החזו"א (שם ד"ה כתב המ"ב), שאין הכוונה שלאחר שלושים יום נתיבש הדבק ונפסל מאכילת כלב, שהרי אפשר להשרותו במים ויחזור להיות ראוי לכלב, ואם כן אף שלא השרו אותו שהוא חשוב כראוי לאכילת כלב [כשם שקמח שהחמיץ נחשב חמץ אף על פי שאינו ראוי לאכילת כלב כמות שהוא], אלא שכיון שלאחר שלושים יום מאוס הוא בעיני בני אדם ומקצים אותו מאכילה, אין חובה לבערו. [וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק י ו-יב), שלדעת החזו"א חמץ שאינו ראוי להחמיץ בו עיסות אחרות, בטל ממנו שם חמץ אם הוא נפסל מאכילת אדם אף שעדיין לא נפסל מאכילת כלב].

[משנב ס"ק יט]

וכן אם קל הדבוק של חמץ בנזיר הנה פחות מפינת³⁶, אף בתוף שלשים יום אין צריך לבער לכלי עלמא³⁷.

(36) והחזו"א כתב (שם ד"ה תמ"ב), שרק חמץ הנראה מבחוץ מצטרף לכזית, אבל חמץ הנמצא תחת הנייר אינו מצטרף, שכן דומה הוא לחמץ שיחדוהו לישיבה וטחוהו בטיט, שאין צריך לבערו כמבואר בשו"ע להלן (ס"ט). וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק טו).

(37) ואם דיבק חלון ביותר מנייר אחד, ובכל נייר בפני עצמו אין כזית ובכלל הניירות יש כזית, כתב השו"ע הרב (סכ"ה) שאין החלון מצטרף, שכיון שהחלון מחובר לבית דינו כבית, ואין בית מצרף חצאי זית אלא אם כן עשויים הם להדבק יחד על ידי כיבוד הבית וכדומה, וכפי שכתב המג"א (סי' תס ס"ק ב).

[ביה"ל ד"ה יוש מחמירין]

דנקטין לכתחלה קדעת הפיסקה³⁸.

(38) ומטעם זה, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ד סי' י) שאין להדביק מודעות רחוב בימים הסמוכים לפסח על ידי דבק העשוי מקמח ומים, שכן הדבק נראה מבחוץ.

[משנב ס"ק יח]

שנתפסר בו³⁹.

(39) ראה מה שכתבנו להלן (ס"ק מג) בשם החזו"א.

[משנב ס"ק יט]

ונק על-ידי שנתפסר אינו ראוי למאכל⁴⁰.

(40) ואם ניתן להפריד את החמץ מהתערובת והוא יחזור להיות ראוי לאכילה, כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק ז ד"ה שם הי"ב,

וס"ק ח) שאינו נחשב כנפסל לאכילה, וצריך לבערו, וכן כתב בשו"ת דברי מלכאל (ח"ד סי' כב אות ו).

ואם רק על ידי פעולה כימית ניתן להפריד את החמץ ולעשותו ראוי לאכילה, כתב בשו"ת חזון נחום (סי' מו) שאינו נדון כראוי לאכילה, וכן נראה מדברי החזו"א (יו"ד סי' יב ס"ק ז ד"ה יש לעיין). וראה מקראי קודש (פסח ח"ב סי' נד), קובץ תשובות להגר"ש אלישיב (ח"א סי' מט) ושו"ת אור לציון (ח"א סי' לב), שדנו והביאו דעות נוספות מהאחרונים בנדון זה.

[משנב ס"ק כא]

אף שאינו ראוי לאכילה⁴¹, מכל מקום פיון דהוא אכלו, אף שבה⁴².

(41) והחזו"א כתב (א"ח סי' קטז ס"ק ז ד"ה שם הי"ב), שאם לא ניתן להפריד את החמץ מהתערובת ולהחזירו למצב הראוי לאכילה, אין איסור לאכול את התערובת, ורק באופן שניתן להפריד אותו והוא יחזור להיות ראוי לאכילה, יש איסור לאכול [אכן כתב החזו"א, שבט"ז (ס"ק ח) ובמג"א (ס"ק טו) בשם התרומות הדשן מבואר שגם אם לא ניתן להחזיר את החמץ להיות ראוי לאכילה, יש איסור לאכול מחמת דין 'אחשביה'. וראה חזו"א שם (ס"ק ז ד"ה ודין א, וס"ק ח ד"ה טבלאות), שנראה שמסכים קצת לדברי הט"ז והמג"א. וראה שו"ת הלכות (סכ"ז וס"ל), מה שכתב על סתירת הדברים בחזו"א].

(42) ובנדון האם לצורך רפואה מותר לאכול חמץ שנפסל מאכילת כלב, כתב ה"ד אברהם (יו"ד סי' פד סי"ז) שמותר, שכיון שאינו אוכלו אלא לשם רפואה, אין הוא מחשיבו כאוכל, וכן כתבו בשו"ת כתב סופר (א"ח סי' קיא) וה"ד יהודה (סי' קג פי' הארוך תחילת ס"ק ח), ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ב סי' צב) ובשו"ת מנחת שלמה (מהד"ת סי' סה), מאידך, בשו"ת שאגת אריה (סוף סי' עה) כתב שאף אם אוכלו לשם רפואה אחשביה לאוכל, ולפיכך אסור לחולה שאין בו סכנה לאוכלו.

ותרופה שאינה ראויה לאכילה שמעורב בה חמץ כדי לדבק בו את התרופה, וכפי שמצוי היום בתרופות העשויות בצורת גלולות שהחומר המדבק אותן עשוי מעמילן חטה, כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק ח) שמותרת אף לחולה שאין בו סכנה, ואין אומרים כאן 'אחשביה', שכן דעת האוכל אינה לשם אכילת החמץ המדבק, אלא לשם נטילת התרופה עצמה. ונאף שלפי מה שכתב החזו"א בסוגריים שם נראה שהסתפק בדיון זה, מ"מ כתב בארחות רבנו (ח"ב עמ' כו) בשם הגר"י קניבסקי שלמעשה החזו"א התיר.

גם אם לא נפסלה התרופה מאכילת כלב, אלא מאכילת אדם בלבד, כתב החזו"א (שם) שהיא מותרת, שכן אינה ראויה להחמיץ עיסות אחרות [וראה מה שכתבנו בשמו לעיל (ס"ק ה ו-יב)]. עוד בענין נטילת תרופות שמעורב בהן חמץ, ראה: שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' יז, ששי"ב פ"מ הע' ר, בשם הגרש"ז אויערבך, ושו"ת אור לציון ח"ג פ"ח תשובה ג.

ולהשתמש בקרם לחות, סבון, איפור, תמיסה לעדשות מגע וכדו' שיש בהם חמץ שנפסל מאכילת כלב, כתב בשו"ת אור לציון (שם שאלה ו) שמותר, שאף לדעת הסוברים שסיכה כשתיה, אין היא נחשבת כשתיה לענין שנאמר על ידה 'אחשביה', וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ד סי"א). מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פנ"ח אות טו) שאף שמעיקר הדין אין איסור להשתמש בדברים אלו, מ"מ משום חומרא דחמץ אין ראוי

המשך במילואים עמוד 6

הלכות פסח סימן תמב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כז]

יש להחזיר במקום הפסד מרבך בהנאה⁽⁴⁸⁾ על ידי השלכת הנאחץ המעמיד לים-המלח⁽⁴⁹⁾.

(48) אולם לעיל (ס"ק א) כתב שכשהאיסור להשהות את החמץ הוא רק מדרבנן, הוא מותר באכילה לאחר הפסח, וראה מה שכתבנו שם.

(49) אולם בסתם תערובת חמץ [שאינו 'מעמיד'] שעבר עליה הפסח, כתב לקמן (סי' תמו ס"ק קו) שאף שלא במקום הפסד מרובה יכול להשליך את הנאת האיסור לים המלח ולהינות ממנה.

[משנ"ב ס"ק כח]

אֵלָא יֵשׁ לָנוּ סִמָּךְ מִן הַיְרֻשְׁלָמִי⁽⁵⁰⁾.

(50) מדברים אלו הוכיח הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח ס"ק י עמ' טו) שמנהג ישראל הוא רק מנהג שיש לו סמך ומקור, אבל מה שסתם נהגו להחמיר, אינו בכלל מנהג ישראל.

[משנ"ב ס"ק לג]

דָּאָז הַכֵּלִי מְצָרֵפוֹ⁽⁵¹⁾.

(51) וכמה כלים שבכל אחד מהם דבוק פחות מכזית שמונחים זה בתוך זה, הסתפק הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ג עמ' עג) אם מצטרפים הם לכזית. עוד הסתפק הגר"נ קרליץ (שם), כאשר אינם מונחים זה בתוך זה אלא זה אצל זה בבלי גדול או במקרה או בארון, אם מצטרפים הם לכזית. אולם אם הארון מחובר לרצפה, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שהרי הוא כקרקע, ודאי שאין הוא מצרפם.

[משנ"ב שם]

אֵבֶל פֶּשְׁלָא נִשְׁאָר בֵּין הַכֵּל פְּצִית אֵין צָרִיךְ לְכַעֲרוֹ וְאֶפְלוֹ אֵין עָשׂוּי לְתַצְקָה⁽⁵²⁾.

(52) ובטעם הדבר שלדעה זו אין איסור להשהות חצי זית חמץ מדין 'חצי שיעור', כתב בשו"ת חכם צבי (סי' פו) שרק באיסורי אכילה נאמר שחצי שיעור אסור מן התורה, שכן דין 'חצי שיעור' נלמד מהכתוב 'כל חלב' [ראה יומא ע"א, א] האמור באיסור אכילה, אבל בשאר איסורים לא נאמר דין זה. אולם הביה"ל לעיל (סי' שמ ס"א ד"ה על) כתב שדבריו דחוקים. [עוד בענין זה ראה דגול מרובה על המג"א ס"ק י].

טעם אחר כתב בשו"ת חכם צבי (שם), שלא אמרו חצי שיעור אסור מן התורה אלא כשעושה מעשה בחצי שיעור, כגון שאוכל חצי שיעור של מאכלות אסורות, שעל ידי המעשה הרי הוא נתן חשיבות לחצי השיעור, אבל כשהאיסור הוא בשב ואל תעשה, כגון 'בל יראה' ו'בל ימצא' שמניח חמץ ואינו מבער, אין איסור בחצי שיעור.

וטעם אחר כתב בשו"ת שאגת אריה (סי' פא), שמבואר בגמרא (יומא ע"ד, א) שהטעם שחצי שיעור אסור הוא משום ש'חצי לאצטרופי', כלומר שחצי השיעור הראשון יכול להצטרף עם עוד חצי שיעור, ודבר זה אפשרי רק באיסור אכילה, שאם יאכל בתוך כדי אכילת פרס עוד 'חצי שיעור' יצטרף הכל לאכילה אחת, ויתחייב אף על אכילת החצי שיעור הראשון, אבל ב'בל יראה', גם אם ישלים לאחר זמן לשיעור כזית, לא יעבור על כך שהשהה את החצי זית חמץ הראשון, אלא מכאן ולהבא יעבור על כך שיש ברשותו שיעור כזית.

[נטעמים נוספים מדוע לא יהיה 'חצי שיעור' אסור באיסור 'בל יראה', ראה: פני יהושע (ביצה ז, ב) וברוך טעם (דין אי עשה דקים עשה דחי עשה דשב ואל תעשה פ"א ד"ה ונ"ל דבאמת), ומנחת חינוך (מצוה יט אות ה)].

אכן, החזו"א כתב (ארו"ח סי' קטז ס"ק יג ד"ה שו"ע וד"ה במ"ב) שאף לדעה זו יש איסור להשהות חצי זית חמץ מדין 'חצי שיעור', והטעם שאין חיוב לבער חצי זית בצק הדבוק בעריבה אפילו כשאינו עשוי לחזק, שכיון שהוא דבוק בעריבה אין דעת אדם עליו, והרי הוא בטל, וכענין זה כתב הפמ"ג (א"א ס"ק י).

[משנ"ב שם]

אֵכָן בְּצִמְתָּ יֵשׁ מִחֻלְקֵת בֵּין הַפּוֹסְקִים בְּהִנָּה⁽⁵³⁾.

(53) ובשעה"צ לקמן (סי' תנט ס"ק מוח) סתם כדעת המקילים.

[משנ"ב שם]

דְּעֵצֶת הַרְבֵּה פּוֹסְקִים דְּאֶפְלוֹ פְּחוֹת מִכְּזִית צָרִיךְ בְּעוֹר⁽⁵⁴⁾.

(54) ונחלקו האחרונים אם לדעה זו החיוב לבער הוא מדאורייתא, בשו"ת חכם צבי (סי' פו) כתב שהוא מדאורייתא כשאר 'חצי שיעור' שאסור מן התורה, וכן דעת החזו"א (ארו"ח סי' קטז ס"ק יג). מאידך, השו"ע הרב (סכ"ח ובקו"א ס"ק טז בהג"ה הראשונה) כתב שהוא מדרבנן, גזירה שמא יבוא לאוכלו, וכתב (קו"א ס"ק יז) שכן נראה מדברי המג"א (סי' תמד ס"ק יד) והחק יעקב (שם ס"ק טו) [וראה ט"ז ס"ק ה].

[משנ"ב ס"ק לד]

דְּהִנָּה הַחוּט עָב, וְעַל-כֵּן הוּא מְצָרֵפוֹ⁽⁵⁵⁾.

(55) ואפילו אם חוט הבצק יבש, ואם יטלו אותו יפרך ולא ינטלו עמו חצאי הזיתים, כתב לקמן (סי' תמו ס"ק עו) שאם חצאי הזיתים היו ניטלים עמו אילו היה לה, הרי הוא מצרפם גם כשהוא יבש. מאידך, החזו"א (ארו"ח סי' קכב ס"ק ח) כתב שבאופן זה אינו מצרפם.

הלכות פסח סימן תמב

טו

באר הגולה

ו' ט"הגו לגר הפתלים והפסאות שנגע בהם חמץ, (כח) ויש להם על מה שישמכו. ואם יש חמץ בסדר שאינו יכול לחטט אחריו, (כט) יטיח עליו מעט טיט: ז' בצק שפסקה ערכה, (ל) אם יש פזית במקום אחד חיב לבער; ואם לאו, אם היה (לא) עשוי לחזק בו שכרי הערכה או לסתם בו נקב, (לב) בטל במעוטו, (לג) ואם לאו חיב לבער: ח' יהיו בו שני חצאי זיתים בשני מקומות וחוט של בצק ביניהם, רואים (לד) כל שאלו ינטל החוט נטלין עמו חיב לבער, ואם לאו (לה) אינו צריך לבער. במה דברים אמורים, בערכה, אבל בפזית, אף-על-פי שאם ינטל החוט אין נטלין עמו חיב לבער, מפני (לו) שפעמים מקבץ אותם. להיה חצי זית בפזית וחצי זית בעליה, חצי זית בפזית וחצי זית באכסדרה, חצי זית בפזית וחצי זית בפזית שלפנים ממנו, מהאיל ואלו החצאי-זיתים (לז) דבוקים בפתלים או בקורות או בקרקעות, אינו חיב

באר היטב

אפלו יש בהם ס' נגד החלף לא בטיל, דבר הפעמיד אפלו באף לא בטיל, והיה אם שפכין לתוכו חמץ או שכר או יי"ש, וכ"כ בתשובת נחלת-שבעה סימן לה שאם נתן בגבינה יין-שוף כדי שיהיה הגבינה חריף וחסך ולא מכר אותם קדם פסח שאסור בהנאה משום דלטעמא עבדי ולא בטיל, וכ"כ מהר"ם מלובלין בעסה שנתחמץ בשמרי שכר שעבר עליה הפסח, וכן הוא הסקתם האחרונים. וצ"ע בשבות-עצק ח"ב סימן טו ובפנים מאירות סימן קו. כתב הט"ז: ומשעם זה אם העמיד המידבש שקורין מע"ד בשמרים של שכר אסור כל המע"ד בפסח, ואם העמיד גם בשמרים שאינם חמץ ה"ל זה וזה גורם ומהר"ם בבאר ב"ד ס"ס פ"ו, ונ"ל דאין חמץ חמיר טפי מן שיש כח של מעמיד תוך הפסח, ע"ש שהאר"י והעלה דיש מקליון לשותת ביו"ט אחרון של פסח מע"ד של כל השנה וכמ"ש רמ"א סימן תמו ס"ה בכל דבר שמבשלים בכלי-חמץ שיש להקל ב"ט אחרון; ונראה דזהו משום דהני ספק אם היה כו' ויזמו לשבשלו בו ואין ק"ל סתם פלים אינן ב"י, רק דלגבי חמץ לא אמרנו סתם פלים אינן ב"י, אבל ביו"ט אחרון אמרנו אפלו בחמץ, סתם פלי אינו ב"י, אבל אם ספק שמא התמיצוהו בשמרי שכר אין מקום להקל בו, וכ"ש במקומות שמבשלין המע"ד בכל השנה ביו"ט ששעושו בו יי"ש דהיי דבר חריף וחסך ונ"ל לשבח במע"ד בידע, לא מהני מה שאינו ב"י, וא"כ אין כאן ספק קל, ע"כ שומר נפשו ירחק מזה אפלו ביו"ט אחרון, וכ"ש מלקח המע"ד מא"י ביום טוב אחרון דשמן מערב בו שכר, עכ"ל. וכתב הבאר היטב אשר לפני: ואם לקח המע"ד קדם פסח מהשמרים יש להקל, ע"ש, ולדעתיו הוא צ"ע. ג' בבינות שהעמיד בקבה שהיתה בכלי בלעז מחמץ אסור לאכלו ומהר"ם להשוותו, ודב"ז, כנה"ג. ונ"ל דריני דבר שנתבשל בכלי-חמץ, ע"י סימן תמו ס"ה, מא. ונ"ל שהיתה הקבה

משנה ברורה

אף שיש ששים בגבינות כנגדם, דלטעמא עבדי ולא בטיל. ומיהו, קל זה (מח) אינו אלא מדרבנן, ובדעבד אם שכן ואלו בערו, בין דבר המפעמיד בין דבר דלטעמא עבדיא, ועבר עליו הפסח, (מט) יש להחמיר במקום הפסד מרבה בהנאה⁽⁴⁸⁾ על-ידי השלכת הנזאת המפעמיד לים-המלח⁽⁴⁹⁾. וכן בעסה שנתחמץ לאחר הפסח בשמרי שכר (נ) שעבר עליהן הפסח, חיב לבצרה מן הדין אפלו יש בעסה ששים נגדה, ומשעם מעמיד דאין בטל אפלו באף, וכנ"ל, ובמקום הפסד מרבה יש להחמיר בהנאה (נא) על-ידי השלכת הנזאת המפעמיד לים-המלח: ו' (כח) ויש להם על מה שישמכו. רוצה לומר, דאין ללעג על המנהג, לומר שהוא מנהג שטות וחקמא יתרא, אלא יש לזה סמך מן הירושלמי⁽⁵⁰⁾, דאיתא שם: השח ביתו בצק, חיב לבער: (כט) יטיח עליו וכו'. וזה מהני אפלו יש במקום ההוא פזית ויותר, ויבדלקמן בסעיף ט, ע"פ שם: ז' (ל) אם יש פזית וכו'. רוצה לומר, אף (נג) דבנדאי מבטל לה בשעשוי לחזק בו שכרי הערכה, אפלו הכי מין דחשיב לא בטיל: (לא) עשוי לחזק בו וכו' או לסתם וכו'. ואין חלוק (נד) בין אם היה זה בשולי הערכה או למעלה בשפתה: (לב) בטל במעוטו, הינו,

שער הציזין

(מח) לדעת רב פוסקים: (מט) חקי-עצק ומקור-חיים וחי-אדם: (נ) מהר"ם לובלין ואלהי רבה: (נא) חקי-עצק ומקור-חיים: (נב) ומכל מקום נראה גמורה לכתא, דהתם פשטו על הפתל בעין ששחין ביטול להתקבץ פזית במקום אחד, אבל לא בגבינה מועטת נביחא. ונתעון, דישאל קרובים מן ונחגו להחמיר אפלו במשהו: (נג) רש"י: (נד) והלא דעה זו היא דעת הרמב"ם דפסקי כלשנא בתרא דרב יהודה אמר שמואל ולא סבירא להו פנחיה דמחלק בין מקום לישא לשלא במקום לישא, ע"פ בבית-יוסף ובאר הגולה: (נה) ואין שוף לומר שהפלי מוצפו, מין שהוא עשוי לחזק, בטליו לגבה [עו"ש]: (נו) מגן-אברהם וחקי-עצק: (נז) רש"י. ופשוט דכזה אפלו אין ביניהם פזית בשלמות כי אם בצורה החוט גס-כן חיב לבער, והא דנקט במקרא דהיי ב' חצאי זיתים, לאשמעין דכלא נטלין אינו צריך לבער: (נח) מגן-אברהם: (נט) מגן-אברהם והגרא"ו וש"א: (ס) ואף דבכתי אינו עשוי לחזק, אפלו הכי אי לא טעמא שעל-ידי פבוד מתקבץ לא היה חיב לבער, דכל חצי זית עומד בפני עצמו בפזית וליקא טעמא בצורה כמו לעיל גפי כלי שנתבשל מצרפו. נב"ח והגרא"ו: (סא) מגן-אברהם בשם המגיד-משנה והרמ"ך והפסקי-משנה ונלא העתקתי דברי חס"ד, שהיגו עלי, ע"פ פרי-מגדים. וכן סתם הגרא"ו. ומכל מקום דברי המחבר מגמגם קצת, דבסעיף יא העתיק שיטת הר"י מפר"ש דהשעם הוא משום צורף כלי, וממילא דבכית דלא שוף צורף, כדאיתא בירושלמי, הביא הגרא"א, אפלו אין דבוקים אינו צריך לבער, וצריך עיון: (סב) הרא"ש:

לבער, (יז) [יז] אלא (לח) מבטלו בלבו ודיו: ט *יחמץ שנתעפש (לט) קדם זמן אסורו ונפסל מאכילת הכלב, או ששפרו באש (מ) (קדם) (זמן) (יז) ונתהרף *עד שאינו ראוי לכלב, (מא) או שיחדו לשיכה (מב) וטח אותו בטיט, (מג) מתר לקימו בפסח: י (מד) דיו שהוא מבשל בשבר שעורים,

באר היטב

מעל"כ בכלי חמץ כמ"ש ב"ד ס"ס פ"ז, וצ"ל ס"ק א. וכתב הפארטיטב אשר לפני: ונ"ל שהעמיד בפסח וד"ק, ולא ידעתי למה: (יז) אלא מבטלו.

משנה ברורה

בזה שיתקבצו במקום אחד. ומכל מקום בטול (סג) צריך לכלי עצמא, ואם לא בשל קדם זמן אסורו צריך לבער אחר-כך: (לח) מבטלו בלבו ודיו. וזהו (סד) בעיא בגמרא אם מצטרפין, ולכן כיון שבטל אחר-כך ה"ל לה פסקא דרבנן ואינו צריך לדק: **ט (לט) קדם זמן אסורו ונפסל וכו'.** רוצה לומר, ששפסל מאכילת כלב (סס) קדם זמן אסורו, דאם קדם פסח לא נתקלקל רק מאכילת אדם, ובתוך הפסח נתקלקל ביותר עד שאינו ראוי לאכילת כלב, ה"ל חבי לבער, כיון שבשעה שהגיע זמן חיוב הבעור ה"ל ראוי צדיו לאכילת כלב: (מ) קדם זמן. לאפוקי (סו) לאחר זמן, לא נפקע אסורו עד דשריף לה לגמרי: (מא) או שיחדו לשיכה וכו'. שה"ל לו (סו) גוש עבה של חמץ, בין עשה קשה ויבין פת, ויחדו לשיכה קדם פסח, ואף דבדעתה סלקו מתורת אכל ובטלו רק לזה, אפלו הכי כל זמן שלא טח בטיט לא מהני בטולו, וטח בטיט לחודה לא מהני כל זמן שלא יחדו לשיכה: (מב) וטח אותו בטיט. ובהנה מהני (סס) אפלו לא נפסל החמץ מאכילתו⁶⁶, והשעם, משום (סט) דבשלה על-ידיו מהם אכל. והנה מלשון המחבר משמע דצריך לטוח אותו מכל צד, אבל בגמרא איתא ו'טח פניה בטיט', ואולי דמפרש 'פניה' (ע) הינו פני הכפת-שאר מכל צד: (מג) מתר לקימו בפסח. והוא הדין דמתר (עו) בהנאה, אבל באכילת אסור (עז) מצדו נפסל לא אחר הפסח; ואף-על-גב דאכילה שאינה ראויה היא דהא נפסל לכל, מכל מקום כיון שהוא רוצה לאכל אסור דהא אישכבה⁶⁷. ונראה בזה דאחשבה, (עו) אבל אם נפל ממילא חמץ זה ששפסל מאכילת כלב לתוך המאכל⁶⁸, אפלו רק ברבו, אין לאסר לאכל אותו המאכל, דהא חמץ זה הוא כעפרא בעלמא⁶⁹. ואלמוד"י שעושים משמן דגים עם לחם גלוי קדם הפסח, (עד) אם ידוע לו שהלחם היה גלוי כל-כך עד שאינו ראוי לאכילת כלב, מתר לקימו בפסח ולמכר לעכו"ם, אבל אסור לאכלה; (עו) ואם אינו ידוע לו, אסור אף לקימו ולהנות ממנו: י (מד) דיו שהוא מבשל וכו'. רוצה לומר, קדם

שערי תשובה

להחמיר כלי האי, ע"ש. וצ"ל לקמן סימן תמו ס"ק יד מ"ש שם על מ"ש בבה"ט מו"ט ב"ח. וצ"ל סימן תמח בענין שמרים מחמץ שעה"פ: [יז] אלא מבטלו. עבה"ט. וצ"ל

באר הגולה

כבוס בגדים מבאר פן גם בטור בשם ראשונים להחמיר משעם זה, ומדקלל שם גם דין גירות דבוקים משעם זה הכל משעם אחד, קדברי הפרי חדש. והנה מה שמתקבצו בורכי ספרים הגירות בדרך של חמץ אף קדם פסח, לדעה ראשונה בנדיא מתר, ודעתבש תח, וכו', ולדעת הש"מ מחמירין גמי יש לומר דמתר, דהא אין גר החמץ מבחין. ומה שכתב התרומת הדין בדעת הש"מ מחמירין לעשות בלילה רבה, יש לומר דרובא בחלונות כתב פן, כדי שיהא נבלע בין הסדקים ולא יבצץ מבחין, ובפרט לפי מה שכתב החק"י צ"ק בדין דעקרו הוא כמ"ש נקשה אינו אסור אלא בשנראה מבחין, ולא חזרי התנאי שיהא בלילתו רבה, וכן בתייראדם לא חזרי תנאי זה, ע"ן שם. ובר מכל זה אפשר לומר דענגנו אינו דומה לחלונות, דשם סופו עומד לגר החמץ מן החלונות, וכן לענין גירות דבוקים אפשר גם-כן שפירסם, מה שאין פן לענין בורכי ספרים דמקשה מבחין ונעשה לבתחלה על-מנת שישאר קף, אפשר דהוא בכלל חמץ שנקלה עליו מפלת שהוא כמבכר: * חמץ שנתעפש וכו' ונפסל מאכילת כלב. דע. ודעת הראב"ד דבשאר חבי לבער אפלו אם נתעפש עד ששפסל מאכילת כלב, ולדעת הרמב"ם אין לחלק בזה, וצ"ל במגיד-משנה וקפי"משה שהקריע לחלקה כדעת הרמב"ם וכן העתיק הסג"א אברהם, וצ"ל בפרי חדש והגד"א שהביאו סעד לדברי הראב"ד מותרתא דביצה פרק א דאיתא שם דשאר נקרא משיפסל מאכילת כלב, והפרי חדש הקריע מכל זה דהלכה כהראב"ד. ומה לכאורה הוא מתנה גדולה על הרמב"ם מתוספתא זו, אכן לענין דעתי יש לומר, דסבירא לה להרמב"ם וכל העומדים בשיטתו כמו שכתב הפוסק-משנה שם, דאף דחזקה הותרה לשאר אף ששפסל מאכילת כלב, הינו כשנפסל מחמת חמירו, שנתחמץ כל-כך עד שאינו ראוי לאכילה אף לכלב, דמשום זה לא נחשב כעפר ודמי דרך חמץ ששפסל בתוכו דבר חרף ביותר ואינו יכול לאכל מחמת חריפותו, דעבור זה לא יבטל ממנו שם אכל, אבל אם השאר נתקלקל כל-כך עד שאינו ראוי לכלב מחמת עפוש, שאף אם לא היה נחמץ כל-כך גם-כן לא היה ראוי לכלב מחמת שנתעפש ונפסל, שפיר יש לומר דהוה נחשב כעפר, וכמו שכתב הר"ף דלכך אם נתעפש עד ששפסל מאכילת כלב אינו חבי כבעורו משום דהני כעפר, וצ"ל פן מה לי חמץ שנתעפש עפר או השאר נעשה עפר. וביחוד מה מצינו בפרקי-מנחה שם בפרק א חמץ ומצה שכתב, דאף לדעת הראב"ד אם נפסל השאר מאכילת כלב פטור על אכילתו, ואינו חבי רק כבעורו משום דראוי לחסוד בה עסות אחרות. והנה הפרי-מגדים נשאר בצריך עיון על דברי מתוספתא הנ"ל, ולפי דברינו הנ"ל נראה, דה"ל דאינו ראוי לכלב מחמת עפוש או חזקתו הותרה וכו', ורק לענין בעור

סבירא לה להראב"ד תחב. ואפלו אם נאמר דהני ככסף-משנה, אלא דלכך אין חילוק בין אכילה ובין בעור, דלכך הרמב"ם וסיעתו שפיר יש לומר סבירא הנ"ל, דה"ל דמחמת עפוש אינו ראוי השאר לכלב אינו חבי בין באכילה ובין כבעור: * עד שאינו ראוי לכלב. ואף-על-גב דבשאר אסורים

שער הציור

(סג) מוג'אברהם. וצ"ל פרי-מגדים דאין דבוקים קאי: (סד) אחרונים: (סו) דעפרא בעלמא הוא לא אמרין אלא-אם-פן אינו ראוי לאכילת כלב, כדמוחק מרי"ף בשיטה זו, ואף שאחר-כך נתקלקל ביותר, זה לא מגרע חיובו, וכמו שהסימו הפוסקים דאם נתקלקל החמץ בתוך הפסח עד שאינו ראוי לכלב חבי לבער: (סו) ר"ן ושארי פוסקים: (סו) בגמרא איתא 'כפת-שאר שיחדו לשיכה', ובגמרא איתא בשם רב 'טח פניה בטיט', ופרש רש"י לתקנה לשיכה, ומשמע מה דתתיר בעין, יחד לשיכה וגם טח פניה בשביל זה, וטח פניה לחוד לא מהני. והנה בס"ח הסכים דטח פניה לחוד גם-כן מהני, והוכיח זה מה דבצק שפסקין הקמלים, ובאמת אינו ראוי, וכן חשיב יחדו לשיכה דהניו לשמשו, וכן מוכח בטור, ע"ן שם, וגם מה שהביא ראיה מה דכתבו הפוסקים דמנין בערבות לטוחין בטיט, דהם על מצת הבצק שנומצא שם בנדיא מהני השיחה, דמחצבר מצת הבצק עם טח וטחי כעפרא בעלמא, מה שאין פן הקא בכפת-שאר שהוא עגול גדול - וכי משום שטח פניה שלמעלה בטיט יתבטל כל החמץ שמתחתיו, והלא יכול לגרר השיט מלמעלה עם מצת הבצק שמתחתיו וישאר לו השאר נקי? וגם לדבריו, מאי מקשה הגמרא 'טח אין לא טח לא', לישני דטח מהני אפלו בלא יחדו לשיכה, ויחדו מהני בלא טח? אלא ודאי דטח בלא יחדו לא מהני. אחר-כך מצינו ברבנו חננאל ובעטור שמשמע להדיא כפרוש רש"י דבצינן תרניהו, ודלא כב"ח: (סו) ואף דמשלחן-צירוף לא מוכח אלא כשלא נפסל החמץ שבתוכו מאכילת כלב, אבל מלשון הרמב"ם שלא העתיק זה כלל סמוך לענין פת ששפשה, אלא בסתמא 'כפת-שאר שיחדו לשיכה', משמע כדבריו, וגם הגמרא במדמה לה לבצק שפסקין ערכה, ויש נמי הלא לא מפסל כלל באכילה: (סט) ואף-על-גב דבעלמא אפלו בשלו בהדיא ונחשבה לעפרא לא מהני מדרבנן, ה"ל משום דלמא אתי למיכל, ה"ל לא שחך זה דהא יחדו לשיכה וגם מאיס: (ע) וברש"י איתא שם 'שטח פניה לתקנה לשיכה', משמע דרק למעלה במקום המושב, אכן בקרבן-תמאל איתא דלהיא"ש הינו מכל צד, אבל אינו מכרת, ע"ן שם ברא"ש: (עו) פרי-מגדים: (עו) ט"ו. ונראה דה"ל לא קאי רק על חמץ שנתעפש או ששפרו וכו' ולא על שיחדו לשיכה, דהחמץ שבפנים של הכפת הלא ראוי לאכילה, ורק לענין בעור פטורו משום ששפסל⁶⁰: (עג) חק"י צ"ק ושא: (עד) דהמגן-אברהם שהחמיר במסקנתו אינו אלא משום שאמר המריכה היה ראוי צדיו לאכילת כלב, אבל אם ידוע לו שהמריכה היה ביותר עד שאינו ראוי לאכילת כלב גם הוא מודה: (עו) מוכח מפוסקים:

הלכות פסח סימן תמב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק מב]

וְכֵן מְהִי אֶפְלוּ לֹא נִפְסַל הַחֻמֵּץ מֵאֲכִילָה⁽⁵⁶⁾.

[משנ"ב שם]

אָבֵל אִם נִפְל מִמִּילָא חֻמֵּץ זֶה שֶׁנִּפְסַל מֵאֲכִילַת כֶּלֶב לְחוּף הַמֶּאֱכָל⁽⁵⁸⁾.

(58) וביאר החזו"א (או"ח סי' קיז ס"ק ה'), שאם החמץ נפל ממילא, כשאוכל את התערובת אין הוא מחשיב את החמץ למאכל, אבל כשנתנו בכוונה, כשאוכל את התערובת הרי הוא מחשיב גם את החמץ.

[ובכך ביאר החזו"א (שם), את דברי השו"ע לעיל (ס"ד) שאסור לאכול דבר שאינו ראוי לאכילה שנתערב בו חמץ כגון התיראק"ה, שהיינו באופן שעירב בו את החמץ בכוונה, ולפיכך אסור לאוכלו אף על פי שהחמץ שבתוכו אינו ראוי לאכילה].

[משנ"ב שם]

דָּהָא חֻמֵּץ זֶה הוּא קְעֻפָּא דְּעֵלְמָא⁽⁵⁹⁾.

(59) והחזו"א כתב (שם סי' קטז ס"ק ז' ד"ה שם הי"ב), שאפילו אם החמץ לא נפסל מאכילת כלב אלא מאכילת אדם, מותר לאכול את התערובת, שכן שהוא מעורב בדבר אחר אין הוא ראוי להחמיץ עיסות אחרות. [והוסיף, שזאת בתנאי שאי אפשר להפריד את החמץ מן התערובת, וכגון שהחמץ נימוח בתוכה].

[שעה"צ ס"ק עב]

[וְכֵן לְעֵינֵי בַּעֲרֵי פְטוּרָהּ מִשּׁוּם שֶׁבִּטְלוּ⁽⁶⁰⁾].

(60) והחזו"א (או"ח סי' קטז ס"ק ה') הסתפק בדבר, וכתב שאפשר שאף בייחודו לישיבה האיסור לאוכלו אינו מדאורייתא, שכן שבשעה שייחד את החמץ לישיבה נתבטל ממנו דין אוכל, אף על פי שבשחזור ואכלו נתבטל ייחודו והרי הוא אוכל, מ"מ הרי זה כאוכל שנוצר שלא מחמשת מיני דגן ואין איסור לאוכלו מדאורייתא, שהרי חמץ הוא העשוי מחמשת מיני דגן דוקא.

(56) וכן צמחי נוי שיש בהם חיטים ושעורים שהחמיצו והם צבועים בצבע או משוחים בלכה, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ח תשובה ז') שמותר להשהותם, שכן שייחדם לשם נוי ועשה בהם מעשה של צביעה ומשיחה, בטל מהם שם אוכל.

כמו כן רעל עכברים המורכב מחיטים המצופות ברעל, כתב בשו"ת אבן שתיה (או"ח סוף סי' יז) שמותר להשהותו, שכן שייחד אותו לשמש כרעל לעכברים ואף ציפה אותו, בטל מהן שם אוכל, וכן כתב בשו"ת אור לציון (שם תשובה ח'). והוסיף, שההיתר הוא מהטעם הנ"ל, אבל מטעם שאין הן ראויות למאכל כלב, אין להתירן, שהרי החיטים עצמן ראויות לאכילה, שכן אפשר לקלף מעל גבן את הרעל ולאוכלן. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ז ס"ק ג') שהטעם שמותר להשהותן הוא משום שאין הן ראויות לאכילת כלב, שכן לא ניתן לקלף את הרעל כולו, ואם כן גם לאחר הקילוף הרי הן מסוכנות למאכל, ולכן מותר להשהותן.

[משנ"ב ס"ק מג]

כִּינֵן שֶׁהוּא רוֹצֶה לֶאֱכֹל אֶסוּר דָּהָא אֲחֻשְׁבָּהּ⁽⁶⁷⁾.

(57) ואף על פי שהנשבע שלא יאכל ואכל עפר, הרי זה פטור [כמבואר בגמרא שבתות כב, ב], ואין אומרים שכן שאוכלו מחשיבו כמאכל, ביאר הב"ח שיש לחלק בין פת שנתעפשה או נחרכה, לעפר, שכן עפר אינו נאכל אפילו על ידי תערובת, אבל פת שנתעפשה או נחרכה ונפסלה מאכילת כלב, אף על פי שאינה ראויה לאכול כמות שהיא בפני עצמה, מ"מ על ידי תערובת הרי היא נאכלת, וכשם שעושים אלמוד"י מלחם קלוי שאינו ראוי לכלב, כמובא במשנ"ב כאן. וראה ברוך טעם (שער הכולל תחילת דין א').

הלכות פסח סימן תמב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק מז]

עד שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְשַׁתְּיָה אֶף לְכָלֵב⁶¹.

61) והחזו"א כתב (אר"ח סי' קטז ס"ק ח), שאפילו אם היה נפסל רק מאכילת אדם, לא היה בו איסור [וראה מה שכתבנו בשמו לעיל (ס"ק ה-ויב)].

[משנ"ב שם]

בִּינוֹן שֶׁלֹא נִפְסַל הַשֶּׁכֶר מֵאֲכִילַת כָּלֵב קִדְּם וְזִמְנוֹ⁶².

62) ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ט).

[משנ"ב ס"ק מה]

מֵה שֶׁאֵין כֵּן בְּזֶה שֶׁהוּא שֶׁלֹא בִּכְנֻנָּה אֵין קָפִידָא⁶³.

63) כלומר שאין כוונתו לאכול את הדיו, אלא לאחוז את הקולמוס בפיו, כך ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ז ס"ק ג עמ' צ), ולפי זה מותר לאחוז את הקולמוס בפיו אף במזיד, שהרי אין כוונתו לאכול את הדיו, ומה שכתב המשנ"ב 'ולא חיישינן' שמה ישכח ויתן קולמוסו לתוך פיו, היינו שלא איכפת לנו אם יכניס את הקולמוס לפיו [וכן מבואר בדברי התרומת הדשן (ח"א סי' קכט) שהוא המקור לדין זה].

משום כך, משחת שיניים או מי פה שיש בהם חמץ שנפסל מאכילת כלב [ולדעת החזו"א המובאת לעיל אפילו אם רק נפסלו מאכילת אדם], דעת הגר"נ קרליץ (שם) שמותר להשתמש בהם בפסח, שכן אין המשתמש מתכוין לאכול אותם, אלא לשטוף את פיו ולפלוט אותם מיד לאחר השטיפה, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ח תשובה ו).

וכן 'שפתות' שנשים מורחות לצבוע את שפתותיהן העשוי מחמץ שנפסל מאכילת כלב, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שמותר למורחו על השפתיים, אף על פי שפעמים בשעת האכילה חלק מהצבע נדבק באוכל, מ"מ הרי אינה מתכוונת לאוכלו.

[משנ"ב ס"ק מז]

וְאֵם עֶבֶר וְלֹשׁ בִּהְיֶה בְּפֶסַח אַחֵר הַגָּעֶלָה, מְתִירָא⁶⁴.

64) ואף שאין משתמשים בערבות בדברים חמים, אף על פי כן צריך להגעילן, וכפי שכתב השו"ע לקמן (סי' תנא סי"ז), ובטעם הדבר כתב המשנ"ב שם (ס"ק צג), שהואיל ומשהים בהן את העיסות עד שיחמיצו, דינן כבית שאור שאסור להשתמש בו ללא הגעלה, הואיל ומשהים בו את השאור זמן רב [כמבואר בשו"ע שם (סכ"ב) ובמשנ"ב שם (ס"ק קכו)].

[משנ"ב ס"ק נ]

בְּכָלִים שֶׁמִּנְיָחִין בְּהֵן קָמַח⁶⁵.

65) כאן כתב הרמ"א ש'טוב' לנהוג בכלים שמניחים בהם קמח כשם שנוהגים בערבות, כלומר למוכרם לנכרי או לטוחם בטיט, ומשמע שאין זה מעיקר הדין אלא הנהגה טובה, והקשה השעה"צ לקמן (סי' תנא ס"ק קיג) על מה שכתב הט"ז שם (ס"ק כ) שנוהרים שלא להגעיל כלים שמניחים בהם קמח [וכתב השעה"צ שם שמשמע שאף כדי להשהותם אין די בהגעלה], ומשמע שהוא מעיקר הדין. וראה מה כתב השעה"צ שם, איך יש לנהוג למעשה.

הלכות פסח סימן תמב

באר הגולה טז

ע טור קס"ט
יחיא'ל
פ רוקח

(מה) מִתֵּר (יג) לִכְתֹּב בּוֹ: יֵאָמְרוּ שְׁלֹשִׁין בְּהֵן חֲמִין, (מו) אֵין לִסְמֹךְ עַל מָה שֶׁרוֹחֲצִים אוֹתָן בַּחֲמִין וּמִגְדָּלִין הַחֲמִין מִהֵן, כִּי (מז) אֵי אֶפְשָׁר לִנְקָרָן שְׁלֵא יִשְׁאָר בְּהֵן בֵּין הַכֹּל בְּצִיחַ, וְהַכֵּלִי מִצָּרְפוֹ; וְצִירֵי לִתְנֵן בַּמִּתְנָה לְאִינוֹ-יְהוּדִי (מח) עַד לְאַחֵר הַפֶּסַח אוֹ לְטוֹחֵן בְּטִיט, (מט) וְהוּא הַדִּין (יד) לְבָצֵק שֶׁבְּכֵלִי נִסְרִים שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ: הֵגָה וְטוֹב לַעֲשׂוֹת בֵּן (נ) בְּכֵלִים שֶׁמִּנְחִין בָּהֶם קָמַח כֹּל הַשָּׁנָה (מהר"ו) וְכֵן (טו) (נא) בְּכֵלִים שֶׁמִּנְחִים בָּהֶם פֶּת כֹּל הַשָּׁנָה, וּמִפֶּה שֶׁהֵיחָה מִנְחַת עַל (טז) שֶׁקָּמַח לֹא מִהֵנִי לֵה נַעוֹר, (נב) וְצִירֵיכָה כְּבוֹס כְּדִי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ עֲלֶיהָ בַּפֶּסַח (מהר"ל):

שערי תשובה

במג"א ס"ק א לענין חצי שעור אם אסור מה"ת לענין ב"י, ובש"ח ח"צ סימן פו כתב דלפ"ד בשא"י התעצאיונים דבוקים בפסחים ג"כ א"צ, י"ל דדוקא באסורי אכילה גלי לן קרא דכל חלב דחצי שעור אסור כו', דשעורא דחצי לאצטרופי לחוד לא מתני. א"י י"ל דדוקא בעושה מעשה שמתכוין לאותו חצי שעור, אבל בפחות מכוין מה שמניחו בכיתו ואינו מקצרו אינו עושה דבר שמתכוין לא אסורין בה חזי לאצטרופי, ע"ש. ובש"ח אדרה סוף סימן פא כתב בטעם הנדבר, דבאסורי אכילה אם אוכל בזה כבא"פ מצטרף ונזכר עליו, ומצא מה שאכל מחלה באסור אבל למפרע, דהא איחוד מצטרף ומשלים שעור האכילה לחיוב, אבל לענין ב"י אפילו אם ישלים אחר זמן לכבות יצטרף ויחלוקה, וכל זמן ששנה אצלו פחות מכוין ליכא אסורא למפרע אפילו לבתר שהשלים לכבות, וכיון דא"א שיבאר לאסור ב"י למפרע בשהיה ח"ש זה לא שך טעמא דחזי לאצטרופי, ע"ש. והדברים עתיקים, מדבש מתוקים, ואלו ואלו דא"ת. וענין בשו"ת פ"י סימן טו שהאריך ג"כ בענין זה אם שכן ח"ש לענין אסור ב"י:

הנהגה בעלמא, דאדרבה הצדק נדבק בו, וצריך כבוס בחמין ואפר וחביטה. וטובא"ק¹ דרך לשרותו בשכר, וצריך לסגור בסדר או לעשות מחצה לפניו, וכן ברכם, עמ"א סימן תס"ס י. וי"ל הכל לפי המדינה:

באר הגולה

כל שאינו ראוי לאכילת אדם מטר, שאני חמץ שאפילו אינו ראוי לאכילת אדם, ראוי לחמץ בו עשות אחרות (מ"א בשם הר"ן):

באר היטב

ואם ארע שלא בשל חמץ, חייב לבער בכל גונו, ט"ז: (יג) לכתב. ודיו שבשול א"י בפסח אסור לכתב בו, כיון שלא נפסל מאכילת כלב קדם זמנו. ואם נפל דיו או חמץ שנפסל מאכילת כלב למאכל, אפילו ברבא בעלמא בטייל, ח"י: (ד) לבצק. וכן המנהג לעשות לדפי מליקתא ועצים מגולגלין וכל הפלים שמששו בעשה, מהר"ל. וכתב שכנה"ג: ונשי דידן מנקרין אותן היטב ומצניעין. ואפילו עובד שולשין בה, נראה מבי"ח דאינו אלא חמרא. ועברות העשויות מחתיכה אחת ואין בה שום סדק, פשיטא דיוכל לנקרן: (טו) בכלים. הינו סלים של נצרים: (טז) שוק. כתב לבוש: אבל שוקן עצמן לא סגי בעוורו כבוס. כתב א"י: ה"ה שך חדש שנותנין בו קמחא דפסח, אם רוצים לבכסו ולחזור ולתן בו קמחא דפסח צריך להחיר התפירות וכל הטלאים, וכן היה דודש זקני הגאון ז"ל. וצ"ע אם נתנו בו קמח בדריבד בתוך הפסח בלי התר התפירות אם יש להחיר אפילו באכילה, ובבי"ח ס"ס תניג' החמיר אף בשך ישן שאין בו טלאים ותפירות, וזקני ז"ל נהג להקל כמשמעות הש"ע, וכן שכנה"ג כתב שנהגו כן, ע"כ. וכתב מ"א: ולא מהני הנהגה בעלמא, דאדרבה הצדק נדבק בו, וצריך כבוס בחמין ואפר וחביטה. וטובא"ק¹ דרך לשרותו בשכר, וצריך לסגור בסדר או לעשות מחצה לפניו, וכן ברכם, עמ"א סימן תס"ס י. וי"ל הכל לפי המדינה:

משנה ברורה

זמן הבעור. והטעם, דעפצים ושא"ר דברים המרים שנתערב בו, בנדיא פגמוהו והשכר עד שאינו ראוי להשתיה אף לכלכל⁶¹, ולכך מתר לכתב בו במועד, אבל אם בשל נכרי בפסח את הדיו הנ"ל (ע) אסור לכתב בו, כיון שלא נפסל השכר מאכילת כלב קדם זמנו⁶²: (מה) מִתֵּר לִכְתֹּב בּוֹ. ולא חישבין שפא שמא יושפח ויתן קולמוסו לתוך פיו בדרך הסופרים, וחמץ שנפסל מאכילת כלב הלא אסור באכילה וכו', דזה דוקא בשאכלו בכונה ומשום דהוא אחשבה, מה שאין כן בזה שהוא שלא בכונה אין קפידא⁶³ [מ"א בשם תה"ד]: יֵאָמְרוּ שְׁלֹשִׁין בְּהֵן חֲמִין, (מו) אֵין לִסְמֹךְ וכו', לא מורי (ע) לענין להגדילין ולהשתמש בהן בפסח, דבזה אין צריך לצרופי בנות, דהא אפילו ישאר משהו אסור, אלא מורי לענין להצניען: (מז) אֵי אֶפְשָׁר לִנְקָרָן. לאו דוקא, (עח) אלא רוצה לומר, דברב הפעמים לא יוכל לנקרן בראוי, ולכן יש להחמיר משהו חמרא דחמץ בכל גונו. (עט) וכתבו האחרונים דהכא מורי בעברות העשויות מנסרים גדולים שלשין בהם פת, שיש חריצין בין נסר לנסר ומצוי שם חמץ, אבל עברות קטנות העשויות מחתיכה אחת ואין בהם שום סדק, פשיטא דיוכל לנקרן כדי להצניען (פ) אבל לא להשתמש בהן בפסח, ואם עבר ולש בהם בפסח אחר הגעלה, מתיר⁶⁴: (מח) עַד לְאַחֵר הַפֶּסַח. לא שיאמר לנכרי כן, אלא יתגם לו במתנה גמורה, אלא שאחר הפסח יכול לחזור ולשלם ממנו, וכמו שנתבאר בסימן תמח: (מט) וְהוּא הַדִּין לְבָצֵק וכו'. וכתב מהר"ל, דכן המנהג בדפי מוליקתא ועצים מגולגלין וכל הפלים שמששו בהם עשה, לטווחן בטיט או למכר לנכרי. ולפי מה שכתבו האחרונים הנ"ל, אם עשויות מחתיכה אחת, (פא) די בשמקנרן היטב ומצניען במקום צנוע: (ג) בְּכֵלִים שֶׁמִּנְחִין בָּהֶן קָמַח⁶⁵. דשפא יש עליהם חשש חמוץ ונכנסו בין הסדקים: (נא) בְּכֵלִים שֶׁמִּנְחִים בָּהֶם פֶּת. הינו סלים של נצרים, מפני שיש בהם גמול ואי אפשר לנקרן, (פב) ויש להטמין בסדר שאינו רגיל לילף שם: (נב) וְצִירֵיכָה כְּבוֹס. הינו כבוס יפה בחמין ואפר וחביטה [אחרונים]. וענין לקמן סימן תנג סעיף ו ובמשנה ברורה שם:

שער הציור

(עו) חק-נעקב בשם תרומת הדשן: (עו) אחרונים: (עח) בי"ח ט"ז: (עט) מגדאברהם ואלהיה רבה ומקור-חיים: (פ) אלהיה רבה. ונראה שמקורו הוא מסימן תנא סעיף יז בהג"ה, דמסתימת הדברים שם משמע דבכל גונו אסור לענין בטי"ו ובחק-נעקב שם שהעתיקו דברי הביח"י, שאי אפשר לגרור ולנקותן יפה יפה שלא ישאר משהו חמץ באיזה סדק שאינו נראה לעין, אכן מדברי הרמ"א שם ששים יוכיב ונתבאר ליעל סימן תמב' מוכח דגם כאן מורי באותו ענין שבבאר שם, ומכל מקום לענין להצניען יש לסמוך על דברי המגן-אברהם ושי"א שמקלין בנסר אחד, אחרי שעקר הדיו דסעיף זה אינו אלא מצד חמרא, כמו שהסכימו כמה אחרונים: (פא) וכן כתב האלהיה רבה בשם השיירי-קנסת-הגדולה, אף הוא לא חלק בין עשויות מחתיכה אחת או לא, ועל-כל-פנים בעשויות מחתיכה אחת יש לסמוך להקל: (פב) מגדאברהם בשם מהר"ו. והנה הפירמגדים מפרש דבזה לחוד סגי אחר שצנרן היטב והינו בכלים אלו שהוא רק חשש פורר בעלמא שימצא בו, מה שאין כן בעברות דיש חשש לצרופי בנות, שם אינו מועיל הטמנה לבד, אבל מדברי חק-נעקב וחקמר-משה משמע דתרוניהו כעי:

א *חֲמִץ מִשֵּׁשׁ וּלְמַעַלָּה בְּיוֹם י"ד (ב) (ח) [ח] (א) אֶסּוֹר בְּהִנָּאָה (ב) *אֶפְלוּ חֲמִצּוֹ שֶׁל אֵינוֹ יְהוּדִי אֶסּוֹר לְהִנּוֹת מִמֶּנּוּ (טור סימן ת רי"ב סימן ת), בְּאֶסְרוּהוּ חֲכָמִים (ג) (א) שְׁתֵּי שָׁעוֹת קֹדֶם, דְּהֵינּוּ מִתְחַלֵּת שְׁעָה חֲמִישִׁית.

א בְּרִיתָא פְּסָחִים כ"ח
וּכְרָבִי יְהוּדָה, טוּר
בָּשֶׁם הֶרְמִי"ם בְּפָקֶן
א וְהָרָא"ש וּשְׁאָרֵי
פּוֹסְקִים ב מִשְׁנֵה דָף
יֵא וּכְרָבִי יְהוּדָה,
גְּמָרָא שֶׁם ג מִשְׁנֵה דָף
כֹּא וּבְגָמְרָא שֶׁם
ד בְּרִיתָא שֶׁם וּכְבִּית
הֶלֶל ה שֶׁם בְּמִשְׁנֵה ו

[ח] אָסור. עבה"ט. וַעֲיַן בְּשׁוֹת נ"ב מ"ת סִימָן ס וְסִימָן סא שְׁדָחָה דְּבְרֵי חֲכָם אַחָד

* וַאֲפֹלוּ הַמָּצוֹ שֶׁל נָכְרִי אֲסוּר לְהִנָּח מִמֶּנּוּ. כִּתְּבוּ הַחֲקוּלִיִּים בְּסִימָן
מִחַם דְּלִפְנֵי זֶה אֲסוּר לְקִרְיָם אִם פֶּת חֲמָה שֶׁפִּי עֲצוּמִים. וְהַכְמִיר
מִשֶּׁה פִּסְפֹּסָם דְּעַקְר דִּינָא דְרִיט פִּתְחָמָא לְפִי מַה דְּקִנְיָן לָן
בִּירוּהִי דְעָה סִימָן קַח דְּכֶר שְׁאֵינוֹ עוֹמֵד לְרִיט מִתְּרִיט בּוֹ, וְהַכְמִיר
לְעִנְיָן פֶּת, עֵינִן כְּדִרְבִּי. אֲבָן בְּאַמֶּת לֹא בִרְדָּא עַקְר דְּכֶר זֶה אִם פֶּת אִינוֹ
עוֹמֵד לְרִיט, עֵינִן לְעִיל סִימָן רְטוֹ בְּהַגִּי' שְׁמִי דְעוֹת בְּקוּה¹², וְעֵינִן שֶׁם בְּבִאֹר
הַגִּי' א, אִם בִּירוּהִי דְעָה סִימָן קַח אִפְּאָא אִימָא לְרִיט מִאֲדִינְדְּמֶר, וְהַכְמִיר בְּפִסְפֹּס
דְּאִסְרִינָא מִשְׁמַה אֲמִרְנָן רִיבָא מִקְחָא אִימָא. עַד שֶׁם. וְכִר מִן דִּין לֹא לְאִסֵּר מִשְׁעֵם
אֲחֵר, דְּשָׂמָא אֲבֹא אֲבָלָה, עֵינִן בְּמִנִּי כָּלֵל לֹא סִפִּיר קִשְׁן לֹא שְׁחָרְקִין בְּפִרְסִים
אֵלּוֹ וְהִבֵּיא שֶׁם בְּשֵׁם הַרוֹקֵחַ כְּעֵינִן זֶה, וְלִעִיל סִימָן רְטוֹ סִפִּיר בִּי בְּבִאֹר הַלְכָה
דְּבִירוּ מִתְחַלֵּל הַמִּיּוֹסֵף כִּתְּבוּ בְּכִנּוּן זֶה לְאִסֵּר, וְכִפְרֵט חֲמָמָא לֵאלֹא בִדְלִיא
מִהָּ בְּלֹא שְׁמָא: * אֲסוּרָהּ אִם בְּהַנָּחָה. וּפְשִׁט דְּאָא אֲסוּר לְמַכֵּר לְנָכְרִי¹³,
הַסְכִּימִיהָ גּוֹמֵא נִחְשֵׁב שְׁמָא, אֲבָן כִּדְרֵיכָא אִם מְכָר, מַעֲדֵד תְּפִירִי מִקְרִיִּים בְּסִימָן
דִּמְחָ בְּמִשְׁכּוֹתֵיהּ כִּתְּבוּ סִפִּיר זֶה, וְדִמְנִי עַל-כִּלְפִּינֵי דְלִחְרֵט פִּסְפֹּס לֹא יִהְיֶה

סַתְמָא, בִּין דִּישְׁרָאֵל וּבִין דְּעֻבְרִים, וְהָאֵי דִּינָא, עֲקָרָו הוּבָא בְּפוֹסְקִין
מִשֵּׁשׁ שְׁעוֹת וּלְמַעְלָה: (ג) שְׁתֵּי שְׁעוֹת קֳדָם. הַשְּׁעָם, מִשּׁוּם יוֹם הַמִּקְדָּשׁ
חִמְזָא נִקְשָׁה שְׁהוּא חִמְזָא דְּרַבְנָן (ד) גִּסְרָן אֶסְרוּ בְּאֵלוֹ הַשְּׁתֵּי-שְׁעוֹת. וְ
בְּאֵכִילַת נִקְשָׁה בַּשְּׁעָה חֲמִישִׁית^(א): (ד) תְּרִבְהָ בִּיחָד. אֶפְלוּ דְּבָרֵי
שִׁחְשְׁדוּהוּ שְׂמָכָר לוֹ הִישְׁרָאֵל בְּפִסְחָא בְּשִׁירָאוֹ שֶׁהַעֲבוּרִים מִחֻזְקֵי בְּהִמְיָא
דְּלֹא כְּבִיחָן: (ה) וּבְלִבְדָּא שִׁיעֻמְדָּא עֲלֵיהֶם. וְדִין זֶה שֶׁאֵין גִּסְרָן (ו) אֶסְרוּ
מִחֻבֵּי הַלְהָרָה בְּהָאָה: (ז) אֶסְרוּהוּ גַם בְּהִנְיָה. גְּזֵרָה אִשּׁוּ שְׁעָה שְׂבִיעִי
לוֹ בְּמִתְנָה^(ז), וְלֹא לְהֵאֲכִילוֹ לְבִהְמָה חֵיהּ וְעוֹפֵי^(ח). אִם לֹא לְקַבֵּר מֵת בְּעֵרָא
הַמֵּת קֳדָם אֲכִילָה, דְּהָא אִין נָכוֹן (ט) לְבִי תְּחִבְיָה לְאָכֹל קֳדָם
וְאֶפְשָׁר שְׁלֹא יִשְׂאָר זְמַן לְאֲכִילָה, (ט) מוּטָב לְאָכֹל מִקֳּדָם לְקַדָּם אַחֲרֵי
עֲנֵן הַיּוֹם. הִנְיָ דְּלַעֲלוֹם שְׂבִיעִין הֵיטָל שְׁלֹשִׁים-עֶשְׂרֵה שְׁעוֹת, וּמִמְלִילֵי
לְאָכֹל עַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַיּוֹם אֲרֵךְ יוֹתֵר מִשְׁתֵּים-עֶשְׂרֵה שְׁ
הוּא הָדִין בְּמִדְּיוֹת שְׁתֵּי-מֵי שְׁלֹשִׁי הַפִּסְחָא קֳדָרִים, מִחֻלְקִין הַשְּׁתֵּים
הַיּוֹם: (ח) עַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם. וְחוֹשְׁבִין אֶת הַיּוֹם מֵעֲלוֹת הַשֶּׁחֶר עַד צֵאת

(6) בן בארו כמה אחרונים והגן"א מכללם, דעת המחבר לפסוק בקרמב פוסקים אין עובר על זמן זה קלאר כי אם בעשה ד'משיביו, עין בראב"ד בדריהם. וצ"ן ב"רן ובמחר"ם חלאר בן כח ודחשו"ר ורע"א ובפ"י חן בראב"ד ומהר"ם ב"ב קמו בשבת בספר חק"יעקב. ומכל מקום לא ברי"א חן דמשש שעות ולמעלה עובר בלא ראה, וכן משמע דעת רבנו חננאל דף ו טו"ף יש לאו דכל יראה משש ולמעלה: (7) ריב"ש (ד) על"ש שבת וחק"יעקב וחקמ"ד קטן כז: (I) פשוט: (H) מור וקציעה בסימן תכסו, דדברי המדרש קאי רק על בן דבנדאי לאו כלי עלמא יצאו להתענות כל היום ולסמך על אכילת פרות ומעלה מיתנות כראוי, מה שאין בן קדם אכלהו מההלים ודחופים. ואף שמחרי"ל בפר קטק בן הפגן בארש"ס, ואף שאחרונים מורצין דכרי, מכל מקום לא (10*) אחרונים בפשיטתם: (I"ב) מ"ח וט"ז ופיר חסד חק"יעקב: מכל מקום לא:

הלכות פסח סימן תמג

ביאורים ומוספים

סימן תמג

דין חמץ בערב פסח לאחר שש

[משנ"ב ס"ק א]

אכן צדין אין על אכילתו חייב כרת עד הלילה⁽¹⁾.

(1) ומטעם זה, כתב לקמן (סי' תמז ס"ק טו) שעד הלילה לא החמירו בו חכמים לאסור תערובתו במשהו, וכן לא החמירו בו לענין 'נותן טעם לפגם'.

[משנ"ב שם]

עובר בכל רגע ורגע שמשקה החמץ בביתו על מצות עשה ד"תשבינו שאר מקדשים⁽²⁾, דקאי על ערב-פסח משש שעות ולמעלה⁽³⁾.

(2) ובשעה השישית, נחלקו אחרונים אם רשאי להשתוות מלהשביט את החמץ עד סמוך לחצות, או שחז"ל חייבו להשביטו מיד בתחילת השעה השישית. הפמ"ג (פתיחה להל' פסח ח"א פ"ד אות ו, ראש יוסף פסחים ד, ב ד"ה ורורפין) כתב, שנראה שאינו עובר בשעה השישית איסור בכל רגע ורגע שמשעה את החמץ, ואף שמדברי רש"י (פסחים שם) נראה שחייב לשורפו בתחילת שעה זו, כתב הפמ"ג שמדברי הפוסקים לא משמע כן [וראה בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק או"ח סי' כא ד"ה והנה אף), שלדיעתו לא גזרו חכמים בשעה זו אלא איסור הנאה, אבל כלל לא חייבו להשביט את החמץ]. והשו"ע הרב (סי' תמז ס"א) כתב, שחייב בהשבתתו כבר מתחילת השעה השישית, וכל רגע ורגע שאינו מתעסק לבערו, עובר על מצות עשה מדברי סופרים.

וכן לענין ערב פסח החל בשבת, שכתב השו"ע לקמן (סי' תמד ס"ב) שטוב לבער בערב שבת את החמץ קודם חצות [אף שמקדימים לבער ב"ג ניסן], כתב המשנ"ב שם (ס"ק ט) שמבערים כבר בתחילת השעה השישית, כמו בשאר השנים.

(3) וכשהחמץ נמצא במקום שבו כבר הגיע חצות היום, אך במקומו של בעל החמץ עדיין הוא לפני חצות, נחלקו אחרונים אם נאסר בהנאה. בשו"ת עונג יו"ט (סי' לו) כתב, שנאסר בהנאה כפי מקום החמץ, אמנם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' כה) כתב, שמעיקר הדין מותר בהנאה כפי מקום הבעלים, ומ"מ לכתחילה יש להחמיר בזה כפי מקום החמץ, וכן נקט בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' צד) שעל כל פנים מדרבנן יש להחמיר שאסור בהנאה. והגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נח אות יד) כתב, שאינו חייב בהשבתתו, ולכן גם מותר אז לבעל החמץ להינות ממנו [אף שבמקום החמץ כבר נאסר החמץ בהנאה].

[משנ"ב ס"ק ג]

ובתשובת נודע ביהודה סימן כא מקל באכילת נקשה בקשה חמשתית⁽⁴⁾.

(4) דעת החו"א (או"ח סי' קיז ס"ק ב ד"ה נוקשה בעה"פ) שאין להקל בזה, משום שלא חילקו חכמים בדבר, וכל זמן שחמץ גמור אסור גם חמץ נוקשה אסור.

[משנ"ב ס"ק ה]

דמליך י"ד ואילך שמתחב בדריקת החמץ⁽⁵⁾, מחב להזהר בזה⁽⁶⁾.

(5) ולענין חיוב בדיקה במקום שהיה בו דאי חמץ והעופות מצויים שם, כתב לעיל (סי' תלג ס"ק כז) שלדעת המקור חיים אינו חייב לבדוק שם, אלא אם כן היה שם חמץ כליל י"ד אחר שהגיע זמן הבדיקה, שאז אין לסמוך על כך שיאכלוהו העופות, ואילו לדעת המג"א, כל שותף שלושים יום קודם החג הכניס לשם את החמץ, יתכן שחייב לבדוק שם.

(6) ואף שכתב השו"ע לקמן (סי' תמז ס"ג) שקודם זמן האיסור מותר להשליך חמץ במקום שמצויים בו העורבים, כתב המשנ"ב שם (ס"ק יז, ולעיל סי' תלג ס"ק כח) בשם אחרונים, שאין היתר להשליכו אלא ברחוב שהוא מקום הפקר, אך לא בחצירו. ואם כבר השליך את החמץ בחצירו, כתב לעיל (סי' תלג שם) שמ"מ חייב לבדוק ולבער.

[משנ"ב ס"ק ו]

אסור אף למכרו לעפ"ם, ולא לתן לו במתנה⁽⁷⁾, ולא להאכלו לבהמה חיה וצוף⁽⁸⁾.

(7) ואף שאסור לישראל לתת את החמץ במתנה, כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת או"ח סי' סג) לענין מי ששכח למכור חמצו ונאסר בהנאה, שאם משך נכרי את החמץ לרשותו בערב פסח אחר חצות, זכה בו כוונה מן ההפקר, ושוב אין הישראל עובר באיסור 'בל יראה' ו'בל ימצא'.

(8) וכיון שנאסר החמץ בהנאה, כתב השו"ע לעיל (סי' תלד ס"ב) ששוב אין בידו לבטלו.

[משנ"ב שם]

מוטב לאכל מקדם ולקדם אחר-כך בעור חמץ בזמנו⁽⁹⁾.

(9) ואם כבר התחילו להוציא את המת, כתב המג"א (ס"ק ב) שלא יפסיקו, אף אם לא ישרא זמן לאכול חמץ לאחר הקבורה, אלא יאכלו לאחר מכן מצה עשירה או בשר דגים [אכן אם אחר שהגיעו לבית הקברות עדיין לא מוכן הקבר או שאר צרכי הקבורה, ראה שו"ע הרב (סי'ה) שרשאים הם להפסיק לצורך מצוה וכדומה]. וכענין זה כתב המשנ"ב לעיל (סי' עב ס"ק ח) בשם הפמ"ג, שמה שכתב השו"ע שם (ס"ב) שאם התחילו להוציא את המת לפני שקראו קריאת שמע אין נושאי המיטה מפסיקים כדי לקרותה, היינו אפילו אם על ידי כך יעבור זמנה. וכן כתב לקמן (סי' תרפו ס"ק ח) בשם הגר"א לענין מקרא מגילה.

[שעה"צ ס"ק ט]

כדי שלא לבוא אחר-כך לידי מכשול לאכל חמץ בזמן האסור⁽¹⁰⁾ וכו', ולקמן על אכילת פרות ומצה עשירה בצעירותם⁽¹¹⁾.

(10) ולענין קבורת מת ביום טוב שני, שאין חשש מכשול זה, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תקכו ס"ק נב) שאם המת הוא אדם חשוב שחייבים כולם ללחונו, ויצאיהו לאחר התפילה [שאו הזמן שאפשר לקבץ את כל הציבור], וילוחו עד בית הקברות ויניחוהו שם וילכו לאכול, ורק לאחר מכן יקברוהו כראוי. וראה עוד במה שכתבנו שם.

(11) ומה שכתב הרמ"א לקמן (סי' תמד ס"א) לגבי ערב פסח, שבמדינות אלו אין נוהגים לאכול מצה עשירה, ביאר בשו"ת המשך בעמוד הבא

הלכות פסח סימן תמג

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ח]

ולכתחלה טוב להחמיר בדרך ראשונה⁽¹⁴⁾.

[משנ"ב שם]

אסור לקרר מכירה חלוטה⁽¹⁷⁾.

(17) וכן מלשון השו"ע (ה"מ סי' רצב סי"ז) שכתב שאחרי שעה חמישית ימכור בשוק את החמץ המופקד אצלו 'לשעתו', דייקן הפתחי תשובה (שם ס"ק ח) והמנחת חינוך (מצוה יא אות ט) שמשמע שמוכרו רק לזמן, וכדעת המג"א ושאר האחרונים.

[משנ"ב ס"ק יב]

אכל לא קבל עליו לקרר⁽¹⁸⁾.

(18) ואף שמבואר בגמרא (ב"מ צ"ג ב) שמוטל על שומר להציל את הצאן המופקד אצלו אף על ידי שכירת רועים שישמרו על הצאן או במקלות, ואם לא עשה כן חייב לשלם אף שההפסד לא נגרם מחמתו, כתב המחנה אפרים (הל' שומרים סי' לה) שכשהבעלים בעיר ויכול להציל בעצמו את ממונו, אין הדבר מוטל על השומר. ואף אם לאחר שהפקיד אצלו הלך הבעלים למדינת הים, ושוב אינו יכול להציל את ממונו, מ"מ הרי לא קיבל עליו השומר לטפל בפקידון במכירתו וכדו', ואינו חייב בזה אלא כמשיב אבידה. ועוד טעם הוסיף המחנה אפרים לפטור את השומר, שהרי חמץ שעבר עליו הפסח אין קלקולו ניכר, ואף אם היה השומר גורם קילקול זה בידיה היה פטור מלשלם, ולכן לא נתייב בזה כלל.

[שעה צ"ס ק"ד]

דאגוס הוא, קדלעיל בסיקן קח⁽¹⁹⁾.

(19) שלגבי מי שסבר שעדיין ישאר לו זמן להתפלל אחרי שסיים את העסק שבו הוא מתעסק, ואחר כך שכת להתפלל, כתב השו"ע שם (ס"ח) שרשאי להתפלל תפילת תשלומין, משום שנחשב אנוס, והוסיף המג"א שם (ס"ק יא), שגם לענין דיני ממונות נחשב בזה כאנוס.

(14) ובטעם הדבר שנהגו להחמיר בזה, כתב הכף החיים (ס"ק כא) שהוא משום חומר איסור חמץ. ומובא בשם הגרי"ז סאלווייצ'יק (הלכות חג בחג פסח, פ"ח הע' 4), שתמה על אלו שלענין קריאת שמע שהיא מדאורייתא מקילים לחשב את סוף זמנה מהנץ החמה, ולענין איסור אכילת חמץ בערב פסח אחרי שליש היום שאינו אלא מדרבנן, מחמירים לחשב את זמנו מעלות השחר. וראה מה שכתב שם לענין סעודת הבוקר בערב פסח שחל להיות בשבת. [וראה מה שכתבנו בזה לעיל (סי' נח ס"ק ד)].

ולגבי קטנים, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ז תשובה כב) שיש להקל ולסמוך על הדעה שאיסור אכילת חמץ מתחיל רק אחרי שליש היום מהנץ החמה.

[ביה"ל ד"ה אסחנה]

עין בנדע ביהודה תננא סיקן סג⁽¹⁵⁾.

(15) ושם לא היקל בזה אלא אם כן קנה הנכרי את החמץ בקנין משיכה או בקנין חצר כשעמד הנכרי בצד החצר, אך לא בקנין אגב, משום שלזה צריך דעת המקנה, וכיון שכאן החמץ כבר אינו ברשותו של הישראל, אינו יכול להקנותו לנכרי.

[משנ"ב ס"ק יא]

דקא אחר כך: אסר בהנאה⁽¹⁶⁾.

(16) ולענין חובת הנפקד לבער את החמץ כשתחילת זמן איסור חמץ במקומו שונה מזו שבמקומו של המפקד, הן כשקיבל עליו אחריות על החמץ והן כשלא קיבל עליו אחריות, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תמ ס"ק ב).

המשך מעמוד קודם

[ביה"ל ד"ה אסחנה]

ופשוט דאסור לקרר לקרר⁽¹³⁾.

(13) ומי ששכח למכור את חמצו לפני השעה השישית, כתב בשו"ת ראשית בכורים (סי' ה) שיש להורות לו להקנות את מקום החמץ בכסף לנכרי לפני חצות, והנכרי יקנה את החמץ מעצמו בקנין אגב כזוכה מן ההפקר, או על ידי קנין חצר כשהנכרי עומד בצד המקום שהישראל הקנה לו [ובשו"ת אבני נזר (אורח סי' תקכז) התיר לעשות כן גם אחרי חצות]. והפמ"ג (סי' תמז א"א ס"ק ב) כתב, שרשאי להשליך בשעה זו שקודם חצות את חמצו לפני בהמותיו של נכרי ידידו, והנכרי לא יניח לבהמות לאכול, אלא ישמור את החמץ עבור הישראל עד אחר הפסח [ובשו"ת פני יהושע (סי' יד) התיר לעשות כן גם אחרי חצות]. והגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' טז אות ג) תמה על דבריהם, שבאופנים אלו הרי עובר מדרבנן על מצות תשבינו, ואיך מותר לעשות כן לכתיילה.

נודע ביהודה (מהדו"ק אורח סי' כא ד"ה ולכן) שאין זה אלא לאחר חצות, אבל לפני חצות מותר לאכול מצה עשירה. אמנם, השו"ע הרב (סי' תמד ס"ג) כתב, שכבר מהשעה החמישית נודהים שלא לאכול מצה עשירה [וראה שעה צ"ל לקמן (סי' תעא ס"ק כה)].

[ביה"ל ד"ה ואפלו]

עין לעיל סיקן רטו בהנ"ה שתי דעות בזה⁽¹²⁾.

(12) אמנם במשנ"ב שם (ס"ק נד) כתב, שגם לדעה שצריך לברך על ריח טוב של פת חמה, אין זה אלא כשנטל אותה כדי להריח בה, וביאר בשעה צ"ל שם (ס"ק מז), שאם לא כן ודאי שלא יברך, שהוא כמי שנכנס לחדר שמונחים בו בשמים, שאינו צריך לברך גם אם מתכוין להריח, כיון שאין הבשמים עשויים לריח. ותמה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ד ארחות הלכה הע' 67), שאם כן לכאורה במקרה שאינו נוטל את הפת בידו, לכל הדעות אין איסור להינות ממנה בפסח.

(יט) מגן אברהם, ואלה רבה סימן חלא, והביא שכן גם בן דעת נחלת צבי, ודלא כש"י, וכן דעת בעל מור וקציעה והגר"י וז"ל אדם. ואף שהמגן אברהם נקט דבירושלמי בשבת, אפשר דלאו דוקא הוא, וכן האלה רבה והגר"י נקטו בסתמא, דבירושלמי נובל לסמך על דעת הש"א אומרים, ומכל-שכן לפי דעת מור וקציעה שנקט דעקר קדמה זו, וכן סתמנו בפנים: (יג) בן מנחם מרש"י י"ג דבור הפתחיל 'המגן' וכן מנחם בפר"א ובהלכות ירו"ש גיאות: (יד) דאי לא מצא מקום למכר פשיטא דפטור דכלי עמלא. וגדולה מאד כתב בנהר"ש שלום לדעת מגן אברהם, דאם טען 'שכתבי למכרו' פטור, דאנוס הוא, דלעיל בסימן קצ"ח, לא כן פשטן שכן הית"ש שאובל לסמך על המפקיד שבודאי ימכרוהו בפרט, דאנוס הוא, דלאו כלל וכלל לא מכרתי בשעת משיגתי, ובהשגה זו אכן אסורו וכן בית-דין לפרנו משמע שפירא שבו אסורין לא היה שהמפקיד מכרם בשוה, פטור, דאנוס הוא, דלאו כלל וכלל לא מכרתי בשעת משיגתי: (טו) וכן על זה מפקדן שם, דהנה לא למכרו במקומו, ואף-על-גב שהמפקיד לא היה יכול לסמך על זה והיה מחויב לבצרו כמו שכתב המגן אברהם, מפל מקום הנה לא להודיע בכתב או על-ידי שליח להנפקד שמוכרו, ואם לא מכרו ויהודיע להנפקד, איזה דאפסידא אנפשה ואבודה מדעת היא, ותפקדן מחויב לבצרו כדי שלא יצטרך המפקיד על כל נראה וכל ימצא, אם לא שהיה המפקיד מביטת הים בענין שאף אפשר לו להודיעו, ואם-כן אף אם הנה מוכרו בטוב טעם. והנפקד לבצרו, על-פ"נ מחויב למכרו, ותחב בשומרו שכן אם לא מכר (טז) אגב' הענין ומשה' יהודה וכן אלא' והגר"י וביהמ"ש, ע"ז שם שטאריכו בעיטתו. והאלה רבה מסתמך בזה וכתב וזה לשונו: 'ואני אומר דצריך עיון הפקדון לא מכר או מכר או חייב בזה וכן צריך לסייע אבדו, מהמנהגות אשר' ברוך המפקיד שטבע חובו, עד כאן לשונו. והנה מה שהביא משהו הפקדון, האחרונים נהגו בכתבו בדיקא פשוטו שם, ומה דצריך לסייע לד"ן זה מהמנהגות אשר' אין ראיה, דהתם לא קאמר דחייב משום שלא מכר אלא משום שלא הודיעו דהפדוהו מראובין, ומסתמך מיר"ש שם באפ"ן שהמפקיד לא היה לו לידע שצ"ק, ובהו מסתבר טעמה, דהוא בכלל שמירתו שלא יאבד החפץ ויודיעו לכלל החפץ ונאקשר שגם האחרונים הצ"ל מורים באפ"ן זה, מה שאין בן בענינו אדרבה זה המפקיד יודע שהגיע זמן אסורו: ומשום שלא מכר גם-כן אין לחיוב, דהו לא נכנס בכלל שמינה, וכמו שכתבנו בפנים: (י"ז) הגר"י מהא דחש"ד משפט סימן עב כ"ש ד' סעיף קטן כ. ודאף כבדש' יהודה דעתו דאף אבדו לא הפסיד חובו ונכ"ל, דאינו על זה רק שומרו, ומכירתו החפץ לא נכנס בכלל שמינה שהמפקיד מכלל מקום מסתבר ויחייב ק"ל שם 'הגרי"י, וכן נוטה בספר בגד'י-שם שם: (י"ח) ואם היה משכנן שוה יתר מפרד, חובו אין מחייב המלוה לשלם לו מיטתו, ולענין המותר אינו אלא בכלל שומרו וצדקתו, וכבר בארנו לעיל שזה אינו בכלל פשיעה מה שלא מכר, וכן כתב הגר"י:

(ו) [נ] לבָּעֵרָו (יג) בְּזִמְנָא אֲסוּרוֹ (יד) אֶפְלוּ אִם אֵינוֹ חֵיב בְּאַחֲרֵיתוֹ: ג *אם קָנוּ שׁוֹם דָּבָר בְּחֻמֵּץ (טו) אַחֵר

ט טור בשם רבנו סם
במקשה דשפחה גויה
אחת, ותוספות בחילין דף ר

שְׂעָרֵי תְּשׁוּבָה

דאם הוא דבר שלא ימצא ברות קונים בשעה ה', מותר למכרו קדם לכן; מיהו אם במקום דיוכל למכרו לא"י שיוצע שיחזיר לו אחר הפסח, אסור למכרו מכירה חלוטה, מ"א: (ו) **לבערו**. אע"ג שהוא אינו עובר עליו מ"מ יבערו שלא יעברו עליו המפקיד, ואע"ג שאפשר שהמפקיד מכרה לא"י בענין שלא יעברו עליו מ"מ אין ספק מוציא מידי ודאי ושמא לא יעברו, לפיכך חייב לבערו, ב"ח. וכתב המ"א: [ונראה שהנפקד חייב לשלם דמי הפקדון למפקיד, שה"ל למכרו קדם זמן אסור, ואל"ל להמפקיד פשע שה"ל למכרו לא"י במקום שהוא, בין דק"ל דאין הנפקד רשאי לסמוך ע"ז ותיב למכרו א"כ פשע שלא מכרו, ומיהו אם החמץ בעין אומר לו הרי שלך לפניך, מיהו אם היה משכון בידו צ"ע אם יכול לומר הרי שלך לפניך ותיב לפרע לו מעותיו או דלמא כיון שהוא פשע הפסיד מעותיו, ע"ש. וט"ו כתב בפשיטות דההיא של החמץ על הלזה כיון שהגוף שלו והלזה צריך לשלם לו מה שהלזה לו, וה"ה אם מכרו בזול בע"פ ההוא על הלזה, ע"ש. והח"י חולק על המ"א ופסק דאין הנפקד חייב לשלם דמי הפקדון, ע"ש. ועין בתשובת ידראליהו סימן יו. וכתב היר"א אהרן דהנפקד יכול לומר קים לי כמאן דפוסר, ע"ש [וכן בס' אגן העוזר חולק על המ"א ופסק דאין הנפקד חייב לשלם להמפקיד, ע"ש בסימן מא

שרצה לומר דעשה דתשובתו אינו אלא בע"פ ולא בשאר ימות הפסח, דהא אף אם בודק בתוך הפסח צריך לכוין, ולא נהנה הנכרה על מניעת האסור רק על עשיית המנוח, ע"ש, ועין לעיל סימן תלה, ועין מ"ש לעיל סימן תמ בשם השאגת ארנה סימן מנ וסימן סד: (ו) **לבערו**. עין בה"ט. ועין בשו"ת חתום ב"י, בא"י שכתב תבואה של ישראל לעשות משנה מאד צ"ל בלא ידיעת הישראל, ואדרבה קדם שצעה שאל פי הישראל ומתה בו ושוב הגיד להישראל שצעה ובעס עליו ולכן הלך האי ולקחה מן המים ויבשה, אם התקליל נגר בתבואה רשאי לקבל ממנו דמי התבואה כפרעונו דנקו, ואפילו אם אין נגר יש לצדד בזה, אלא שיש לפקפק בדבר, ע"ש. ומ"מ אסור לשום ישראל לקנות המאלי"ן מן האי, דקדם שנתקלקלה אפתי ברשות ישראל הנה קמא ונהנה חמץ של ישראל שעה"פ, ע"ש. ועין בשו"ת נ"ב ח"א שכתב בענין שאומר לנגזל הרי שלך לפניך אין החמץ נאסר, ועין בגיב"מ סימן סה וסימן עה שכתב לרשב"א מה שהקשו לו ע"ז מפקה מקומות, ועין בשו"ת בית אפרים סימן לו מ"ש בזה. ועין בשו"ת שבו"ת יעקב ח"א סימן י"ט באחד שהפקיד תבה מסוגת בלא אחריות, והנפקד משום חשש שפא"ש שם חמץ מכר בע"פ לא"י אותה התבה עם שאר החמץ שלו ונאסר הכל בפשיעת האי, ונאסר אף אם הו"ר פשעה מה ששכר לא"י, ואח"ל שהוא פשיעה, אם גם פשיעה בכלל התנאי שלא יתחייב באחריות, ותיב דנדאי הו"ר פשיעה, שלא היה עליו חובת בעור, כיון שאין ידוע אם יש בחובו חמץ אם לא, אחרון בחמץ לא מתקנין, ומ"מ פטור מחמת התנאי דגם פשיעה בכלל וכמ"ש בחי"מ סימן עב וביט"ק שו, ואף בתשובת נכ"ח סימן קלח ומהר"ט חלק ח"מ סימן קי חולקים, אין נראה לרחות דברי מהר"ם מרובנבור, ע"ש. ועין בשו"ת שער אפרים סימן כח בראובן שכתב לשפשו פשע ולא מכר החמץ בע"פ והוא טוען שחמ"י, שומר שכן היה חייב, אף דמשמע משא"ל שחמץ של ראובן לבר היה והפקיד אצל שפשו וה"ל פשיעה בבצלים דפטור, ע"ש; ולא ידעתי למה פתח זה, ואפילו אם היו שפתים בחמץ זה יש לפטור משום פשיעה בבצלים כמבאר בח"מ בששנים מתעסקים, ומכ"ש להש"ך סימן שסג שחולק על ר"ש ל"ל דשומר כמו גזלן ופצי אחר הרי שלך לפניך

באור הלכה

להפלוה למכרו קדם הפסח ולא מכרו, הרי עצלותו גרמה הפסד המשכון שגאסר בהנאה ואין זה אנס. ונפשוט דאם מכרו בערב פסח, אף-על-פי שמכרו בזול, אין עליו כלום והתקפד הוא על הלזה, ט"ז. מיהו, אם המשכון הוא בעין, כגון שלא בפרו המלוה לאחר זמן הבעור והשקה אותו עד לאחר הפסח, (טו) אפשר דיוכל לומר לו הרי שלך לפניך (טו) אף-על-פי שאינו שונה עכשו כלום, דחשורן שאין נגר הוא ולא הפסיד חובו: (יג) **בזמן אסורו**. בשעה ששית. ואף-על-גב דאפשר שבעל החמץ מכרו לעכו"ם במקום שהוא באחד מדרכי הקנינים, מכל מקום כיון שיש כאן ודאי חמץ, וספק מכרו בעליו לעכו"ם וספק לא מכרו, אין ספק מוציא מידי ודאי ותיב לבערו: (יד) **אפלו אם אינו חייב באחריותו**. ואפלו אם לא קבל עליו שמירה כלל [נאחרונים]. ואף-על-גב דהוא אינו עובר עליו, מכל מקום צריך לבערו כדי שלא יעברו עליו המפקידים, דכל ישראל ערבים זה בזה [ומ"א]. ודעת הגר"א, (כ) דיש עליו חיוב מן התורה לבער אף שהחמץ אינו שלו, כיון שהחמץ בביתו והוא של ישראל^(טז), וכן דעת הצ"ח ובית מאיר, עין שם: ג (טו) **אחר שש שעות**. רוצה לומר, אף-על-גב דאז אסור בהנאה מן התורה לרב פוסקים, ואם-כן הלא קעבר בקנינו אדאורייתא, אפלו הכי בדיעבד אינו תופס דמיו, דלא מצינו שיחפס האסור על הדבר שהחליף פי אם בעבודה וזה והקדש ושביעית, ולפי זה הוא הדין

שער הציזין

(טו) מגן אברהם, עין שם שגשאר בצריך עין. ומ"ט מוכח דפשיטא לה דחייב הלזה לשלם, וכן סתם הגר"א להלכה. ואנו פתחנו בלשון אפ"ש, משום דבבב"ל יש מצד דאף בזה הפסיד המלוה חובו, עין שם: (כ) ומצאתי בדברי הרה"ק בפה"ק ובהלכות רי"ץ גיאות, וכלשון הש"ס בבא-קמא צ"ח דהכל מצוין עליו לבערו. ועין בעמק הלכה סימן קכו:

תרגום: 1 לתת.

הלכות פסח סימן תמג

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יב]

אָפּשׂר דײַכול לױמֶר לױ ׳הָרִי שֶׁלֶדֶד לְפָנֶיךָ׳⁽²⁰⁾.

20) שהרי מלוה על המשכון דינו כשומר (מג"א ס"ק ד). ובטעם הדבר ששומר פטור באופן זה, כתב הש"ך (חו"מ סי' שסג ס"ק ז) שאין השכל נותן שדינו של שומר יהיה גרוע מדינו של גזלן, שלגביו כתב השו"ע שם (ס"א) שלאחר הפסח יכול להחזיר את החמץ שגול, ולומר 'הרי שלך לפניך'. והנתיבות המשפט שם (ס"ק ג) כתב, שחמץ שעבר עליו הפסח הוא 'היזק שאינו ניכר', ומשום כך אף המזיק חפץ בהיזק כזה אינו חייב כשהוא שוגג, ולכן שומר אינו חייב בזה אפילו כשהוא פושע בדבר, משום שהיזק שנעשה בבית השומר ואפילו בפשיעה, אינו גרוע מהיזק בידים שלא בכונה.

[משנ"ב ס"ק יד]

וְאִם-עַל-גֵּב דְּהוּא אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו, מְקַל מְקוֹם צְרִיף לְבַעֲרוֹ כְּדִי שֶׁלֹא יַעֲבֹר עָלָיו הַמַּפְקִידוֹ⁽²¹⁾.

21) ואם מת בעל החמץ ואין לו יורשים [כגון גר שמת, או ישראל שמת בערב פסח אחר חצות, שכיון שהחמץ אסור בהנאה אין יורשיו זוכים בו], כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק או"ח סי' טו) שאין מצוה לבער חמץ זה, שהרי אין לו בעלים שעובר עליו באיסור 'בל יראה' ו'בל ימצא'.

[משנ"ב שם]

דִּישׁ עָלָיו חַיִּיב מִן הַתּוֹרָה לְבַעֵר אִם שֶׁהַחֲמֵץ אֵינוֹ שָׁלוּ, כִּינֹן שֶׁהַחֲמֵץ בְּבֵיתוֹ וְהוּא שָׁל יִשְׂרָאֵל⁽²²⁾.

22) ולדעה זו, כתב הבית מאיר (ס"ב) שהכתוב "לא יראה לך חמץ" אינו מכוון על כל יחיד בפרט, אלא כלל ישראל מכוונים בלשון יחיד, והכתוב לא בא למעט אלא חמץ של נכרי, ולכן כל מי שברשותו חמץ של ישראל הרי זה חייב לבערו [גם אם לא קיבל עליו אחריות].

הלכות פסח סימן תמג תמד

ביאורים ומוספים

(1) ולגבי דרשת שבת הגדול, כתב לעיל (סי' תכט ס"ק ב) שבשחל ערב פסח בשבת מקדימים את הדרשה לשבת שלפני כן. ולענין תענית בכורות כשחל ערב פסח בשבת, ראה שו"ע ורמ"א לקמן (סי' תע ס"ב).

(2) ואף שהבדוק תוך שלושים יום קודם החג, כתב הרמ"א לעיל (סי' תלו ס"א) שאינו מברך 'על ביעור חמץ', הרי ביאר המשנ"ב שם (ס"ק ד) שחיוב הברכה הוא דוקא כשמציניע את החמץ שימצא כדי לבערו למחרת שאז הבדיקה היא תחילת הביעור, ולכן הבדוק תוך שלושים יום אינו מברך כיון שאינו עתיד לבער את החמץ אלא רק מפנה אותו מן הבית, מה שאין כן כאן שעתידי לבער למחרת את החמץ שימצא.

(3) וכן לענין אכילה קודם הבדיקה, כתב לקמן (סי' תע ס"ק ו) שאסור לאכול גם כשהבדיקה בליל י"ג.

[משנ"ב ס"ק ב]

שְׁלֵמֶתָהּ בְּעֶרְב־שֶׁבֶת אִי אֶפְשָׁר לְבַדְקָהּ.

(4) ולבדוק בליל שבת, כתב הבי"י שאי אפשר, שהרי אסור לטלטל את הנר. ואף שיעשה דוחה לא תעשה, גם במצוות דרבנן [כמו שכתב המג"א סי' תמו ס"ק ב בשם השל"ה], ואם כן תדחה מצות הבדיקה את איסור טלטול הנר, כתב האבני שוהם (דף סא, ג) שכיון שאפשר לבדוק בליל י"ג, אין לומר בזה שמצות בדיקת חמץ תדחה את איסור טלטול הנר, ועוד, שבשביל הבדיקה צריך לטלטל את הנר עוד קודם התחלת הבדיקה, ואז הרי עדיין אינו מקיים 'עשה' שיוכל לדחות את האיסור. והש"י חמד (מערכת חמץ ומצה סי' ה אות יד) תירץ שטלטול הנר הוא איסור חמור, ואין עשה דוחה איסור חמור.

[משנ"ב ס"ק ג]

וְצָרִיךְ לְהִנָּחוּ בְּמָקוֹם מְצֻנָּע.

(5) והחושש להשאיר חמץ לסעודות השבת שמא יבא לידי מכשול, כתב בשו"ת אגרות משה (ארוח ח"א סי' קנה) שטוב שיקיים את שתי סעודות השבת במצה עשירה, ויאכלנה רק בזמן שרשאי לאכול חמץ [וכיון שאוכל אותה לסעודת שבת המחוייבת בפת, יברך עליה המוציא וברכת המזון].

[משנ"ב ס"ק ד]

וּבְשֶׁבֶת זֶה מְשַׁכְּמִים לְהִתְפַּלֵּל, וְלֹא יִצְרִיכוּ הֶרְבֵּה.

(6) ואף בכל ערב פסח הדיון כן, כמו שכתב לעיל (סי' תכט ס"ק ג), כדי שיגמור סעודתו קודם ד' שעות. והגרי"ח זוננפלד (סדר ערב פסח שחל בשבת אות ה) כתב, שבשבת זו בכל בתי הכנסיות משכימים להתפלל כשיאיר היום.

(7) ולענין אמירת הפיתום של שבת שלפני פסח [יציאות], לנהוגים לאומרים בשאר השנים, כתבו הפמ"ג (סי' תל משב"ז ס"ק א) והא"י (שם ס"ק ב) שאומרים אותם אף כשחל ערב פסח בשבת. והגרי"ח זוננפלד (שם) כתב, שבשבת זו אין אומרים אותם. ויש הנוהגים להקדים ולאומרים בשבת שלפני כן (מהרי"ל מנהגים הלכות ערב פסח אות י).

[משנ"ב ס"ק ה]

דָּקָא אֶסּוּר לְאַכֵּל מִצָּה בְּעֶרְב־פֶּסַח.

(8) אכן לענין לחם משנה, הורה החזו"א לבני ביתו (אגרות חזו"א ח"א סי' קפת) שלא ישאירו לשם כך חמץ, אלא יצרפו מצה כלחם משנה. והוסף הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו פסח עמ' יא), שיעטוף אותה בשקית ניילון כדי שלא תיגע בחלה, שגם באופן זה יוצא ידי חובת לחם משנה. ואף שיתכן שלחם שאינו ראוי לאכילה אינו המשך במילואים עמוד 7

[משנ"ב ס"ק טז]

מִכָּל מָקוֹם לְבַעַל הַחֲמֵץ עֲצָמוּ קִנְסוּ רִבְנָן שְׁלֹא יִהְיֶה מִן הַדְּמִים.⁽²³⁾

(23) ובני ביתו של בעל החמץ הסמוכים על שלחנו, כתב הדעת תורה (ס"ג ד"ה והנה) שגם להם אסור ליהנות מחליפי החמץ, וכעין שכתב בשו"ת הרה"ז (ח"ו סי' ב' אלפים קכג) לענין מי שעבר על דין 'אין מבטלין איסור לכתחילה', שלא רק עליו נאסר ליהנות ממנה שביטל, אלא אף על בני ביתו הסמוכים על שלחנו. [וכדברי הרה"ז כתב הט"ז (י"ד סי' צט ס"ק י) בשם מהרש"ל].

[משנ"ב שם]

וְאִינוּ מְתַר לְדִידָה אֶלָּא בְּשִׁמְכֵרוֹ אוֹ הִתְלִיפוֹ אַחֲרֵים חֲמֻצוֹ שְׁלֹא בִּידִיעוּתוֹ.⁽²⁴⁾

(24) ואם אשתו החליפה את החמץ שלא בידיעתו, כתב הדעת תורה (ס"ג ד"ה ובמש"ל) שהרי זה כאילו החליף הוא בעצמו, משום שאשתו כגופו.

[משנ"ב שם]

וְיֵשׁ לְהַמְיִיר כְּדַעַת פּוֹסְקִים אֵלּוּ שְׁלֹא בְּמָקוֹם הַפֶּסֶד מְרַבֶּה.⁽²⁵⁾

(25) וכן לענין מומר שמכרו לו חמץ בטעות [שסברו שדינו כנכרי], כתב לקמן (סי' תמח ס"ק יא) שאח"כ הפסח רשאי לומר לו למכור את החמץ לנכרי ויהיו הדמים מותרים. וכן לענין מי שהיה בערב פסח בספינה ולא היה עמו נכרי, והפקירו בפני עדים, כתב שם (ס"ק כה, ובשעה"צ ס"ק עג) שבמקום הפסד מרובה יש לסמוך אחר הפסח להקל ולמוכרו לנכרי.

[משנ"ב שם]

אִם לָקַח אֶת חֲלִיפֵי הַחֲמֵץ לְאַחַר זְמַן.⁽²⁶⁾

(26) ואם קיבל תמורת החמץ המחאה [שיק], דעת הגר"נ קרליץ (סידור פסח כהלכתו פ"י אות ו ס"ק ג) שאף אם תאריך ההמחאה הוא לאותו היום, מ"מ נחשב הדבר כמכירה בהקפה, ודעת הגרי"ש אלישיב (קובץ הליכות והנהגות) שדינו כתשלום במומן, ונחשב כחליפי החמץ.

[משנ"ב ס"ק יז]

וְהַחֲמֵץ עֲצָמוּ לְעוֹלָם עוֹמֵד בְּאֶסְרוֹ כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא.⁽²⁷⁾

(27) אמנם בביה"ל לעיל (ס"א ד"ה ואסורוה) כתב בשם אחרונים, שכיון שנמכר החמץ לנכרי קודם חצות [אף בשעה שכבר נאסר בהנאה], מועיל הדבר שלא יחשב 'חמץ' שעבר עליו הפסח, והוסיף, שיש אחרונים שסוברים שאף אם נמכר החמץ אחר חצות, מ"מ בדיעבד אין להחשיבו כחמץ שעבר עליו הפסח.

[משנ"ב שם]

וְעֵינִי בְּתַשׁוּבַת חֲתָם-סוֹפֵר אֲנִיח־חַיִּים סִימָן קד.⁽²⁸⁾

(28) שלענין חיטים שזרען אדם בקרקע יום או יומים לפני הפסח, שנוהגים למוכרו לנכרי, כתב שם שאם שכח למוכרו, מ"מ מחמת כמה ספיקות אין לאסור את הגידולים הראשונים מדין חליפי איסורי הנאה [ולולי ספיקות אלו, אסורים הגידולים בהנאה].

סימן תמד

דין ערב פסח שחל להיות בשבת

[משנ"ב ס"ק א]

בּוֹדְקִין⁽¹⁾ וְכוּ'. וְצָרִיךְ לְכַרֵּךְ עַל הַבְּדִיקָה⁽²⁾ וְגַם לְבַטֵּל, כְּמוֹ בְּשֶׁאֵר שָׁנִים בְּלִיל י"ד.⁽³⁾

הַלְבוֹת פֶּסַח סִימָן תַּמָּג תַּמֵּד

יח באר הגולה

שש שעות, (1) (1) (טז) מֵתֵר, מִפְּנֵי שְׁחָמֵן (יז) * אֵינוֹ תוֹפֵס דְּמִיו:

תַּמֵּד דִּין עֶרֶב פֶּסַח שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת, וְבוֹ ח' סְעִיפִים:

א * יִדְרֵד שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת, (א) בּוֹדֵקִין (ב) לֵיל י"ג בְּיוֹמֵבְעֵרִים הַכֹּל לִפְנֵי הַשֶּׁבֶת, (ג) * וּמִשְׁיָרִין (6) (6) מִזֶּן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת (ד) * לְצִרְף הַשֶּׁבֶת, דִּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית זְמַנָּה אַחֵר הַמִּנְחָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ (ה) לֹא בְּמִצָּה וְלֹא בְּחָמֵן יֵאָלֵא (ו) בְּמִצָּה עֲשִׂירָה; יִצְרִירָף לַעֲשׂוֹתָהּ (ז) קִדָּם שְׁעָה עֲשִׂירִית: הַגֵּה

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

כְּמוֹ גִּזְלוֹ, אִיכָּמֹר מִצִּי לְמִימְרֵי קוֹם לִי בְּהִשְׁרִי, ע"ש: [1] מֵתֵר. עֲבַה"ט שְׁהָרָא מְקוֹם לְשִׁירֵת שְׁעָרֵי אֶפְרַיִם סִימָן ד' שְׂכַחַת שֶׁם בַּעֲנָן חֲמָצוֹ שֶׁל עוֹבֵר־צִיָּה, וְעַן בְּשׁוֹר"ת פ"י סִימָן י' וּבְשׁוֹר"ת פְּתִירָה סִימָן כ"א וְסִימָן כ"ב:

[6] מִזֶּן. עֲבַה"ט. וְעַן שְׁאֵל־נִצְבִּין סִימָן קלג הַשִּׁיר ג"כ עַל הַבְּהִט, וְעַשׂ שְׂכַחַת דְּמָה דְּמִשְׁמַע מִהֲמָג"ד דָּאָף לְכַשֵּׁל עֲנֵג שֶׁבֶת דָּאִין לֹא לְחֵם אַחֵר הַיּוֹם, לִיטָא, אֵלֶּא כְּבִה"ג שִׁפּוֹר דְּמִי לְשִׁיר בְּלִי הַפְּרָשָׁה בְּפֶה וּבְתִיבִים בְּלִי בְּרָכָה וְהוּא הַפְּרָשָׁה, וְאוֹכֵלָה קֶשֶׁן אוֹ גִּזְלוֹ שְׂכַחַל אוֹ רַמְיָא לֹא לְהַטְנוּחָלוֹ דְּחֵהוּ, וְהִיא דְּלֵילָה וְלִיטָא עַל הַמִּשְׁרֵי ע"י מְשׁוֹל בִּרְבֵּי אֶף לָנֹר, ע"ש: וּבְשׁוֹר"ת פְּתִירָה סִימָן ח"ב סִימָן צ"ד כְּבִה"ג דְּלֵילָה כְּמִהֲמָג"א, וְכַתֵּב דְּמָה דְּאֶסְרוֹ לְהַפְּרִישׁ בְּיָדֵי הַסֵּם בִּינֵי שֶׁשֶׁשׁ יוֹת תַּחַן אַחֵר לְאָכֵל קֶצֶת וְלִשְׁרֵי קֶצֶת, אֲכָל

דְּפִסוֹס פְּרוֹפּוֹס: (1) מֵתֵר. כְּתִב הַפ"ח: דְּוָקָא אִם שְׁחָתָה קִנְיָה בְּלִי יִדְרֵעָתָה אִזְ מֵתֵר הַפְּעֵל-הַבִּית לְהִנּוּת מִפְּנֵי, אֲכָל אוֹתוֹ הָאִישׁ שְׁקָנָה אֶסְרוֹ לְהִנּוּת מִפְּנֵי: וְקֶצֶת מִהֲאֶחָדִים מְקַלֵּין בְּנָה, וְכֵן נִרְאֶה דַּעַת הַשִּׁיר עָאן: אֲכָן חֲלִיפִי חֲלִיפִין יֵשׁ לְהַמִּיר אֶף לְדִידָה. וְגַ"ל דָּאָף הַמְּחַמֵּיר לְדִידָה בְּחִלְפִין הִנֵּה דְּוָקָא כְּסוּת וּפְרוּת וְכָלִים שְׁהוּא דְּכֵר הַנָּכֵר וְנִרְאֶה, אֲכָל דְּמִיו מִתְּרִין אֶפְלוֹ לְכַתְּחִלָה, וְעַן בְּתִשְׁבּוֹת שְׁעָרֵי אֶפְרַיִם סִימָן ד': וְכֵן זֶה דְּוָקָא חֲלִיפִי חֲחָמֵן מִתְּרִין, אֲכָל חֲחָמֵן עֲצָמוֹ אֶף שְׁחָלָף וְחִסְרוֹ וְנִפְּלֵי לִישְׁנָאֵל מ"מ בְּאֶסְרוֹ הַרְאָשׁוֹן קִנְיָא דְּחָמֵן שֶׁל יִשְׁרָאֵל שְׂעִבֵר עָלָיו הַפֶּסַח אֶסְרוֹ בְּהִנְיָה. דְּגֵן שְׁחָתָמֵן וְעִבֵר עָלָיו הַפֶּסַח וְנִנְרַע, גְּדוּלְיוֹ מִתְּרִים, דְּחִלְפִין גְּדוּלְיוֹ דְּמִי, ח"י, ע"ש:

(6) מִזֶּן. כְּתִב הַמְּחַמֵּיר דְּמ"מ גַּם בְּחִתְרִית וְפִסִּיק סְעוּדָתוֹ לְשִׁנִּים, דְּהָא י"א יִדְרֵעָא בְּנָה, ע"י סִימָן רצ"ג. וְאִם שְׂכַח לְהַפְּרִישׁ חֲלָה בְּעַשׂ זֶה מִלְחָם חָמֵן שְׂאֵפָה לְשֶׁבֶת, אֶסְרוֹ לְאָכֵל מִפְּנֵי, מ"א בְּסִימָן תְּקוֹ סְעִיף ג', ע"ש. וְכֵן הַבָּאֵר הֵיטֵב אֲשֶׁר לִפְנֵי: וְגַ"ל שִׁמְעוֹן הַמְּשִׁיר לְכַתֵּב קֶשֶׁן בַּעֲנָן זֶה, וְדוּקָא. וְלֹא הַבְּנִיתִי

בְּאִוֵּר הֶלְכָה

הַדְּמִים, וְכֵן כְּתִב הַגְּר"ז: * אֵינוֹ תוֹפֵס דְּמִיו. וְדַע, דְּכָל זֶה אִם כָּבֵל הַדְּמִים אוֹ חֶפֶץ חֲלִיפִי חֲחָמֵן, אֲכָל אִם לֹא קָבֵל עֲבִין הַדְּמִים, אֶסְרוֹ לֹא לְקָבֵל מִעֲבִיבִים הַקִּנְיָה: לֹא מִבְּעִיָּא אִם לֹא הִנֵּה שׁוֹם קִנְיָן וְזִילֵת הַדְּמִים דְּבִרְדּוּאֵי אֶסְרוֹ, שְׁהִירָה בְּקִבְלוֹתָ הַדְּמִים עוֹבֵר אֶסְרוֹ אֶדְוִרְתָּא שֶׁל אֶסְרוֹ הַנֶּאֱמָר שֶׁל חָמֵן [וְאֶפְלוֹ מִשְׁוֹן מִקְדָּם, הִרִי לְאִינִיָּה פּוֹסְקִים מִשְׁכִּיָּה לְחֹדֶר לֹא קִנְיָ בְּעִבְרִים, וְנִמְצָא בְּשִׁמְכָלָה מִמְּעוֹת מִפְּנֵי קִנְיָנוֹ וְנִמְצָא קִנְיָנוֹ וְעוֹבֵר אֶדְוִרְתָּא אִם הִנֵּה בְּפִסַּח, וְלֹא אַחֵר פֶּסַח מִדְּרַבְּנָן], אֵלֶּא אֶפְלוֹ כְּכֵר נִגְנָה חֲחָמֵן לְעִפְיִים בְּקִנְיָן גְּמוּר אֶסְרוֹ לֹא לְכַתְּחִלָה לְקָבֵל מִמְּעוֹת לְכָלִי עֲלָמָא, מִשּׁוֹם דְּעֶקֶר הַנֶּאֱמָר הוּא בְּשַׁעַת קְבִילַת מִמְּעוֹת, וְדִקְבָּרָא לְהִרְדֵּי לְקַחֵן בְּסִימָן ח' סְעִיף ד', וְעַן בְּיוֹדְעָה בְּסִימָן קלֵב וְקִמְדוֹ וּבְאֶחָדִים שֶׁם, וְכֵן כְּתִב בְּמִשְׁנֵה לְמַלְךְ שֶׁרָק טוֹ מִתְּלִכּוֹת מְכִירָה בְּמִסְכָּנָה, וְעַן שֶׁם שְׁהָרִיר בְּנָה:

* וּמִשְׁיָרִין מִזֶּן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת. נִקְט' שְׁתֵּי מִשּׁוֹם דְּמִידְנָא אֵינוֹ מְחִיב לְכַבֵּר עַד סְמוּךְ לְשֶׁבֶת, וְאִם-כֵּן אֵינוֹ מְחִיב בְּשַׁעַת הַבַּעֲוֵר רַק שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְצִרְף הַשֶּׁבֶת. וְלִפִּי מִנְהַגֵּנוּ בְּסְעִיף ב' דְּמִבְּעֵר הַכֹּל קִדָּם חֲצוֹת כְּמוֹ בְּשָׂאֵר הַשָּׁנִים, יָכוֹל לְהִנִּיחַ יוֹתֵר מִשְׁתֵּי סְעוּדוֹת אִם וְרָצָה לְאָכֵל עוֹד קִדָּם הַלֵּילָה, וְכֵן בְּרַמְבַּ"ם כְּתִב סָתֵם וְיִמְצִיחַ מִן חֲחָמֵן בְּדִי לְאָכֵל מִפְּנֵי עַד אֶרְבַּע שְׁעוֹת בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת, וְכֵן כְּתִב הַמַּאמְרִי-מִדְּרָכִי: * לְצִרְף הַשֶּׁבֶת. עַן בְּשִׁפְרֵי תְּשׁוּבָה לְעֵנֵן מִי שְׂשִׁכְח לְהַפְּרִישׁ חֲלָה מִן הַפֶּת שֶׁל חָמֵן בְּעִבְרֵי-שֶׁבֶת ז"ו,

בְּפִסַּח (כ"א) גּוּפָא גַּם-כֵּן אֵינוֹ תוֹפֵס דְּמִיו: (טז) מֵתֵר. הִנֵּה (כ"ב) אֶפְלוֹ לְמִי שְׁקָנָהוּ גּוּפָא, וְכָל-שֶׁכֶן דְּלֹא-חֲחָרִים שְׂרִי לְהִנּוּת מֵאוֹתוֹ דְּכֵר. וְדַע, דְּדַעַת הַמְּחַבֵּר לֹא דְּבִיר הַכֹּל הוּא, (כ"ג) דְּיֵשׁ מְגוּדִיל הַפּוֹסְקִים שְׁשׁוּבְרִין, דָּא-פִי-עַל-גַּב דְּלֹא-חֲחָרִים שְׂרִי לְהִנּוּת מִחֲלוּפֵי חָמֵן, דְּחָמֵן אֵינוֹ תוֹפֵס דְּמִיו בְּדִעְבֵּד, מְכָל מְקוֹם לְבַעַל חָמֵן עֲצָמוֹ קִנְיָנוֹ וְכֵן שְׁלֵא יִהְיֶה מִן הַדְּמִים⁽²³⁾ בִּינֵי דְּעִבִיד אֶסְרוֹ, וְאֵינוֹ מֵתֵר לְדִידָה אֵלֶּא בְּשִׁמְכָרָה אוֹ חֲחָלִיפֵי אֶחָדִים חֲמָצוֹ (כ"ד) שְׁלֵא בִידְרֵעָתָה⁽²⁴⁾, וְיֵשׁ לְהַמְחִיר כְּדַעַת פּוֹסְקִים אֵלוֹ (כ"ה) שְׁלֵא בְּמִקְוֵם הַפֶּסַח מְרַבָּה⁽²⁵⁾. וְדַע עוֹד, דָּאָף לְדַעָה ז"ו (כ"ו) אִם עִבֵר וְקָנָה מִן הַדְּמִים (כ"ז) אִינִיָּה דְּכֵר, מֵתֵר לְהִנּוּת מֵאוֹתוֹ הַדְּכֵר, דְּהִי חֲלִיפִי חֲחָלִיפִין וְשְׂרִי. עוֹד כְּתִבוּ הַמְּחַמֵּירִים, (כ"ח) דְּאֶפְלוֹ לְפִי דַּעַת הַמְּחַמֵּירִים בְּחָמֵן לְאֶסְרוֹ בְּחִלְפִי לְדִידָה גּוּפָה, מְכָל מְקוֹם הִנֵּה דְּוָקָא שְׁלָחַן חֲחָלִיפִי חָמֵן בְּשַׁעַת שְׁמִנֵּן חָמֵן, אֲכָל אִם לְקַח אֶת חֲלִיפִי חָמֵן לְאַחֵר וְכֵן⁽²⁶⁾, לְכָלִי עֲלָמָא מֵתֵר אֶף לְדִידָה, לְכִינֵן שְׁלָחַן הַנָּכֵר אֶת חָמֵן לְרִשְׁוֹנוֹ וְקָנָה לֹא חָמֵן מִיָּד עֲלִידִי לְקִיחָתוֹ, וְיִמָּה שְׁמִנֵּן לֹא אַחֲרֵי-כֵן דְּמִיו אוֹ חֲחָלִיפִי הִרִי הֵם כְּמִתְּרִי בְּעֲלָמָא, וְאִינִים שְׂנִיכִים כָּלֵל לְחָמֵן וְלֹא מְקָרִי חֲחָלִיפִי: (יז) אֵינוֹ תוֹפֵס דְּמִיו. וְחָמֵן עֲצָמוֹ (כ"ט) לְעוֹלָם עוֹמֵד בְּאֶסְרוֹ כְּכָל מְקוֹם וְחֲחָלִיפֵי בְּאַחֵר, וְאֶפְלוֹ מְכָר הִישְׁרָאֵל לְהַעֲבִיבֵם אַחֵר הַפֶּסַח, דְּכִינֵן דְּחִתְכִּים הִטִּילוּ אֶסְרוֹ עָלָיו הִרִי הוּא בְּחִתְכִּיָּה דְּאֶסְנוּא. כְּתִב חִק־יַעֲקֹב: דְּגֵן שְׁחָתָמֵן וְעִבֵר עָלָיו הַפֶּסַח וְנִנְרַע, גְּדוּלְיוֹ מִתְּרִין, וְיִצְרִירָף לַעֲשׂוֹתָהּ (ז) קִדָּם שְׁעָה עֲשִׂירִית. דְּמִשְׁשׁ וְאֵילָף אֶפְלוֹ מִצָּה עֲשִׂירָה אֶסְרוֹ לְאָכֵל כְּדִי שְׂאִיכָל מִצָּה לְתַאבּוּן⁽³⁰⁾, וְכִדְלָקֵן בְּסִימָן תַּעֲא סְעִיף ב': מְחָלִיפִין וְלְכָלִי עֲלָמָא אֶסְרוֹ. וְעַן בְּתִשְׁבּוֹת חֲתִם-סוֹפֵר אֶרְבִּי-חִיִּים סִימָן קד"ה:

א (א) בּוֹדֵקִין⁽¹⁾ וְכו'. וְצִרְף לְכָרֶךְ עַל הַבְּדִיקָה⁽²⁾ וְגַם לְכַשֵּׁל: כְּמוֹ בְּשָׂאֵר שָׁנִים בְּלִיל י"ג. (ב) לֵיל י"ג. שְׁלָמָה עֲבָר־שֶׁבֶת אִי אֶפְשֵׁר לְבָדִיקָה⁽⁴⁾. דָּאִין בּוֹדֵקִין לְאוֹר הַחֲמָה, וְכֵן⁽⁵⁾: (ג) וּמִשְׁיָרִין וְכו'. וְצִרְף לְזִמְרָה לְהִנִּיחוֹ בְּמִקְוֵם מִצָּנֵה⁽⁶⁾, וְכִדְלָקֵל סִימָן תַּלֵּד סְעִיף א': (ד) לְצִרְף הַשֶּׁבֶת. וּבְשֶׁבֶת זֶה מְשִׁבִּימִים לְהַתְּפַלֵּל⁽⁷⁾, וְלֹא יִצְרִיכוּ הַרְבֵּה⁽⁸⁾, כְּדִי שְׂיִהְיֶה לָהֶם שְׁהוּת וְלֹא יִבְאוּ לִידֵי מְכָשׁוֹל [אַחֲרוֹנִים]: (ה) לֹא בְּמִצָּה. דְּהָא אֶסְרוֹ לְאָכֵל⁽⁹⁾ מִצָּה בְּעִבְרֵי-פֶסַח⁽¹⁰⁾, וְכִדְלָקֵן בְּסִימָן תַּעֲא: (ו) בְּמִצָּה עֲשִׂירָה. הִנֵּה, שְׁנִילוּשָׁה בְּמִי-פְרוּת לְכֵד: (ז) קִדָּם שְׁעָה עֲשִׂירִית. דְּמִשְׁשׁ וְאֵילָף אֶפְלוֹ מִצָּה עֲשִׂירָה אֶסְרוֹ לְאָכֵל כְּדִי שְׂאִיכָל מִצָּה לְתַאבּוּן⁽¹⁰⁾, וְכִדְלָקֵן בְּסִימָן תַּעֲא סְעִיף ב':

שְׁעָרֵי הַצִּיּוֹן

(כ"א) פְּרִי חֲדָשׁ וְהַגְּרָא וּש"א, דְּלֵא כְּאִלְהִיָּה רַבָּה: (כ"ב) עֲלֵת-שֶׁבֶת וּמִגְנֵי-אֶבְרָהָם וּפְרִי חֲדָשׁ וְהַגְּרָא וּש"א כְּפִירוֹשׁ דְּכֵרִי הַמְּחַבֵּר: (כ"ג) רִשִּׁי וְחִסּוּפוֹת בְּקֶרֶק קָמָא דְּחִלִּין, וְהִרְאָשׁ בְּסוּף שֶׁרָק הָאִישׁ מְקַדָּשׁ, וְסִמְכָא בְּשֶׁם רַבְּנֵי יוֹנָה, וְרִשְׁבָּא⁽¹⁾ בְּקֶרֶק קָמָא דְּחִלִּין וּבְהִלְכוֹת נְדָרִים בְּקֶרֶק הַנּוֹדֵר מִן הַיָּם וּמִגְמִירֵי-יֹסֵף שֶׁם, וְהַמְּאִיר בְּדָף מִזֶּשֶׁם, וְכֵן דַּעַת סְמ"ע וְש"ף חֲשׁוֹן-מִשְׁפָּט סִימָן רלד: (כ"ד) ב"ח, וְכֵן מוֹכַח מִרְשָׁבָא שֶׁרָק קָמָא דְּחִלִּין, עַן שֶׁם שְׂכַחַת דְּקִנְיָנוֹ אוֹתוֹ מִשּׁוֹם דְּעִבֵר אֶדְוִרְתָּא, וְכֵן מִבְּאֵר בְּטוֹרֵי-יִדְרֵעָה בְּסִימָן רטו בְּבִית-יֹסֵף בְּשֶׁם הַסֵּמֶן וּמִבְּאִירָה גַם הַשִּׁיר שֶׁם, וְכֵן מִבְּאֵר לְהִרְדֵּי בְּנִמְוִי-יֹסֵף בְּקֶרֶק הַנּוֹדֵר מִן הַיָּם וּבְמִי-יֹסֵף דָּף מִזֶּ, וְלֵילָה בְּפִרִי חֲדָשׁ שְׂמִתָּמִּים עַל הַפ"ח: (כ"ה) הַגְּרָא: (כ"ו) הִרְאָשׁ בְּקֶרֶק ב' דְּקִדְוִשׁוֹן וְהַרְשָׁבָא וְהַמְּאִיר בְּנִדְרִים דָּף מִזֶּ: (כ"ז) אֶפְלוֹ אִם קָנָה בְּהַמְּעוֹת כְּלִי דְּמִיו דְּכֵר הַמִּסֵּס גַּם-כֵּן שְׂרִי, וְכִמְבָּאֵר בְּפּוֹסְקִים הַגְּרָא. וְדְּכֵרִי חֲחָק־יַעֲקֹב שְׂכַחַת דְּוָקָא כְּסוּת וְכָלִים אֲכָל דְּמִיו מֵתֵר, אִין לֹא מוֹכֵן, וּבְכֵר הַשִּׁיגוּהוּ חֲאִלְהִיָּה רַבָּה וּש"א, וְנִנְרָאָה שִׁשִּׁי אִינִיָּה טוֹחֵת-סוֹפֵר בְּדְּכִינֵי וְצִרְף לִמְרָא: כְּמוֹ שְׂכַחַת שֶׁם בְּחִלִּין בְּפִסִּיק חֲחָלִיפִין וְחִסּוּפוֹת: (כ"ח) מְגוֹן-אֶבְרָהָם וְחֲמִירֵי-וְהַגְּרָא. וְכִדְלָקֵל רַבָּה דְּחִלִּיָּה רַבָּה וּבְכִינֵי-יִשְׁע פּוֹסְקִי קֶצֶת בְּנָה, אִין לְהַמְחִיר בְּנָה יוֹתֵר מִזֶּי מִמֶּי מִמְּלֵאָה דְּרַבְּנָן וּבְמִקְוֵם שְׂכָלָהוּ הַכִּי מְקָלִים בְּהַפְּסַח מְרַבָּה וְכִמָּה שְׂכַחַתָּנוּ בְּפָנִים: (כ"ט) חִק־יַעֲקֹב וְאִלְהִיָּה רַבָּה וּש"א:

הלכות פסח סימן תמד

[א] ובמדינות אלו שאין נוהגין לאכל מצה עשירה, גדלקמן סימן תסכ סעיף ד בהג"ה, (ח) קנים סעודה שלישית במיני (ב) פרות או בכשר ודגים, גדלעיל סימן רצא סעיף ה בהג"ה: **ב** [*] **יטוב לבכר בערב-שבת (ט) קדם חצות, כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים לבכר אחר חצות (י) (וביום השבת יבשלנו) (טו): ג** ואין מבשלין לשבת זה (ג) (יא) דיקא וביוצא בזה, ואין עושין בו פת (יב) הצנומה בקערה: הגה ואם עבר ובשל והמאכל דבוק בקדוה (יג) ואי אפשר לקנחו, (יד) יש (ז) להדיחו מצט להעביר החמץ (מהרי"ט): **ד** ואחר שאכל בשבת זה סעודת שחרית, (טו) ינצר המפה שאכלו בה ויקנח הקערות באצבעו ויטמנם מן העין עם שאר כלי החמץ. ואם נשאר פת, (טז) יכול לתנו לאינו יהודי (ה) (יז) על-מנת שלא לצאת בו (יח) לרשות הרבים, (יט) דרך הערמה (כ) ודבר מועט: ה"אם (ו) נשאר חמץ אחר שאכלו,

ה טור והמרי"ב בשם רש"י ו קל"ב בשם רב האי שאר פוסקים ז טור חם חטונת הר"א ש"ח רמב"ם בפרק ג

שערי תשובה

בע"פ שחל בשבת אין לו תקון זה, יש להמיר בהפרשה למאי דק"ל סלת חור"ל אוכל והולך כ"י ולא היו ההפרשה תקון מדאורחא, ולכן שפיר מהר להפרש בשבת ולתן לכתו קטן לאכל, ע"ש: [*] ובמדינות כור, יצא בשו"ת נ"ב סימן כא מה שהקשה ע"ז שאין ראיה מפיט גופא לע"פ, וע"ש שכתב דער חצות ודאי מותר לאכל מצה עשירה בע"פ, והסודרה להקל קל היום אפלו בלא צורך חולה וזמן לא הפסיד אם הוא עכ"פ לצורך קצת, אך בפסח עצמו מחמירין, ע"ש: [*] טוב לבכר כ"י. ועין בשו"ת אחת, מ"א, ט"ז, כתב מהר"י, שאם אין א"י לכד את הבית יכבד וישראל ע"י שני בכנר, וכתב ב"ח, שהמנהג לתן לכלבים ולא לחזיר: (1) נשאר. פ"י ואין א"י שקבל מקונו.

באר היטב

דבריו, דמאי מהני זה, סוף כל סוף הא"י הפרש חלה, וד"ק: (3) פרות. ושל"ה בשם הוהר כתב שרשב"י היה עוסק בותרת במקום סעודה ג. וכי מהר"י: וזנה ראוי לעשוהת במצוה מבשלת, אך לא ראיתי נוהגין בן: (2) דיקא. וטוב לבשל בכלים חדשים, מהרי"ו: (7) להדיחו. פ"י אע"ג דאסור להדיח בלי בשבת אם א"צ להם, הקא מותר כדי להעביר החמץ: (ה) ע"מ. פריש, שנתן לו סתמא ולא יאמר לו להוציאם לר"ה, ולירידן דלית לן ר"ה מותר לצוות לו להוציאם, ולתן לו הרבה בבת להוציאם לר"ה, וכתב ב"ח, שהמנהג לתן לכלבים ולא לחזיר: (1) נשאר. פ"י ואין א"י שקבל מקונו.

משנה ברורה

ד (טו) ינצר המפה. ואותן (ה) פרוזין דיקים²² וקנחת הקערות אין צריך להוציאן מרשותו, ונדנרסין בגללים ומתבשרים מאליהן²³, ומכל מקום טוב שיקבד הבית אחר-כך על-ידי עכו"ם²⁴, ואם אין לו עכו"ם יכבד בעצמו על-ידי שני בכנר [אחרונים]: **(טז) יכול לתנו כור.** במתנה גמורה, ושרין זה בשבת לצורך מצוה כדי שלא יהיה החמץ ברשותו, וכמו שנתבאר בסימן שו: **(יז) על-מנת שלא לצאת בו.** לאו דוקא, (ו) ורוצה לומר, שלא על-מנת לצאת בו, ואפלו בסתמא שרי, ולאפוקי היכא דאמר לו ישראל בהדיא, דאסור משום שבות דאמירה לעכו"ם²⁵; ומכל מקום, בעל-פך ראוי שיתנו עמו על-מנת שלא להוציא [בן משמע בהגהת ממוני שם]: **(יח) לרשות הרבים.** אכל לברמלית דאינו אלא שבות, מותר אפלו לומר לו בהדיא להוציא, ודשבות דשבות במקום מצוה שרי. ועין בסימן שמה דיש דעות בפוסקים דרשות הרבים הוא דוקא בששים רבוא, (ו) ולדידהו כל עזרות שלנו פרמלית הן²⁶: **(יט) דרך הערמה.** רוצה לומר, אף דעצתו היה שיוציאונו לחוץ, מכל מקום שרי בינן שאינו אומר לו בהדיא: **(כ) ודבר מועט.** אכל הרבה אסור, דמוכחא מלתא שנותן לו להוציאם. מיהו, דבר מועט (ח) מותר לתן לו אפלו כמה פעמים, דעל-כל-פנים אינו אלא הערמה ושרי. ודבר מועט הוא כדי סעודה אחת, ובברמלית מותר בכל גווי, וכנ"ל. אם יש לו חמץ הרבה בחדר מיוחד ושכח למכר אותו בערב-שבת²⁷, (ט) צריך לתנו במתנה לנכרי, ויכול לתנו לנכרי מכירו ומידעו שיוצו בו שיתחזיר לו אחר הפסח, רק דצריך להקנות לו בקנין המועיל להנינו בהגבחה או במשיכה, שימשכנו העכו"ם לרשותו; ואם החמץ רב שאי אפשר למשכו, יקנה לו במסירת המפתח, ואף שאסור לתן מתנה בשבת, לצורך מצוה מותר. ואם רוא לתן במתנה שפא לא יחזירו לו, (י) וכן מתאחרונים שמצדדים דכולל גם למכר לעכו"ם, ולא מקרי גזח וממכר בשבת בינן שאינו עושה אלא להנצל מאסור חמץ. (י) אכל כמה אחרונים חולקים על זה ודעתם דמכירה אסור בכל גווי,

שער הצינ

(6) דרך-החיים וחי'אדם, ובחי'אדם מתי ג' פס' בח'מזל'י²⁸, ובדרך-החיים אסור²⁹. וזהו בחי'אדם הביא דכולל לקים במצוה מבשלת, ועין במגן-אברהם שכתב דאין נוהגין בן. ובבאור הגר"א מצד דלדעת הרמב"ם אסור לאכל מצה עשירה וכן מצוה מבשלת בערב-פסח אפלו קדם שעה עשירית, ומשמע שם דעתו נוטה לשיטה (161): (3) אחרונים: (2) לבוש ועל-שבת ומגן-אברהם וחק-יעקב: (7) ואין לערות רותח לתוך כלי-חמץ מפלי-פסח³⁰, אם לא שרוצה שלא לשמש בקדוה זו שעה מיוחדת עד לאחר פסח ופמ"ד ודח"ה: (ה) חק-יעקב ושא" (1) מגן-אברהם ואל"ה רבה (כן משמע בבאור הגר"א, דלא חק-יעקב: (1) אחרונים: (2) מגן-אברהם ושא" (2) חק-יעקב והגר"ז ושא" (1) חק-יעקב והמחמירי האלה רבה ודרך-החיים, עין שם: (ה) הגר"ז בסימן תחא אות טו, וכן הוה הפרי'מנים במשכבות-דב יד זה בצורך עיון, עין שם מה שדחה ראית חק-יעקב, וכן הבית-מאיר באבן-העזר סימן קלו הישג על חק-יעקב ודחה ראיתו, והפסיק עמו הרב מבית-ספר, ומביא בנקבת תחם-סופר: תרגום: 1 פסמאות מבשלות (ממפה שחונה). 2 לביכות מטגנות (ממפה שחונה).

הלכות פסח סימן תמר

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ח]

והיכא שפיקים בפרות⁽¹¹⁾ וכו', שפיקים קענדת שפיקית של פת לשנים⁽¹²⁾ וכו', וכן כתב בבאור הגר"א דנכון לעשות כן⁽¹³⁾ וכו', אם יש לו שחות לבגד בינתים ולהפסיק איה שחות⁽¹⁴⁾.

(11) והמקיים סעודה זו בפירות, כתב השל"ה (פסחים נר מצוה אור יט ד"ה ערב פסח) שלכתחילה יקח פירות משבעת המינים, כדעה שהובאה בשבלי הלקט (הובא בבי" ס' רצא). ובטעם הדבר שיש להעדיפם, כתב הכף החיים (ס"ק טז) שהוא משום שמברכים אחריהם ברכת 'מעין שלוש'.

(12) ומי שבערב פסח שחל בשבת רוצה לאכול את הפת במקום אחד ואת שאר המאכלים שנתבטלו בכלי פסח במקום אחר, ראה מה שכתבנו לעיל (ס' קעז ס"ק לג) אם יש בזה משום שינוי מקום.

(13) אמנם, לענין מי שבשבת קודם חצות אין לו מזון אלא לסעודה אחת, כתב בשע"צ לעיל (ס' רצא ס"ק ז) שלא העתיק את דברי המג"א שם, הסובר שיחלק את סעודת שחרית לשתיים כדי לצאת ידי חובת סעודה שלישית, משום שהיא חומרא המביאה לידי קולא, כיון שלדעת השו"ע שם (ס"א) קודם חצות אינו יוצא ידי חובת סעודה שלישית ונחשבת לברכה שאינה צריכה.

והנהגים לחלק סעודה שחרית לשתיים, דעת הגר"ש אלישיב (קובץ הליכות והנהגות) שראוי לאכול בסעודה הראשונה רק כביצה, כדי שישאר תאב לאכילת הסעודה השנייה.

(14) ושהיות זו שבין הסעודות, כתב לעיל (ס' רצא ס"ק יד) בשם אחרונים, שלא יאשר במקומו אלא יקום וילך מעט בין הסעודות, והנשארים במקומם לא יצאו ידי חובה, משום שנחשב בזה כסעודה אחת.

ושיעור השהיות בין הסעודות, כתב החמד משה (ס"ק ו) שדי לשהות כדי הילוך ד' אמות, ובדרכי חיים ושלום (הנהגות המנחת אלעזר ממונקאטש עמ' תא) הורה שהשיעור הוא רבע שעה, והחז"ר הורה לבני ביתו (אגרות חז"ר ח"א ס' קפח) לחלק את הסעודה על ידי הפסק של חצי שעה.

[שעה"צ ס"ק א]

ובסי' אדם מתייר גספן בפרעמזל"ף, ובדרכי החיים אסר⁽¹⁵⁾ וכו', ומשמע שם דצדקה נוסף לשיטה⁽¹⁶⁾.

(15) ולעיל כתב המשנב (ס' רצא ס"ק כה) כדעת החיי אדם, שיקיים סעודה זו במיני טיגון שעושים ממצה כתושה.

ועוגה שנעשתה מקמח מצה שנילוש ביין ושמן, כתב במשנב לקמן (ס' תעא ס"ק יט-כ) שאסור לאוכלה בערב פסח, משום שלא נתבטל ממנה בזה שם מצה [אמנם הוסיף שם, שלא כדאי לצאת בה ידי חובת אכילת מצה לביל הסדר].

(16) אמנם, במשנב לקמן (ס' תעא ס"ק כ) כתב בפשיטות, שמותר לאכול מצה שנתבטלה בכלי ראשון [קודם השעה העשירית], משום שבודאי לא נקראת מצה.

ובמקום הצורך, כגון מי שיש לו שניים תותבות [שקשה לנקותן מהפירורים], וכן במוסדות ציבור כמו בתי חולים וכו', דעת הגר"ש אלישיב (קובץ הליכות והנהגות) שלא יאכלו חמץ בשתי הסעודות, אלא יאכלו מצה מבושלת.

ולענין ההנהגה בבתי מלון, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ח ארחות הלכה הע' 59) שאף שבביתו מותר לכל הדעות לקיים סעודת ליל שבת במצה מבושלת כשיש בכל פרוסה כוית, מ"מ בבתי מלון לא ישתמש בעיצה זו של מצה מבושלת [ואף לא במצה עשירית], כי אין ראוי לקבוע הנהגה זו לרבים.

[משנב ס"ק ט]

בתחלת שעה ששית כמו בפסח שנים⁽¹⁷⁾.

(17) ואף שבשאר השנים כתב לעיל (ס' תלד ס"ק יב) שיש לבער קודם השעה השישית, ביאר הגר"פ פרנק (מקראי קודש פסח ח"א ס' מח הע' 4) שהוא כדי שישאר לו זמן לבטל אחר הביעור, מה שאין כן כאן שהביטול הוא למחרת, רשאי להמתין לתחילת השעה השישית.

[משנב ס"ק יד]

ואף-על-גב שהוא שלא לצורך שבת⁽¹⁸⁾, שרינן בדיעבד משום אסור חמץ⁽¹⁹⁾ וכו', שאחר התפלה אוכלים מאכלים קרים של חמץ⁽²⁰⁾.

(18) ואף שצורך היום הוא שלא יכשל באיסור חמץ, ביאר הגר"ש אויערבך (שש"כ פכ"ח הע' קעו) שלשם כך הרי די בכפיית כל.

(19) אמנם, לענין הדרת כלים שאפו בהם מצות ביום טוב ואין דעתו לשוב ולאפות בהם בו ביום, כתב הרמ"א לקמן (ס' תנט ס"ד) שאין להדיחם אלא על ידי נכרי, ומבואר במשנב שם (ס"ק לה) שכיון שיש בהדחתם איסור שבות לא הותר לעשות כן אלא על ידי נכרי, משום שהוא 'שבות דשבות' במקום מצוה, ולא כתב שמשום מצוה התירו להדיחם על ידי ישראל. ובטעם החילוק בין שני אופנים אלו, כתב השו"ע הרב (שם סכ"ב) ששם לא התירו להדיחם על ידי ישראל כיון שהבצק הרבוק בכלים עדיין לא החמיץ, וכדי למנוע את החמצתו הרי אפשר להטיל את הכלים למים צוננים, או לאפות אותם עם הבצק שעליהם, אבל בענינו שחמץ הוא שדבוק בכלים, מותר לישראל להדיחם אפילו בשבת.

(20) ולאכול קטניות בסעודה זו לנדהים איסור לאוכלן בפסח, כתב הגר"ח זוננפלד (סדר ערב פסח שחל בשבת אורח ג) שהנהגים בירושלים לאכול בבוקר מאכלים קרים, ורק לסעודה שלישית אוכלים את החמץ, אין זה אלא משום שאין להם אלא כירה המוכשרת לפסח, אבל מי שיש לו עוד כירה, ודאי שאין שום איסור להטמין בה לסעודת הבוקר תבשילין של אורז וקטניות בלי תערובת חמץ כלל. וכן כתב הערוך השלחן (ס"ח).

[שעה"צ ס"ק ד]

נאין לצרות רותם לתוך כלי-חמץ מכלי-פסח⁽²¹⁾.

(21) ובטעם הדבר, כתב השו"ע הרב (ס' תנא ס"ט) שעל ידי העירוי נפלט הבל חמץ מהכלי התחתון, ועולה הוא לכלי העליון דרך אדי הקילוח [ניצוק], כמבואר ברמ"א (יו"ד ס' קה ס"ג) לענין כלי שיש בו שמן כשר, שלכתחילה אין לערות ממנו לתוך נר הדולק בשומן טריפה. ומ"מ הוסיף, שבדיעבד אם בישל בפסח בקדירה זו שעירו ממנה לתוך כלי חמץ, התבטל שבה יהיה מותר אפילו באכילה.

ואם מ"מ רוצה לאכול את התבטיל בכלי חמץ כשהוא עדיין חם, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ד) שיערה אותו מהקדירה לכלי אחר של פסח [שדינו כיכלי שני], וממנו ישפוך את התבטיל לכלי החמץ.

ולערוך מכלי פסח לכלי חמץ שאינו בן יומו או שלא נבלע בו חמץ אלא בכלי שני, הסתפק הגר"י קרליץ (חוט שני פסח פ"י ס"ק כד) שמא אין מחמירים בזה. וכתב שבדיעבד אם עירה לתוכם, מותר להשתמש בכלי הפסח בשנה שלאחר מכן.

[משנב ס"ק טו]

ואותן פרוגין דקים⁽²²⁾ וכו', ומתבצרים מאליהם⁽²³⁾ וכו', טוב שייכבד הבית אחר-כך על-ידי עכ"פ⁽²⁴⁾.

(22) ולענין הפירורים הדקים שנשארים בין השיניים, דעת הגר"נ המשך במילואים עמוד 7

הלכות פסח סימן תמר

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה לצורן]

דארתו הפת אן לו תפנה לאכל, עין שם בסעיף-קטן (28) וכו', או לגדול ששכל לקרי' (29).

(28) שביאר, שאף שבחלת חוץ לארץ רשאי לאכול ולשייר ולהפריש חלה מן המשויר, מ"מ כאן צריך לבער את החמץ, שוב לא יוכל לאחר השבת לקרוא שם חלה על מה שישיר, ונמצא אוכל טבליים למפרע, ולכן אין לאותה פת תקנה.

(29) ואף אם לא העריב שמשו, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תנו ס"ק כא) שמ"מ מותר לו לאכול. והוסיף, שטוב שיאכל את החלה מיד אחר הטבילה לפני שיטיל מים, מחשש שיטיל מים שיש בהם חשש קרי, ויהיה אסור לאוכלה לפני שישבו ויטבול.

[משנ"ב ס"ק כא]

דאז אסור בהנאה ואסור בטלטול (30) וכו', שצריך בהנאה (31) או לבית הקטא (32).

(30) ולטלטל ב'טלטול מן הצד' כדי לבערו, צידד הגר"ג קרליץ (חוט שני פסח פט"ו ס"ק ה) שאסור. ואין להתיר משום שהטלטול אינו לצורך הדבר עצמו שאסור בטלטול [אלא כדי שלא יעבור עליו באיסור 'בל יראה'], כיון שלמעשה נחשב הדבר לצורך החמץ כדי לבערו מן העולם, והרי זה טלטול לצורך הדבר האסור.

(31) ולהשליכו לפח האשפה שבביתו, כתב הבן איש חי (שנה א פ' צו אות ג) שאסור, אלא ישליכנו לרשות הרבים, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פי"ד תשובה ב ד"ה אבל), משום שכל שהחמץ ראוי עדיין לאכילת כלב הרי הוא חייב לבערו, והוסיף, שאף אם השליך לפח האשפה רק פירורים, הריהם מצטרפים שם לכזית.

ולהשליכו למיכל האשפה שבחצר, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' נו) לימד זכות שבמקום שאינו נחשב רכוש הדיירים שבחצר אלא העיריה היא הבעלים של המיכל אפשר להקל בזה, וכיון שהוא מטונף קצת אין לחוש שיבוא להוציא את החמץ ולאכול. וכן דעת הגר"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ח ס"ק כד), והוסיף, שאין לחוש בזה משום בעלות העיריה על המיכל, שהרי הרשות נתונה לכל אדם להשתמש בו, והריהו כהפקר, וכן דעת הגר"ש אלישיב (קובץ הליכות והנהגות, מבקשי תורה ח"ו עמ' רל). אכן, כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם), שראוי לשים במיכל חומר שיפסול את החמץ מאכילת כלב. וראה מה שכתבנו בזה לקמן (סי' תמה ס"ק יח).

(32) וכשמשליך את החמץ לבית הקטא, כתב לקמן (סי' תמה ס"ק ה) לענין ערב פסח שחל בימות החול, שהריהו כמבוער מן העולם

לגמרי, ולכן לכל הדעות אין צריך בזה לפורר את החמץ לפני כן [ומוכח בדבריו שם שמותר גם לאחר זמן איסור]. וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק כב]

צריך לבטל התמץ כדרך וכו' (33).

(33) ונוסח הביטול בשבת, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ז תשובה טז ד"ה והנה כ"ז) שאף שבחול נכון לומר 'וליהי הפקר' [והובא במשנ"ב לעיל (סי' תלד ס"ק ח)], בשבת לא יזכיר לשון הפקר אלא יכוין לכך בלבד, לחוש לדעת הראשונים שאסור להפקיר בשבת.

[משנ"ב ס"ק כד]

קשעושיין סעודה בשעת כתיבת התנאים, גם כן מקרי סעודה מצוה (34).

(34) וכן כתב לעיל (סי' רמט ס"ק ט) לגבי מי שאירס בערב שבת, וכן לקמן (סי' תטו ס"ק ב) לענין עירוב תחומין לצורך מצוה, וכן הוא בשעה"צ לקמן (סי' תקנא ס"ק כו), אמנם במשנ"ב לעיל (סי' רמט שם) כתב שסעודה שעושים בשידוכין שלנו אינה סעודת מצוה, וכדברי הפמ"ג כאן (משנ"ב ס"ק ח).

ובטעם הסוברים שהיא סעודת מצוה, כתב הפסקי תשובה (ח"ב הערה בסוף סי' קצד) בשם השפת אמת, שכיון שאסור לקדש בלא שידוכין הרי זו סעודת מצוה.

[שעה"צ ס"ק יט]

ועין בפרי"מגדים שפדחק לישב (35).

(35) שסעודת שידוכין נחשבת סעודת מצוה דוקא כששולחים בה סבלונות, אבל אם לא שולחים בה סבלונות אינה נחשבת סעודת מצוה.

[משנ"ב ס"ק כט]

עובר עליה בכל רגע (36).

(36) ואף שלענין המוצא חמץ בביתו ביום טוב, כתב לקמן (סי' תמו ס"ק ו) בשם האחרונים שאינו רשאי לשורפו, וכתב המג"א שם (ס"ק ב) שהטעם לכך הוא שכשמששהה חמץ על מנת לבערו אינו עובר איסור, ביאר הדברי יחזקאל (סי' י אות יז) שבתוך ימי הפסח אין מצות 'תשביתו' וכמו כן איסור 'בל יראה' נחשב ניתק לעשה [לשורפו, ונלמד מנותר]. ולפיכך אינו עובר איסור בכל רגע ורגע, אבל בערב הפסח חייב כל רגע ורגע במצות 'תשביתו'. [וראה מה שכתבנו בזה לקמן (סי' תמו ס"ק ו)].

הַלְבוּת פֶּסַח סִימָן תַּמֵּד

יט

בְּאֵר הַגּוֹלָה

ט בִּית־יוֹסֵף י' מִשְׁנָה
מִי"ב כ שֶׁם בַּמִּשְׁנָה

(כא) מִבְּטְלוּ וְכוּפָה עָלָיו כָּלִי עַד מוֹצָאֵי־יוֹם־טוֹב וּמִבְּעֵרוֹ: ו' טֶאֱפֶל־עַל־פִּי שְׁלֵא יִשְׁאָר הַחֲמִיץ בְּבֵית אַחֵר סְעוּדַת שְׁחִירָת, (כב) צִירֶךָ לְבִטֹּל הַחֲמִיץ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא מִבְּטֵל בִּשְׁאָר שָׁנִים: ז' הַהוֹלֵךְ בָּיִם י"ד לְדֶבֶר מִצְוָה, גִּגּוֹן (כג) * לְמוֹל אֶת בְּנוֹ אוֹ לְאָכֹל (כד) * סְעוּדַת (ו) אֲרוֹסִין (כה) בְּבֵית (ס) חֲמִיו, (כו) וְנִזְכָּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמִיץ בְּבֵיתוֹ, אִם יָכוֹל לַחְזוֹר וּלְבַעַר וְלַחְזוֹר לְמִצְוָתוֹ (כז) יִחְזוֹר וּיְבַעַר, (כח) וְאִם לֹא (ט) (כט) יִבְטְלֵנוּ בְּלִבּוֹ. י' וְאִם הֵיָה הוֹלֵךְ * לְהַצִּיל מִן הַתֵּהָר וּמִן הַדִּלְקָה וּמִהַמְפַּלֵּת וּמִיַּד הָאֵס, יִבְטְלֵנוּ בְּלִבּוֹ, וְלֹא יִחְזוֹר

בְּאֵר הַיֵּטֵב

וח"י. וְעַתָּה תִּחְזוֹר־יֵאִיר סִימָן ע' שֶׁהָאִירָךְ לְבָאֵר אֵינָה דָּבָר מִקְרִי סְעוּדַת מִצְוָה, וּבִסְפֹּר הַתְּשׁוּבָה כָּתַב: וְהָא' שְׁעוֹשֵׁין סְעוּדַת אַחֵר כְּתִיבַת הַתְּנָאִים שְׁקוּרִין קִנְס מִ"ל, וְדָאִי לֹא מִקְרִי סְעוּדַת מִצְוָה, ע"ש: (ס) חֲמִיו. לִיד הַתֵּהָר עֲצָמוֹ, אֵלֹא דְהָ"ה לְאַחֵר שֶׁהוֹלֵךְ לְסְעוּדַת מִצְוָה, אַחֲרוּנִים. וְנו"ח * הַצֵּלָה דְּנִקָּא חֲמֵן וְלֹא אַחֵר, דְּהָא אֲפֹלוּ בְּשׁוּלוֹךְ אֲצֵל רַבּוֹ חוֹרֵן: (ט) יִבְטְלֵנוּ. וְאִם הוּא אַחֵר וְזֶמֶן הַבְּעוּר דָּאֹז אֵינִי יָכוֹל לְבִטְלוֹ, חוֹזֵר וּמִבְּעַר. וְכַתֵּב מִמֵּי: אִם הוֹלֵךְ לְהַתְעַסֵּק

בְּאֵר הַלְכָה

דְּדַעַת הַתְּנָאִי אֲבָרְהָם לְקַסֵּן בְּסִימָן תְּקוּ דְּאוֹתוֹ הִפֵּת אֵין לוֹ תַּקְנָה לְאָכֹל, עַיִן שֶׁם בְּסִיעִיף־קֶטֶן²⁸, (וְהוּא הָיָא בְּשֶׁם תְּשׁוּבַת פְּנִים מֵאִירוֹת לְהִקָּל, עַיִן שֶׁם, וּבְדִקְרִי מִצְוָתִי בְּסִפֵּר גְּבוּרִי־לִשֶׁע בְּסִימָן תְּקוּ וּבְנִתִּיב־חַיִּים שֶׁם וּבְחִדוּשִׁי רַבִּי עֲקִיבָא אֵינִר, וְכָלִן מִסְּמִימִים שֶׁבְּמִקְוֵם הִדְחָק יָכוֹל לְהַפְרִישׁ אֲפֹלוּ בְּשִׁבְתָּ חֲמֵלַת חוֹצָה לְאַרְצֵן, וְהַתְּחֵלָה יִתֵּן לְכַתֵּן קֶטֶן פְּחוּת מִכֵּן ט' שֶׁיֵּשׁ אֹז לְדוֹרֹל שֶׁשֶּׁבֶל לְקִרְיֹוֹ²⁹, וְעַיִן שֶׁם עוֹד בְּנִתִּיב־חַיִּים וּבִיד־אֲפָרִים מִה שֶׁתִּקְבּוּ עוֹד בְּנוֹה, וְעַיִן בְּפִיר־מִגְדִּים שֶׁם, וְאִף שֶׁהִרְבֵּה אַחֲרוּנִים הִתְחִימוּ דְּבָרֵי הַתְּנָאִי אֲבָרְהָם לְהַלְכָה וְעֵינִן בִּאִיר וּבַח"י וּבַח"מ וְהַגִּי' וְהַגִּי' וְהַגִּי' וְהַגִּי' מִלֵּךְ מִקּוֹם שֶׁ לְסִפֵּר עַל הַגְּדוּלִּים וְהַגִּי' לְהַקָּל בְּשִׁאֵין לוֹ פֶּת אַחֵר לְאָכֹל וְשֵׁלֹא לְבִטֹּל עֲנֵן שֶׁבֶת דְּחִיבוֹ בִּפְתִּ: * לְמוֹל אֶת בְּנוֹ. פְּשׁוּט הוּא דְּהוּא הָדִין אִם הוֹלֵךְ לְמִלֵּךְ כֵּן תִּקְרֹא אִם הָאֵב אֵינִי יָכוֹל בְּעֲצָמוֹ, שְׁהֵרִי הַחַיִּיב הוּא אֹז עַל כֹּל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּרַמְבַּ"ם פֶּרֶק ג' לֹא נִזְכָּר כֹּלֵל הוֹלֵךְ לְמוֹל, אֵלֹא לְעֵשׂוֹת מִצְוָה, עַיִן שֶׁם: * סְעוּדַת אֲרוֹסִין. הַתְּנָאִינִים תִּמְהוּ, שְׁהֵרִי לְעִיל בְּסִימָן רַמְט מִבְּאֵר שֶׁאֲסוּר לְעֵשׂוֹת סְעוּדַת אֲרוֹסִין בְּעֶרְב־שִׁבְתָּ וְהוּא הָדִין בְּעֶרְב־יּוֹם־טוֹב, וְנִדְחָקוּ הִרְבֵּה בְּנוֹה, וּבְאֻמָּת לֹא קָשָׁה וְשִׁאֵנִי הִכָּא בְּעֶרְב־פֶּסַח, וְלֹא מִבְּעֵינִי אִם הַסְּעוּדָה הִתְהָה סְמוּךְ לְחֻצוֹת, וְכִדְמִשְׁמַע לְכֹאדֵר מִמֶּה דְאָמַר אִם יָכוֹל לְבַעַר וְלַחְזוֹר לְמִצְוָתוֹ, חֲמֵן בְּבַעֲרוֹ הוּא קִדְּם חֻצוֹת, אִם־כֵּן עַל־פְּנֵי־דָמַר כֹּל הַסְּעוּדָה הוּא בְּלֹא פֶת, שְׁהֵרִי חֲמִיץ אֲסוּר וּמִצְוָה גִּסְרֵן אֲסוּר אֹז, וּמִיָּרִי כֹךְ בְּמִשְׁתֵּה בְּעֻלְמָא שְׁאֵינִי אֲסוּר, וְאֲדִרְבָּא הִרְבֵּה חֲמָרָא מִיָּרִי וְנִדְאִיתָא בְּמִקְרָא, וְאֲפִלוּ נִימָא דְּהַסְּעוּדָה הֵיכָּה בְּבִקְרָא וּמִשּׁוּם סְעוּדָתוֹ יִכְרַח לְבַעַר חֲמִיץ קִדְּם הַתְּנָאִי גִסְרֵן לֹא קָשָׁה, דְּכִינֵן דְּעַל־כִּדְרָהּ יִכְרַח לְהַפְסִיק מִסְּעוּדָתוֹ בְּסוֹף רַבִּיעִית בְּשִׁבְלִי אֲסוּר חֲמִיץ, אֵין זֶה הַסְּעוּדָה גְּדוּלָּה שֶׁאֲסוּר בְּעֶרְב־שִׁבְתָּ וְיּוֹם־טוֹב וּמִשּׁוּם שְׁלֵא יִקְנֵס לְשִׁבְתָּ בְּשִׁאֵנִי תֵּאֵב לְאָכֹל, דְּבִדּוּאִי יִתְאֵב לְאָכֹל בְּעֶרְב־כִּינֵן שֶׁמִּקְרָא לְהַפְסִיק בְּשִׁבְתָּ רַבִּיעִית, וְשִׁאֵנִי כָּכָל עֶרֶב שִׁבְתָּ וְיּוֹם־טוֹב דְּחִשְׁבִּין שְׁתַּמְשֵׁף הַסְּעוּדָה זֶמֶן רַב, וּמִעֵינִן דְּכִינֵרִי מִבְּאֵר בְּסִפֵּר חֲקִי־יֹסֵף וּמִגְדִּי אֲלֵךְ. וְדַע עוֹד, מִסְּמוּר מִשְׁמַע דְּסְעוּדָה שִׁנְיָה שֶׁל אֲרוֹסִין אֵינָה בְּכָלִל סְעוּדַת אֲרוֹסִין, רַק סְעוּדַת סְמִיחָה הִיא בְּסְעוּדָה שֶׁל אֲרוֹסִין, וְכֵן פֶּרֶשׁ דְּכִינֵרִי בְּבִית־יוֹסֵף, וְסִמְחָה כֹּל הַתְּנָאִינִים עָלָיו, שְׁהֵרִי סְעוּדָה שִׁנְיָה סְעוּדַת סְמִיחָה אַחֵת הִיא, וּבְדִמְבָּאֵר בְּרִש"י בְּפֶסְחִים מ"ט, וְאֵינִי מִצְוָתִי בְּעֵשׂוֹר דָּף קכ עמוד ב' לְהִרְאֵה דְּכִינֵרִי בְּבֵית־יוֹסֵף, וְנִרְאֵה שְׁדִּבְרֵי הַטּוֹר נִבְעָה מִמֶּנּוּ: * לְהַצִּיל מִן הַתֵּהָר. עַיִן מִשְׁנֵה בְּרִינְהָ. וְנִרְאֵה דְּהוּא הָדִין אִם אֵינִי נִזְכָּר כֹּלֵל לְפָקוּד נִפְשׁ רַק הִנֵּךְ מִמּוֹן, גִּסְרֵן כִּי בְּבִטּוֹל אִם חוֹשֵׁשׁ שֶׁאֲדִהֵב וְהִכִּי שִׁיעִסֵּק בְּבַעֲרוֹ יִשְׁתַּף הַתֵּהָר רַכּוּשׁוֹ אוֹ רַכּוּשׁ יִשְׂרָאֵל

בְּשִׁבְתָּ חֲמִישִׁית שֶׁיָּכוֹל לְבִטֹּל, (כג) אֲבָל אִי קָאִי כָּכָר בְּשִׁבְתָּ שְׁשִׁית, עַל־כִּדְרָהּ יִחְזוֹר לְבַעַר, שְׁהֵרִי אֹז אֵינִי בְּרִשְׁוֹתוֹ לְבִטֹּל; וְאַף־עַל־כֵּן דְּעַל־יְדִי־נָה יִתְבַטֵּל מִצְוַת מִלְּחָה, עֲשֵׂה דְּתִשְׁבִּיתוֹ חֲמִיר טְפִי, (כד) שֶׁהוּא עוֹבֵר עָלֶיהָ כְּכֹל גִּנְעָה³⁶, מִה שֶׁאֵין כֹּן בְּמִילָה וְאִנְיָן. (כה) אֲכֵן אִם

שְׁעַר הַצִּיּוֹן

(יג) לְשׁוֹן הַגִּזְרִ: (יג) ט"ו וּמִגְדִּי אֲבָרְהָם בְּסִימָן תִּמּוֹ סְעִיף־קֶטֶן ג' וְחִק־יִצְחָק שֶׁם סְעִיף־קֶטֶן ט: (יד) פִּרְי־מִגְדִּים: (טו) פִּרְי־מִגְדִּים: (טז) בֶּן מִנְחָה מַעֲלֵת־שִׁבְתָּ: (יז) מִגְדִּי אֲלֵךְ וּפְשׁוּט, דְּכֵן מִנְחָה מַלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: (יח) פּוֹסְקִים: (יט) מִגְדִּי אֲבָרְהָם וְאֵלֶיהָ כָּכָה וְחִק־יִצְחָק. וְהָא' שֶׁהִכָּא בְּבִאֵר הַיֵּטֵב בְּשֶׁם תּוֹחִי־יֵאִיר נִרְאֵה דְּפִלְגָּא עַל זֶה, וְעַיִן בְּפִיר־מִגְדִּים שְׁתַּחֲקֵף לְשִׁבְתָּ³⁵, וּמִלֵּךְ מִקּוֹם הַעֲקָר דְּפִלְגִי אֲהִירָה: (כ) עַיִן דְּרִישָׁה וְאֵלֶיהָ רַבִּי, וְכֵן מִשְׁמַע בְּחִדוּשֵׁי מִהְר"ם תְּלֵאנָה: (כא) מִגְדִּי אֲבָרְהָם וְחִק־יִצְחָק: (כב) בֶּן מִנְחָה מַרְשִׁי: (כג) מִגְדִּי אֲבָרְהָם, וְכֵן אֵימָא בְּשִׁאֲלֹתוֹ פִּרְשֵׁת צוּ, עַיִן שֶׁם. אֵוִלִּם בְּאֵלֶיהָ רַבִּי הִתְחִימוּ דִּין זֶה בְּאִפְּן אַחֵר, הֵינִי בֵּין קִדְּם שֶׁשׁ לְאַחֵר שֶׁשׁ, וּמִשְׁמַע מִזֶּה דְּכִדְרָהּ שֶׁשׁ שֶׁהוּא כֹךְ מִדְּבַרְכֵן לֹא אֵלִימָא לְמַדְנִי מִצְוַת דְּאוֹרִיטָא, וְכֵן בְּחִדוּשֵׁי מִהְר"ם תְּלֵאנָה כָּתַב גִּסְרֵן תַּחֲלוּק בֵּין קִדְּם חֻצוֹת לְאַחֵר חֻצוֹת, עַיִן שֶׁם בְּפִירוּשׁוֹ וּבִכְפֵּס חֲלֵקֶת שֶׁ בְּסוֹף הַסְּמִיחָה וְאֲדִרְבָּא עֵינִן לְרִנְיָא: (כד) מִגְדִּי אֲבָרְהָם. וְעַיִן בְּאֲחֻרָיוֹסִים שֶׁמִּגְמִיב בְּדִקְרִי, שְׁהֵרִי מִלְּחָה גִסְרֵן הַחַיִּיב כָּכָל עַת לְמוֹל. וְלַעֲנִיַּת דְּעִינִי הַתְּנָאִי עִם הַתְּנָאִי אֲבָרְהָם, שֶׁבְּמִלְחָה אִף שִׁחִיבָה בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי, מִלֵּךְ מִקּוֹם זִמְנָה הוּא כֹל הַיּוֹם אֵלֹא שְׁאֵרֵינוּ מִקְדִּימִין, מִה שֶׁאֵין כֹּן הַעֲשֵׂה דְּתִשְׁבִּיתוֹ הוּא מִתַּחֲלִיל תִּפְקֵי לְאַחֵר חֻצוֹת וְאִם־כֵּן חִיבָה קוֹדֵם, וְאִף דְּעַל־יְדִי־נָה שִׁבְעָה מִמִּילָא דִּיהָה לְכַסּוֹף הִמְלִיחָה עַל יוֹם אַחֵר, לִית לֵךְ נָה: וְגַם בְּמִילָה שֶׁלֹּא בְּזִמְנָה שִׁחִיבָה כָּכָל גִּנְעָה וְגַנְעָה, מִלֵּךְ מִקּוֹם לֹא דְמִי לְעֵשׂוֹת דְּתִשְׁבִּיתוֹ, דְּלַעֲנֵן חֲמֵן דְּחִיבִי "אִף בְּיוֹם הַרְאָשׁוֹן" לְפִלְגִין מִנֵּה שֶׁאֲסוּר לְהִיחֹת חֲמֵן בְּבֵית יִשְׂרָאֵל מִחֻצוֹת הַיּוֹם שֶׁל עֶרְב־פֶּסַח עַד כִּלּוֹת ד' מִיִּרְפֶּסֶת, וּבְכַמְשָׁבֶל יוֹם אַחֵר מִצְוָה זֶה שׁוֹב אִי אֲפָשֵׁר לְתַקֵּן אוֹתוֹ יוֹם וְהוּי חֲסִירוֹן שֶׁלֹּא יִכָּל לְהַקְטִין, מִה שֶׁאֵין כֹּן בְּמִילָה טוֹף טוֹף יָמוֹל אוֹתוֹ וְלֹא חֲסִיר אֵלֹא מִה שֶׁהִשְׁתַּחֲוֵה מִקְלָמָה. וְעַיִן בְּאִפְּן־הַיֵּטֵב דְּחֻלּוֹף עַל מִגְדִּי אֲבָרְהָם. וּבְדִקְרִי מִגְדִּי אֲבָרְהָם מִבְּאֵר בְּהִירָא בְּחִדוּשֵׁי מִהְר"ם תְּלֵאנָה, עַיִן שֶׁם בְּפִירוּשׁוֹ וּבִכְפֵּס חֲלֵקֶה, וּמִשְׁמַע דְּקִדְּרִים אֲסוּרָא דְּחֲמִיץ, וּכְכֹתָה כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲבִינוּ מִתַּחֲלוֹ: (כז) מִגְדִּי אֲבָרְהָם וְחִק־יִצְחָק: וְשִׁאֵר:

הלכות פסח סימן תמר תמה

(ל) אפלו יש (י) שהות. ל'ואם יצא (לא) לצרף (יב) עצמו, (לב) יחזר מיד. (לג) עד כמה הוא חוזר, מ'עד כביצה; (יז) פחות מקאן, מבטלו בלבו ודיו: ח (לד) יהיתה לו עשה בביתו (לה) *והוא טרוד במקום אחר ונרא שמה תחמין, מבטלה בלבו קדם שתחמין: (לו) אבל אם התמצה, (לו) אין הבטול מועיל אם הוא אחר זמן אסורו:

תמה דין בעור חמין, ובו ג' סעיפים:

א *ביצד בעור חמין, (א) שורפו [*] (ב) או (ג) פוררו וזורה לריח (ג) או זורקו לים. (ד) ואם היה החמין

א משנה פסחים כ"א
והחמין

באר היטב

במתמצה אינו חוזר ומבצר, ובס' אגן העזר פוסק דה"ה לכל דבר מצוה אינו חוזר לבצר, והשעם, דכתבו התוספות נפסקים כ"ט ע"ב ד"ה רב אשי (כו) דהמשקה חמין ודעתו לבצרו לא עבר עליו בכל נראה פיון דלאו הנפק לצשה הוא, ע"ש. [ועין בספר אליה רבה מה שתמה על מ"א בזה, ובלא"ה במקום מצוה אוקמוהו אדאורינא, אחרונים: (י) *שהות. ואפלו לאחר זמן הבעור שאין יכול לבשל וגם שהות עדין להציל אפ"ה לא יחזר, כ"כ הכ"מ פ"ג מהל' חמין ומצה, דלא כמ"א שכתב להפך, ע"ש: (יב) עצמו. אפלו אצל רבו ללמד מקרי דבר הרשות לגבי מצות בעור,

עין מ"א נח"י: (יז) פחות. ואם הוא פחות מבצות, אפלו הוא לאחר זמן אסורו דלא מצי לבשל אפ"ה א"צ לחזר, מ"א נח"י: (א) פוררו. ואם משליכו לבית הכסא א"צ פוררו, ואם יש לו מים מקנשים שיש בהם דגים אסור להשליכו לחתוכי דהא הנהגה ממנו, מ"א, ח"י. אסור בכל המקלחות כשמגיע זמן שרפת החמין עד שישורף, כמ"ש סימן תלא. ועמ"א מה שפרץ על הרמב"ם, והידא אחרון הקשה עליו והסכים עם הח"י, ע"ש:

משנה ברורה

הולך להתעסק במתמצה ושאין לו קוצרין ומוטל על-פני השדה בבזיון, שקל הפוגע בו חייב לקברו ונזכר שיש לו חמין בתוך ביתו, ואפלו בתוך הפסח, שכתב שעה עובר בכל נראה, ואפלו יש שהות שייכל לחזר ולחזר ולילך ולקברו בו ביום, אף-על-פי-כן אסור לו לזוז ממנו עד שיקברנו, שגדול כבוד הבריות בזה, שדוחה כל המצות שבתורה (כו) בשב ואל תעשה: (ל) אפלו יש שהות. לבצר חמין ולחזר ולהציל. והשעם, דמשום הצלת נפשות הקלו לסמך על הבטול בכתחלה, ואפלו במקום שייכל לקיים שניהן. וכתב המגן-אברהם, דלאחר שעת הבעור דלא מהני בטול יחזר לבצר פיון שיש שהות להציל אחר-כך. ודוקא בשבירי לו שגם אחר-כך יכול להציל, אבל מספקא לא יחזר. (ס) ורבים מהאחרונים כתבו, בש"ש שהות בודאי אחר-כך להציל גם-כן לא יחזר לבצר, דרקלמא אדחכי והכי מטריד ולא יכול להציל אחר-כך: (לא) לצרף עצמו. עין באחרונים, דלא תהי פוסקים אפלו הוא מצרכ כדי לילך ללמד אצל רבו מקרי דבר הרשות לגבי מצות בעור, ועל-כן צריך לחזר ולבצר בכל גוגי. והשעם, לפי שמעשה המצות הוא גדול מהלמוד, אפלו מצוה דרבנן, כשאי אפשר לקיים המצוה על-ידי אחרים: (לב) יחזר מיד. לבצר במצות חכמים, ואפלו כבר הוזיק בדרך, שאין דוחין מצות חכמים מפני דבר הרשות: (לג) עד כמה הוא חוזר. קאי על כל מה שזכר לעיל, (כח) דאפלו אם הלך לדבר הרשות, פיון שההוזיק כבר בדרך לא הטריוהו חכמים לחזר כשהחמין הוא פחות מבצוה, אלא די לו בבטול. (כט) ואם הגיע שעה ששית שאין יכול שוב לבשל, צריך לחזר מיד אפלו אין שם אלא בצות חמין, שהרי כל זמן שאין מבצרו מן העולם לבצרי הוא עובר על מצות ששית של תורה, (ל) אבל אם אין שם אלא פחות מבצות לא הטריוהו חכמים לחזר, אלא ילך לדרך, ובשיתו לביתו יבצרו: (לז) ואם הוא יום-טוב או שבת יכפה עליו כלי עד הערב, כמו שיתבאר בסימן תמו, עין שם: (לח) היתה לו עשה. פרוש, אפלו אחר זמן אסורו די בבטול, פיון שבאותה שעה עדין לא החמין, הרי דינו כמו קדם זמן אסורו: (לה) והוא טרוד במקום אחר. רוצה לומר, שמתחת זה אי אפשר לו לבוא (לא) לביתו מיד לאפותה, ונרא שמה תחמין קדם שייכא לביתו: (לו) אבל אם התמצה. ואם שהה העשה שעור מיל, בודאי התמצה ולא מהני בטול: (לז) אין הבטול מועיל. ועובר בכל שעה על כל נראה, (לז) וצריך לילך תכף לביתו ולבצר:

א *שורפו. עד (א) שנצשה פסחים: (ב) או פוררו. לפרורים (ג) דקים, שלא ימצאנו מי שהוא ונהגה ממנו: (ג) או זורקו לים: (ד) והוא הדין (ג) לנהג: והשעם בכל זה, משום דכתיב "תשביחו שאר מבתיכם", (ד) בכל דבר שאמרה יכול להשביחו: (ד) ואם היה החמין

שער הציור

(כו) כלומר, שאינו עובר על לא-תעשה בנדים אלא מאליה היא מתבטלת על-ידי שהוא מתעסק בקבוצת הפסח: (ס) בסוף משנה והתקצוקם ומקור-חיים ובגני-ישע: (כח) עלת-שבת וט"ו ומטה-יהודה, דלא בלבד שמצדד לומר דבכר הרשות אפלו פחות מבצוה חוזר. אמנם בחדישי מקרה"ם חלאה משמע קצת בלבד, שסדר דיני הולך לדבר הרשות אחר המשנה דעד כמה הוא חוזר: (כט) מגן-אברהם ושא: (ל) מגן-אברהם ועוד הרבה אחרונים. אוילם בפרי-מגדים ובחדושי רבי עקיבא אגרי מפסקין על זה, עין שם: (לא) אחרונים, ורצונם לומר, דאי לא הכי בנדאי אין נכון להניח לעשה שתחמין על סמך שייבטלה מקדם: אלא גם בטרוד קשה לבאודה, דהא לעיל מבאר דבכר הרשות חוזר מיד לבצר ואינו יכול לפטר בבטולו, ובש"ס איתא בזה ביושב לפני רבו, ובדמפרש רש"י דמפני איתמא דרבה אינו יכול לקום ולילך לביתו, אבל השלחן-ערוך שלא הזכיר זה, משמע דבכל גוגי דינא הכי, ובשל-כך צריך לומר דהקא הקלו משום דמבטלה קדם שתחמין, אם-כן לא חל עליה כלל תקנתא דרבנן דבעור [פמ"ג]. ומכל מקום נראה דתכף משפסק טרודה צריך לילך לביתו לבצר החמין, דעל-כפנים איכא חשש שמה יבוא לאכל, דשני אפלו בחמין שאינו שלו, ובמבאר בסוף סימן תמו: (לז) פשוט. ובדמפר"ם איתא ותיב לבצר מיד בשיתו לביתו, ומשמע לכאורה דאינו מחייב תכף לילך לביתו, וצריך עיון בטעמו, וגם לפי זה משמע דברישא אפלו כשיבא לביתו גם-כן אינו מחייב לבצר, וגם זה צריך עיון. אחר-כך מצאנו בספר-משה שצמד על דברי הרמב"ם ונדחק ליישוב: (א) הגר"ז: (ב) אחרונים: (ג) גמרא: (ד) גמרא:

הַלְבוֹת פֶּסַח סִימָן תַּמָּר תַּמָּה

ביאורים ומוספים

סִימָן תַּמָּה

דִּין בְּעוֹר חֲמֵץ

[משנ"ב ס"ק א]

עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה פְּחָמִים⁽¹⁾.

(1) ואם לא נעשה פחמים אלא רק נחרך ונפסל מאכילת כלב, כתב השו"ע הרב (ס"ד), שהוא מקור דברי המשנ"ב [כמבואר בשעה"צ (ס"ק א)], שאם נעשה כן לאחר זמן האיסור, לא יצא ידי חובה, וחייב לשורפו עד שיעשה כולו פחם [אמנם אם קודם זמן האיסור שרפו עד שאינו ראוי לאכילת כלב, יצא ידי חובה]. וכן כתב המשנ"ב לעיל (סי' תמב ס"ק ט) על דברי השו"ע שם (ס"ב) שאין חיוב לבער פת שהתעפשה ואינה ראויה לאכילת כלב, שאין זה אלא כשהתעפשה קודם זמן איסור חמץ, אולם אם התעפשה לאחר זמן האיסור, חובה לבערה. וראה מה שכתבנו להלן (ס"ק ה ו-ו).

[משנ"ב ס"ק ג]

או זוֹרְקוֹ לֵיָם⁽²⁾. וְהוּא הַדִּין לְנֶהְרֵם⁽³⁾.

(2) ומשמע מדבריו, שאף על פי שהזורה לרוח צריך לפורר את החמץ קודם לכן, מ"מ כשמטילו לים או לנהר אינו צריך לעשות כן, וכדעת רב יוסף בפסחים (כח, א), וכפי שביאר רש"י שם (ד"ה או דילמא) שכיון שהחמץ עתיד להתפורר ולהנמס במים, אין צריך לפוררו. אמנם, להלן (ס"ק ה) כתב שיש מחמירים לפורר את החמץ אף כשזורקים אותו למים, וכשיטת רבה בפסחים שם, כיון שמצויות ספינות המהלכות בים ויש לחוש שמא ימצאוהו אנשים.

(3) ואם זרק את החמץ לים וחזר הים ופלט את החמץ ליבשה, נסתפק החזו"א (או"ח סי' קיח ס"ק ה) אם מוזהר עליו להשביטו, כדין חמץ שנפלה עליו מפולת וחזר ונתגלה, או שמא כיון שכשהשליכו לים פקעה בעלותו, שוב לא עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו לעבור עליו ב'בל יראה'.

[משנ"ב ס"ק כט]

אֶף-עַל-פִּי-כֵן אָסוּר לוֹ לְזוּז מִמֶּנּוּ עַד שִׁיקְבָּרָנוּ, שֶׁגָּדוֹל כְּבוֹד הַקְּרִיּוֹת קִנְיָה, שְׂדוּחָה כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַתוֹרָה בְּשֵׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה⁽³⁷⁾.

(37) ולענין קריאת מגילה וקבורת מת מצוה, כשארין שהות גם לקבורו וגם לקרוא את המגילה, כתב הרמ"א לקמן (סי' תרפז ס"ב) שיקרא את המגילה, כיון שאת המת אפשר לקבור בלילה. וכתב שם המשנ"ב (ס"ק יב) שכמה אחרונים חולקים על כך, ולדעתם גם אם ידחה מקרא מגילה לגמרי מ"מ מת מצוה קודם, משום כבוד הבריות [ודוקא מת מצוה ממש שמונח בשדה].

[משנ"ב ס"ק לא]

וְהַטָּעַם, לִפִּי שֶׁמַּעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת הוּא גָּדוֹל מִהַלְמוֹד, אֶפְלוּ מִצְוֵה דְרָבָנָן, כִּשְׂאִי אֶפְשָׁר לָקִים הַמִּצְוֵה עַל-יְדֵי אֲחֵרִים⁽³⁸⁾.

(38) ואף שמצות הלימוד היא בכל רגע ורגע, כתב השו"ע הרב (סי"ח) שמי"מ באופן שאי אפשר לקיים את מצות ביעור חמץ על ידי אחרים הריהי מצוה עוברת, ודוחה היא את מצות תלמוד תורה, כיון שמצות תלמוד תורה אינה מתבטלת לגמרי, שהרי יכול ללמוד לאחר מכן.

[משנ"ב ס"ק לג]

אָבֵל אִם אֵין שָׁם אֵלָא פָּחוֹת מִכִּנִּית לֹא הִטְרִיחוּהוּ חֻקִּים לְחֹזֵר, אֵלָא יִלָּךְ לְדָרְכּוֹ, וְכִשְׂיִחְזֹר לְבֵיתוֹ יִבְעָרָם⁽³⁹⁾.

(39) אמנם, לעיל (סי' תמב ס"ק לג) כתב שנחלקו הפוסקים אם חובה לבער פחות מכזית חמץ, ובשעה"צ לקמן (סי' תנט ס"ק מח) הכריע להקל בזה.

[שעה"צ ס"ק ל]

אוּלַם בְּפִרְי-מִגְדִּים וּבְחִדוּשֵׁי רִבִּי יַעֲקֹב אֵיגָר מִפְּקָקִין עַל זֶה, עֵינִי שָׁם⁽⁴⁰⁾.

(40) שהמג"א (ס"ק יד) הביא ראייה מדברי התוס' (פסחים מט, א ד"ה וחכמים) שאינו צריך לחזור כשהחמץ הוא פחות מכזית, והקשו הפמ"ג והרעק"א שלא הקלו בזה התוס' אלא כשעדיין אפשר לבטלו, אבל אחר זמן איסורו שכבר אי אפשר לבטלו, יש להחמיר אפילו בפחות מכזית.

דרשן ד' ועוזן
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה